

Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național
Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

IV

**Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași**

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național

Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

IV

Editura Cetatea Doamnei

Piatra Neamț, 2018

Colegiul director

Dr. Lăcrămioara Stratulat
Arhim. Vichentie Amariei

Redacția

Cosmin Niță - secretar de redacție
Costică Asăvoaie
Tamilia Elena Marin
Vitalie Josanu
Costin Clit

Tehnoredactare și corectură

Cosmin Niță
Costică Asăvoaie
Tamilia Elena Marin
Costin Clit

ISSN 2392 - 6988

ISSN-L 2392 - 6988

CUPRINS

<i>CUVÂNT CĂTRE CITITORI</i>	5
<i>CUVÂNT ÎNAINTE</i>	7
<i>STUDII ȘI ARTICOLE</i>	
Mariana Șlapac, „ <i>Jertfa Zidirii</i> ” în arhitecturile defensive și religioase	9
Mihai Gicoveanu, <i>Despre două pietre domnești care au existat la Mănăstirea Secu</i>	17
Igor Bercu, <i>Daniile și proprietățile Mănăstirii Secu din spațiul pruto-nistran în baza lucrării Arhimandritului Andronic Popovici „Istoria Sfințelor Mănăstiri Neamț și Secu”</i>	21
Ion Gumenâi, <i>Informații cu referire la Mănăstirea din Cetatea Neamț, închinată Mănăstirii Secu după scrierile lui Andronic Popovici</i>	27
Aurel Florin Țuscanu, <i>360 De ani de la întocmirea testamentului Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei (1657)</i>	35
Vitalie Josanu, <i>Cadranul solar de la Mănăstirea Bisericiani, județul Neamț</i>	39
Valentin Arapu, Victor Constantinescu, <i>Unele aspecte privind activitatea cultural-științifică a lui Sofronie Vrăceanski (1739-1813)</i>	43
Dumitru Vitcu, <i>Biserică și reformă în vremea construcției naționale. Epoca lui Cuza Vodă (1859-1866)</i>	59
Corneliu Ciucanu, <i>Activitatea Mitropolitului Pimen în timpul războiului pentru întregirea țării (1916-1919)</i>	67
Costel – Cosmin Sîrbu, <i>Întregirea României, unirea bisericilor ortodoxe din provinciile unite și reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române</i>	75
<u>Gheorghe Palade</u> , <i>Impactul regimului sovietic asupra minorităților naționale din Basarabia (28 iunie 1940-26 iulie 1941): în lumina dosarelor desecretizate</i>	87
Cristiana-Maria Asăvoaie, <i>Toleranță și intoleranță religioasă</i>	93
Mihaela-Georgiana Deliu, Costel-Cosmin Sîrbu, <i>Parcul natural Vânători-Neamț: Studiu din perspectivă geografică</i>	103
Camelia Oana Livadariu, <i>Biserica de lemn „Pogorârea Duhului Sfânt”, Medeleni, Iași. Documentare artistică și stilistică, starea de conservare privind arhitectura, decorația și obiectele de artă</i>	123
<i>Raport de cercetare arheologică sistematică la vechiul Schit Nifon al Mănăstirii Secu. Campania 2017</i> (Colectiv: Costică Asăvoaie, Lăcrămioara Stratulat, Cosmin Niță, Vitalie Josanu, Cosmin Niță)	139
<i>DOCUMENTE</i>	
Costin Clit, <i>Documente nemțene din secolul al XVIII-lea</i>	145
Costin Clit, <i>Documente inedite despre moșia Dumbrăvița a Mănăstirii Secu</i>	181
Costin Clit, <i>Câteva însemnări de pe un Praxiu în manuscris de la Mănăstirea Secu</i>	193
Costin Clit, <i>Documente de la Nifon egumenul Mănăstirii Secu</i>	197
Cosmin Niță, <i>Inventarul bisericii parohiale „Sfinții Atanasie și Chiril” și biserica filială „Vulpe” din anul 1905</i>	201

RESTITUIRI

Andronic Popovici, Din Istoria Mănăstirii Neamț (Cosmin Niță) 215

PREZENTĂRI, RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Valentina Pelin, *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorussia)*. Catalog, ediție îngrijită de acad. Andrei Eșanu, dr. în istorie Valentina Eșanu și

Veronica Cosovan, Chișinău, editura Știința, 2017, 408 p. – Cosmin Niță

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, Muzeul Etnografic al Moldovei, *Anuarul* 230

Muzeului Etnografic al Moldovei, XVII, Editura Palatul Culturii, 2017, 519 p. – Costică Asăvoaie

Dan Ravaru, *Revenirea Basarabiei la patria străbună. Centenarul Marii Uniri* Iași, editura PIM, 2018 – Laurențiu Chiriac 231

ABREVIERI 235

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI 237

CUVÂNT CĂTRE CITITORI

În acest an, 2018, și Sfânta Mănăstire Secu adaugă la trăirile sale intense sentimentul generat de aniversarea a 100 de ani de la Marea Unire a Românilor. Voința Divină ne-a netezit drumul, nu tocmai ușor, pentru a ajunge la editarea acestui de-al patrulea număr al revistei noastre *Buletin Informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”*, publicație ce are la bază îndeosebi materialele prezentate la cea de-a VI-a ediție a Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*.

Cuprinsul este variat, cuprinzând studii ce abordează teme pornind de la ambientul geografic în care se află situată și Mănăstirea Secu și până la rolul și eforturile Bisericii Ortodoxe din România pentru desăvârșirea României Mari. Deschiderea noastră spre universalitate și diversitate este ilustrată de articole privind personalități istorice cu rol deosebit în structura culturală și spirituală a altor neamuri (Sofronie Vrăceanski) sau pătimirile altor nații ce au trăit alături de români în dramele generate de unele regimuri politice (regimul sovietic). Ne bucură, de asemenea, că revista noastră găzduiește crâmpie de istorie ale altor lăcașe de cult. Se continuă, de asemenea, publicarea de documente inedite menite să completeze imaginea mănăstirii noastre din timpurile trecute.

După cum cei ce ne-au urmărit numerele anterioare ale revistei deja știau, colaborarea noastră cu Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași este mai amplă, incluzând și activitatea științifică de la Șantierul arheologic sistematic „Vechiul Schit Nifon”. Înfruntând multe dificultăți, am izbutit și anul acesta să susținem grupele de elevi și studenți voluntari ce au activat pe șantier înviorați de gândul că putem contribui prin aceasta și la „formarea altfel”, la îmbunătățirea instructiv-educativă și morală a tinerei generații, oferindu-le și altceva decât tentațiile contemporane și încercând să le întărim respectul față de urmele „trecutului prezent”, după cum se sugerează și într-o scriere „mediativă” găzduită aici.

Avem nădejdea că și în anii ce vor urma activitățile acestea ale noastre să sporească în rodnicie iar numărul celor ce ni se alătură la Simpozion și la alcătuirea numărului revistei de față să se mărească. Mulțumim tuturor celor care ne-au onorat până acum cu participarea lor; mulțumim editurii și tipografiei care au un rol hotărâtor în apariția la timp a fiecărui număr al *Buletinului Informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”*.

Arhim. Vichentie Amariei,
Starețul Mănăstirii Secu

CUVÂNT ÎNAINTE

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași își exprimă - și pe această cale - satisfacția pentru continuarea colaborării fructuoase dintre instituția noastră și Sfânta Mănăstire Secu, conlucrare concretizată în trei acțiuni ce continuă, îmbunătățindu-se vizibil, an de an: cercetarea arheologică de pe Șantierul arheologic „Vechiul Schit Nifon”, Simpozionul Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei” și editarea *Buletinului Informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”*, ajuns acum la cel de-al patrulea număr.

Am remarcat că și în acest număr apar autori noi, pe lângă colaboratorii consacrați ce și-au adus contribuția și la precedentele apariții ale acestei reviste. Constatarea aceasta relevă faptul că publicația noastră începe să se impună în bogatul peisaj aparițiilor editoriale cu același specific din România. Nu este de nesubliniat că își continuă colaborarea colegi din Republica Moldova, colaborare ce capătă o nouă semnificație în acest număr, apărut în Anul Centenarului Marii Uniri.

Tematica abordată de colaboratorii noștri s-a apropiat de această dată mai mult de istoria Bisericii Ortodoxe Române și de rolul jucat de aceasta întru devenirea României ca stat unitar și modern. Micile „pete” cu caracter monografic sau cu un profil mai restrâns deschid noi perspective și pentru cei care se apleacă în preocupările lor, cu mai mare pregnanță, asupra istoriei Mănăstirii Secu și a rolului jucat de aceasta în viața spirituală, culturală și chiar politică a Țării Moldovei, a Principatelor Unite și României în toate formele sale de evoluție istorică.

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași va continua - pe cât îi stă în putere în condițiile actuale - să amplifice partea sa de colaborare cu Mănăstirea Secu, atât în cele trei activități enumerate la începutul acestor rânduri cât și în alte noi domenii, rămânând deschiși la inițiative culturale care să ducă la împlinirea și apropierea cât mai mare de desăvârșirea rolurilor spirituale ale celor două Instituții: Biserica și Muzeul.

Dr. Lăcrămioara Stratulat,
Manager al Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași

„JERTFA ZIDIRII” ÎN ARHITECTURILE DEFENSIVE ȘI RELIGIOASE

Mariana ȘLAPAC

Prezenta lucrare ilustrează un aspect original al „umanizării” arhitecturilor fortificate și religioase pe parcursul secolelor. Trupul nu poate trăi fără suflet, iar „sufletul e ceea ce spada nu poate răni, focul nu poate mistui, apele nu pot eroda, vântul nu poate risipi” (definiție din poemul epic indian „Mahabharata”). Se credea că piesele defensive „cu suflet” deveneau mult mai puternice, mai rezistente, practic invincibile. Deci, pentru a prinde contur și a dura în timp, amenajarea de apărare trebuia „animată” prin sacrificarea unei ființe umane, al cărei suflet părăsea propriul trup și trecea în corpul noii construcții. Uneori se recurgea la o formă a sacrificiilor prin substituție (înhumarea în ziduri a elementelor de natură animală, vegetală, minerală ș.a.). La edificarea locuințelor putea fi practicat ritualul „îngropării umbrei”, umbra fiind considerată o dublură a ființei umane și un echivalent al sufletului. Pietrarii „furau” umbra persoanei sacrificate, de fapt luau în secret măsura umbrei cu trestia, iar mai apoi zideau trestia în temelia construcției. Se credea că omul cu umbra „furată” părăsea lumea celor vii până în 40 de zile, iar după moarte devenea stafie – „geniul întăritor al casei”¹.

În legende și baladele mai multor popoare există știri despre sacrificii umane, așa numitele „jertfe ale zidirii” sau „jertfe ale construcției”, în special la întemeierea sau edificarea unor castele, cetăți, mănăstiri, biserici ș.a. Pentru trăinicia construcției trebuia să i se încorporeze un suflet, iar fundațiile puteau fi „binecuvântate” chiar cu sânge de om. Se credea că ea „prinde viață” și devine mai rezistentă, mai solidă și mai durabilă. În plan semantic, „jertfa zidirii” era legată de o multitudine de închipuiri despre un loc bine protejat, bun pentru locuire și de concepția de organizare a lumii înconjurătoare².

„Jertfa zidirii” este un fenomen etnografic universal. Obiceiul „întrupării” unor ființe umane într-o construcție nouă este atestat de arheologi, istorici și etnografi în întreaga lume, inclusiv în arealul european. În Grecia, Albania, Macedonia, Bulgaria, Serbia și România aceste sacrificii sunt consemnate până în secolul XV. Sacralizarea construcției impunea găsirea unei jertfe „cu caracter pozitiv”, fiind apropiată după conținut cu sacrificiul cosmogonic inițial al unei ființe supranaturale în procesul de facere a lumii. Ceremonialul în cauză a atras atenția lui Mircea Eliade, Rudolf Stübe, Ernst Kassirer, Albert Becker, M. Arnaudov, Lazăr Șăineanu, Dmitri Zelenin, Iulii Lippert, Alan Dundes, V. Schmidt, Paul G. Brewster, Adrian Fochi ș.a. Mircea Eliade explică în felul următor apariția acestui obicei: „Pentru a dura o construcție, ea trebuie să fie animată, adică trebuie să primească în același timp viață și suflet. «Transferul» sufletului nu este posibil decât pe calea unui sacrificiu; în alți termeni, printr-o moarte violentă. Se poate chiar spune că victima își urmează existența după moarte, nu în corpul său fizic, ci în corpul cel nou, construcția, pe care a animat-o prin jertfa ei”³; „orice act de fundare este copia actului primordial de creație și noua cetate [construcție] devine implicit o *imago mundi*”⁴ și „nimic nu poate dura dacă nu are un suflet sau nu este însuflețit”⁵.

La începutul secolului XX etnograful Rudolf Stübe a propus un termen special „Bauopfer”

¹ V. Alecsandri, *Despre geniul întăritor al casei*, în „Poezii populare ale românilor”, București, Editura Minerva, 1973, p. 236.

² А. К. Байбурин, «Строительная жертва» и связанные с нею ритуальные символы у восточных славян», în „Проблемы славянской этнографии”, Ленинград, Наука, 1978, стр. 162.

³ M. Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, Editura Eikon, 2007.

⁴ Idem, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, Editura Publicom, 1943, p. 79.

⁵ *Ibidem*, p. 22.

(jertfa fundației – germ.) pentru desemnarea „jertfei zidirii”: „*Bauopfer* este un obicei răspândit pe întregul pământ și la toate popoarele la toate treptele culturale. Îl găsim în China, Japonia, India, Siam, pe insula Borneo, în Africa, la semiți, în Noua Zeelandă, pe insula Tahiti, pe insulele Hawaii și Fiji și la cibcii din America de Sud. În Evul Mediu el a fost răspândit la toate popoarele europene și sub forme diferite există până în zilele noastre în unele ritualuri”⁶. Folcloristul și etnograful Dmitri Zelenin opinează că „omul înzidit într-o construcție, în măsura explicației vest-europene, servește drept sacrificiu pentru spiritele pământului, drept plată de arendă pentru teritoriul luat de la spirite”⁷. Etnograful Richard Andrée susține că „pe timpul întregului Ev Mediu, până la cele mai noi timpuri, peste tot este răspândită *saga* despre copiii nevinovați înzidiți în fundațiile clădirilor, despre cimentul pentru șantierul de construcție dizolvat în sângele băieților, despre unicii feciori ai constructorilor, pe care îi înzideau în cheile de bolți ale podurilor. Aceste jertfe erau predestinate, în primul rând, pentru asigurarea durității și durabilității construcției; prin această jertfă cetățile parcă deveneau inaccesibile, zidurile gata să se prăbușească continuau să stea și să se țină, iar sufletul omului înzidit era considerat o strajă credincioasă a edificiului, salvându-l de la pieire, de la cutremure de pământ, de la inundație, de la atacul dușmanilor”⁸. De aceeași părere este și Friedrich Panzer: „Oamenii înzidiți sunt aduși jertfă pentru a avea o construcție durabilă și inaccesibilă”⁹. În Scoția este cunoscută legenda Sfântului Oran, în Franța – cea a podului de pe râul Morbihan, în Țara Galilor – cea a Sfântului Colleum Cille, iar în Letonia – cea a bisericii din Lestemi.

Se știe că ritualul în cauză pornește încă de la practicile reale ale păgânilor. În perioada creștină zidirea ritualică pare a fi bazată pe o idee religioasă, conform căreia Dumnezeu l-a făcut pe propriul său fiu piatra unghiulară a întregii creații pentru a salva omenirea și – prin moartea nevinovată a lui Hristos – a oprit forțele iadului¹⁰. Având o răspândire extrem de largă în Evul Mediu, acest obicei era considerat un rău inevitabil, un homicid „constructiv” care preceda edificarea oricărei opere prețioase de arhitectură. Edmond Schneeweis relatează: „Orice construcție nouă cerea o jertfă. Sunt cunoscute (la sârbi și croați) mai multe *saga* despre oamenii înzidiți, dar aceste *saga* sunt legate de locuri vechi și cetăți”¹¹. După părerea lui J.G. Frazer acest obicei este o manifestare a credinței în *magia contagioasă*¹².

În perioada creștinismului timpuriu pentru o ființă umană sacrificată în timpul fondării unei construcții nu erau prevăzute pedepse prea aspre. Iată ce spune un nomocanon bizantin din acele vremuri: „La construcția caselor au obișnuința de a folosi corpul uman în calitate de fundație. Cine va pune în fundație un om, acel va avea următoarea pedeapsă – 12 ani de pocăire bisericască și 300 de pocloane. Pune în fundație un porc, bou sau țap”¹³. Mai târziu pentru „jertfele zidirii” erau învinuiți comunitățile de masoni: chiar în mitul lui Hiram, Marele Maestru al masonilor este ucis într-un act de sacrificare de trei calfe.

„Jertfele zidirii” apar în diverse variante: copii, fete, femei tinere, mai rar bărbați, robi, inamici, cerșetori, persoane cu handicap, cupluri de tineri însurați, oameni merituoși, rude apropiate ale meșterului de lucrări ș.a. Cu timpul năravurile sălbatice se schimbă și jertfele umane sunt înlocuite cu păsări sau animale domestice, oase, cranii, veselă, diferite obiecte de uz casnic, pâine, sare, vin,

⁶ R. Stübe, *Bauopfer*, în „Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens”, Bd. I, H. 7, Berlin und Leipzig, 1928, p. 962.

⁷ Д. К. Зеленин, *Тотемы дерева в сказаниях и обрядах европейских народов*, în „Труды Института антропологии, археологии, этнографии”, Т. XV, 2, Ленинград, 1937, стр. 4.

⁸ R. Andrée, *Etnographische Parallelen und Vergleiche*, Stuttgart, Julius Maier, 1878, p. 18.

⁹ F. Panzer, *Bayerische Sagen und Brauche*, Bd. II, München, 1855, p. 562.

¹⁰ R. Andrée, *op. cit.*, p. 18.

¹¹ E. Schneeweis, *Grundriss des Volksglaubens und Volksbrauchs der Serbokroaten*, V Celju, 1935, p. 213.

¹² Дж. Дж. Фрэзер, *Золотая ветвь. Исследование магии и религии*, Москва, Политиздат, 1980.

¹³ Д.К. Зеленин, *Статьи по духовной культуре 1934-1954*, Москва, 2004, стр. 156.

hrană vegetală, monede ș.a. Erau sacrificate vite cornute, cai, câini, pisici, oi, capre, iepuri, cocoși, găini, alte diferite păsări, șerpi, broaște ș.a. Oasele puteau fi strânse în urcior, puse între pietre sau ascunse sub podea. La Muzeul de Etnografie din orașul Leipzig s-a păstrat mumia unei pisici care a fost înzidită într-un turn de intrare în secolul XVII¹⁴.

În castelul Hetzelburg din Bavaria rolul „jertfei zidirii” l-a jucat un câine. Se credea că fantoma câinelui sacrificat îi va speria pe „demonii locului”. Lângă cadavrul câinelui a fost găsită o cheie care îi certifică funcția de „păzitor al pragului”. Sârbii îngropau sub prag un cocoș viu sau un liliac, danezii – un miel iar suedezii – un mânz, un bou, un miel sau un porc. În Indonezia de Est, în calitate de „jertfe ale zidirii”, erau folosite capete omenești, fapt atestat și în secolul XX¹⁵. În China, „jertfă a construcției” într-un dig, a devenit principele Ts'ai, înfrânt într-o luptă și capturat de inamici¹⁶. Se pare că podul din orașul Londra a avut și el „jertfă a fundației”, fapt dedus dintr-un vechi joc englez pentru copii numit „Podul Londrei cade”¹⁷; doi jucători se țin de mâini, care formează un arc, simbolizând podul Londrei, iar ceilalți trec pe sub acest arc și cântă cum cade podul Londrei, cum cărămida și varul nu vor rezista, cum metalul se va deforma, cum aurul va fi furat și cum urmează a fi pus un paznic care va adormi. Când cântecul se termină, unul dintre jucători este prins de cei doi care formează arcul, devenind astfel „jertfă” a podului improvizat. „Construcția podului este o întreprindere periculoasă și s-a crezut mult timp că trebuie îmbunat râul cu un sacrificiu, o viață umană, dacă este posibil”¹⁸. În legendele italiene figurează podul peste râul Addua care se prăbușea permanent, până când în pilonul central nu a fost înzidită soția unuia dintre constructori.

Unele legende glăsuiesc despre „sfințirea” temeliiilor cu sânge. Etnograful Albert Becker scrie: „Succesul noii construcții îl aduce jertfa fundației care, inițial, era o ființă vie, aceea din care a fost creat spiritul ocrotitor”¹⁹. În legendele europene, în cele mai multe cazuri, spiritele construcțiilor defensive sunt răutăcioase și ranchiunoase, deoarece, fiind odinioară sacrificate, au avut un sfârșit tragic, plin de chinuri.

În timpul reconstrucției unor castele și cetăți europene au fost găsite numeroase dovezi de existență a „jertfelor zidirii”. În castelele Sternberg, Karlstein și Konopiště din Cehia au fost găsite rămășițe ale ostașilor care erau înzidiți de vii în aceste construcții pentru a acorda, în timpul vreunui asediu, și după moarte ajutor în apărarea obiectivului fortificat. În 1844, în zidul castelului Nieder Manderscheid (Germania) a fost găsit scheletul unei femei sacrificate în timpul construcției. La sfârșitul secolului XX, în timpul reconstrucției cetății mănăstirești de la Holshany (Belarus) au fost dezvelite oasele unei femei necunoscute. Faptul că nefericita femeie avea degetele rupte de la zgâriatul zidurilor dovedește ipoteza înzidirii ei de vie în fortificație. Astfel, s-a adevărit și legenda despre spiritul Doamnei Albe din Holshany, care circulă și astăzi în acele locuri.

În continuare ne vom opri la cele mai sugestive legende și balade legate de „jertfele construcției”. Astfel etnograful Fr. Panzer în cartea lui „Obiceiurile și legendele bavareze” propune următoarea informație: la sfârșitul secolului XIX în satul Vestenberg (Germania) se mai povestea despre *Bauopfer*-ul castelului care aparținea aristocraților Vestenberg²⁰ iar în timpul construcției, în zid era amenajată o nișă specială, unde au așezat un mic copil vândut de mama lui meșterului de lucrări. Ca să nu plângă în timpul înzidirii, i-au dat să mănânce un măr mare și roșu. O altă legendă

¹⁴ R. Andrée, *op.cit.*, p. 23.

¹⁵ S. Danerek, *Construction sacrifice in Eastern Indonesia*, în <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13639811.2017.1247547?src=recsys&journalCode=cimw20> [Accesat: 2.08.2017].

¹⁶ <http://listverse.com/2012/12/15/top-10-bizarre-methods-of-human-sacrifice/> [Accesat: 2.08.2017].

¹⁷ D. Hambling, *In the shadow of the Shard*, în „Fortean Times”, Vol. 314, mai 2014, p. 56.

¹⁸ I. Opie, P. Opie, *The Singing Game*, 1985, p. 64.

¹⁹ A. Becker, *Pfälzer Volkskunde*, Bonn und Leipzig, 1925, p. 131.

²⁰ Fr. Panzer, *op. cit.*, p. 254.

germană descrisă de Fr. Panzer ține de construcția cetății de la Magdeburg, la dispoziția regelui Otton; poarta acestei fortificații se prăbușise de trei ori și putea fi restabilită doar cu un sacrificiu uman – mic copil jertfit benevol de părinți. Între timp s-a găsit și o jertfă – micul fecior al doamnei de onoare cu numele Margareta, însoțitoare a soției lui Otton, Edita, al cărei mire a fost ucis pe câmpul de luptă. Margareta și-a vândut copilul cu o sumă mare de bani pentru a-și cumpăra o zestre bogată. În poarta cetății a fost construită o nișă unde a fost așezat copilul. Lângă gura lui au fixat o chiflă. Aflând despre acest fapt îngrozitor, noul mire al Margaretei a lepădat-o și femeia a fost nevoită să părăsească țara. Ea a revenit înapoi peste 50 de ani cu intenția de a-și înmormânta copilul înmurușit în cetate. Când un tânăr zidar s-a ridicat sus, pe poarta de acces, a văzut într-o crăpătură a zidului un bătrân foarte mic, zgribulit, cu barba albă, țesută între pietre, într-o nișă. Deasupra lui, între două dale de piatră, se găsea un cuib. Legenda spune că în toți acești ani păsările îi aduceau hrană. Zidarul, ajutat de arhitect, a scos corpul jertfei la suprafață, care părea a fi încă viu, dar la lumina zilei oamenii au putut vedea doar cadavrul împietrit al copilului doamnei de onoare²¹.

O altă legendă este dedicată cavalerului von Utentagen care a inițiat construcția unui castel la Neuenhagen (Germania). Dorind să aibă o reședință fortificată perfectă, el a poruncit să înzidească în castel pe însuși meșterul de lucrări²².

O legendă poloneză povestește despre cneazul Radziwiłł, care nu putea finaliza construcția fortificată din așezarea Birze. Atunci cneazul a anunțat că va da o zestre bogată unei fecioare care va dori să se căsătorească cu un om numit de el. O asemenea fată s-a găsit, dar după cununie tinerii însurăței au fost înzidiți în cetate²³.

Următoarea legendă, publicată de August Witzschel, ne informează despre un *Bauopfer* sacrificat în cetatea orașului Liebenstein din Turingia. Aici, în zidurile de piatră, a fost încastrată o mică fetiță cumpărată de la o mamă-cerșetoare. Când s-a început procesul de construcție, fetița a primit de la meșteri o chiflă. Ea credea că zidarii se joacă cu ea și striga vesel: „Mamă, eu te văd!” Mai târziu, când pereții au fost clădiți aproape în întregime, ea îi ruga pe constructori să-i lase o deschizătură cât de mică, pentru a o putea vedea pe mama. Ultimele cuvinte ale fetiței erau: „Mamă, eu nu te văd de loc!”²⁴.

Într-adevăr, la edificarea unor obiective de mare importanță puteau fi sacrificați și copiii. Vechea denumirea „detineț” a kremlinurilor rusești provine de la cuvântul „deti” (copii – rus.) care, în viziunea unor cercetători, puteau fi „jertfe ale construcției”. Dintr-o *saga* scandinavă aflăm că fortificația orașului Copenhaga se prăbușea mereu în diferite locuri. Atunci a fost amenajată în zid o nișă în care era pusă o masă cu mâncare și jucării. La masă au adus o fetiță flămândă. În timp ce ea mânca și se juca, meșterii au zidit intrarea în nișă și au construit bolta. Câteva zile la rând muzicanții cântau lângă acest „cavou” ca să nu fie auzite strigătele jertfei.

Legenda engleză despre Vortinger, regele celtic al Britaniei, glăsuiește că demnitarul a putut ridica un turn doar atunci când au stropit temelia acestuia cu sângele unui copil bastard²⁵.

La restaurarea Bisericii Mici din Lugoj s-a găsit un schelet de copil zidit în fundația iconostasului, unica dovadă arheologică de sacrificare a copiilor în timpul construcției în România²⁶.

Legende unde figurează „jertfele zidirii” sunt răspândite și în arealul balcanic. Se crede că la întărirea orașelor Tešanj (Bosnia) și Novograd sau Smederevo (Serbia) „jertfele construcției” erau

²¹ Fr. Panzer, *Von Relfsieg. Sagen und Legenden der Stadt Magdeburg*, 1847, I, 5.

²² A. Kuhn und W. Schwartz, *Norddeutsche Sagen, Marchen und Gebrauche*, Leipzig, 1848, p. 77.

²³ J. St. Bystron, *Zakladziny domow*, în „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akad. Um.”, LX, 1917, p. 13.

²⁴ A. Witzschel, *Kleine Beitrage zur deutschen Mythologie aus Thiiringen*, Bd. I, Wien, 1866, p. 231.

²⁵ Э. Гэйлор, *Первобытная культура*, I, 1896, с. 95.

²⁶ A. Turcuș, *Descinderi în cultura populară*, Timișoara, Editura Excelsor, 2001, p. 91 *apud* M. Stancovici, *Jertfa zidirii și relicttele sale bănățene*, în „Romanoslavica”, 40, Timișoara, 2005, p. 50.

aduse „demonilor locului”²⁷.

În spațiul caucazian găsim de asemenea știri despre *Bauopfer*. În cântecul popular georgian „Suramistsihe” se vorbește despre cetatea Suram ale cărei ziduri au căzut de câteva ori în timpul construcției. Atunci s-a hotărât de a înzidi în fortificație pe tânărul Zurab, unicul fecior al unei văduve. În cântec biata mamă se adresează cetății să-i „păstreze bine” fiul. Pe urmă îl întreabă până unde a fost înzidit, iar Zurab răspunde: „Până la glezne, până la pantece, până la piept, până la gât...”. Lacrimile tânărului pătrund printre pietre și umezesc suprafața zidurilor. Legende asemănătoare le au cetățile Uplistsikhe și Signah, precum și alte fortificații medievale din Georgia. Doar în unele cazuri în loc de lacrimi la suprafața zidăriei iese sângele jertfei.

Din folclorul sârb aflăm despre fondarea cetății Shkodra (astăzi în Albania)²⁸. Cântecul popular „Construcția Shkodrei” ne povestește despre trei frați Mrnjavčević: regele Vukašin și voievozii Uglješa și Gojko, care se ocupau de edificarea unei fortificații, fiind ajutați de 300 de meșteri. Tot ce se construia în timpul zilei era ruinat noaptea de o ființă fantastică – *vila*. La apogeul neputinței *vila* a cerut un sacrificiu uman. A suferit tânăra soție a lui Gojko, care inițial râdea, crezând că este o glumă din partea constructorilor, ce au împrejmuit-o cu pietre și bârne. Când Gojkovița a înțeles tot tragismul situației i-a rugat pe meșteri să-i lase câteva orificii în zid: două pentru sâni – ca să-și alăpteze micuțul prunc – și două pentru ochi pentru al putea vedea. Această rugămintă a femeii a fost îndeplinită și de atunci, din zidurile cetății, iese la suprafață o apă cu var ce amintește lapte.

Legendele bulgărești axate pe același subiect sunt asemănătoare cu cele sârbești: aici, în calitate de „jertfe ale zidirii”, figurează femeile tinere. În legendele rusești sunt sacrificate soțiile tinere, copiii sau trecătorii. La reconstrucția kremlinului din Novgorod „jertfa zidirii” a devenit Aliona, frumoasa soție a negustorului local Grigori Lopata²⁹. Într-o dimineață femeia a luat două căldări pe coromâslă și s-a dus după apă. Ea a pornit pe un drum scurt care trecea pe lângă o groapă. Aici zidarii angajați la lucrările de construcție au înconjurat-o și i-au cerut, de formă, apă. Apoi meșterul principal a îngropat femeia cu căldările și coromâsla, în fundație. Astfel a fost întemeiat, la Novgorod, Turnul Coromâslei. Un alt *Bauopfer* acoperit cu mortar de var a fost găsit în Turnul Clopotului al cetății Izborsk din Rusia³⁰.

În balada maghiară „Soția zidită” zidarul Kelemen își sacrifică soția la construcția cetății Deva; femeia a fost aruncată în foc iar cenușa ei a fost amestecată cu var³¹. Copilul meșterului a fost înghițit de pământ lângă zidul fortificației atunci când a venit s-o caute pe mama. Astfel se înțelege că cetatea Deva a fost ridicată cu prețul unui dublu sacrificiu.

Balade în versuri cu subiectul „iubita înzidită/iubitul înzidit” se regăsesc în Cehia, Slovacia și Ucraina³². Aici sufletul iubitei dă viață operei de arhitectură. Alan Dundes consideră că varianta originală a baladei „soția înzidită” ar trebui căutată în India, de unde ea a ajuns în Europa de Est³³.

În spațiul românesc cea mai cunoscută legendă consacrată „jertfelor zidirii” este legenda meșterului Manole (personajul autentic fiind levantinul Manoli din Niasia), care a înzidit în mănăstirea Argeșului pe cea mai dragă sie-și ființă de pe pământ, soția sa Ana (personajul real ar putea

²⁷ Д.К. Зеленин, *Тотемы деревьев в сказаниях и обрядах европейских народов*, în „Труды Института антропологии, археологии, этнографии”, Т. XV, 2, Ленинград, 1937, стр. 19.

²⁸ В.Ст. Караџић, *Српске народне пјесме*, I, Биоград 1895, р. 109-117.

²⁹ А.А. Навроцкий, *Сказания минувшего. Русские былины и предания в стихах*, I, Санкт-Петербург, 1897, стр. 35-50.

³⁰ http://old.archeo-news.ru/2013_02_19_archive.html [Accesat: 2.08.2017].

³¹ М. Н. Ciocian, *Mitul jertfei zidirii*, în „Romanian Journal of Education”, 1, Cluj -Napoca, 2010, 3-4, p. 117.

³² Д. О. Белобородова, *Концептосфера баллады: мотив замурования милой. Вікно у світ*, în <http://ss.etnolog.ua/zmist/2014/13/85.pdf> [Accesat: 30.02.2015].

³³ A. Dundes, *The Walled – Up Wife. A Casebook*, Madison: University of Wisconsin Press, 1996; Idem, *How Indic Parallels to the Ballad of the “Walled-up Wife” Reveal the Pitfalls of Parochial Nationalistic Folkloristics*, în „The Journal of American Folklore”, vol. 108, No. 427, Winter, 1995.

fi fiica neligitimă a boierului Pârvu Craioveanu și soră de lapte a lui Neagoe Basarab). În final, Negru Vodă, ctitorul acestei perle arhitectonice, a sacrificat pe toți zidarii participanți la construcție. Aici nu este vorba de vreun castel sau cetate, ci de o mănăstire, dar se știe că în Evul Mediu ansamblurile monastice reprezentau, în cele mai multe cazuri construcții trainice, bine dotate defensiv. Mircea Eliade consemnează: „Meșterii-zidari au conservat până în secolul trecut (secolul XIX – n.a.) «secrete de meserie» de un incontestabil arhaism. Lucrările de construcție comportă un ritual și un simbolism care ne vin dintr-un trecut foarte îndepărtat. Orice meserie, dar mai ales cele de zidar și de fierar, era încărcată de o semnificație ritualică și de o simbolistică strict rezervată «inițiaților»³⁴.

Etnograful croat Petar Skok consideră că cei mai iscusiți zidari din spațiul balcanic erau românii, în special macedo-românii, buni cunoscători ai practicilor de sacrificare³⁵. Dacă în Țara Românească legendele cu „jertfele zidirii” sunt romantice, în Moldova ele descriu un ritual dur și barbar – cu sângele unui tânăr omorât se stropește o temelie.

La restaurarea Bisericii Mici din Lugoj s-a găsit un schelet de copil zidit în fundația iconostasului, unica dovadă arheologică în România de sacrificare a copiilor în timpul construcției³⁶.

Trebuie menționat că sursele „jertfei zidirii” trebuie căutate încă în perioada preistorică. Pe teritoriul ocupat de cromleahul Stonehenge (Anglia), o construcție megalitică de piatră apărută în anii 2400-2200 î.Hr., au fost găsite mai mult de 500 de înmormântări ale femeilor, bărbaților și copiilor. La intrarea în acest complex monumental au fost descoperite osemintele unui bărbat de 35-45 de ani, numit „arcașul de la Stonehenge”. Unii cercetători îl consideră un exemplu al „jertfei zidirii” care, ulterior, se va repeta de nenumărate ori, pe când alții văd în el pe meșterul de lucrări sau pe preotul principal al complexului.

Din perioada antică sunt cunoscute mai multe „jertfe ale zidirii”: Remulus – la fondarea Romei, Macedonia – la întemeierea orașului Alexandria de către Alexandru cel Mare, Gregoria – la fondarea orașului Ankira de împăratul August, Antigona – la construcția teatrului din Antiohia, Kalliopa – la refacerea după cutremur a orașului Antiohia de împăratul Traian ș.a.³⁷.

Alte paralelisme anistorice țin de obiceiurile unor popoare din Asia, America și Africa. Se consideră că în fundațiile Marelui zid chinezesc au fost înzidiți mii de oameni. Jertfe umane sunt cunoscute în timpul edificării unor obiective importante și în Coreea.

În Japonia sacrificiile umane în timpul construcției erau numite *hitobashira* („oameni-stâlpi vii”). Se credea că aceste jertfe înzidite în pilonii unor construcții le vor feri pe acestea de spiritele rele. În temelia castelului Maruoka a fost înzidită o țărancă oarbă. O tânără dansatoare japoneză a fost înzidită ca „pilon” în castelul Matsue. Legendele vorbesc despre samurai care îndeplineau ritualul *seppuku* și săreau benevol într-o deschizătură a unei clădiri în construcție, făcută special pentru sacrificiu.

În Polinezia sub cele 12 coloane ale templului Mawa au fost îngropați de vii câte șase băieți și șase fete. Indienii din tribul Gaida din America de Sud îngropau sclavii sub stâlpii de colț ai noilor construcții³⁸. La unele popoare din America de Nord căpetenia tribului ucidea un rob și cu sângele lui stropea temelia viitoareii clădiri. Regele țării africane Dagomea a aruncat în groapă un om, iar pe osemintele acestuia a ridicat un palat³⁹.

³⁴ M. Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, Editura Eikon, 2007.

³⁵ C. Pătrașcu Zamfirache, *Meșterul Manole – secretul legendei. Sacrificiul uman, ritualul* cumplit care a supraviețuit în țările române până în plină eră creștină, în http://adevarul.ro/locale/botosani/mesterul-manole-secretul-legendei-sacrificiul-uman-ritualul-cumplit-supravietuit-tarile-romane-plina-era-crestina1_556ee1aacfbe376e35e22160/index.html [Accesat: 14.08.2015].

³⁶ A. Turcuș, *op. cit.*, p. 91.

³⁷ Д.К. Зеленин, *op.cit.*, стр. 12.

³⁸ A. Krause, *Die Tlinkit-Indianer*, Jena 1885, p. 311.

³⁹ F. Liebrecht, *Zur Volkskunde. Alte und neue Aufsätze*, Heilbronn, 1879, p. 287.

După cum se vede, obiceiul „jertfei zidirii” este atestat în diferite zone geografice fiind aplicat la diverse tipuri de construcții – defensive, ecleziastice, profane, colective, individuale ș.a. „Jertfa zidirii” ar putea fi ofranda adusă spiritului locului pentru încălcarea posesiunilor sale, un târg, după principiul *do ut des* sau un duh protector pentru noua construcție în „persoana ultramundă” a celui sacrificat⁴⁰. În planul artei, ea echivalează cu jertfa creatoare, însemnând, de fapt, un sacrificiu personal enorm atunci când se realizează o operă de mare valoare.

⁴⁰ A. Fochi, *Versiuni extrabalcanice ale legendei despre „jertfa zidirii”*, în „Limbă și literatură. Societatea de Științe Filologice a Academiei”, XII, București, 1966.

DESPRE DOUĂ PIETRE DOMNEȘTI CARE AR FI EXISTAT LA MĂNĂSTIREA SECU

Mihai GICOVEANU

Cu prilejul unei excursii efectuate, pe la 1880, la câteva așezăminte religioase din Moldova, eruditul cercetător Ioan Bianu a remarcat existența, la mănăstirea Secu, din județul Neamț, a unei pisanii cu stemă, pe turnul de pe latura de răsărit a zidului, dar și a unei lespezi de mormânt pe care era imprimat numele lui Ștefan Rareș. Pe cea dintâi, „destul de mare, cu armele Moldovei(...), cam de formă ovală”, autorul călătoriei a descifrat numele voievodului Petru Rareș și anul 1530¹.

După doar câțiva ani, în același loc a poposit și episcopul Romanului, Melchisedec, care a admirat și a transcris, printre altele, și inscripțiile lapidare amintite. Pe marginea stemei, înaltul prelat religios a citit următorul text: „**СЪН МОНАСТІР СЪЗДА ПЕТРЪ ВОЕВОД В ЛѢТО *ЗЛИ И ВГРАДНЕ ПО СМЕРТИ ЕГО УТ ГЖДА ЕГО ЕЛЕНА И ЧЛДМИ ІУ ІЛІАШ ВОЕВОД И СТЕФАН И КОСТАНТИН. В ЛѢТО *ЗНИ. МСЦ СЕ. Л.**” („Această mănăstire o zidi Petru voievod, în anul 7038<1530>. Și s-a îngrădit cu zid după moartea lui de doamna sa, Elena, și cu fiii lor, Io Iliș voievod, Ștefan și Constantin, în anul 7058 <1550>, luna sept. 4”)².

Stema a fost analizată și de istoricul V. A. Urechia³, la sfârșitul secolului al XIX-lea, de A. I. Iațimirski⁴, în 1904, și de preotul Marin Dumitrescu⁵, în 1915. Era cunoscută și de către N. Beldiceanu⁶, arhiepiscopul Narcis Crețulescu⁷, Rudolf Șuțu⁸ și de arhimandritul Dionisie Udișteanu⁹. După 1915, pisania cu stemă ar fi dispărut de la locul său, fără a se ști ce s-a întâmplat cu ea și a fost dată uitării. La un moment dat, când unele notițe aminteau despre existența în mănăstire a pisaniei, aceasta a revenit în atenția cercetătorilor; atunci s-a presupus că s-a distrus „datorită ploilor și altor intemperii”¹⁰.

În anii interbelici, într-o lucrare dedicată arhitecturii bisericilor și mănăstirilor moldovenești din secolul al XVI-lea¹¹, G. Balș arăta, la prezentarea mănăstirii Probota, că deasupra porții de intrare în incintă nu se mai găsea pisania din vremea lui Vasile Lupu, așa cum constatase în 1909¹², ci o alta, al cărei conținut era identic cu textul înscris pe stema de la Secu!

Este greu de crezut că s-au realizat două pietre cu același text, pentru beneficiari diferiți. Urmele de pe marginea chenarului care încadrează stema în discuție, dovedesc faptul că aceasta a fost extrasă, cu dificultate, din zid, cel puțin o dată. Inscripția și simbolurile stemei au suportat, probabil, în

¹ I. Bianu, *Note dintr-o excursiune în Moldova*, în „Columna lui Traian”, III, 1882, nr. 2, p. 111-112.

² Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, p. 26-27. Inscripția a fost publicată, cu unele corecturi, și de către P. P. Panaitescu (*Inscripția din 1550 de la Cetatea Sucevei*, în „AP”, IV/2, 2008, p. 87).

³ V. A. Urechia, *Biserica din Cetatea Neamț și documente relative la Vasile Lupu și Doamna Ruxandra*, în „AARMSI”, seria II, tom XI, 1888-1889, p. 114.

⁴ A. I. Iațimirski, *Slavianska i russkaia rukopisi rumânskih bibliotek*, St. Petersburg, 1905, p. 26.

⁵ Preot Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, vol. IV, București, 1915, p. 37.

⁶ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I/1, București, 1905, p. 56.

⁷ Rudolf Șuțu, *Documente. Câteva inscripțiuni*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași”, XVIII, 1907, nr. 4, p. 181.

⁸ *Ibidem*, p. 182.

⁹ Arhimandrit Dionisie Udișteanu, *Inscripții vechi de la Secu*, în *Idem, Glasul evlaviei străbune*, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2005, p. 81-82 și 85.

¹⁰ Protosinghel Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 26.

¹¹ G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea(1527-1582)*, în „BCMI”, XXI, 1928, p. 192-194.

¹² N. Ghica-Budești, G. Balș, *Mănăstirea Probota*, București, 1909, p. 9; Al. Tzigara-Samurcaș, *Mănăstirea Probota*, în „Viața Românească”, 1908, nr. 9, p. 416.

vremurile apropiate de noi, o curățare, deoarece nu par a fi afectate de trecerea timpului.

Este posibil ca stema care se păstrează azi pe zidul de la intrarea în mănăstirea Probota să fie aceeași care a existat la Secu. Pentru a înțelege motivația acestui transfer, trebuie să ne întoarcem la lespede de mormânt a lui Ștefan Rareș, semnalată la Secu, la sfârșitul veacului al XIX-lea. Ea se găsea afară, în dreptul altarului bisericii ctitorite de Nestor Ureche și se conservase destul de bine. Melchisedec i-a citit textul cu ușurință: „Гспѣжа Роханда дѣца Іо Петра воєводи гѣжа же Іо Александрѣ воєводи оукраши гробѣ съи братѣ своемѣ Стефанѣ воєводѣ нжи прѣстави сѣа къ вѣчнемъ вбитѣлемъ в лѣто зѣ, сеп. дѣ” („Doamna Ruxanda, fiica lui Io Petru voievod, și doamnă lui Alexandru voievod, a înfrumusețat acest mormânt fratelui său Ștefan voievod, care s-a strămutat la veșnicile lăcașuri în anul 7060 <1552>, sept.”)¹³.

În 1904, când N. Iorga a vizitat Secu, piatra funerară nu se mai afla în acest loc¹⁴; a fost văzută de savant la Probota¹⁵. Din acest motiv, istoricul a considerat că inserarea ei, de către episcopul Melchisedec, în 1885, printre valorile mănăstirii nemțene, era rezultatul unei erori, și nu accepta ideea ca fiul lui Petru Rareș să fi fost înmormântat în alt loc decât în biserica unde tatăl său își doarme somnul de veci¹⁶.

Este posibil ca piatra de mormânt a lui Ștefan Rareș să nu fi existat, de la început, în biserica mănăstirii Probota, situația evidențiată și de alte două detalii, aparent nesemnificative. Arheologii au arătat că mormintele voievodale din acest loc au fost profanate și vandalizate. În acest context, hoții au spart lespezile din marmură ale lui Petru și Elenei Rareș¹⁷; cea a lui Ștefan, fiul lor, a rămas întreagă. De asemenea, însuși N. Iorga menționa la începutul sec. XX că, în timp ce pietrele de mormânt ale lui Petru și Elenei Rareș erau așezate pe socluri din cărămidă, aceea a lui Ștefan Rareș se găsea direct pe podea.¹⁸

Probabil, mutarea lespezii de mormânt la Probota s-a realizat în 1904, ori în preajma acestui an, în contextul amplelor manifestări culturale și religioase prilejuite de marcarea a cinci secole de la moartea lui Ștefan cel Mare¹⁹. O astfel de supoziție este sprijinită și de monedele emise în 1900 și 1905, descoperite printre rosturile dalelor de piatră, cu care s-a reparat, la un moment dat, pavajul din necropola mănăstirii sucevene²⁰.

A fost îngropat Ștefan Rareș la Secu? După cum se știe, acest vlăstar domnesc a fost ucis în septembrie 1552 de către boierii săi, lângă podul de la Țuțora-Iași, ca „răsplată vrednică a răotății sale”²¹. Firesc ar fi fost ca trupul să-i fie așezat la mănăstirea Probota, unde tatăl lui amenajase o necropolă familială, cu mai multe cripte. Datorită apatiei pe care o acumulase tânărul domn, dar și ca urmare schimbărilor politice, este posibil să se fi preferat, pe moment, un alt loc.

N. Iorga a respins ipoteza înhumării lui Ștefan Rareș la Secu, deoarece acest așezământ monastic, „la 1552 nici nu era zidit”²². Studiul lui Alexandru Gonța referitor la începuturile mănăstirii Secu a evidențiat că acest lăcaș religios a fost precedat de Schitul lui Zosim, înființat spre jumătatea veacului al XVI-lea, cu sprijinul lui Alexandru Lăpușneanu și că, în documente, nu sunt consemnate

¹³ I. Bianu, *op. cit.*, p. 111; Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 27.

¹⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. p. 29-37.

¹⁵ *Ibidem*, p. 58.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Voica Maria Pușcașu, *Cercetări arheologice la biserica mănăstirii Probota, construită de voievodul Petru Rareș*, în „RMI”, 1997, nr. 1-2, p. 19.

¹⁸ N. Iorga, *Sate și mănăstiri din România*, ediția a II-a, București, 1916, p. 100.

¹⁹ ****Pomenirea lui Ștefan cel Mare*, vol. II, Sfânta Mănăstire Putna, Editura Mușatinii, 2009.

²⁰ Voica Maria Pușcașu, *op. cit.*, p. 16.

²¹ *Cronica lui Eftimie*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, publicate de Ion Bogdan. Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959, p. 122. În cronică este menționată ca dată a morții 30 septembrie 1552; pe lespede este inscripționată data de 1 septembrie 1552.

²² Iorga, *Inscripții.*, I/1, p. 58.

anterior donații din partea altor domni²³. Pisania cu stemă la care ne-am referit îi amintește însă pe alți „primi ctitori”, și anume, Petru Rareș, în 1530, apoi pe soția sa, Elena, și pe fiii săi Iliăș, Ștefan și Constantin, în 1550. Cu aceeași calitate, Petru Rareș este consemnat și într-un pomelnic, din 1845, într-un adaos ulterior²⁴.

Episcopul Melchisedec arăta că piatra de mormânt a lui Ștefan Rareș provenea de la mănăstirea „Sfântul Nicolae” din Cetatea Neamț, presupusă a fi organizată de Petru Rareș, cu scopul de a împiedica distrugerea acestei fortărețe de către turci²⁵. În sprijinul părerii că acest lăcaș de cult era o ctitorie rareșiană, slujitorul bisericii aducea ca argument conținutul stemei ce înscrie anii 1530 și 1550. Însă, V. A. Urechia a demonstrat că mănăstirea din cetate era întemeiată de Vasile Lupu, și nu de Petru Rareș²⁶. Tot el a arătat că, în 1665, acest așezământ monastic a fost subordonat mănăstirii Secu iar după arderea și părăsirea cetății, la începutul secolului al XVIII-lea, bunurile bisericii au fost duse la mănăstirea căreia i-a fost închinată²⁷. În acel moment, din fortăreață s-ar fi luat și pisania cu stemă.

Având în vedere că la Cetatea Neamț a fost evidențiat un cimitir de inhumație, funcțional în secolul al XVI-lea²⁸, este plauzibilă și posibilitatea ca Ștefan Rareș să fi fost înmormântat în acest loc. Apoi, la o dată neprecizată, probabil cel mai târziu în cel de-al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea, lespede de mormânt și osemintele fostului voievod (poate doar lespede!) au fost mutate la mănăstirea Secu. În acel moment, când ecurile strălucitelor domnii mușatine erau erodate puternic, nu s-a mai considerat necesar ca piatra de mormânt să fie amplasată în biserică, ci în afara acesteia, unde exista și la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Pisania cu stemă de la mănăstirea Secu, văzută de Melchisedec și de mulți alții, generează o serie de suspiciuni. Ca și în cazul celei de la Putna²⁹, ea atrage atenția prin „tinerețea” sa! De asemenea, din textul ei lipsește invocația divină, care precede, de regulă, numele ctitorului unei construcții; suspectă este și lipsa hramului așezământului monastic. Neobișnuită ni se pare și dimensiunea actului ctitoricesc (se face referire la mănăstire și nu la biserică). Toate ne determină să credem că stema în discuție este o operă „reușită”, dar târzie, probabil din secolul al XVIII-lea, și a fost executată cu scopul de a adăuga un „supliment” de vechime mănăstirii călugărilor secani, care aveau dispute de hotar dese cu monahii de la Agapia.

Deoarece în 1915 pisania cu stemă era încă la mănăstirea Secu, iar în 1928 se afla la Probota, considerăm că transferarea ei s-a realizat în intervalul format de cei doi ani. Motivul acestei mutări a putut fi textul de pe piatră, ce consemnează anul 1530, ca și în pisanie, ca dată a fondării mănăstirii sucevene, numele lui Petru Rareș, și faptul că nu era precizat un beneficiar anume al acestei „opere de artă”.

Mănăstirea Secu a fost în timp un martor tăcut al scrierii istoriei. Despre unele evenimente în care a fost implicată, s-a scris și se va mai scrie. Alte momente, puțin știute sau necunoscute, așteaptă să fie evaluate sau descoperite, pentru a întregi patrimoniul spiritual al neamului nostru.

²³ Al. Gonța, *Un așezământ de cultură de la Alexandru Lăpușneanu pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche. Schitul lui Zosin*, în Idem, *Studii de istorie medievală*. Texte selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Szekely și Ștefan S. Gorovei. Cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoftei”, 1998, p. 211-228.

²⁴ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, III, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, p. 208.

²⁵ Melchisedec, *Episcopul Romanului*, *op. cit.*, p. 26.

²⁶ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 114-118.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Vasile Diaconu, Gheorghe Dumitroaia, *Mormintele medievale de la Cetatea Neamț*, în „MA”, XXVIII, 2012, p. 235-239.

²⁹ Ștefan S. Gorovei, *Un monument epigrafic și heraldic recuperat: pisania cu stemă de la Putna (1481)*, în „AP” 2012/2, p. 141-166.

Fig. 1. Mănăstirea Probota. Pisania cu stemă de pe turnul clopotniță.

Fig. 2. Mănăstirea Probota. Lespedea de mormânt a lui Ștefan Rareș (G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea (1527-1582)*, în „BCMI”, XXI, 1928, p. 328).

DANIILE ȘI PROPRIETĂȚILE MĂNĂSTIRII SECU DIN SPAȚIUL PRUTO-NISTREAN ÎN BAZA LUCRĂRII ARHIMANDRITULUI ANDRONIC POPOVICI „ISTORIA SFINTELOR MĂNĂSTIRI NEAMȚ ȘI SECU”¹

Igor BERCU

Pe parcursul a patru secole de la întemeiere, în anul 1560, Schitul lui Zosima s-a transformat - și din punct de vedere funciar - într-un puternic centru monastic din Țara Moldovei. Bună parte dintre moșiile și bunurile sale imobiliare erau în stânga Prutului. O primă atestare, în acest sens, consemnată părintele Andronic Popovici care redă, în rezumat, următoarele documente: „... la 3 zile ale lui iulie, în anul 7108 (1600), au mai dat și alt hrisov, tot în limba sârbească, scris pre pergament, prin carele arată, cum că au împuternicit pre călugării din acest Sfânt Schit a lui Zosima, ca în veaci să stăpânească pre toate fânațele, până la locul ce se numește „Gura Carpănului”. Apoi, în anul 7109 (1601), la 8 zile ale lunii iulie, un boiaru, anume Doniciu Dvornic, au dăruit acestui Sfânt locaș niște case ale sale, cu tot locul lor, în capitala Iașii, lângă ograda bisericii Preacuvioase Maicii noastre Paraschevi(i), spre a fi mitoc, Monastirii”². Prin urmare, această informație este importantă nu doar prin faptul că atestă o nouă danie făcută acestui așezământ de călugări, dar și prin noua calitate a Schitului lui Zosima, cea de mănăstire.

Cu toate acestea autorul „Istoriei sfintelor mănăstiri Neamț și Secu” îl arată drept întemeietor al mănăstirii Secu pe vornicul Țării de Jos, Nestor Ureche, care, împreună cu soția sa Mitrofana: „... au zidit de piatră sobornicească biserică a sf(i)ntei monastiri Secului pre locul unde să află și până în zioa de astăzi puțin mai la diial drept spre apus de la schitul cel întemeiat de prea cuviosul părintele nostru igumenul Zosima, începând a o zidi în anul 7110 (1602) și isprăvind-o tot întru acel an la a cincea zi a lunii lui octombrie”³.

Una din primele danii primite de către mănăstirea Secu în spațiul dintre râurile Prut și Nistru a fost făcută în anul 1607. Părintele Andronic Popovici arată că „Un boiaru, anume Nicoară Doniciu, ce era părcălab târgului Orgeaiului (Orhei), la 15 zile ale lunii lui aprilie, în anul 7115 (1607), prin un testament al său carele este scris în limba sârbească, arată cum că, milostivindu-să, au dăruit acestei sf(i)ntei monastiri, Secului niște case, cu tot locul lor și cu dugheane în mijlocul târgului Orgiaiului (Orhei) spre a sa veacinică pomenire”⁴. La rugămintea boierului Nicoară Donici, în aceeași zi, printr-un hrisov, Simeon Movilă, domnul Țării Moldovei, a întărit această danie Sfintei mănăstiri Secu drept proprietate în veci. Pe parcursul aceluiași an Gheorghe vornicul a dăruit „... sf(i)ntei monastiri Secului, niște dugheane, tot în târgul Orgeaiului (Orhei) alături cu ceale dăruite de Donici, spre a sa veacinică pomenire”⁵.

Continuând șirul evenimentelor autorul arată că pe 5 aprilie și 30 mai 1609 au fost emise două hrisoave domnești de către domnul Constantin Movilă prin care a „... întărit dreptatea stăpânirii a acestei sf(i)ntei monastiri Secului asupra seliștii ce să chiiamă Icușenii, între Berindești și Săbăoani, carea silește s-au dăruit acestei sf(i)ntei monastiri de Manole p(ă)rcălabul din târgul Romanului întru acești an, spre a sa și a tot neamului său veacinică pomenire. Și între toate acestea, apoi iarăși să se mai știe încă și aceasta, adică cum că această sf(ă)ntă monastire Secul între altele mai are și o moșie care să numește Vatra Iazului și care să zice și Mitoc”⁶.

Alexandru Lăpușeanu a făcut, lângă târgul Orheiului, pe râul Răut, un heleșteu⁷, care în scurt timp din cauza neîngrijirii, a început să se degradeze. Pentru a schimba starea lucrurilor „... în anul de

¹ Articol realizat în cadrul proiectului *Valorizarea patrimoniului național documentar al Republicii Moldova (surse istorico-religioase) Nr. 15.817.06.22F*.

² Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. II, Arhiva Națională a Republicii Moldova, Fond 2119, inventar III, dosar 71, fila 7 v.

³ *Ibidem*, fila 8 v.

⁴ *Ibidem*, fila 25 v.

⁵ *Ibidem*, fila 26.

⁶ *Ibidem*, fila 39 v.

⁷ Oraș, inițial centru de reședință a ținutului cu același nume. În prezent este centru raional. Localitatea este atestată documentar la 20 decembrie 1437. Așezat pe malul stâng al râului Răut, pe șoseaua principală care străbate de-a lungul întreaga Republică Moldova, la 41 km de Chișinău.

la facerea lumii 7117 (1609), la 25 de zile ale lunii lui aprilie, binecredinciosul domn al Moldaviei, Constantin Moghila vo(i)eovod prin(tr-) un testament al său, carele este scris pre pergament, arată cum că, milosivindu-să, l-au dăruit pre acest iaz, cu toată cuprinderea lui, acestei sf(i)ntei monastiri Secului și Dragomirunii, spre a sa și a tot neamului său veacinică pomenire”⁸.

Deseori între călugării mănăstirii Secu și vecinii săi apăreau conflicte ce vizau hotarele și posesiunile funciare a acestui așezământ monastic. Multiple supărări călugărilor de la mănăstire le provocau megieșii cu moșiile sale Borcești, Gugea, Vânătorii și altele. Din această cauză, egumenul Andrei, starețul mănăstirii, susținut de întreg soborul mănăstirii, se adresează domnului Țării Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea, ca să le apere proprietățile. Drept răspuns, au fost emise patru hrisoave domnești „... în limba sârbească, la 16 zile și 17 zile ale lunii lui ianuarie în anul 7120 (1612), au făcut mari întăriri, hotărând între altele ca în veaci să stăpânească în pace călugării, dintru această sf(â)ntă monastire Secul, pre tot satul Borceștii, dupre întăririle ce au de miluire de la Aron vo(i)eovod, asemenea și moșiia Gugea și casele și dugeanele pre care le are în târgul Orgeaiului”⁹.

Pentru a-și proteja drepturile și proprietățile, în situații în care scaunul domnesc era preluat de un nou domn, deseori autoritățile mănăstirii Secul s-au adresat domniei pentru a reîntări daniile făcute anterior. Astfel, „... la 16 zile ale lunii lui martie în anul 7124 (1618) binecredinciosul domn al Moldaviei Radul vo(i)eovod, prin rugămintea preacuviosului părintelui nostru, igumenului Andreiu, cu un domnesc hrisov al său, carele este scris în limba sârbească, au întărit daniia lui Nicoară Doniciu, cea pentru casele și dugheanile sale din târgul Orgheaiului, pre care le-au dăruit el acestei sf(i)ntei monastiri Secului”¹⁰.

Exemplul boierului Nicoară Donici, cu referire la daniile făcute mănăstirii Secul, a fost urmat și de alți boieri din spațiul Pruto-nistrean. Actele ctitorești consemnate de ieromonahul Andronic Popovici atestă „... cum că binecredinciosul boieriu Costea Băcioc, marele vornic al Țării de Jos, la 16 zile ale lunii lui ianuarie în anul 7127 (1619), urmând urmelor vornicului Nestor Ureache întru a căruia slujbă au intrat el, au dăruit acestei sf(i)ntei monastiri Secului un sat, anume Vlădenii, cu iaz și cu moară pe părâul ce să numeaște Dobrușa în ținutul Sorocii”¹¹.

Pe data de 30 aprilie 1619 „... preafericitul acesta ctitor Costea Băcioc, făcând și cu osebit în scris diia sa, aceasta în limba moldovenească, au făcut cunoscut prin ea unui vătăman ce îl avea el la satul Vlădenii și tuturor seteanilor de acolo, cum că el au dăruit pre această moșie sf(i)ntei monastiri Secului și că de acum ei să asculte de această sf(â)ntă monastire. Totodată rugând și pe Gașpar vo(i)eovod de au întărit pre această danie întru aceastași zi, prin(tr-)un domnesc hrisov al său, carele este scris în limba sârbească. Și apoi, pre toate acestea acte, împreună și cu altele trei ispisoaice, tot în limba sârbească, scrise pe hârtie, prin carele Constantin Moghila vo(i)eovod, în anul 7119 (1611), la luna lui aprilie și la 30 de zile ale lunii lui iunie, au fost întărit pre toate aceste cumpărături ale lui Costea Băcioc ce le-au făcut de pre la altele feațe, osebit în moșiia Vlădenii, el le-au adus însuși și le-au încredințat în mâna preacuvioșiei sale părintelui nostru, igumenului Andreiu, și a tot soborului fraților dintru această sf(â)ntă monastire Secul, rugându-să ca să se priimească și această ctitorie a lui și să se stăpânească cu pace în veaci”¹². Dania făcută de marele vornic Costea Băcioc a lărgit spațiul proprietăților mănăstirii Secu, la est de Prut, care la acea dată se bucura de posesiuni în două ținuturi Orhei și Soroca.

O nouă gâlceavă ce s-a iscat între călugării mănăstirii Secu și vecini l-a determinat pe domnul Țării Moldovei să se implice activ în soluționarea acestor disensiuni. Părintele Andronic Popovici arată că „Sf(â)ntă monastire [având] mare supărări despre megiași, pre la moșiile sale Munții și pre la altele, au rugat pre Gașpar, domnul Moldaviei, ca, cu puterea cea dată lui de la D(u)mnezeu, să o apere cu orișice fealiu de chip va găsi cuviință. Iar el, milostivindu-să, îndată prin patru domnești hrisoave ale sale, care sânt scrise în limba sârbească, întru aceastași an 7127 (1619) la 28 de zile ale lunii lui aprilie și la 1 și 21 și 22 maiu, arată că au întărit pre igumenul și pre toți frații soborului a

⁸ Ibidem, fila 40 – 40 v.

⁹ Ibidem, fila 44 v – 45.

¹⁰ Ibidem, fila 48 v – 49.

¹¹ Ibidem, fila 50.

¹² Ibidem, fila 51 - 52.

acestei sf(i)ntei monastiri Secului ca să stăpânească în pace în veaci moșiia Gugea și casele și dugheanile ceale dăruite acestei sf(i)ntei monastiri Secului de Nicoară Doniciu la târgul Orgeaiului și pre tot hotarul moșiei Munții”¹³.

După moartea domnului Gaspar Graziani „... binecredinciosul domn al Moldaviei, Alexandru Iliiași vo(i)evod, prin șase hrisoave ale sale care sânt scrise în limba sârbească, la 4,6 și 10 zile ale lunii lui aprilie și 1, 2 și 18 noemvrie (1621), după mijlocirile preacuviosului părintelui nostru, igumenului Andreiu, arată că au întărit pre toate dreptățile care le are această sf(ă)ntă monastire Secul câștigate prin docomeante ctitorești pentru moșiile sale Jidești, Gugea, Giurgești, Petricanii și Vlădenii, hotărând cum că ori și cine va intra în iazul Vlădenii și va vâna peaște fără voia fraților soborului a acestei sf(i)ntei monastiri Secului acela să dea gloaba doisprezece boi”¹⁴. Tot în același an „... prin alt domnesc hrisov al său tot în limba sârbească scris arată cum că au întărit și pre toate docomeantele și hrisoavele câte le are această sf(ă)ntă monastire Secul pentru moșiia Gugea. Iar la 5 zile ale lunii lui maiu, în anul 7130 (1622), prin un ispisoc al său carele este scris tot în limba sârbească, arată că au întărit dreptatea stăpânirii a preafericitei ctitori, Mitrofanii soției lui Nestor Ureache și a fiilor eii, asupra satului Giurgeștii și Târpeștii și la 9 zile ale aceștiași luni maiu prin alt hrisov mare, tot în limba sârbească, scris arată cum că au scos de supt înpresurarea unui preot, Giurgea Margine și a lui Vasilie Solomon și Nicoară, moșiia Vlădenii a acestei sf(i)ntei monastiri Secului”¹⁵.

În anul 1623 „Un binecredincios și iubitoriu de podoaba casei lui D(u)mnezeu hristiian, anume Savva, cu fratele său, Petrica și cu sora lor, Nastea, feciorii lui Văscan, nepoții Tudorii prin un testament al lor arată cum că, milostivindu-să, au închinat și au dăruit acestei sf(i)ntei monastiri Secului o a treia parte dintru un moșu, din satul Vlădenii, cu vaduri de moară și cu locuri de heleștee, hotărând, prin testament, între altele cum că de aceasta au dat ca să le fie lor pomană nesăvârșită în veaci, pentru sufletul lor și al părinților lor și al moșilor lor, carele testament este adevărit și de Evstratie, ce au fost părcălab, și de Croșcov ce au fost capitan, întru aceștiași an 7131 în luna lui iulie. Și îndată aceștiași preafericii ctitori au rugat și pre binecredinciosul domn, Ștefan Tomșa vo(i)evod, de au întărit pre această danie a lor, prin un domnesc hrisov al său carele este scris în limba sârbească, la 2 zile ale lunii lui avgust tot în anul 7131, hotărând și el ca în veaci călugării de la această sf(ă)ntă monastire Secul să stăpânească pre acestea în pace nebânduiți de nimeni”¹⁶. Dania făcută de către boierul Costea Băcioc mănăstirii Secu, în ținutul Sorocii, a fost mărită prin daniile fraților Sava, Petrica și sora acestora Nastea.

La porunca domnului Vasile Lupu din anul 1645 „... au hotărât de s-au regulat de cătră Gheorghie Ștefan vel sulgeriu și șoltuzul, părcălabul Orgeaiului, hotarul moșiei, care să chiiamă Vatra Iazului, despre satul Isaacova, prin aceste seamne, adecă zic ei prin actul lor așa cum că hotarul satului Isacovei vine din drumul târgului la deal prin Rublica, până în muchea dealului în Rătop și de acolo până în capul pământurilor despre Lucacevca și de acolo costișa pe la ulmii cei înalți și pe la Capul Rediului în dâmb pre de la deal și de acolo Drumul Vataciului, Reutul pe lângă matca pârâului în sus pe unde intră drumul în pădure. Acestea sânt seamnele hotarului Isacovei”¹⁷. Probabil, este o primă delimitare teritorială, atestată documentar, a moșiei mănăstirii Secu din spațiul Pruto-nistran.

Regele Poloniei, Ioan Sobeski, organizează, în 1686, o nouă invazie contra Țării Moldovei, care a avut un impact catastrofal pentru teritoriile ocupate de polonezi și cazaci. Nu au făcut excepție nici sfintele lăcașe din județul Neamț, inclusiv mănăstirea Secu. Drept urmare: „în anul 7199 (1691) la 29 de zile ale lunii lui aprilie, Tudosie Dubău, vel logofăt, din porunca binecredinciosului domn al Moldaviei au scris cătră toți părinții igumeni ai monastirilor celor megieșite cu cetatea cea de la Târgul Neamțului și cătră Vasilie Vârnav și cătră alți boiari megiiși spuindu-le despre jalobele igumenului monastirii Secului și despre această întâmplare a prăpădirii docomeantelor întru acest chip, adică cum că întrând cazacii în cetatea Neamțului, când au omorât pre doamna Ruxanda, atunci

¹³ *Ibidem*, fila 52 - 52 v.

¹⁴ *Ibidem*, fila 53.

¹⁵ *Ibidem*, fila 54.

¹⁶ *Ibidem*, fila 56 - 56 v.

¹⁷ *Ibidem*, fila 65 v - 66.

au prădat și toate zapisele și dreasile ce le-au avut monastirea din cetatea aceasta pentru moșii. Și tot odată, hotărându-le, ca ei numaidecât, să facă o mărturie cum că știu bine pre unde le sânt hotarale adevărate ale acestor moșii, pentru ca să li să facă călugărilor iarăși drease de la măriia sa vodă¹⁸. Preacuvioșii părinți, egumenii, preoții, boierii, negustorii și toți cei care dețineau informații despre hotarele mănăstirii Secu, imediat au răspuns la chemarea vel logofătului Tudosie Dubău, depunând mărturii în acest sens.

Mărturiile depuse pe parcurs au fost reconfirmate prin hrisoave domnești. În anul 1741 „... la 15 zile ale lunii lui iunie, au scos altele doaă hrisoave de la Grigorie Ghica foarte întăritoare dreptăților stăpânirii a acestei sf(i)nteii monastiri Secului și Monastirii Dragomirna asupra heleșteului celui mare ce este în apa Răutului, lângă târgul Orgheaiului și asupra moșiei Munților, hotărând binecredinciosul domn ca monastirea Secul să stăpânească în pace în veaci atât heleșteul cel mare de lângă Orgeiu precum și pre toți Munții și braniștea, după seamnele hotarilor arătate prin docomeantele ceale vechi, și să-și ea tot venitul moșiei dupre obiceiul din țarină, din fânațe, din priseci cu stupi din grădini cu legumi, din stâni, din din odăi cu vite și din tot locul cu tot venitul din toate, dupre obiceiul¹⁹”.

Pagubele aduse moșiilor mănăstirii Secu, de către țăranii cărora le-au fost date în folosință o parte de terenuri și care refuzau să plătească dijma, dar și din partea vecinilor săi, i-au determinat pe egumenii acestui așezământ monastic să se adreseze după ajutor domnului Țării Moldovei, Matei Ghica, care „... milostivindu-să și cu pârintească dragoste, priimindu-i cererea, îndată la 30 de zile ale lunii lui iulie tot în anul 7263 (1755), au dat o poruncă către Vartic capitanul hotărându-l între altele așa ca numaidecât să ajute pre rugătoriul ieromonah, Partenie igumenul, și pre alți călugări de la sf(ă)nta monastire Secul spre a strânge deajma după țăriia docomeantelor de pre la moșiile monastirii și anume de la Vlădeni, care este pe Dobrușa, în ținutul Sorocăi, și de la un loc de prisacă și cu heleșteu ce este în hotarul satului Direneul, în ținutul Orgeaiului²⁰”.

Intervenția căpitanului Vartic, în vederea soluționării tensiunilor apărute între călugării mănăstirii și mireni, probabil s-a soldat cu un efect de scurtă durată. Drept urmare, preacuviosul egumen Nifon „... văzând asupririle ce să făcea(u) pre la hotarale moșiilor monastirii, și mai ales la Vlădeni, s-au jeliut despre aceasta la prea sf(i)nițitul Inochentie, episcopul Hușului, rugându-l ca să-i dea putinciosul ajutoriu. Iară el, cu toată dragostea pârintească și cu milostivire, priimindu-i cererea îndată, la 4 zile ale lunii lui august tot în anul 7269 (1761), au slobozit un arhepăstoresc act spre apărarea dreptăților stăpânirii a acestei sf(i)nteii monastiri Secului asupra moșiei Vlădenii²¹”.

Aceasta nu a fost singura măsură ce a fost luată de starețul mănăstirii Secu, în vederea apărării proprietăților funciare deținute de mănăstire în spațiul Pruto-nistran. Următoarele măsuri ce au fost luate pentru protejarea terenurilor sale s-au desfășurat după cum urmează, astfel că „... preacuviosul părintele nostru, igumenul Nifont, văzând cum că făcătorii de rău adecă unii din megiașii de pre la moșiile monastirii Secului tot nu să liniștesc ci încă și spre mai reale urmări încep a să întinde și iarăși fac supărări, îndată iarăși și sf(i)niția sa s-au apucat de lucrările cuviincioase spre îndreptare și spre folosul monastirii pe viitorime că mai întâiu, la 15 zile ale lunii lui februarie în anul 7270 (1762), prin vechilul său, ieromonahul Venedict, au scos o mărturie de la lăcuitorii de prin satele Răspopenii, Răceștii și Găozenii pentru adevăratul hotar al moșiei Vlădenii, apoi s-au jeliut și la binecredinciosul domn, Grigorie Ioan vo(i)eovd, despre aceasta. Și el, milostivindu-să și cu dragoste pârintească, priiminu-i cererea îndată, la 25 și 30 maiu, 4 iunie și 20 iulie tot în anul 7270 (1762), au dat patru hrisoave foarte întăritoare tuturor docomeantelor monastirii, celor pentru hotarale și dreptățile moșiilor Târpeștii, Țolicu, Vânătorii cei de lângă Târgul Neamțului, Cozmeștii și Vlădenii, arătând și pricina și vicleșugul răzeșilor carii schimbăse numele moșiei Vlădenii în nume de Jevreanii și o răpisă desăvârșit, și poruncește lăcuitorilor de pre moșiia Vlădenii ca numai decât să asculte pre vechilul ce îl va pune acolo rugătoriul Nifon, igumenul, și cu tot soborul din sf(ă)nta monastire Secul²². Prezintă interes faptul, că răzeșii au schimbat numele moșiei Vlădeni în cea de Jevreani. O

¹⁸ *Ibidem*, fila 86.

¹⁹ *Ibidem*, fila 90 - 91 v.

²⁰ *Ibidem*, 113 v.

²¹ *Ibidem*, 115 v.

²² *Ibidem*, fila 117 v - 118 v.

astfel de măsură, probabil avea drept scop scoaterea acestei moșii de sub oblăduirea mănăstirii Secu.

Presiunea asupra domeniului mănăstirii a continuat, iar disensiunile dintre părți au ajuns să fie subiect de judecată, astfel, pe data de 19 august 1763, „... *preacuvioșia sa părintele, ieromonahul Venedict, vechilul sf(i)ntei monastiri Secul, prin sârguința sa, au scos o poruncă de la aceștia domn în pricina de judecată la Divanul domnesc pentru moșia Vlădenii. Și la 15 zile ale lunii lui octovrie tot în anul 7271 (1763) s-au făcut un act de la vel logofăt pentru toată paguba, ce s-au pricinuit monastirii Secului, în moșia sa Vlădenii despre megiași. Apoi la 11 zile ale lunii lui dechemvrie tot în anul 7271 (1763), binecredinciosul domn, Grigorie Ioan vo(i)evod, au trimis o poruncă foarte aspră, ca numaidcât să vie la judecată acei ce au păgubit pre monastirea Secului, în vremea de șapte ani de zile la moșia Vlădenii. Și la 20 de zile ale lunii lui ianuarie în anul 7282 (1764), au trimis tot el, o altă poruncă, ca numaidcât, să plătească monastirii Secului oamenii acei ce au luat pe șapte ani de zile venitul bănesc de pe aceiași moșie Vlădenii*”²³.

Moșia Vlădeni dispunea de un patrimoniu imobil complex, care îi asigura o bună funcționare. Mănăstirea Secu a posedat „... *în gubernia Bessarabiei, o moșie anume Vlădenii, tot a acestei sf(i)ntei monastiri Secului, pe care este un mitoc, adică un corpos de case întemeiat pre temelie de piatră cu pereții din bârne de lemn, lipiți, tencuiți și văruiți și acoperit cu draniță, întru carele sânt trei chilii și este și o cuhne cu o chilie alături, tot asemenea făcută, și este și un beciu de piatră, și este și un grajdii, și o șură mare și o umblătoare, și are și ogradă înprejur din nuiale înpletită și acoperită cu spini. Întru carele mitoc viețuiaște poseasorul, ce după vremi ține pre această moșie prin mezat de la monastire, carele are întru stăpânirea sa patru moldoveni birnici cu femeaele și copiii lor. Și cinci sute de fâlci pământ de hrană, fânaț și imaș și treizeci și cinci de fâlci hugeac, însă din hugeac nu i-a nimic fără de osebit încuviințarea monastirii. Iar după măsura rusească, pe moșia Vlădenii, este în total șapte sute deseatine, și este și o crâcimă cu doaa case alături și cu un beciu de piatră, și este și o moară cu doaa pietri, și un iaz pentru peaște. Și monastirea priimeaște în fiecarele an banii poseasiei de pe această moșie câte o mie ruble argint. Iară hrisoave domnești mărturii hotarnice și altele docomeante are monastirea pentru această moșie în totul doozeci și cinci*”²⁴.

O altă posesiune funciară a acestui centru monastic era „... *Vatra Iazului, tot a acestei sf(i)ntei monastiri Secului, pre care este un mitoc, adică un corpos de case întemeiat pre temelie de piatră cu pereții făcuți de cărămidă, tencuiți și văruiți, și acoperit cu draniță întru carele sânt patru chilii, și este întemeiat în 1871, și este și o cuhne cu o chilie alături tij asemenea făcută, și este și o ogradă înprejur din nuiale înpletită și acoperită cu spini. Întru carele mitoc viețuiaște poseasorul ce ține pre această moșie, după vremi, prin mezat de la monastire, carele întru stăpânirea sa patruzeci și șase de moldoveni birnici cu femeaele și cu fiii lor, și un om nevolnic și doaa văduve. Și o mie o sută șasezeci și șapte fâlci pământ de hrană, fânaț și imaș. Iar după măsura locului, russească, sânt doaa mii trei sute deseatine, și sânt și doaa crâcime cu trei case prin iale. Și primeaște monastirea în fiecarele an banii poseasiei de pe această moșie câte zeaci mii dooaăzeci și cinci ruble argint. Iară hrisoave domnești, mărturii hotarnice și altele docomeante are monastirea pentru această moșie în totul 40.*”²⁵.

Reieșind din cele expuse mai sus se impun câteva concluzii:

1. De la prima danie primită de către mănăstirea Secu în spațiul Pruto-nistrean atestată la 1607, care constituia „... *niște case cu tot locul lor și cu dugheane în mijlocul târgului Orgiaiului (Orhei)*”²⁶ în timp proprietățile acestui așezământ monastic au evoluat în mod semnificativ.

2. Pentru protejarea proprietăților sale, stareții și călugării mănăstirii au apelat la domnii Țării Moldovei iar în anumite cazuri disputele dintre părți deveneau subiecte de judecată la Divanul domnesc.

3. În spațiul Pruto-nistrean, mănăstirea Secu, conform relatărilor părintelui Andronic Popovici deținea proprietăți în două ținuturi, Orhei și Soroca.

4. Posesiunile funciare deținute de acest așezământ monahal, Vatra Iazului în ținutul Orheiului și Vlădeni în ținutul Sorociei, dispuneau de hotare clar delimitate multe proprietăți și alte resurse..

²³ *Ibidem*, fila 119 - 119 v.

²⁴ *Ibidem*, fila 151 v - 152.

²⁵ *Ibidem*, fila 152.

²⁶ *Ibidem*, fila 25 v.

DATE CU REFERIRE LA MĂNĂSTIREA DIN CETATEA NEAMȚ, ÎNCHINATĂ MĂNĂSTIRII SECU DUPĂ SCRIERILE LUI ANDRONIC POPOVICI.

Ion GUMENĂI

Arhimandritul Andronic Popovici este cunoscut îndeosebi prin lucrările sale cu referire la istoria a două lăcașuri Sfinte din nordul Moldovei și anume Mănăstirile Neamț și Secu. Totuși în aceste lucrări pot fi depistate și o serie de informații cu referire și la alte mănăstiri atât cunoscute, cum ar fi de exemplu Agapia sau Sihla, dar și mai puțin cunoscute cum ar fi Mănăstirea din Cetate iar despre cea din urmă vom vorbi în rândurile ce urmează.

Astfel, dacă este să ne referim nemijlocit la sursă, atunci prima mențiune despre Mănăstirea din Cetate ne relatează că: „Tot în anul acesta 7158 (1650) binecredinciosul domn al Moldaviei Vasile voievod îndemnându-să din singură d(u)mnezeiască amenințare și râvnă ca creștinească s-au apucat și au întemeiat din nou o sf(â)ntă monastire pentru monahi în cetatea cea de pe muntele carele este în partea despre miiazănoapte a Târgului Neamțului și soborniceasca biserică o au sf(i)ntit întru cinstea și pomenirea acelu întru sf(i)nti părintelui nostru și marelui Ierarh Nicolae, făcătorul de minuni, care sf(â)ntă monastire dupre cum să va istorisi la locul cuviincios împreună cu toate moșiile și cu toată averea sa au rămas tot supt stăpânirea și îngrijirea a acestei sf(i)ntei monastiri Secului.

Și pre această sf(â)ntă monastire după ce o au întemeiat și au pus igumen și călugări viețuitori în ea, apoi o au și înzestrat binecredinciosul domn întemeitorul eii mai întâiu cu o jumătate din satul Oglindeștii și cu toți lăcuiitorii de acolo și cu toate acareatele dupre cum o au cumpărat și el cu o sută cincizeci de galbeni de la Gheorghie Roșca la 21 de zile ale lunii lui maiu în anul 7159 (1651) precum mărturiseaște Gavriil vel logofăt și cu alți boiari prin un act al lor din 28 de zile ale lunii lui maiu același an.

Și tot întru această zi 28 maiu au întărit binecredinciosul domn ca din partea ocârmuirii pre această danie a sa și prin un domnesc hrisov al său carele este scris în limba sârbească. Și după aceasta mai cumpărând și moșia Măneștii cu șase sute de lei de la Iordache, vistearnicul o au dăruit iarăși acestei sf(i)nte monastiri hotărând prin actul său cel de danie carele este scris la 17 zile ale lunii lui martie în anul 7160 (1652) între altele așa. Că adică nimeni să nu supere pre aceste moșii Măneștii, Oglindeștii și Slobozia cea de supt cetate în veaci, pentru că el le-a dăruit acestei sf(i)nte monastiri din cetate”¹.

Miron Costin în *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, meționează despre activitatea ctitoricească a domnului Vasilie Lupu următoarele informații: „Sultanul Murat într-acolo zăbovindu-să cu oștile, iar aice, în ceste părți, sta fericire vacuri și liniște și pace întemeiată den toate părțile, fiindu în pace amu Vasile vodă și cu megieșii. Și într-acești ani au zidit Vasile vodă și lăudate mănăstiri, aice în orașul Eșilor, întâi supt numele a trei sfinți învățători a bisericii, ce să dzice Trieh Svetitelei, mai pe urmă mănăstirea, a doa mănăstire, a Golăi, cu faptură, cum să vede, peste toate mănăstirile aice în țară mai iscusită. Golăe îi dzic pre numele unui boieriu, anume Golăi, carele într-acela loc au avut făcută o bisericuce de piatră. Și în cești ani au adus Vasilie vodă și moaștele a sfintei preopodobnei Paraschevei, în anul 7148 (1650), căriia svintă viață și de pe ce locuri să citește viața ei petrecută cu mare dumnezăire în Minei în luna lui Octomvrii, în 14 dzile”².

Miron Costin nu amintește nimic despre construcția Mănăstirii din Cetate. Observăm și un alt fapt, accentul principal în domnia lui Vasilie Lupu revine pentru anii '40 ai secolului XVII, deci în perioada de maximă înflorire economică. Mănăstirea din Cetate este construită cu 10 ani mai târziu

¹ Arhiva Națională a Republicii Moldova, Fond 2119, inventar 3, dosar 71, fila 66v – 67.

² Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, Ediție critică de P.P. Panaitescu, București, Fundația regală pentru literatură și artă, București 1944, p. 109.

decât Mănăstirile Trei Ierarhi și Golia, evident de dimensiuni mai mici.

Din păcate, Andronic Popovici nu furnizează informații legate de cauzele ce l-au făcut pe domn să ridice acest lăcaș de cult.

Este cunoscut că în perioada dată, la 1650, are loc prima mare invazie a tătarilor împreună cu cazacii zaporogeni în Țara Moldovei, care, pe lângă o pustiire majoră a țării, practic l-a dus pe domn la un pas de a pierderea domniei iar prin intermediul răscumpărilor și a promisiunilor Vasile Lupu a reușit să îndepărteze armatele tătaro-cazace din țară. De asemenea, în perioada invaziei, familia domnului s-a adăpostit în Cetatea Neamț³.

Credem deci, că aceste evenimente l-au determinat pe domn să ridice un nou lăcaș de cult, anume la Neamț, nu în zadar hramul fiindu-i închinat Sfântului Ierarh Nicolae făcătorul de minuni, fapt care trebuia să consfințească minunea salvării familiei sale și a mazilirii.

Dacă este să revenim nemijlocit la istoria Mănăstirii din Cetate, domnul Vasile Lupu nu s-a limitat doar la primele danii din 1650 dar a continuat să împrumutească noul lăcaș căci la 12 ianuarie 1653, prin emiterea a două hrisoave a dăruit acestei mănăstiri cealaltă jumătate de sat Oglindești și cu poienile care se numesc Slatina. În conformitate cu datele furnizate de către Andronic Popovici jumătatea de sat a fost cumpărată, pentru 150 de bani ungurești, de la Văidănița de către domn și a fost dată în proprietatea călugărilor de la Mănăstirea din Cetate, cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae făcătorul de minuni pentru veșnica sa pomenire⁴.

În același an, la 8 septembrie, domnul va mai adăuga în domeniului mănăstirii și patru fâlcii de vie la Cotnari, în Dealul Mândrului, pe care le procurase de la Daniil egumenul de la mănăstirea Râșca⁵.

Ctitor și donator al mănăstirii nu a fost doar Vasile Lupu, numărul celor care au făcut danii față de aceasta a crescut în fiecare an, astfel: „Urmându-să, dar toate aceste prefaceri și primejdii precum am zis prin toată Țara Moldaviei robii lui Dumnezeu însă nu să înpuțina cu duhul și nici să slăbănogea din râvna credinții ci fiecării cum putea și cu care chipuri le va mâna înși înpodobiia pre al lor suflet între carii și un boiaru anume Nicolae Ureache, la 10 zile ale lunii lui ianuarie în anul 7162 (1654), au dăruit spre a sa veacinică pomenire monastirii Sf(â)ntului Marelui ierarh Nicolae ceii din cetatea cea de la Târgul Neamțului pre niște țigani, carii era robii ai săi și anume: Ignat fiiul lui Stefan, Stralpul fiiul lui Ignat cu femeia sa și cu fiii săi, Căzacu cu femeia și cu fiii săi, Matfeiu cu femeia și cu fiii săi, Cătălina fata Ștefului, Lupul fiul Cătălinii cu femeia și cu fiii lui, Efreim cu femeia și cu fiii lui, Luchian cu femeia și cu fiii săi, Tiron cu femeia și cu fiii săi, Larion cu femeia și cu fiii săi, Dimitrie cu femeia și cu fiii săi, Ioann cu femeia și cu fiii săi, Vasile fiul lui Solpan cu femeia și cu fiii săi, Nicolae cu femeia și cu fiii lor”⁶.

Concomitent cu dania făcută de către Nicolae Ureche, la 14 și 24 ianuarie, domnul Gheorghe Ștefan va emite două hrisoave de întărire a proprietăților mănăstirii Secu, dar și a Mănăstirii din Cetate confirmându-i ultimei, moșia Mănești după hotărârea daniei lui Vasile voevod și moșiile Borcești și Brătuleții⁷.

Gheorghe Ștefan, după aproximativ doi ani, va emite noi acte de întărire a acestor moșii a Mănăstirii din Cetate: „Și la 16 zile ale lunii lui mai în anul 7164 (1656) binecredinciosul domn Gheorghie Ștefan voevod milostivindu-să prin un domnesc hrisov al său au dat mari hotărâri tuturor celor de prin slujbele ocârmuirii domnești întru acea privire, adecă, ca nimeni să nu supere pre lăcuiitorii de pre moșiile Moneștii și Oglindeștii pentru dajdiia domnească fiindcă sânt dăruți

³ *Ibidem*, p. 126-129.

⁴ ANRM, Fond 2119, inventar 3, dosar 71, fila 67v.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, fila 69.

⁷ *Ibidem*, fila 69v.

монастирии Св(ѣ)нт(у)л(у) Иерарх(а) Николае(а) изъ цетате(а) де ла Тѣргул(у) Неамѣлу(у)»⁸.

În 1658, datorită activității și insistenței egumenului Paisie, Gheorghe Ghica voievod va emite mai multe acte de întărire a proprietăților Mănăstirii Secu, printre care însă se regăsesc și câteva ce fac referire la Mănăstirea din Cetate. Așadar, la 18 aprilie 1658, prin două hrisoave domnul Țării Moldovei, va întări dania făcută de către Nicolae Ureche, amintită mai sus, prin care acesta dăruia mănăstirii câteva familii de țigani, și altul prin care, însuși, Gheorghe Ghica dăruia Mănăstirii din Cetate două sălașe de țigani și anume Lamba cu familia sa și Toader cu familia sa⁹.

Procedura de întărire a proprietăților Mănăstirii Secu și Mănăstirea din Cetate nu se limitează aici, în același an, fiind emise încă o serie de acte de întăritură din partea domniei, la care însă se adaugă și confirmări și din partea altei instanțe superioare, de data aceasta cea religioasă a Mitropolitului. Astfel, conform sursei: „Și între toate acestea la 19 zile ale lunii lui dechembrie anul 7166 (1658) și 9 ianuarie și 12 iunie anul 7167 (1659) și 6 ianuarie anul acesta 7168 (1660) binecredinciosul domn Gheorghie voeovd prin cincî domnești hrisoave ale sale au mai întărit iarăși diețile mitropolitului Varlaam ca să rămăe toate întocmai așa după hotărârea lui care este cuprinsă în iale. Și acestei sf(i)nte(і) monastiri Secului i-au dat toată dreptatea ca să strângă dejma din a treia parte a satului Târgoveții și să stăpânească în pace în veaci prisaca și viia din Dealul lui Vodă și pre toate ceale cuprinse în diețile mitropolitului Varlaam. Asemenea și monastirea cea din cetatea Neamțului să stăpânească în veaci poenile ce să numesc Slatina. Și tot în anul 7166 (1658) la 15 zile ale lunii lui maiu au făcut încă și prea sf(i)ntitul mitropolit Savva un act foarte întăritoriu monastirii Св(ѣ)нт(у)л(у) Иерарх(а) Николае(а) цеи(і) изъ цетате(а) де ла Тѣргул(у) Неамѣлу(у) pentru țiganii ei”¹⁰.

Referindu-se la aducerea sub ascultarea Mănăstirii Secu a Mănăstirii din Cetate, Andronic Popovici consemnează următoarele informații, anexând și documentul în cauză: „Pre lângă toate acestea, apoi în grab întru acești an 7183 (1675) preasf(i)ntitul mitropolit kir Ghedeon au sfătuit pre binecredinciosul domn Evstratie Dabija voevod ca pe monastirea Св(ѣ)нт(у)л(у) Иерарх(а) Николае(а) cea din cetatea cea de ла Тѣргул(у) Неамѣлу(у) să o dea întru săvârșită stăpânirea și ascultarea a igumenului și a călugărilor a acestei sf(i)nte(і) monastiri Secului împreună cu toată averea eii prin vre un domnesc hrisov după cum au și fost dată ea chiiar din început de cătră preafericitul ctitorul eii Vasilie voevod carele și călugări tot dintru această sf(ѣ)ntă monastire Secul au fost luat și au pus în ea, când o au întemeiat. Și milostivindu-să binecredinciosul domn și cunoscând cum că este nemerită socotința mitropolitului s-au învoit la această propunere, și așa la 6 zile ale lunii lui februarie, întru acești an 7183 (1675) prin un testament al său au și îndeplinit dorința a preasf(i)ntitului mitropolit, că dând după cum să cuveniia pre numita monastire întru plină stăpânirea a acestei sf(i)nte(і) monastiri Secului...”¹¹.

⁸ *Ibidem*, fila 71v.

⁹ *Ibidem*, fila 72 v.

¹⁰ *Ibidem*, fila 74-74v.

¹¹ Во имѣ ѿца и с(ы)на и с(вѣ)т(о)го Д(у)ха єдиносѣннаа и не раздѣлимаа. Се аз(ъ) рабъ вл(а)д(ы)ки моемѣ Г(оспод)ѣ Б(ог)ѣ и сп(а)сѣ нашемѣ И(исус)с(ъ) Х(рист)ѣ и тронически поклоникъ Ив(ан)ъ Евстратіе Дабиджа воевода Б(о)жію м(н)л(о)стію г(ос)п(о)д(а)рѣ Земли Молдавской, вже г(ос)п(о)д(ст)в(а)ми вл(а)гопроизволихъ нашимъ вл(а)гимъ произволеніемъ и ч(ис)тимъ и с(вѣ)тлимъ с(е)рцемъ и ѿ всѣе(а)шєа и ѿ Б(о)га помощіа г(ос)п(о)д(ст)в(а)ми съсматрѣащии и поревнѣаще добримъ дѣломъ иже съделашє иншихъ с(вѣ)топочившихъ г(ос)п(о)д(а)рѣи прежде бившихъ насъ ѿ любви иже имѣли къ Б(ог)ѣ и къ с(вѣ)тимъ ц(е)рквамъ и монастыримъ и Б(ог)ѣ м(о)л(е)бни иже ихъ помиловашє и Ѡкрѣпище радї сп(а)с(е)ніє д(у)шєи въ вѣчнїа имъ вѣстєи. Тѣмъ и г(ос)п(о)д(ст)в(а)ми елико послаѣн(а)шого и державїи молимъ Б(ог)а тако да поспѣшєстъ вое и намъ въ добрихъ дѣли въсѣдовати вл(а)го дан(и) намъ ихъ тог(о) радї г(ос)п(о)д(ст)в(а)ми съ вл(а)говоленіемъ Б(о)жіемъ и съ вл(а)говоленіемъ четирє с(вѣ)т(и)т(е)лѣ молдавскихъ кыр Гедєонъ архїєєп(и)ск(о)пѣ и митрополитъ сѣчавскїи, и кыр Досоѣєю еп(и)ск(о)пѣ Романскїи, и кыр Ѡєвфанъ еп(и)ск(о)пѣ Раддовскїи, и кыр Сєрафимъ еп(и)ск(о)пѣ Хѣшкїи и съ вл(а)говоленіемъ въсєго нашего съвѣта болѣри наш(и) молдавскихъ великими и малими дадохомъ таа с(вѣ)та монастырє же Глєстмаа ѿ немецкого града ѿц(е)ствє моемѣ д(у)х(в)номѣ кыр

Observăm o discrepanță între data evenimentului din manuscris și cel din document. Dacă este să luăm în considerare personajele care sunt amintite în această consemnare, domnul Eustratie Dabija și mitropolitul Ghedeon, vom observa că Andronic Popovici a comis o eroare de transcriere în manuscris, în cazul acesta este vorba de anul 7173 (1665) și nu de 7183 (1675), așa cum apare în textul manuscrisului.

Mănăstirea din Cetate ce era sub ascultarea Mănăstirii Secu, apare menționată în scrierile lui Andronic Popovici în legătură cu tragicele evenimente din Țara Moldovei din anii 70 – 80 a secolului al XVII. Referindu-se la această perioadă, arhimandritul arăta că: „...au început turcii războiul asupra leșilor sârguindu-să a le lua cetatea Camenița unde era Sbiețchie general și o au și luat atunci după care și leșii au luat cetatea Hotinului și în vremea acelu cumplit războiu în anul 7182 s-au rânduie domn Moldaviei, Dumitrașco Cantacuzino, carele fiind foarte lacom și răpitoriu și temându-să ca să nu să rădice boiarii din țară asupra lui au adus mulțime de oaste tătărască și o au ernat aicea în țară pre la casele norodului și ernând tătarii în Țara Moldaviei era ca lupii în turma de oi asupra moldovenilor că nu-i mai putea setura cu nimic și nici cu hrană ce o da la cai, că sacul cu orz îl tăia în dooaă unui cal întru o zi și cât nu biruia să-l mănânce îl strângea deosebit, și deacă sfârșia orzul apoi îl silea pre om ca să cumpere orz, de acel rămas din traistile cailor, iară deacă numai găsea orz sau bani sau dobitoc, apoi îl lega pre om la ger și îl uda cu apă și pre alții îi băga în produh și îi scotea prin alt produh. Pre alții îi bătea, îi căznea, îi punea pre cărbuni și le cetluiuia capul cerând bani de la ei. Pre feate și pre femei le batjocurea și ca în scurt cuprinzătoriu să zic au călcat tot și au jecuit toată Țara Moldaviei, au dezbrăcat de podoabe sf(i)nteile monastiri și au robit mulțime de norod, și altele necazuri au făcut multe, care nu să mai pot povesti aicea, că întru aceste vremi în cetatea acea de la Târgul Neamțului unde era și monastirea Sf(â)ntului Ierarh Nicolae era mulțime de hrisoave și de docomeante ctitoricești și averi, și odoare, și altele lucruri scumpe ale celorlalte monastiri de prin Munții Carpații și ale boiariilor, și ale neguțătorilor, și ale altor oameni bogăți de prin Țara Moldaviei cărate și ascunse, că era toți bejenii de frica și grozevia a acelor ne precurmate războaie!

Și încă osebit tot întru această vreme s-au fost ascuns aicea în cetatea de la Târgul Neamțului și doamna Ruxanda fiica lui Vasilie voeovd Alvanistul care au fost soție lui Timuș, fiul lui Hmil înpreună cu toate averile ei. Iară în anul 7194 viind și Ioan Sobiețchie, craiul leșesc, în Moldavia cu toată puterea oștirilor sale și cu toți hatmanii Țării Leșești, atuncea nu au rămas nici un loc neprădat și nestruciat că atunci au ars și mitropolia veache și monastirea Sf(i)ntilor Trei Ierarhi și monastirea Goliia

Гедѡн архіеєп(и)ск(о)пъ и митрополит сѣчавскій и м(о)л(е)вн(и)кѣ н(а)шемѣ егѣмен и въсемѣ съворѣ ѿ с(в)ѣтаа м(о)н(а)стир Зѣропотами еже именѣетса Гѣкѣл, того радї да имаєт ѡтцѣ выш реченаго Гедѡн и егѣмена съ въсам собором выш писанній ѿ с(в)ѣтаа м(о)н(а)стир Гѣкѣл да єст моцни и силни поставите егѣмен и калогери на выш писанній м(о)н(а)стир града Немецкаго идеж єст храмъ Г(в)ѣтого архіерарха и чудотворца х(ристо)ва Нїколаи ѿ своего монастыр Гѣкѣл и да имаєт послѣхате ѿ тои с(в)ѣтаа м(о)н(а)стир ѿ Гѣкѣл за неи таа с(в)ѣта м(о)н(ас)т(и)р єст създана на мѣстѣ града Немецкаго іакоже єст писана и привиліє что имал ѿ Ирміѣ Могила во(ево)д и ѿ ктиторѣ єи покоиннаго Василіє воевода еже ѡн сам създавіи тоа с(в)ѣта м(о)н(ас)т(и)р ѿ града Немецкаго и сам Василіє воевода дали тоа монастыр своего създавіє да послѣхает ѿ с(в)ѣтаа м(о)н(а)стир ѿ Гѣкѣл. Тог(о) радї таа выш писанна монастыр ѿ града Немецкаго да єтс и ѿ г(ос)п(о)д(ст)в(а)ми права даніє и м(и)л(о)в(а)ніє выш реченаго ѡтцѣ моемѣ Гедѡн и с(в)ѣтѣи м(о)н(ас)т(и)р Гѣкѣл съ въсѣм доходом. А по нашим животѣ и г(ос)п(о)д(с)тв(о)ваніє кто вѣдет г(ос)п(о)д(а)рѣ ѿ нашего родѣ или пак ког(о) Б(о)г избєрет г(ос)п(о)д(а)рѣ витих оу н(а)шен Земли Молдавской тот ви непорѣшила нашего дааніє и милованіє и ѣстроєніє а кто ви се покѣсил разорит наше дааніє и п(о)м(и)л(о)ваніє еж(ъ) єст ми дал выше реченаго м(о)н(а)стир Гѣкѣл тѣи (conform ms n.a.) тако да вѣдет трѣклѣт и проклѣт ѿ Г(оспод)а Б(ог)а сѣтворшаго земли и ѿ пр(є)ч(ис)та Б(о)го м(а)т(є)рѣ и ѿ четир(ъ) єв(ан)г(є)лнсти и ѿ въсѣх с(в)ѣтних апостол и ѿ 318 ѡтци иже в Никеѣ с(в)ѣтѣм градѣ и да имаєт частъ съ Иодоѣ и съ трѣклѣтом Арїи въ вєзконечнихъ вѣки и мѣки. Амин.

ОУ Іѣс в(ъ) л(ѣ)то 7173 февр(ал) 6. (ANRM, Fond 2119, inventar 3, dosar 71, fila 76-76 v.)

și alte în capitalia Iașii. Și călugării din monastirea cea dintru această cetate de la târgul Neamțului văzând niște asemenea vreami greale și cu prădări de cătră oștiri streine și de tâlhari din toate părțile asemenea și cei dintr această sf(â)ntă monastire Secul înfiiirându-să, și cutremurându-să, și ascunzind câte ceva ce au putut prin tainile cetății și ale monastirii au fugit și ei pre unde au putut scăpa, ascunzându-să prin munți și prin peșteri și prin borțile stâncilor celor mari, și îndată întrând și leși și cazacii în cetatea această de la Târgul Neamțului și aflând pre doamna Ruxanda cea zisă mai sus acolo au luat de la dânsa mai întâiu nooașprezece mii de galbeni de aur, și apoi muncindu-o ca pre mucenici foarte cumplit la urmă i-au tăiat capul cu toporul pe pragul ușii cetății¹².

La începutul secolului al XVIII găsim o revigorare în viața mănăstirii, și la 3 martie 7211(1703) Iordache beizedea, fiul lui Antonie Rosăt Voevod prin un zăpis al său arată cum că au dăruit Mănăstirii din Cetate a Sfântului Marelui Ierarh Nicolae două sălașe de țigani, adică unul anume a lui Negru Țiganul cu femeia sa, Alexandra și cu fiii lor și Ecaterina cu fiii săi spre a sa veșnică pomenire¹³.

Tot în anul 1703 la rugămintea egumenului Iorest și a Mitropolitului Misail Constantin Duca Voievod va emite un hrisov de întărire pentru daniile pe care le avea Mănăstirea din Cetate de la domnii anteriori, dar a căror documente s-au pierdut atunci când a fost omorâtă doamna Ruxandra în Cetatea Neamțului. Pe lângă confirmările făcute la sfârșitul actului domnul mai specifică: „că măcar că pe aceste vremi să află țara și sf(i)nteile monastiri de multe greale asuprită și slăbită, iar domniia mea tot silim și urmăam obiceiurile ceale de miluire a bătrânilor răposăți domni să nu le stricăm ci să miluim și să întărim și dăm și întărim sf(i)nteii monastiri de la Cetatea Neamțului ca să-și ia vamă ori de la cine ar aduce la târg la Neamț și la târg la Piatră de carul de sare câte un drob de sare și de majă cu pește cu patru boi patru pot, de carul cu bute de vin patru pot. Și după a noastră viață și domnie pe cine va alege D(u)mnezeu să fie domn Țării noastre Moldovii, poftim să nu strice miluirea aceasta ci mai tare să miluiască și să întărească¹⁴”.

Mănăstirea din Cetate împreună cu Mănăstirea Secu apare menționată în informațiile lui Andronic Popovici în anul 1707 consemnându-se: „Urmează acum trebuința de a mai pune aicea față încă foarte lămurite însemnări și pentru altele mili pre care le-au mai făcut tot acest preasf(i)nit mitropolit kir Misail cu această sf(â)ntă monastire Secul, că la 16 zile ale lunii lui ianuarie în anul 7215 (1707), prin sânguința sa au scos de la Antioh Constantin voievod un domnesc hrisov foarte întăritoriu dreptăților stăpânirii a acestei sf(i)nteii monastiri Secului asupra moșiei Târpeștii, Giurgeștii și asupra poenilor ce să numesc Țoliciu și asupra a tot venitul lor.

Și iarăși tot în anul 7215 (1707) la 16 zile ale lunii lui aprilie prin un testament al său¹⁵ spre a

¹² *Ibidem*, fila 83-84.

¹³ *Ibidem*, fila 90.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Întru numele Tatălui, și al Fiului, și al Sf(â)ntului D(u)h.

Iată eu smeritul și plecat și mult păcătosul șărbul D(o)mnului și D(u)mnezeului meu Ii(su)s H(risto)s Misail arhiepiscop și mitropolit Sucevii luat-am dar aminte cu toată osârdiia noastră pentru cel amar ceasul morții care este datorie a tot omul! Și socotind și cunoscând că nici o mărire nu stă pre pământ nepremenită și de moarte neînsoțită ci ca floarea să veade și ca umbra ce treace, deci, și noi rugând pre milostivul D(u)mnezeu întâiu pentru slăbirea păcatelor pomenire luând D(u)mnezeu nooaă tuturor creștinilor pravoslavnici ca să luoăm ertare de păcate în urma mutării noastre din această lume și ca să ne facă părtași cu nădejdea de învierea mântuirii.

Iară împăratul veacilor celui nemuritoriu, celui nevăzut unuia preaînțeleptului D(u)mnezeu cinstea și mărirea în veacii veacilor amin.

Făcut-am dară acest testament cu ajutoriul lui D(u)mnezeu și cu bună râvnirea de la tot sufletul nostru pentru mult puțin ce avem dintru dreaptă agonisita noastră, iară nu dintru a mitropoliei care spre aceasta puiu și pre unul D(u)mnezeu martor cum din câte scriem mai jos tot anume vederat lucru este și căroră monastiri le-am dat și le-am întărit pentru mântuirea noastră care sânt neclătite și nemutate de la monastiri după cum am tocmit pentru a noastră pomenire, căci, aceste bucate nici odinioară nu s-au amestecat cu a mitropoliei ci tot osebit s-au

sa veacinică pomenire au dăruit o prisacă cu stupi la moșiia Brăteștii și altă prisacă cu stupi la moșiia Jideștii și două priseci cu stupi la moșiia Târpeștii. Iară o prisacă cu stupi la moșiia Borceștii din jos de siliște, hotărând între altele prin testament că venitul bănesc a acestei priseci să se întrebuițeaze numai spre cumpărarea cămeșelor pentru toți călugării dintr această sf(â)ntă monastire Secul și pentru altele nevoi. Și o altă prisacă cu stupi tot la Borceaști din sus hotărând ca aceasta să fie a sf(i)ntei biserici ceii din Cetatea cea de la târgul Neamțului, unde este hramul Sf(â)ntului Marelui Ierarh Nicolae, ca să fie pentru lumânări de ceară și pentru altele lucruri ce ar trebui în biserică. Și o altă prisacă cu stupi pe locul ce să chiamă Dealul lui Vodă, la Cotnariu și cinci pogoane de vie la Gârle cu cramă, cu căzi și cu de tot fealiul de vase ce trebuie. Și patru fălci de vie la Cotnariu, în Dealul lui Vodă însă cu aceste hotărâri, ca în fiecarele an să fie câte o bute de vin la prazdnicul monastirii, adecă la pomenirea tăierii cinstitului cap al Sf(â)ntului, marelui proroc Ioann înainte mergătoriului și botezătoriului D(o)mnului, și jumătate bute de vin de șasezeci de veadre să fie la pomenirea preafericiților ctitori. Și au mai dat încă și niște vaci, și boi, și iape, și oi și o moară pe moșiia Târpeștii

ținut și s-au chivernisit cu toată chieltuiala sa aleasă dintru agonisita și venitul său acestor bucate la cât au trimis milostivul D(u)mnezeu. Pentru aceia dară să fie înștiințat tuturor a cui să cade a ști, o prisacă de stupi ce este la Vrătești, am dat monastirii Secului o prisacă de stupi de la Jidești tij monastirii Secului dooaă priseci de stupi de la Trăpești, tij am dat monastirii Secului, iară o prisacă de stupi de la Borcești din jos de siliște am dat călugărilor tuturor să le fie de cămeși și de altele. Și din an în an tot să lasă câte o sută de matce în prisacă de sămânță. Iară o prisacă de stupi de la Borcești din sus am dat bisearicii din Cetatea Neamțului, unde este hramul lui Sveti Nicolae, să fie de lumini de ceară și ce ar trebui să se lucreaze biserică. Și această prisacă să fie în seama igumenului de Secul să-i poate de grijă.

Viile ce au fost cumpărat călugării de la Secul de la Panaiote grecul, la gârle cinci pogoane fiind pustii am întors eu banii călugărilor și le-am lucrat și le-am îngrădit și am făcut și cramă cu căzi cu vase, cu tot ce trebuia și le-am dat iarăși monastirii Secului, viile ot Cotnari din dealul lui Vodă patru fălci ce au fost date de Varlaam Mitropolitul sf(i)ntei monastirii Secului care iarăși au fost pustii treizeci de ani. Deci, noi le-am lucrat și le-am întărit și am întărit de am făcut căzi și alte vase ce trebuiesc și le-am dat iarăși sf(i)ntei monastirii Secului precum scrie și diiata răposatului sf(i)ntiei sale mitropolitului Varlaam.

Așijderea și o prisacă de stupi ce este lângă vii tij în dealul lui Vodă, iarăși am dat monastirii Secului ca să fie pentru lucrul viilor și din an în an tot să fie câte o bute de vin la praznic la tăierea cinstitului cap al Sf(â)ntului Ioann înainte mergătoriului și o jumătate bute de vin de șasezeci de veadre să fie la pomenirea ctitorilor la Sf(â)ntul Dimitrie din an în an.

Vite ce am a meale cu munca mea făcute din niște stupi ai miei, iară nu dintru a mitropoliei precum și mai sus am pomenit. Vaci, boi câte s-or găsi toate le-am dat monastirii Secului. Oi ce am a meale date de la monastirea Secului de sobor când m-au făcut episcop și tot în oile monastirii au fost. Deci, câte s-or afla toate monastirii le-am dat. Iape ce am toate le-am dat monastirii Secului căci le-am făcut pe niște miiare care s-au luat din niște stupi ai miei carii stupi mi-au dat o sută de matce călugării ot Secul când m-au făcut episcop la Radauț. O moară ce am făcut pe moșiia monastirii Secului la Trăpești o am dat-o iarăși monastirii Secului.

Cărți tiparnice din Țara Muntenească ce-am cumpărat toate câte trebuiesc de o biserică tij le-am dat să fie toate a monastirii Secului.

Iar o prisacă de stupi de la Giulești aceia am dat-o sf(i)ntei monastirii Neamțului unde să închină Sf(â)nta icoană a Maicii Precistei.

Pentru această pomenire ca să fie de ajutoriu aceii sf(i)nte monastirii pentru aceia acestea toate câte scriem mai sus precum le-am tocmit cu acest al nostru testament și le-am dat sf(i)ntelor monastirii, nimea să naibă puterea ca să le lipsească sau să le dejghine cu vro pricină de la dânsul căci le-am dat cu toată voia noastră din dreaptă a noastră agonisită osebit de a mitropoliei.

Și așa rugăm și poftim pre toți și să fiți blagosloviți. Iar cine s-ar ispiti ori domn ori din boiari să lăcomească sau dintre alți arhieriei să se tinză ceva ca să i-a dint-acestea câte scriem mai sus oricât de puțin să le lipsească de la aceste sf(i)nte monastirii peste tocmla și așezarea noastră unul ca acela să fie neertat și anatema și afurisit de 318 purtători de D(u)mnezeu părinți ot Nicheia și de tussapte soboară și să fie legat și de smereniia noastră carii ne-am iscălit mai jos. Aceasta scriem.

Misail Mitropolit Sucevii.

Lavrentie Episcop Romanului.

Ghedeon episcop Rădăuțului.

Vă leat 7215 aprilie 16.

și un rând de cărți bisericești tipărite, din Țara Muntenească”¹⁶.

În concluzie, se poate afirma că, în conformitate cu datele prezentate de către Andronic Popovici în cel de al doilea volum al „Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu”, Mănăstirea din Cetate a fost ridicată de către Vasile Lupu, în anul 1650, din pricina evenimentelor în care a fost implicată familia voevodului.

În afară de Vasile Lupu mănăstirea a mai avut o serie de ctitori din rândurile boierilor sau a clerului, care au înzestrat lăcașul monahal atât cu proprietăți funciare cât și cu sălașe de țigani.

În anul 1665 la propunerea Mitropolitului Ghedeon această mănăstire a fost adusă sub ascultarea Mănăstirii Secu deoarece respectivul ierarh avea metania la mănăstirea Secu.

După ce a trecut sub ascultarea Mănăstirii Secu, Mănăstirea din Cetate a continuat să primească danii din partea diferitor persoane, continuând să constituie un lăcaș monahal activ până în anul 1718, când Cetatea Neamț a fost dezafectată din ordinul domnului Mihai Racoviță.

¹⁶ *Ibidem*, fila 90-93.

360 DE ANI DE LA ÎNTOCMIREA TESTAMENTULUI SFÂNTULUI IERARH VARLAAM, MITROPOLITUL MOLDOVEI (1657)*

Aurel Florin ȚUSCANU

Mitropolitul Varlaam al Moldovei (trecut astăzi în Sinaxarul Bisericii Ortodoxe Române, cu zi de prăznuire la 30 august, „*Sfântul Ierarh Varlaam*”), a fost fără îndoială un om providențial al bisericii în secolul al XVII-lea, apropiat colaborator și sfetnic al ilustrului domnitor, iubitor de cult și cultură, Vasile Lupu - ctitor de locașuri sfinte, dar și ctitor de limbă și cultură românească¹.

Roadele acestei fructuoase cooperări stau și astăzi mărturie: Biserica Sf. Trei Ierarhi din Iași, unde au fost aduse moaștele Sf. Cuvioase Parascheva de la Constantinopol (iunie 1941), Colegiul și tipografia de lângă această mănăstire, primele cărți de învățătură în limba română ieșite de sub teascurile acestei tiparnițe (Cazania lui Varlaam - 1643), Sinodul de la Iași (1642), precum și bogata activitate cultural-religioasă de la jumătatea secolului al XVII-lea din Moldova, toate sunt legate de numele celor doi².

Pregătirea intelectuală și calitățile sale l-au făcut cunoscut pe mitropolitul Moldovei Varlaam și în afara granițelor, dovadă fiind faptul că în anul 1628 a fost trimis într-o misiune la Kiev și Moscova, iar în anul 1639 se întâmplă un lucru unic în istoria Bisericii Ortodoxe Române, atunci când un ierarh român, anume Varlaam al Moldovei, s-a numărat printre candidații la scaunul de patriarh ecumenic³.

Între domnitorul țării și mitropolit s-a cimentat o legătură indisolubilă, o armonie deplină, iar atunci când Vasile Lupu a fost înlăturat de la tron, în anul 1653, retrăgându-se spre Hotin, și mitropolitul Varlaam s-a retras „*la munte la Monăstirea Secu*”, metania sa, neputând să accepte ungerea noului domn Gheorghe Ștefan⁴.

Se reîntorcea la Secu, de unde plecase în urmă cu 21 de ani și va rămâne aici încă patru ani, până la sfârșitul vieții. Mitropolitul era foarte atașat de această mănăstire și vom vedea, în cele ce urmează, câteva aspecte revelatoare în acest sens. Varlaam intrase în cinul monahal aici, la mănăstirea Secu, în anul 1610, iar mai apoi, în calitate de egumen, a coordonat viața administrativ-gospodărească, dar și pastoral-misionară a acestei obști până la 1632, când a fost ales, într-un mod neobișnuit, direct la rangul de mitropolit al Moldovei, din poziția sa de arhimandrit și stareț⁵.

Întorcându-se în mănăstirea sa de metanie, atât cât l-au ajutat puterile fizice, el a continuat la Secu activitatea culturală însă fără a o mai putea valorifica, așa cum făcuse pe vremea lui Vasile Lupu⁶.

Tiparnița de la Iași își încetase activitatea în acea vreme, așa încât mitropolitul se va îngriji

* Acest studiu l-am publicat în Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, „ACTA BACOVIENSIA”, nr. XII, Editura Magic Print, Onești, 2017, p. 27-32.

¹ Pr. Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.II, ediția a II-a, București, 1994, p.16-31, cu bibliografie.

² Idem, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Enciclopedica, București, 2002, p.509-510; Augustin Z. N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în „MMS”, anul XXXIII,1957, nr. 10-12, p. 742-774, Pr.Teodor Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în „MMS”, anul XXXIII, nr.10-12, p.775-790, Pr. Scarlat Porcescu, *Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român*, în „MMS”, anul XXXIII, nr. 10-12, p. 841-861.

³ Pr. Nicolae Șerbănescu, *La 300 de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în „BOR”, anul LXX, 1957, nr. 10, p. 1012-1035.

⁴ Pr. Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 29.

⁵ N. Iorga, *Istoria Literaturii românești*, vol. I, Ed. II, București, 1925, pp. 252,269. În acea vreme, mitropolit al Moldovei era ales episcopul de Roman, așa cum a fost cazul lui Dosoftei și multor alți ierarhi.

⁶ Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 841-861.

mai mult de latura administrativ-gospodărească, de bunurile sale și ale mănăstirii.

După retragerea din scaunul mitropolitan, în ultimii patru ani de viață, cât a viețuit la mănăstirea Secu, Varlaam și-a redactat în mai multe rânduri testamentul, ultimul fiind datat la **18 august 1657**, cu puțin timp înainte de a pleca „*în casa cea de lut a moșilor*” săi⁷. Testamentul mitropolitului Varlaam din 1657, a fost publicat de istoricul V.A. Urechia, în anul 1889, cu unele mici omisiuni, precum și de Emil Diaconescu, în anul 1957, cu unele revizuirii ale textului⁸.

Au trecut 360 de ani de atunci, un prilej de aducere aminte și de cinstire a memoriei acestui mare ctitor.

Bunurile personale pe care le moștenise sau le primise în timpul vieții, sate ,vii, prisaci, mori, case, etc. le va încredința prin acest testament (sau diată), mănăstirii Secu, așa cum el însuși mărturisește: „*că nu le-am făcut cu banii Mănăstirei, nici cu a Mitropoliei, ce le-am făcut cu slujba mea, cum scrie și zăpisiul Măriei Sale Io Gheorghe Ștefan Voevodă*”⁹. Cât privește hotărârea de a încredința mănăstirii Secu toată agoniseala sa, mitropolitul va menționa categoric, că aceasta este voința lui și „*nimeni să nu aibă treabă cu averea lăsată mănăstirii, nici chiar nepoții lui*”¹⁰. Este o prețioasă mărturisire pentru moravurile înaltului cler din acea vreme.

Ne vom opri în cele ce urmează la acest valoros document, întocmit, așa cum aminteam anterior, în ultimul an al vieții sale pământești (7165 = 1657): „*o scrisoare cu limbă de moarte și cu blăstăm cum las svintei Mănăstiri Săcului....*”¹¹.

Din conținutul acestui document aflăm date clare despre dorința testamentară și bunurile materiale de care dispunea fostul mitropolit.

Astfel, el lasă Mănăstirii Secului prisaca din **Dealul lui Vodă** cu patru fâlcii de vie, cu crama și cu pivnița de la Giulești. Dealul lui Vodă este în podgoria Cotnari, spre Bădeni, unde mitropolitul avea aceste proprietăți¹².

Tot lângă Cotnari, în satul **Giulești**, mitropolitul mai avea o prisacă. La acea vreme apicultura era foarte apreciată pe lângă mierea de albine, ceara era foarte căutată și se folosea la fabricarea lumânărilor.

O a treia prisacă lăsată Mănăstirii Secu era în **Poiana Colibița**, aflată pe dreapta râului Bistrița, la nord de Piatra Teiului, lângă satul Zahorna¹³.

Tot prin această scrisoare testamentară, mitropolitul mai dăruiește mănăstirii o prisacă (a patra), cu zămnic, cu moară și cu piuă de păsat din satul **Lunca**, în ținutul Neamțului (comuna Vânători)¹⁴.

Apoi, **satul Borcești** din ținutul Sucevii, cu prisacă (a cincea) și cu tot venitul (astăzi dispărut) și **satul Brătulești** cu moară, cu heleșteu și cu tot venitul din ținutului Romanului (astăzi satul Ion Creangă).

Din acest document vedem că mitropolitul Varlaam, încredințează Mănăstirii Secu tot avutul său de uz gospodăresc: „*o trăsură căptușită cu pastav și bubou (pastav mai gros) cu patru cai negri, cu hamuri; căldări de făcut bere pentru casă, pentru fiert rachiu, tigăi, tingiri, lighene, ibrice, diverse blide din plumb, talgere, vase din lemn, pe care le avea atunci în locuința sa din mănăstire “în casă și*

⁷ Pr. Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 29.

⁸ V. A. Urechia, *Autografele lui Varlaam Mitropolitul*, „AARMSI”, II, Tom X, București, 1889, p. 6-8; Emil Diaconescu, *O importantă donație a mitropolitului Varlaam făcută mănăstirii Secul*, în „MMS”, anul XXXIII, nr. 10 – 12, oct. – dec. 1957, p. 828-834.

⁹ V. A. Urechia, *op.cit.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 215.

¹³ V. A. Urechia, *op. cit.*, p.8.

¹⁴ *Ibidem.*

pe afară”, *cuhnea* (bucătăria), fără ca cineva să poată strica această donație, nici chiar cei dintre rudele sale trupești¹⁵.

Satul Borcești menționat în această diată, fusese întărit Mănăstirii Secu și de Vasile Lupu, la 14 martie 1638¹⁶.

Cel de-al doilea sat dăruit de către mitropolitul mănăstirii, este **satul Brătești** din ținutul Romanului, la 20 ianuarie 1665, acesta a fost dăruit Mănăstirii Secu de Nistor – după călugărie Nicodim – Batiște, rudă cu ctitorul mănăstirii Nestor Ureche¹⁷.

Cât privește **poiana Colibița**, despre care amintește documentul, ea a făcut obiect de dispută între mănăstirea Secu și Schitul Pionul – Hangu. La 27 aprilie 1660 (7168), Mitropolitul Sava al Moldovei, împreună cu egumenul Gheorghe de la Secu și soborul mănăstirii, dăruiesc „o poiană ce se cheamă Colibița di ceaia parte de Bistrița, care poiană ne-a fost danie de la Sfinția Sa părintele răposatul Varlaam. Deci noi, încă am socotit cu egumenul Gheorghe și noi și tot soborul de la Sf. Mănăstire de la Săcul și ne-am tocmît cu Iorest egumenul și cu tot soborul de la Schit (Pionul) și le-am dat această poiană, care mai sus scriem Colibița, din capul poienii de sus, din pârâu până în Vărsatul.

Iar la alte moșii ci vor fi a Sfantii Mănăstiri a Săcului, di iastă parte de Bistrița, la nimic să nu să mai amestice. Așîdere nici noi de acum înainte să nu mai avem nici o treabă cu acea poiană Colibița, nici dintr-alți călugări care să vor ridica pe urma noastră, nici odinioară în veci...”¹⁸. La rândul său, Iorest, egumenul schitului Pionul, cu tot soborul, arată la 28 aprilie 1660 (7168) că s-a tocmît cu mitropolitul Sava, cu egumenul Gheorghe de la Secu și soborul acestei mănăstiri, pentru Poiana Colibița „care poiană ni-au fostu danie și de la Sfinția Sa răposatul părintele Varlaam, pentru când am dat noi bani de-am scos butuci, de-am făcut săpături”¹⁹. Din răspunsul egumenului Iorest reiese că mitropolitul Varlaam dăruise poiana Colibița mai întâi schitului Pionul, ctitorie a hatmanului Gheorghe, fratele domnitorului Vasile Lupu, iar mai pe urmă a lăsat-o mănăstirii Secu, care o va restitui, așa cum se cuvenea, schitului Pionul. Acest schit mai avea în posesie „o curătură...din pădure întregă, ce se cheamă Colibița pe apa Bistriței”²⁰. Această curătură fusese vândută de Ștefan Florescul la anul 1643 “giupânului Gheorghe mare paharnic”, fratele lui Vasile Lupu și ctitorul bisericii Schitului Pionul (Hangul)²¹. Prin dania mitropolitului Varlaam, schitul Pionul intra în posesia întregii poieni a Colibiței.

Între cele două mănăstiri au existat câteva conflicte pe această temă, și ele nu au luat sfârșit odată cu retrocedarea de către mănăstirea Secu a acestei poieni, Colibița, schitului Pionul. La anul 1798, Macarie, egumenul de la schitul Hangul (Pionul), scria lui Sofronie, egumenul Mănăstirii Neamțu și Secu, despre încălcările făcute de călugării nemțeni în poiana Colibița Hanganilor, rugându-l să dispună încetarea încălcării proprietății²².

Mitropolitul Varlaam întărește această danie și prin alte acte, care au aproape același conținut, dispunând în mod categoric ca nimeni să nu se amestece în cele hotărâte de dânsul. Într-un astfel de

¹⁵ *Ibidem*, p.5.

¹⁶ Dionisie Udișteanu, *Mănăstirea Secul. Mărturii documentare culese de la Arhivele Statului București*, Tipografia Mănăstirii Cernica – Ilfov, 1943, p. 21.

¹⁷ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 123.

¹⁸ Emil Diaconescu, *op. cit.*, p. 833; a se vedea și Costin Clit, *Documente privitoare la istoria mănăstirii Secu din a doua jumătate a secolului al XVII-lea* (I), în „Prutul”, Revistă de cultură, Huși, Serie nouă, Anul VII (XVI), nr. 1 (59), 2017, p. 160-161, nr. 21.

¹⁹ Emil Diaconescu, *op. cit.*, p. 833; Costin Clit, *op. cit.*, p. 161-162, nr. 22.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 348; vezi notele 4-6 (p. 386). Schitul s-a mai numit „Schitul lui Silvestru”, având hramul „Pogorârea Sf. Duh”.

²² ANI, Mănăstirea Neamț, CXXX/64.

act se află unele adaosuri, șterse apoi, care priveau pe sora sa Catrina²³.

Un lucru ni se pare interesant, nici unul dintre aceste acte nu are semnătura mitropolitului Varlaam, doar pecetea sa de mitropolit! Diata din 1657 a fost scrisă de Gheorghe Olacariul, care „a fost de față” cum mărturisește Ioan, episcopul de Roman, Ieromonahul Gheorghe de la Secu cu tot soborul mănăstirii și călugărul Atanasie, egumenul de la Snagov, un fost ucenic al lui Varlaam. Cei prezenți la întocmirea documentului arată că mitropolitul Varlaam nu mai putea iscăli actele lui, deoarece „au fost bolnav, fulgerat de mani...” și în alt loc se spune: „iară a iscăli zapiselia nu poate părintele iscăli, că a fost bolnav, ce, unde-i trebuie, punea pecetea”²⁴. Probabil mitropolitul a avut o pareză în ultima etapă a vieții sale.

Documentul la care facem referință poartă așadar pecetea aplicată cu numele lui: „Varlaam Mitropolitul”²⁵.

În loc de concluzii

Legat sufletește de Mănăstirea Secu, care l-a găzduit atât în anii formării sale duhovnicești, la tinerețe, cât și în anii neputințelor sale, la bătrânețe, mitropolitul Varlaam a ținut cu „limbă de moarte” să lase acestei vetre monahale toată agoniseala sa.

Este un act de generozitate, de credință și de recunoștință față de mănăstirea sa de metanie, care îl pomenește astăzi, la împlinirea a 360 de ani de la mutarea sa la veșnicile locașuri, nu doar în rândul marilor ctitori și donatori, ci și ca protector al mănăstirii și rugător în ceruri, prăznuindu-l la 30 august, împreună cu ucenicul său, Sf. Ierarh Ioan, episcopul Romanului.

Anexa I – Diata mitropolitului Varlaam (august 1657)²⁶

În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, Amin. Adică eu, robul lui Dumnezeu Varlaam, mitropolit biv Suceavschii, scriu această scrisoare cu limbă de moarte și cu blastăm, cum las svintei Mănăstiri Săcului prisaca din Dealul lui Vodă, cu patru fălci de vie și cu cramă cu pivniță; și prisaca de la Giulești, așisderea o am dat mănăstirii cu casă și cu zemnic, prisaca de la Bistrița, den Colbița, așisderea o am dat mănăstirii.

Prisaca din Lunca cu zemnic și cu moară și cu pive de pasat, așisderea o am dat mănăstirii. Satul Borcești și cu prisacă și cu tot venitul așisderea l-am dat mănăstirii. Satul Brătulești cu moară și cu hăleşteu și cu tot venitul așisderea l-am dat mănăstirii. Cociue (trăsură) cu postav și cu bubou (suman; postav mai gros), cu patru telegari negri și cu hamuri, cu toate așisderea o am dat Mănăstirii.

Așisdere, căldări de beare și de casă și celea de rachiu și tigăi și tingiri și leaghinuri cu ibric și blide de plumbu și talgere și câte vase de lemn și toată povijia (obiecte casnice) casei, câte sunt în casă și den afară, cu mici cu mari, toate le-am lăsat mănăstirii.

Și cuhnea cu bubou și buti și poloboace și coșuri toate le-am lăsat mănăstirii.

Iar cine se va amesteca și a lua dintr-acestea câte scrie mai sus, să fie procleat și ne(i)ertat de Domnul Dumnezău și de Precista și de Svetai Ioan Crestitel și de noi, amin”.

Leat 7165 (1657)

Pecete: Varlaam Mitropolit.

²³ Ibidem.

²⁴ Augustin Z. N. Pop, *Neamul Mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, București, 1939, p. 5.

²⁵ Ibidem; *** *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 882-885.

²⁶ după Emil Diaconescu, *op. cit.*, p. 833-834; Costin Clit, *op. cit.*, p. 148, nr. 7.

CADRANUL SOLAR DE LA MĂNĂSTIREA BISERICANI, JUDEȚUL NEAMȚ

Vitalie JOSANU

Pe fațada de sud a bisericii mănăstirii Bisericiani, la jumătatea liniei verticale de colț rezultată de ieșirea în decroș a planului rectangular al absidei laterale – între ocnițele naosului și pronaosului - se află un cadran solar, probabil, un model unic pe monumentele din Moldova. În momentul de față, este greu de estimat răspândirea acestora în spațiul românesc, din cauza informațiilor atât de puține dedicate subiectului. În anul 1969, într-un prim articol din România la temă, Constantin Ionescu-Cârligel arăta că – la acea vreme - erau cunoscute doar patru cadrane solare în România, toate provenind din Dobrogea¹. Între timp, au apărut și alte semnalări, o parte publicate, fără însă ca această direcție de cercetare istorică să capete consistență în istoriografia noastră. Cel puțin nu încă la nivelul altor țări, precum Italia, de exemplu, din motive ce țin, inclusiv, de numărul redus al exemplarelor cunoscute la noi.

Fără pretenția de a realiza o repertoriere a descoperirilor de cadrane solare, din motive ce țin de posibilitățile limitate de a efectua o centralizare, este de menționat că recent, - deși ține de domeniul pieselor portabile – un fragment de cadran solar din os a fost descoperit cu ocazia cercetărilor de la Cetatea Deva și publicat de Ionuț-Cosmin Codrea².

Pentru Moldova, o scurtă semnalare a unui cadran solar susținut de un înger sculptat în piatră, datorăm lui Sorin Iftimi, într-o analiză asupra heraldicii Castelului de la Miclăușeni, jud. Iași³, dezvoltată ulterior – într-un studiu special – de Dan George Uza⁴. Din categoria cadranelor portabile, o piesă din fildeș a fost descoperită de Victor Spinei și Costică Asăvoaie, într-un complex arheologic de sec. XVII identificat drept atelier de bijutier, cu ocazia cercetărilor efectuate în mun. Iași, pe amplasamentul actual al Centrului de Afaceri și publicat de Maria Gheba și Ana-Maria Vlad⁵. Cadranul este datat din anul 1591 și a fost executat de meșterul Hans Tröschel, prezentând similitudini cu ceasul descoperit în anul 1994 la Dresda⁶.

Întâmplarea face ca - în virtutea atribuțiunilor de serviciu aferente protejării patrimoniului cultural pe raza județului Neamț - să identific acest cadran solar pe fațada de sud a Bisericii Mănăstirii Bisericiani (Fig. 1), așa cum, tot aici, am descoperit și o pisanie inedită⁷. Faptul că nu părea a fi perceput în comunitate cu importanța cuvenită, ca fiind o prezență rarisimă și notabilă, dar și pentru că nu am găsit vreo referință istoriografică m-a determinat să îl semnalez, spre a fi introdus în circuitul științific firesc. Îl prezint deci, cu câteva considerații primare, ce vor trebui totuși verificate, probate și dezvoltate de cercetătorii mai inițiați în domeniu.

¹ Constantin Ionescu-Cârligel, *Cadrane solare grecești și Romane în Dobrogea*, în „Pontice”, nr. II/1969, Constanța, p. 199.

² Ionuț-Cosmin Codrea, *Un cadran solar portabil din secolul al XVI-lea descoperit în cetatea Devei*, în „Terra Sebus. Acta Musei Sabasiensis”, nr. 8/2016, Sibiu, pp. 239-251.

³ Sorin Iftimi, *Heraldica palatului Sturdza de la Miclăușeni, jud. Iași*, în „Ioan Neculce” Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei (serie nouă), vol. XVI-XVIII/2010-2012, Iași, 2012, p. 66-67, fig. 11.

⁴ Dan George Uza, *Înger cu cadran solar la Castelul Sturdza din Miclăușeni, jud. Iași*, în „Perseus”, nr. V, Bârlad, 2016, p. 15-18.

⁵ Maria Gheba, Ana-Maria Vlad, *Restaurarea unui cadran solar medieval descoperit la Iași - Centrul de Afaceri*, în „Arheologia Moldovei”, vol. XXV, Iași, 2002, p. 309-312.

⁶ *Ibidem*, p. 309.

⁷ Vitalie Josanu, *Pisanie inedită la Mănăstirea Bisericiani*, în „Buletin Informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, nr. I/2014, Mănăstirea Secu, p. 69-74.

Judecând la o primă vedere, cadranul a fost cruțat cu ocazia intervențiilor succesive la tencuială, motiv pentru care câmpul său este retras față de nivelul actual al paramentului, suportând doar straturile fine de var și vopsirea slovelor, cu valori numerice.

Fig. 1. Biserica Mănăstirii Bisericieni.

Acest indicator temporal solar (Fig. 2) este executat pe verticală și implică o calculare a proiecției umbrei gnomonului, corespunzător intervalului de timp măsurat la fața locului, ceea ce era posibil cu oarecare cunoștință și o perioadă de observație, de minim un an⁸. Nu este cazul să se exagereze în această privință, având în vedere totuși abilitatea oamenilor de a estima scurgerea timpului, după ”mersul soarelui”.

În centrul discului se află un gnomon metalic, înfipt într-un câmp neted mărginit de un cerc perlat, care din loc în loc – la un spațiu de patru semne – are câte un bulb circular mai mare, între 2 și 3, 5 și 6, 10 și 11, păstrând același ritm, pe cerc în legenda

Fig. 2. Cadranul solar de la Mănăstirea Bisericieni.

⁸ *Ibidem*, p. 204.

corespunzătoare nopții, acolo unde umbra nu cade. Marginea cadranului este înconjurată de o exergă, inscripționată doar în jumătatea de jos, începând din partea dreaptă cu **I** (=1) până la **XII** (=12). În jumătatea de sus a exergei, este un cartuș anepigrafic, acum colorat cu albastru.

Trebuie făcută observația că valorile cifrice prezente pe cadranul de la Bisericiani încep cu slova cu valoare cifrică **I** (=1) care indică, prima oră a zilei, atunci când soarele se ridică peste linia orizontului și luminează fațada bisericii. Valoarea este diferită în funcție de sezon, iarnă sau vară, atunci când răsăritul și apusul trasează un parcurs diferit al luminătorului de zi pe bolta cerească.

Mănăstirea Bisericiani este amplasată într-un relief montan, astfel încât linia de orizont este diferită față de o zonă deluroasă ori de câmpie, de aceea numerotarea se oprește la ceasul al XII-lea din zi. Lăcașul de cult se află pe panta de vest a muntelui Pietrosu, la o altitudine de 650 m de-asupra nivelului mării, astfel încât dinspre răsărit este ascunsă de coronamentul montan. Linia de orizont a apusului corespunde Masivului Stânișoarei, spălat la poale de râul Bistrița. Din spusele starețului mănăstirii, părintele Serafim Mihali, în perioada verii, discul soarelui își face apariția pe cer la orele 7:00 și asfințește la orele 18:00, ceea ce corespunde exact numărului semnelor grafice înscrise în exergă, jumătatea de jos. Iarna, decalajul este de două ore, respectiv prima oră a zilei de pe cadran corespunde orei 9:00 iar ultima orei 16:00. Rezultă douăsprezece ore, atât vara cât și iarna, variația sezonieră a crugului soarelui fiind ”uniformizată” de relief, fapt ce permite observația că acest cadran solar a fost conceput și calculat după caracteristicile locului.

Spre această concluzie duce și analiza comparativă, cu alte asemenea orologii. De exemplu, un ceas solar vertical – în formă de scoică - de influență barocă, identificat la Cazanele Dunării și datat în prima jumătate a sec. XIX, prezintă într-un semicerc 13 unități orare. O altă deosebire constă în faptul că prima oră este numerotată cu cifra arabă 6 până la 12, urmat de 1, până finalizează cu 6⁹. 13 unități orare sunt și pe cadranul solar susținut de un înger la Castelul Sturdza din Miclăușeni, jud. Iași, marcând orele 6 ale dimineții și ale serii pe orizontală și cu ora amiezii, 12, pe verticală¹⁰.

Similitudini ale cadranului de la Bisericiani se regăsesc în Italia, la reprezentările medievale de acest gen din secolele XIII-XIV. Dintre acestea, trebuie menționat ceasul solar de pe paramentul Catedralei San Riccardo din Andria. Sunt și aici 12 unități orare, cu începere de la unu și continuând în semicerc până la douăsprezece. Piesa pare să dateze din sec. XIII-XIV¹¹. Aceleași caracteristici are și ceasul solar, de la mănăstirea San Benedeto din Conversano, Italia¹².

În privința datării, cel puțin deocamdată nu există alte indicii în afara pisaniei de deasupra intrării, astfel încât se poate stabili drept *terminus ante quem non* anul 1786. Sperăm că restaurarea, ce anunță a se începe în anul 2018, să identifice și alte elemente care să confirme sau chiar să infirme această opțiune de datare a cadranului solar.

O ultimă observație ce se desprinde din analizarea acestui cadran solar este aceea că expresiile folosite în izvoarele scrise, legate de fixarea exactă a orei producerii unor evenimente – până la standardizarea și răspândirea ceasurilor mecanice -, fac trimitere la ora de zi, doar că fiecare loc nu are doar destinul, ci și ”timpul” său.

⁹ Dan George Uza, *Un ceas solar pierdut în Cazanele Dunării*, în „Perseus”, nr. VI, Bârlad, 2017, p. 40-41, fig. 2 și 3.

¹⁰ Idem, *op. cit.*, p. 16-17.

¹¹ Mario Arnaldi, *Orologio solari medievali in provincia di Bari*, în „Gnomonica Italiana”, an. I, nr. 4, Milano, p. 42; Idem, *Le ore "benedettine" e l'orologio solare medievale dell'abbazia dell'Acquafreda*, în „Gnomonica Italiana”, an III, nr. 8, Milano, 2005, p. 33.

¹² *Op. cit.*, p. 43-44.

UNELE ASPECTE PRIVIND ACTIVITATEA CULTURAL-ȘTIINȚIFICĂ A LUI SOFRONIE VRACEANSKI (1739-1813)

Valentin ARAPU, Victor CONSTANTINESCU

Itinerariu biografic. Stoico Vladislavov s-a născut la 11 martie 1739 în localitatea Kotel, în prezent în Bulgaria. Părinții Vladislav și Maria practicau comerțul cu vin, fapt care le-a permis în anul 1748 să-și dea fiul la studii la o școală eclesiastică unde a învățat limbile greacă și slavonă. În 1755 Stoico Vladislavov s-a căsătorit cu Ganka Hadjiantasova cu care a avut cinci copii. În anul 1756 Stoico a făcut o călătorie la Constantinopol pentru a recupera banii datorăți unchiului său. La 1 septembrie 1762, la vârsta de 23 de ani, Stoico Vladislavov a fost hirotonisit ca preot, lucrând în continuare ca învățător în Kotel¹.

Parcursul vieții creative lui Stoico Vladislavov este împărțit în trei perioade distincte: a) activitatea în Kotel (1762-1792); b) viețuirea sa în Vidin (1794-1803); emigrarea în București (1803-1813).

Până în anul 1792 Stoico Vladislavov a activat în Kotel, unde oficia serviciul bisericesc, predă elevilor, transcria și alcătua manuscrise. În anul 1765 Stoico Vladislavov a făcut cunoștință cu Paisie Hilendarski, studiindu-i și lucrarea sa „Istoria slavo-bulgară”. Atunci a efectuat și prima copie a acestei lucrări pentru biserica din Kotel. Opera lui Paisie l-a inspirat în investigațiile sale, mai ales în plan lingvistic, istoric și civic², patriotic³. Realitățile bulgare erau catastrofale, pe lângă asuprairea economică și socială din partea turcilor, bulgarii erau supuși unei avalanșe de constrângere a libertății și identității culturale, spirituale, a aprigei prigoane împotriva religiei creștine în condițiile căreia „Biserica servise drept instrument major de transmitere a tradiției”⁴.

În Kotel, Stoico Vladislavov, a alcătuit listele a numeroase cărți bisericești, a transcris opere valoroase cum ar fi „Damaschin”-ul, „Ciasoslov”-ul, alcătua cărți, le coperta, era și un caligraf talentat⁵. În perioada anilor 1770-1775 a călătorit pe Muntele Sfânt, și-a confesat gândurile lui Paisie Hilendarski, continuându-i năzuințele de renaștere națională. La Muntele Athos și-a perfecționat cunoștințele de limbă greacă. Impactul operei lui Paisie Hilendarski asupra activității cultural-științifice a lui Stoico Vladislavov a fost enorm⁶. În 1781 el a realizat ce-a dea doua copie a lucrării lui Paisie Hilendarski *Istoria slavo-bulgară*, păstrată în prezent la Biblioteca Academiei Române.

În viața lui Stoico Vladislavov a urmat o perioadă de strădanii, călătorii și pribegii. A plecat din Kotel, mergând la Constantinopol, Muntele Sfânt, Anhalo, Arbanasi, localitate în care vor locui o vreme copiii săi.

Stoico Vladislavov s-a călugărit în anul 1794, la 17 septembrie a fost uns episcop de Vrața sub numele Sofronie. Desemnarea lui Stoico Vladislavov în calitate de episcop de Vrața a reprezentat mai degrabă o excepție de la regulă deoarece bulgarii nu ajungeau în vârful ierarhiei eclesiastice, dominată

¹ Софроний Врачански, *Биографични бележки*, în <http://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=167> [Accesat: 03.03.2-18].

² *Историография нового времени стран Европы и Америки*, Москва, Издательство Московского Университета, 1967, с. 584.

³ Domenico Ciampoli, *Letterature slave: Bulgari-Serbo Croati-Yugo-Russi*, Milano; Napoli; Pisa: Ulrico Hoepli Editore-Librajo della Real Casa (Milano, Tip. Bernardoni di C. Rebeschini e C.), 1889, p. 48, în <http://digitool.dc.bmms.ro:1801/view/action/singleViewere> [Accesat: 14.02.2017].

⁴ Evghenia Lvova, *Arta bulgară*, Traducere și cuvânt înainte de: Ion Marina, București, Editura Meridiane, 1977, p. 72; Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor (1804-1945)*, Iași, Polirom, 2002, p. 26.

⁵ A. H. Робинсон, Н. М. Дылевски, *Софроний Врачанский и его жизнеописание*, Ленинград, Наука, 1976, *passim*.

⁶ Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p. 165.

de preoți greci⁷.

Sofronie Vraceanski s-a implicat în politică, inițiind plecarea unei delegații bulgare la Moscova. O perioadă a locuit la Plevna (1795-1797), ulterior a pribegit prin mai multe localități (1797-1799). În decembrie 1799 a trecut Dunărea, ajungând la Zimnicea. În lucrarea sa biografică „Viața și suferințele păcătosului Sofronie” el relevă într-un stil emotiv existența sa dramatică, marcată de abuzurile autorităților turce, atrocitățile comise de „kârgealii” care bântuiau în zona cuprinsă între Munții Balcani și Dunăre, dar și fărădelegile comise de înaltul cler grecesc din Bulgaria⁸. Atrocitățile comise de cârjalii în Bulgaria sunt relevate și de Nicolae Iorga care face referință la Sofronie Vraceanski: „Amintirile episcopului Sofronie de Vrața, de la începutul veacului al XIX-lea, arată, cu o duioșie simplă, ce puteau să sufere satele creștine de pe urmele acestor bandiți sălbatici, care nu ascultau de nimeni: ei s-au prăpădit numai în timpul războiului dintre ruși și turci (1806-1812), apărând cetățile de pe malul Dunării”⁹.

Sofronie Vraceanski a fost obligat să stea câțiva ani la Vidin (1794-1803), acțiunea dată fiindu-i impusă de către Pasvantoglu Osman care s-a răsculat împotriva sultanului. Evoluția lui Pasvantoglu a influențat istoria națională a Bulgariei¹⁰. După executarea tatălui său de către otomani, Pasvantoglu „a luat drumul codrilor și al haiduciei”. A luptat cu turcii în războiul din 1787-1792, stabilindu-și cartierul general în orașul Vidin. În anul 1795 Pasvantoglu și-a declarat independența, rămânând în stare de război cu Poarta¹¹.

În pofida situației austere în care s-a pomenit, în 1802 Sofronie Vraceanski a alcătuit „Sbornicele” de la Vidin. Cele două „Culegeri” de la Vidin sunt scrise în limba bulgară, una apropiată de cea vorbită¹². Lucrările includeau predici bisericești, povețe și scrieri cu caracter iluminist: fragmente din „Mitologia” lui Sintipii Filosoful, Fabulele lui Esop și narațiuni didactice. În lucrarea „Înțelepciuni filosofice”, Sofronie îi critică pe călugării petrecăreți, invocându-le exemplul „dascărilor înțelepți” – învățători care încurajează „studierea cărților” și au în grijă binele poporului. Aceste idei sunt tangențiale cu concepțiile iluministului sârb Dositei Obradovici, fiind marcat și el de ideile raționalismului occidental¹³.

Sursele de documentare ale lui Sofronie Vraceanski pentru alcătuirea culegerilor de la Vidin se prezintă în felul următor: „Mitologia” lui Sintipie Filosoful a fost inspirată din tradiția bizantină care, la rândul său, a preluat din creațiile orientale. În a doua jumătate a secolului XI, în Bizanț, Mihail Adreopulos a tradus din siriană în greacă „Cartea despre Sindibad” care, ulterior, a circulat în lumea bizantină cu titlul „Cartea lui Sintipie” sau „Mitologia lui Sintipie”. Conținutul sumar al lucrării se reduce la următoarele: filosoful Sintipie (Sindibad) își asumă sarcina să-l instruiască pe fiul regelui într-un termen de șase luni. După finalizarea studiilor fiul revine la palat, dar, din cauza unor semne astrologice, este nevoit să tacă șapte zile la rând pentru a nu atrage răul asupra sa. Mama sa vitregă

⁷ P. Pavlov, I. Ianev, D. Cain, *Istoria Bulgariei*, București, Corint, 2002, p. 80.

⁸ Charles Jelavich, Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice (1804-1920)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006, p. 159.

⁹ Iorga Nicolae, *Istoria statelor balcanice în epoca modernă. Lecții ținute la Universitatea din București*, Vălenii de Munte, Tipografia Societății „Neamul Românesc”, 1913, p. 109.

¹⁰ Robert Mantran (coordonator), *Istoria Imperiului Otoman*, București, BIC ALL, 2001, p. 364-366.

¹¹ Charles Jelavich, Barbara Jelavich, *op. cit.*, p. 39; Nicolae Ciachir, *Istoria slavilor*, București, Oscar Print, 1998, p. 128; Idem, *Istoria popoarelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă*, București, Oscar Print, 1998, p. 89.

¹² Катя Станева, *Видинските сборници на Софроний Врачански. Към въпроса за културните средища, литературните наследства и проекти на българското възрождение* în „Eslavistica Complutense”, nr. 13, Madrid, 2013, p. 117-129, în <https://revistas.ucm.es/index.php/ESLC/article/viewFile/41483/39584> [Accesat: 04.03.2018].

¹³ В. И. Злыднев, *Българская литература [первой половины XIX в.]* în *История всемирной литературы*, Том 6, Москва, Наука, 1989, с. 506; Nadia Danova, *Le rôle des Lumières européennes dans la modernisation des Balkans* în *27 leçons d'histoire*, Paris, Éditions du Seuil, 2009, p. 46-48.

încearcă să-l seducă pe principe, dar tânărul nu cade în ispită. Ea îl compromite pe fiul adoptiv și regele poruncește să fie decapitat. Cei șapte filosofi, consilieri ai regelui, decid să-l salveze pe principe, fiecare dintre ei, zilnic îi povestea regelui istorioare despre clevetirile și truțiile femeilor. Regina oferea și ea o contra-poveste; astfel regele a ordonat de șapte ori executarea și respectiv grațierea fiului său. După expirarea celor șapte zile fiul a început să vorbească, explicându-și comportamentul. Ulterior, fiul și tatăl au continuat discuția în stilul unor aforisme și istorioare pline de înțelepciune¹⁴.

Pentru a elabora lucrarea dedicată fabulelor lui Esop*, Sofronie Vrăceanski s-a bazat pe multiple surse care aveau o circulație intensă în spațiul european. În secolul luminilor „fabula a fost cultivată și a atins o culme” în literatura popoarelor europene. În secolul XVIII au existat multiple texte editate în limbile europene ale creației lui Esop. Scriitorul polon Ignasy Krasicki (1735-1801) a publicat în anul 1779 o culegere de fabule esopiene în variantă de epigrame. În 1773, un alt autor polonez, Stanislas Trembecki (1735-1812) a editat o colecție de fabule, inspirate din creațiile lui Esop. Cunoscând faptul că Sofronie Vrăceanski a fost influențat de scrierile autorului sârb Dositei Obradovici, putem presupune că interesul său pentru învățămintele lui Esop au fost inspirate și din lucrarea lui Dositei „Ezopove i procih noznih basnotvorčev” (1788)¹⁵.

Fiind supus mai multor pericole, Sofronie Vrăceanski a fost nevoit, în 1803, la vârsta de 64 de ani, să emigreze în Țara Românească, unde a rămas până la sfârșitul vieții. A stat o vreme și la Craiova după ce a fost eliberat de Mitropolia de la Vidin. A venit cu sprijinul mitropolitului Țării Românești Dositei Filitti¹⁶, fiind primit cu mare cinste de către Constantin Ipsilanti. La cererea sa, Sofronie Vrăceanski a fost eliberat de obligațiile de episcop de Vrața, însă continuă să își semneze lucrările cu numele Sofronie Vrăceanski¹⁷.

Aflându-se în Muntenia, Sofronie Vrăceanski s-a dedicat totalmente creației. A scris numeroase lucrări, a tradus și a abordat probleme ale științei, religiei, învățământului. În anul 1804 a fost expedit la Sankt Petersburg programul lui Sofronie Vrăceanski care, pe lângă eliberarea teritoriilor bulgare, prevedea și edificarea unui stat bulgar sub suzeranitatea Rusiei¹⁸. Sofronie Vrăceanski propunea modelul organizării politice a Țării Românești și a Moldovei, principele urmând să fie numit din rândul nobilimii locale de către sultan¹⁹.

În Valahia (Țara Românească) Sofronie a scris lucrările „Viața și suferințele păcătosului

¹⁴ *Иконоборчество в Византии* în <http://www.worldsculture.ru/vizantiya-i-arabi/ikonoborcestvo-v-vizantii.html> [Accesat: 23.03.2017].

* Esop a fost pentru greci un personaj semi-legendar, a trăit probabil în sec. VI î. Hr. Heraclides considera că Esop ar fi de origine tracă, din Frigia. Fabule și istorioarele vieții sale au circulat din antichitate până în zilele noastre.

¹⁵ *Esopia*, Ediție îngrijită, cu un studiu introductiv, note, glosar și bibliografie de I.C. Chițimia, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957, p. 4-17.

¹⁶ Dositei Filitti (Filitis) (1734-1826), mitropolit al Valahiei (1793-1809); în 1809 autoritățile ruse l-au îndepărtat din scaun, murind în exil.

¹⁷ Epifanie Norocel, *Relațiile bisericești și culturale între Bisericile Ortodoxe Română și Bulgară* în „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare: BOR), 1967, nr. 9-10, p. 1004-1016.

¹⁸ P. Pavlov, I. Ianev, D. Cain, *Istoria Bulgariei*, București, Corint, 2002, p. 81.

¹⁹ *История южных и западных славян. Том I. Средние века и новое время*, Под редакцией Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой, Москва, Издательство Московского Университета, 2001, 364; Ваня Рачева, *Неприметным образом. Начало болгарско-российских политических контактов при Александре I* în „Родина. Российский исторический журнал”, № 6, 2009, с. 37; В.Д. Конобеев, Е.М. Шагохина, *Из истории политических связей России с руководителями национально-освободительного движения Болгарии в 1806-1812 гг.* în „Известия на Института за история”, Том. 20, София, 1968, с. 347, 351-356.

Sofronie”(„Jitie”, 1805), „Confesiunea credinței ortodoxe”(1805) și a alcătuit un șir de culegeri²⁰. În anul 1806, la Râmnic, apare lucrarea sa „Nedelnik” sau „Kiriakodromion” în 1000 de exemplare²¹. Scrierea includea o expunere calendaristică a unor pilde și învățăminte²². Predicile sunt redactate în limba bulgară iar „Kyriakodromiom”, în traducere liberă, înseamnă „Cartea de duminică”²³ dar mai este numită și „Cazanie”. Lucrarea a fost tipărită cu sprijinul mitropolitului Dositei Filitti, a episcopilor Iosif de la Argeș și Costandin de la Buzău²⁴.

„Nedelnik”-ul cuprindea cazaniile de la toate duminicile, praznicele împărătești și ale sfinților mari, textele fiind traduse „din slavonește și grecește” în bulgară pentru a le face accesibile pentru bulgarii simpli²⁵. La începutul lucrării Sofronie menționează în acest sens următoarele: „Am tradus aceasta din slavonă și din greaca amplă și profundă în limba bulgară simplă și scurtă, pentru înțelegerea și învățătura poporului bulgar simplu și neștiutor”. Lucrarea a fost reeditată de mai multe ori pe parcursul secolului XIX²⁶, mai precis între 1806-1878 „Nedelnik”-ul lui Sofronie Vraceanski au apărut șase ediții încât Plamen Mitev aprecia că „nu există măcar o biserică bulgară în care să nu existe minim un exemplar al acestei cărți, deoarece în timpul slujbelor o folosesc toți preoții”²⁷. După moartea lui Sofronie Vraceanski manuscrisul lucrării a ajuns în biblioteca episcopului Dionisie Romano al Buzăului (1806-1873), ulterior Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice donând manuscrisul Bibliotecii Academiei Române²⁸.

În timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 Sofronie Vraceanski a devenit exponentul și porta vocea bulgarilor, exprimându-le dezideratul lor de eliberare națională. În acest scop a întreprins activități ample, în calitatea sa de președinte al Comitetului bulgar din capitala Țării Românești. Sofronie reprezenta partida filorusă, întreținând legături strânse cu statul major și corpul diplomatic al Imperiului Rus²⁹.

În anul 1810 Sofronie Vraceanski a lansat „Proclamație către compatrioți” prin care chema la unitate toate forțele progresiste din Bulgaria: „Iar acum nouă nu ne rămâne altceva de făcut decât să ne unim într-un glas, să facem puțină jertfire, fiecare după puterile sale, pentru că, dacă oamenii sunt mulți, pot să facă mult iar unul singur nimic nu poate”³⁰.

În 1812 episcopul Sofronie Vraceanski s-a adresat conaționalilor bulgari, contând mult pe susținerea Imperiului Rus în eliberarea Bulgariei de sub dominația otomană. Bulgarii din emigrație, ghidați de Sofronie Vraceanski, au alcătuit un proiect politic care prevedea atragerea armatei ruse în

²⁰ Maria Costea, *România și Bulgaria – diplomație și conflict. Negocierile româno-bulgare privind problemele litigioase în perioada noiembrie 1933 – martie 1940, reflectate în documentele diplomatice românești*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2004, p. 7.

²¹ Nestor Vornicescu, *Din istoria relațiilor frățesti ortodoxe româno-bulgare. „Chiriakodromionul” tipărit de Sfântul Sofronie Vraceanski în 1806, la Râmnicu-Vâlcea, în raport cu scrieri similare din Sud-Estul european în BOR, CVII, 1989, 5-6, p. 168-191.*

²² Elena Siupiur, *Livre imprimé pour les bulgares au XIXe siècle în Impact de l'imprimerie et royaume intellectuel des Pays Roumains*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2009, p. 85-87.

²³ Emil Țircomnicu, *Cercetări etnografice la românii dintre Kozlodui și Șiștov în „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XXII, nr. 5-6, București, 2011, p. 496.*

²⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Chișinău, Știința, 1993, p. 324.

²⁵ *Ibidem*, p. 323-324.

²⁶ *История южных и западных славян. Том I. Средние века и новое время*, с. 364.

²⁷ Пламен Митев, *О монахе Софронии или о духовном пробуждении болгарского народа în http://bnr.bg/ru/post/100754668/o-monahe-sofронии-ili-o-duhovnom-probuзdenii-bolgarskogo-naroda* [Accesat: 14.03.2017].

²⁸ G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, Editura Minerva, 1972, p. 56.

²⁹ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 324; Николай Червенков, *Болгары в русско-турецкой войне 1806-1812 гг.: политические идеи*, с. 78-79; Н. Николова, *Марин Дринов за „Няколко забравени списания на Софрония Врачанскаго” în „Дриновський збірник/Дриновский сборник”, Т. IV, Харків-Софія, 2011, с. 32-35.*

³⁰ Sofronie Vraceanski, *Proclamație către compatrioți în Sofronie Vraceanski, Din culisele Imperiului Otoman, Studiu introductiv, selecția textelor, traducere și note: Anca Irina Ionescu, București, Lider, 2013, p. 52.*

procesul de eliberare națională a teritoriilor populate din vechime de bulgari.

Cărturarul bulgar s-a manifestat în domenii variate: literatură, istorie, istoriografie, pictură. Cunoșcând la perfecție limba greacă, a tradus multiple texte sacre. Avea și un talent deosebit de pictor, a completat cărțile sale cu ilustrații proprii. Picta natura, a creat autoportretul său și portretele unor reprezentanți ai Renașterii naționale bulgare³¹. În anul 1812 un pictor necunoscut, după toate probabilitățile în București, a realizat în ulei portretul lui Sofronie Vraccanski, fiind și unicul portret original, păstrat până în zilele noastre. În anul 1929 autoritățile române au transmis portretul lui Sofronie Vraccanski Muzeului Național istorico-bisericesc din Bulgaria. Acest chip a lui Sofronie Vraccanski este reprodus în abecedarele școlare din Bulgaria³².

Sofronie Vraccanski a decedat în anul 1813, ultimul document semnat de mâna lui datând din 2 august și s-a stins cel mai probabil în septembrie. Până astăzi nu se cunoaște cu precizie locul în care este înmormântat Sofronie Vraccanski. Tradiția care vorbește despre trecerea lui în neființă la Mărcuța, unde se spune că slujise ca egumen, îndreptățește ipoteza că sfântul nu ar fi putut fi înmormântat în alt loc decât în mănăstirea unde slujea, așa cum se întâmplă de regulă cu toți monahii sau monahiile din mănăstirile noastre³³.

„Viața și suferințele păcătosului Sofronie”. Lucrarea „Viața și suferințele păcătosului Sofronie” a fost publicată pentru prima dată în anul 1861. Cercetătorul Nicola Hadjiev menționează că acest demers reprezintă prin sine un document al epocii în care este reflectată situația Bulgariei la finele secolului XVIII, fiind și „o confesiune a bulgarului subjugat” de către turcii otomani³⁴. Lucrarea autobiografică reprezintă sursa principală în care sunt relevate etapele vieții mireanului Stoico Vladislavov, devenit înalt arhieru cu numele de Sofronie Vraccanski. A alcătuit scrierea autobiografică la vârsta de 66 de ani. Este o lucrare emotivă care-l are în centru pe clericul, teologul, iluministul, omul și părintele Sofronie Vraccanski în condițiile vitrege de răzmerițe interne și de dezmăț al otomanilor. Autorul își îndeamnă cititorii – în primul rând bulgari – să participe la un amplu proces de emancipare și renaștere națională, socială, spirituală, la acțiuni iluministe, toate aceste îndemnări caracterizându-l drept un reprezentant notoriu al timpurilor moderne. Popularitatea sa se explică și prin faptul că a scris în limba bulgară, vorbită în popor³⁵.

Cartea a devenit un model pentru acest gen literar în literatura bulgară de la începutul modernității. Autorul, conștientizând nivelul modest al literaturii bulgare la începutul secolului XIX, a contribuit, cu propriile-i scrieri, la dezvoltarea acesteia: „De aceea mă trudes și eu acum, ziua și noaptea, să scriu câteva cărți în limba noastră bulgărească, pentru că dacă nu mi-a fost cu puțință să le spun cu gura mea, ca să audă de la mine, păcătosul, oarecare învățătură cu folos, să citească scrierile mele și să se folosească (...)”³⁶.

³¹ *Софроний Врачанский – один из величайших деятелей болгарского Возрождения* în <http://bgdiaspora.h3b.ru/11577> [Accesat: 29.01.2017].

³² *Ibidem*.

³³ Dumitru Manolache, *Cine odihnește în mormântul fără nume de la Mărcuța ?* în „Ziarul Lumina”, 23 aprilie, 2017: <http://ziarullumina.ro/cine-odihnește-in-mormantul-fara-nume-de-la-marcuța--14242.html> [Accesat: 23.05.2017].

³⁴ *Софроний Врачанский – один из величайших деятелей болгарского Возрождения* în <http://bgdiaspora.h3b.ru/11577> [Accesat: 29.01.2017].

³⁵ Э.Г. Варганын, *Роль православного духовенства в деле сохранения самоидентичности болгарского народа в период османского гнёта (XV–XIX вв.)* în *Конфессиональные факторы в истории и культуре славянских народов и их соседей. Материалы международной научно-практической конференции*, Краснодар, Кубанский государственный университет, Научно-образовательный центр «Северокавказское славяноведение», 2012, с. 12-13.

³⁶ Sofronie Vraccanski, *Viața și suferințele păcătosului Sofronie* în Sofronie Vraccanski, *Din culisele Imperiului Otoman*, Studiu introductiv, selecția textelor, traducere și note: Anca Irina Ionescu, București, Lider, 2013, p. 50; Dan Prodan, *Bulgarul Sofronie Vraccanski și religia muhamedană* în „Luceafărul”, 31 ianuarie, 2014, în <http://www.luceafarul.net/bulgarul-sofronie-vraccanski-si-religia-muhamedana> [Accesat: 12.10.2016].

Parcursul vieții lui Sofronie Vrăceanski a fost marcat de multiple momente dramatice. La vârsta de trei ani și-a pierdut mama, iar mama vitregă „avea grijă numai de copilul ei”, împingându-l pe Stoico „la o parte”. La nouă ani a fost dat să învețe carte; citea și învăța în grecește „Octoiul”. Când a început să învețe „Psaltirea” a primit vestea că tatăl său decedase la Constantinopol, răpus de ciuma din anul 1750. La vârsta de 11 ani Stoico a rămas orfan. A fost înfiat de unchiul său care nu avea copii. Când împlinise 17 ani au decedat unchiul și mătușa lui Stoico Vladislavov. Tatăl și unchiul au murit la Țarigrad, fiind negustori de vite mici. Stoico a fost nevoit să plece la Țarigrad pentru a soluționa problema datoriilor, trebuind „să ia bani de la măcelari, după obiceiul neguțătorilor de vite”³⁷. Ajuns în Țarigrad, Stoico împreună cu un tovarăș, au fost supuși mai multor primejdii: lângă palatul Ialikioškiu (Yaki Köşkü) un bostangiu i-a amenințat că dacă nu pleacă le taie capetele; „ienicerii care făceau de caraulă acolo” au vrut să-i omoare; turcii din Iuskudar „erau sodomiți”, i-au cerut „hârtia de plată a haraciului” și au găsit că nu e bună”, l-au sechestrat, Sofronie a strigat după ajutor, fiind salvat de niște evrei care locuiau în casele de peste drum. Evreii l-au ajutat cu bani iar tovarășul de drum a achitat banii „și așa m-au slobozit sodomiții aceia”³⁸.

Întors acasă, Stoico a aflat că unchiul său rămase dator cu 400 de groși, casa fusese devastată de rude. Creditorii au asaltat casa, judecătorul turc a decis să-l bată pe Stoico la falange, dar starostele satului i-a luat apărarea. Totuși, l-au legat cu lanț de fier și l-au întemnițat pentru trei zile, timp în care rudele au adunat bani și l-au eliberat, punându-i condiția să se însoare cu o femeie care s-a dovedit a fi „cam trufașă”. Cu sprijinul bătrânilor satului și a banilor oferți, Stoico Vladislavov la 1 septembrie 1762 a fost hirotonisit preot. Au urmat câțiva ani de umilințe deoarece ceilalți preoți erau necărturari și îl bârfeau într-una pe Stoico Vladislavov la arhiepiscop. Chiar și protosinghelul arhiepiscopului era „un grec neînvățat și neștiutor de carte”. Sofronie Vrăceanski, din acest episod, trage concluzia prin formularea: „este un lucru firesc: omul învățat îl iubește pe învățat, cel prost la prost trage și bețivul la bețiv”³⁹.

În timpul războiului ruso-turc din 1768-1774, Sofronie Vrăceanski era responsabil de scrisorile de încartiruire a militarilor turci, suferind multe nedreptăți din partea căpitanului otoman Hasan Pașa din Alger (1713-1790).

În anul 1775 Sofronie Vrăceanski a plecat la Muntele Athos, unde a stat șase luni. După întoarcere îi învăța carte pe copii, o ducea bine, dar, după spusele sale „diavolul care întotdeauna este invidios pe ceea ce este bine l-a întărâtat pe arhiepiscop și m-a îndemnat să mă fac episcop econom”. Sofronie percepea amenzi, taxe, inclusiv pentru căsătoriile între persoane înrudite, în caz de neplătă oamenii nefiind admiși la slujbele bisericești. În continuare Sofronie s-a pomenit în mijlocul conflictului dintre potenții locali din Omurtag; a fost sechestrat de Pașa de Silistra care a cerut o răscumpărare de zece pungi în termen de trei zile. După expirarea celor trei zile, suma convenită nu a fost adusă. Aruncat în temniță, Sofronie ajunge la disperare deoarece se îmbolnăvise și i-a căzut tot părul din cap. Autorul nu mărturisește cum a fost eliberat, dar în scurt timp după aceea iar s-a îmbolnăvit, dar nu de o boală care să-l doboare la pat, ci a fost „prins de o apăsare pe suflet”⁴⁰. Suferise o stare depresivă: nu putea sta locului, rățacea „ca ieșit din minți pe la marginea apelor”, plângea, îi părea că o să-i „sară inima din piept” și o să-i „iasă pe gură”. Sofronie percepe această stare drept o pedeapsă a lui Dumnezeu pentru că a fost trufaș cu episcopia sa și a luat „bani de la oameni nevinovați”. Pentru a primi tratament, Sofronie se împrumută cu bani și pleacă la Sliven, apoi la Imbol și Țarigrad.

³⁷ Sofronie Vrăceanski, *Viața și suferințele păcătosului Sofronie*, p. 23.

* Cercetătoarea Anca Irina Ionescu specifică că în această situație nu este vorba despre tributul anual pe care îl plăteau țările vasale otomanilor. În cazul dat supușii, bărbații nemusulmani cu vârsta cuprinsă între 15 și 75 de ani erau obligați să plătească o taxă personală – „haraci”.

³⁸ Sofronie Vrăceanski, *Viața și suferințele păcătosului Sofronie*, p. 24.

³⁹ *Ibidem*, p. 26.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 29.

Războiul dintre Turcia cu Rusia și cu Austria (1787-1791) s-a abătut asupra lui Sofronie cu noi necazuri. Unul dintre fiii lui s-a dus în Valahia să cumpere porci dar „dintr-o anume pricină a avut o pagubă de 1400 de groși”, s-a dus în tabăra turcilor „și s-a făcut pisar”. S-a îmbolnăvit și preteasa care, după șase luni, „s-a pristăvit din viață”. Din cauza datoriilor, vlădica nu i-a dat dezlegare, a urmat o perioadă de umilințe și Sofronie a scris următoarele: „Dar ce-am pățimit eu din partea popilor! Cât m-au mai înjosit și cum m-au umilit și nu-mi dădeau partea care mi se cuvenea. Și, când îmi dădeau, îmi spuneau așa: - *Uite, te hrănim ca pe un orbete*. Și erau ucenicii mei! Așa umilință și rușine am îndurat șase ani”⁴¹.

În continuare Sofronie Vrăceanski descrie o nouă nedreptate care i s-a făcut în legătură cu vinderea a șapte sute de oi, afacere care s-a încheiat în casa preotului. Ciobanii care urmau să le ducă la Adrianopol s-au bătut între ei, omorându-l pe unul dintre dâșii. Bostangiii au venit în sat, Sofronie a fost încătușat și aruncat în temniță. Au urmat multiple bătăi și umilințe, bostangiii vroind să-l spânzure. A fost eliberat contra sumei de 1500 de groși. Sofronie a plecat spre eparhia Ahiol (Pomorie), primind „o enorie cu douăzeci de sate”. Dar în satul Șihlari (Raklița) a oficiat o căsătorie a unei tinere creștine, fiica prisăcarului, pe care dorea să o ia de soție soție și turcul Ahmet Gherai, ca cea de-a doua. Sofronie nu știa de pretențiile turcului și i-a cununat pe tinerii creștini. Turcul l-a atacat în câmp deschis pe Sofronie, l-a bătut, vroind să-l și spânzure. Ulterior a îndreptat pușca spre Sofronie, spunându-i: „Ghiaure, să treci de îndată la credința noastră că, de nu, acum te duci pe lumea ailaltă!” Sofronie i-a răspuns: „Efendi, oare credința se poate primi cu pușca? Și dacă ai să omori un popă, crezi că ai să primești laudă de la lume?” Sofronie a fost nevoit să promită că va dezlega cununia tinerilor și prin aceasta și-a salvat viața⁴².

În narațiunea sa Sofronie trece în revistă localitățile în care a trăit temporar, fiind – spune el – apreciat mult de enoriași: Karabunar, Arbanasi (unde trăiau copiii lui), Vrața. În Vrața decedase episcopul Serafim, protosinghelul de la Târnova, Grigorie, spunându-i lui Sofronie: „Tu lasă mănăstirea, căci vrem să te facem episcop de Vrața”. Sofronie avea pe atunci 54 de ani. A fost hirotonisit ca arhieru „în anul 1794, tot în luna septembrie, duminică 17”. Ajuns la Vrața, Sofronie a aflat de rebeliunea lui Pasvantoglu. După spusele prelatului episcopia sa „nu era mai frumoasă decât pușcăriă”, dar altceva îi lumina sufletul: creștinii l-au primit cu bucurie, le dădea „învățătura în limba noastră, bulgărească”, fapt pentru care creștinii îl „țineau de filosof” pe Sofronie. O nouă încercare, la care a fost supus Sofronie, a fost ciurma de care a scăpat ca prin minune. În vara anului 1796 eparhia sa a suferit din cauza tâlharilor din oastea lui Pasvantoglu. În 1797 Sofronie Vrăceanski s-a refugiat pentru puțin timp „în țara Valahă”⁴³. La întoarcere a constatat că rebelii cârjalii „au jefuit Arbanasi”, iar în casa sa nu a mai găsit nimic, „n-a mai rămas nici o furculiță și nici o strachină”. Copiii lui au fugit la Kotel apoi la Sviștov. Când a ajuns la Sviștov Sofronie și-a „găsit copiii goi, ședeau pe o rogojină”, iar el nu avea bani să le cumpere o haină. „Mare jale!”⁴⁴.

A urmat o perioadă de pibegie, s-a refugiat la Mănăstirea Adormirii Maicii Domnului de la Cerepiș. Întorcându-se la Vrața, Sofronie a aflat că episcopia a devenit loc de încartiruire pentru ostașii albanezi: „iar la episcopie albanezii aceia au jefuit tot și așternuturile, și vesela, și secara, și orzul și vinul și au mâncat și au vândut totul”⁴⁵. Tâlharii lui Pasvantoglu au jefuit localitățile, și au maltrat pe localnici. Sofronie Vrăceanski era nevoit să se ascundă, inclusiv într-un harem sau în cartierele populate de turci, cum era cel din Târnovo.

În decembrie 1799 Sofronie s-a dus la Nicopol, a trecut Dunărea și a ajuns la Zimnicea. Întors

⁴¹ *Ibidem*, p. 30.

⁴² *Ibidem*, p. 34-36.

⁴³ *Ibidem*, p. 39-41.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 42.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 43.

în Bulgaria, Sofronie descrie năpastele pe care le-a suferit de la călugărul Calinic din Valahia, egumen la mănăstirea Mărcuța. Calinic a intrat în căldășie cu Pasvantoglu care i-a promis să-l facă vlădică, arhiepiscop de Vidin. Sofronie a avut încredere în Calinic, dar cel din urmă l-a atras într-o cursă, l-a invitat la Vidin unde l-a ținut trei ani în calitate de slugă⁴⁶.

Sofronie nu s-a putut întoarce la Vrața căci era împresurată de cârjalii dar a decis să plece la Craiova unde i-a arătat mult respect caimacanul Costache Caragea. A plecat mai apoi la București, „la copii, pentru că era la învățătura înaltă la academia beifului”. S-a închinat „Sfinției Sale Mitropolitului Ungrovlahiei, pe nume Dositei, un om bătrân de ani, învățat și cunoscător al înțelepciunii”⁴⁷. Mitropolitul l-a prezentat pe Sofronie Vrăceanski domnului Constantin Voievod Ipsilanti și boierilor, cărora le-a povestit prin câte necazuri a trecut prelatul bulgar. Dositei i-a oferit lui Sofronie o chilie la mitropolie, să ia trapeza în fiecare zi. Sofronie i-a povestit mitropolitului toate necazurile sale și faptul că avea mari datorii, optzeci de pungii în eparhia sa. Dositei l-a rugat pe domnul țării să scoată de la sinod un document prin care Sofronie să fie eliberat de eparhia sa. Sofronie Vrăceanski exclamă: „Și beiful – Dumnezeu să-l miluiască ! – l-a ascultat și a trimis la sinod și mi-a adus scrisoare de eliberare. Și m-am mântuit de toate acele spaime și de nevoile vremelnice”⁴⁸.

În încheierea sa Sofronie Vrăceanski își exprimă regretul că a fost nevoit să lase păstoria sa, dar a încercat să compenseze pierderea dată prin a scrie „câteva cărți în limba noastră bulgărească”⁴⁹.

În istoriografia și lucrările filologice consacrate istoriei limbii bulgare literare a fost dezbătută problema momentului care marchează începutul formării limbii bulgare literare moderne⁵⁰. Filologii B. Țonev, Iv. Șișmanov au stabilit drept punct de plecare al limbii bulgare literare sfârșitul sec. XVI-lea – începutul sec. XVII, argumentând că *damaschinele*⁵¹ reprezintă cele mai vechi monumente de limbă neo-bulgară. Cu siguranță, „*damaschinele* au contribuit la dezvoltarea culturii, fiind scrise, spre deosebire de textele medievale religioase și laice, într-o limbă apropiată de cea vorbită – dar acest argument se dovedește insuficient. O primă expresie, integrală și de perspectivă, a acestor năzuințe și tendințe o reprezintă lucrarea lui Paisie Hilandarski, „Istoria slavo-bulgară”. Conform celei de-a doua concepții, formulate de către L. Andreicin (1962), fiind împărtășită ulterior de către cercetătorii S. B. Bernstein, Vence Popova, Elena Gheorghieva⁵², stabilirea începutului limbii literare bulgare se raportează la anul 1762, an în care Paisie a scris „Istoria slavo-bulgară”. Cercetătorul L. Andreicin a scos în evidență „deosebirile calitative ale limbii „Istoriei slavo-bulgară” față de cea a *damaschinelor*, fiind determinate atât de tematica, cât și de scopurile celor două tipuri de producții literare”. În istoriografie au fost expuse și alte păreri referitoare la începuturile limbii bulgare literare, astfel L. Todorov concepea ca temelie lucrarea lui Sofronie Vrăceanski, „Viața și suferințele păcătosului Sofronie” (1805)⁵³.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 47-48.

⁴⁷ Sofronie Vrăceanski, *Viața și suferințele păcătosului Sofronie*, p. 49.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 50.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *История на новобългарския книжовен език*, отг. ред. Елена Георгиева, Ст. Жерев, В. Станков, София, БАН, 1989, p. 36-40.

⁵¹ Culegeri de texte manuscrise cuprindeau texte cu conținut religios și moralizator, scrise pe înțelesul tuturor, răspândite în Bulgaria între secolele al XVII-lea și al XIX-lea.

⁵² Л. Андрейчин, *Езикът на Паисиевата „История Славеноболгарская“ и началото на новобългарския книжовен език* în *Български език*, 1962, p. 481-490; С. Б. Бернштейн, *Мисли за началния период от историята на българския литературен език*. în *Изследвания из историята на българския книжовен език от миналия век*, София, 1979, p. 34-41; *Помагало по история на българския книжовен език (Възрожденския период)*, съст. Венче Попова, София, 1979.

⁵³ Е. И. Демина, *Вопрос о „начале“ современного болгарского литературного языка в свете общей периодизации истории литературного языка в Болгарии* în „Славянские литературные языки в донациональный период (Тезисы докладов)”, Москва, Институт славяноведения и балканистики АН СССР, 1969, с. 12-14; Laura Baz Fotiade, *Prelegeri de literatură bulgară. Cu privire specială asupra*

Existența unor concepte variate în privința primelor atestări ale limbii bulgare literare vorbește în favoarea importanței acestei probleme în aspect istoric, filologic, cultural. Chiar dacă în istoriografie există mai multe opinii în privința atestării limbii bulgare moderne, totuși opinia exprimată de către cercetătorul L. Todorov care vede ca punct de pornire lucrarea lui Sofronie Vraceanski, „Viața și suferințele păcătosului Sofronie” (1805) ni se pare mai argumentată, cu atât mai mult că Sofronie Vraceanski a fost și unul dintre pilonii Renașterii naționale bulgare.

Astfel, în scrierea autobiografică „Viața și suferințele păcătosului Sofronie” este reflectată personalitatea autorului, lipsit de drepturi și condiții elementare în condițiile dezmățului otomanilor. Sofronie reflectă un tablou de tiranie și fărădelegi comise de autoritățile otomane, de pauperizare totală a bulgarilor, începând cu țărani și meșteșugarii și terminând cu profesorii și preoții. Narațiunea sa reprezintă un document istoric al epocii, dominat de emotivitate și expus într-o limbă pe înțelesul tuturor bulgarilor. Lucrarea lui Sofronie Vraceanski reprezintă prima scriere în care este descris chipul personalității umane, supuse înrobirii, fapt care sensibilizează în profunzime cititorii⁵⁴.

„Cartea celor trei religii” a fost elaborată în anul 1805 de Sofronie Vraceanski. Credințele religioase monoteiste prezentate de clericul bulgar sunt: creștină, iudaică, mahomedană. Cercetătorul Dan Prodan susține că „partea a treia, despre religia mahomedană, este în fapt o traducere liberă și o adaptare specifică pentru limba bulgară modernă în formare, a cărții fundamentale a turcologului de valoare și recunoaștere europeană, principele umanist moldav Dimitrie Cantemir, „Kniga sistima ili sostaianie muhamedanskija religij” (St. Petersburg, 1722). Cartea (*Kniga*) lui Cantemir, tipărită de autoritățile rusești și cu finalități politico – militar – propagandistico – expansioniste, se găsea obligatoriu, la sfârșitul secolului XVIII și la începutul celui următor, la consulatele rusești de la București și Iași, de asemenea în bagajele ofițerilor și generalilor ruși comandanți ai armatelor țariste combative pe frontul otoman dunărean, cu care Sofronie Vraceanski a colaborat îndeaproape în perioada 1803–1813⁵⁵.

Sofronie Vraceanski a activat în cadrul unui sistem dominat de structurile otomane, de abuzurile ienicerilor și fărădelegile beilor locali. Interesul său pentru lumea islamică a fost materializat prin elaborarea lucrării „Cartea celor trei religii. Sistema și religia mahomedană”⁵⁶.

Lucrarea lui Sofronie Vraceanski „Cartea celor trei religii. Sistema și religia mahomedană” a fost elaborată în baza operei lui Dimitrie Cantemir „Curanus. De Curani etymologico nomine” – „Curanus. Despre etimologia numelui Curanus”. Scrierea lui Dimitrie Cantemir a circulat și cu titlul „Sistemul sau întocmirea religiei mahomedane”.⁵⁷ Sofronie Vraceanski a avut la dispoziție ediția în limba rusă a lui Dimitrie Cantemir, ediție tradusă din limba latină în rusă de Ivan Iliinski și Dmitrii Grozin: „Книга Система или состояние мухаммеданскія религии. Напечатана повелением его величества Петра Великаго императора и самодержца всероссийскаго. В типографіи царствующаго Санктпѣтербурха. Лета 1722, Декабря в 22 день”. Lucrarea a fost tipărită inițial în 1050 de exemplare. După moartea lui Dimitrie Cantemir manuscrisul a rămas în păstrarea fiului său Șerban/Serghie, ulterior a fost cumpărat la licitație de către N. Bantăș-Kamenskii, strănepot pe linia

confluențelor literare româno-bulgare în secolul al XIX-lea și al XX-lea, București, Editura Universității din București, 1979, p. 29.

⁵⁴ В. И. Злыднев, *Указ. Соч.*, с. 506-507.

⁵⁵ Dan Prodan, *Bulgarul Sofronie Vraceanski și religia muhamedană* în „Luceafărul”, 31 ianuarie, 2014. / <http://www.luceafarul.net/bulgarul-sofronie-vraceanski-si-religia-muhamedana> [Accesat: 12.10.2016].

⁵⁶ Sofronie Vraceanski, *Cartea celor trei religii. Sistema și religia mahomedană* în Sofronie Vraceanski, *Din culisele Imperiului Otoman*, Studiu introductiv, selecția textelor, traducere și note: Anca Irina Ionescu, București, Lider, 2013, p. 53-377.

⁵⁷ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Opera lui Dimitrie Cantemir în manuscrise și ediții princeps. Repertoriu* în „Revista de istorie a Moldovei”, Nr. 4(76), octombrie-decembrie 2008, „Materialele conferinței științifice internaționale *Cantemireștii – o celebră dinastie din secolele XVII-XVIII*, 28-20 noiembrie, 2008, p. 51.

maternă a lui Dimitrie Cantemir⁵⁸.

Ediția rusă a fost tipărită cu litere chirilice „civile”. Anumite impedimente în editarea lucrării au fost create de Sinodul Bisericii ruse care a cerut să i se prezinte sursele de documentare sigure deoarece era vizat islamul. Dimitrie Cantemir a refuzat să ofere astfel de informații, spunând că sunt suficiente referințe în scriere și își asumă toată responsabilitatea pentru informațiile prezentate. Lucrarea lui Dimitrie Cantemir a fost tradusă fragmentar în limbile germană, bulgară, română. Traducerile selective în limba română au fost realizate de către Ioan Georgescu (1927)⁵⁹, Elena G. Zane, Liliana Botez (1968)⁶⁰. În studiul nostru ne-am folosit de edițiile în limba română: traducerea lui Virgil Căndea, în limbile rusă și română⁶¹, ediția comparativă trilingvă bulgaro-română-rusă: Sofronie Vranceanski – Dimitrie Cantemir, *Cartea celor trei religii. Sistema și religia mohamedană*⁶².

Cercetătorul Virgil Căndea a tradus și comentat lucrarea lui Cantemir Dimitrie „*Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*”. În studiul introductiv autorul analizează traducerea bulgară a lucrării lui Dimitrie Cantemir realizată de către „apostolul renașterii culturale bulgare Stoico Vladislavov (1739-1813), mai cunoscut sub numele său monahal – Sofronie Vranceanski (episcop de Vrața)”⁶³. Refugiindu-se în Muntenia, Sofronie Vranceanski s-a dedicat creației literare, publicând prima carte în limba bulgară modernă - „Chiriadromionul” lui Nichifor Theotokis (1806). Ea reprezintă partea a treia din cadrul lucrării „Confesiunea credinței ortodoxe” în care autorul „înfățișă cele trei religii abrahamică – creștină, mozaică și musulmană – pentru a arăta superioritatea creștinismului”. Lucrarea lui Dimitrie Cantemir „Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane” reprezintă sursa principală de documentare în domeniul islamului pentru Sofronie Vranceanski care preferă să nu-l amintească pe ilustrul cărturar moldovean. Astfel, o perioadă îndelungată lucrarea lui Sofronie Vranceanski era considerată o scriere originală⁶⁴. Sofronie a ajustat textul lui Dimitrie Cantemir la cerințele sale, a simplificat și restructurat originalul, adăugând și omițând pagini întregi. A adăugat informații referitoare la originea arabilor, descrie aventura de dragoste dintre un turc cu o rusoaică tânără, extinde criticile la adresa Coranului și Talmudului. P. P. Panaitescu, referindu-se la lucrarea lui Sofronie Vranceanski „Cartea celor trei religii. Sistema și religia mahomedană” aprecia că este „una dintre cele mai vechi scrieri de literatură cultă, tradusa în limba bulgară modernă, la începutul acestei literaturi”⁶⁵. Virgil Căndea accentuează că este „cea dintâi lucrare bulgară de orientalistă, ea vădește interesul unei culturi balcanice pentru *Sistemul* lui Cantemir”⁶⁶.

Totodată, cercetătorul Emil Georgiev menționa că „meritul lui Sofronie Vranceanski de a fi tratat despre islam la începuturile literaturii bulgare moderne nu include însă și toleranța caracteristica

⁵⁸ *Ibidem*, p. 52; Victor Țviruncu, *File din istoria vieții și activității politice a lui Dimitrie Cantemir*, Chișinău, Cartdidact, 2009, p. 57, 79.

⁵⁹ Principele Dimitrie Cantemir, *Despre Coran. După copia latinească de la Academia Română, acum mai întâiu tălmăcit și tipărit în românește de Ioan Georgescu*, Cernăuți, Editura revistei „Analele Dobrogei”, 1927. (Extras din „Analele Dobrogei”, 7, 1927, p. 67-121).

⁶⁰ Liliana Botez, *Elemente de folclor turcesc în lucrările de orientalistă ale lui Dimitrie Cantemir*, București, 1968.

⁶¹ Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, VIII, tom. II. *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, Traducere, studiu introductiv și comentarii de Virgil Căndea. Text rus îngrijit de Anca Irina Ionescu, București, Editura Academiei Române, 1987.

⁶² Vranceanski Sofronie – Cantemir Dimitrie, *Cartea celor trei religii. Sistema și religia mohamedană*, ediție trilingvă bulgaro-română-rusă. Transcriere după manuscrisul bulgar, îngrijirea textului rus, traducere, studiu introductiv și redactare computerizată de Anca Irina Ionescu, București, Editura Universal DALSI, 2000.

⁶³ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. XXXII.

⁶⁴ Anca Irina Ionescu, *Considérations sur la traduction du Livre sur le Système de la Religion des Musulmans de Cantemir par Sofronie Vranceanski*, în „Revue des études sud-est européennes”, 15, 1977, nr. 1, p. 101-112.

⁶⁵ P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, Editura Academiei Române, 1958, p. 219.

⁶⁶ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. XXXIII.

Luminilor”;⁶⁷ „Sofronie se depărtează de tradiția medievală, care așeza pe creștini mai presus decât pe ceilalți. Fidel religiei sale, Sofronie nu putea fi decât intolerant față de islam. Lucrarea lui, care voia să demonstreze superioritatea creștinismului, vădește un cărturar angajat, în nici un caz un iluminist”⁶⁸.

„Cartea celor trei religii” este cea mai amplă lucrare a lui Sofronie Vraceanski, fiind finalizată, după toate probabilitățile, în anul 1805. Autorul s-a referit la cele trei religii practicate în spațiul balcanic: creștinismul, iudaismul și islamul. Lucrarea este cunoscută și cu titlul „Confesiunea credinței creștine”, de fapt acest titlu se referea doar la prima parte a cărții sale. Manuscrisul conține 352 de file, scrise caligrafic, frumos, îngrijite de autor. După decesul lui Sofronie Vraceanski „Cartea celor trei religii” a fost legată împreună cu autobiografia sa într-un codex mai voluminos⁶⁹.

Manuscrisul scrierii „Cartea celor trei religii” a fost analizat în epoca modernă. Cercetătorul A. I. Sobolevski a examinat în detalii manuscrisul, oferind și o descriere succintă a conținuturilor⁷⁰. Structura lucrării „Cartea celor trei religii” reflectă de fapt o compilație; prima parte cuprinde texte bisericești din limbile greacă și rusă; cea de-a doua parte, după confesiunea lui Sofronie Vraceanski, include traducerea unei lucrări a unui medic evreu, botezat cu numele Pavel; partea treia reprezintă traducerea lucrării lui Dimitrie Cantemir „Cartea sistemii sau întocmirea religiei mahomedane”. Sofronie Vraceanski a structurat cartea „Sistemele mohamedane și religia lor” după cum urmează: „Spunerea despre viața lui Mahomed; Spunerea despre primirea Legii; Despre suirea lui Mahomed la cer; Despre coborârea din cer și de două ori din nou s-a întors; Povestire despre minunile lui Mahomed; Despre alte minuni ale lui Mohamed, care circulă în poporul de rând; Povestire despre urmașii lui Mahomed, pe care îi numesc ei *asgabi*; Spunere despre cartea numită *Mohamedia*; Înfățișare din însuși *Coran*, fără istoriile creștine, că Mohamed este prooroc mincinos; Istoria despre stilul *Coranului*, adică despre pricina lui; Povestire despre teologia mahomedană; Povestire despre facerea unor lucruri minunate înainte de toată lumea, așa cred ei; Povestire despre îngeri și diavoli și gini, cum cred ei; Povestire despre crearea lumilor, cum spun și cred ei; Povestirea mahomedană despre crearea lui Adam și a Evei și despre păcatul strămoșesc; Povestirea mahomedană despre neam și despre proroci de la Adam până la Noe; Povestirea mahomedană despre Noe și despre potopul întregii lumi; Povestirea mahomedană despre Avraam și copiii lui; Povestirea mahomedană despre Aaron și despre Maria, sora lor; Povestirea mahomedană despre David împărat și despre fiul lui Solomon și alții; Povestirea mahomedană despre dreptul Iov; Povestirea mahomedană despre Domnul Iisus Hristos Mântuitorul și despre mama lui, preabinecuvântata Fecioara Maria”. Autorul a continuat compartimentele dedicate *Coranului*, lui Mohamed, Alexandru cel Mare, zece secte ale dervișilor, ereziile din islam⁷¹.

Aplicând metoda comparativă, depistăm multiple afinități între textele lui D. Cantemir și traducerea lui Sofronie Vraceanski. Totodată cărturarul bulgar își expune în prefață conceptele și sentimentele sale, neavând remușcări pentru atribuirea multor idei ale lui Dimitrie Cantemir, de fapt era o practică firească pentru acele timpuri. Sofronie Vraceanski a semnat prefața celei de-a treia părți cu propriul nume, iar în prefețele primelor două părți a notat numele fiecărui autor.

Episcopul bulgar a preluat ideile lui Dimitrie Cantemir în privința identificării cauzelor expansiunii musulmane, principalele fiind lipsa de unitate între creștini, disensiunile dintre popoarele balcanice, răzmerițele de ordin intern. Sofronie Vraceanski a localizat acest aspect, invocând

⁶⁷ *История на българската литература*, II, *Литература на възраждането*, София, Издателство БАН, 1966, с. 71.

⁶⁸ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. XXXIII.

⁶⁹ Anca Irina Ionescu, *Studiu introductiv la Sofronie Vraceanski, Din culisele Imperiului Otoman*, București, Editura Lider, 2013, p. 12.

⁷⁰ А.И. Соболевский, *Неизвестные труды Софрония Врачанского* în „Известия отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук”, XIII, Санкт Петербург, 1908, с. 91.

⁷¹ Vraceanski Sofronie–Cantemir Dimitrie, *op. cit.*, p. 57-61.

conflictele și disensiunile dintre creștinii greci și bulgari.

Importante sunt motivele care l-au determinat pe Sofronie Vraceanski să elaboreze lucrarea „Cartea celor trei religii”. Primul motiv ține de dorința lui Sofronie de a cultiva în rândul bulgarilor limba maternă, de a-i învăța pe bulgari să citească în limba națională, de a le pune la dispoziție cărți scrise în bulgară. În oficierea slujbei religioase, Sofronie Vraceanski a fost primul prelat care a început să predice în limba bulgară.

Arhiepiscopul Sofronie Vraceanski se arată extrem de motivat în privința oferirii informațiilor relevante despre cele trei religii practicate în Bulgaria: creștinismul, iudaismul și islamul. În acest sens scopul său suprem este de a dovedi supremația creștinismului asupra celorlalte două religii. Sofronie se conducea de rațiuni politice deoarece islamul ajunsese un pericol real la adresa identității naționale a bulgarilor, a conștiinței lor naționale. Autorul este vehement cu otomanii și musulmanii, pentru el Mahomed este „profet mincinos”, religia propovăduită de el este „porcească” („свинска”). Sofronie Vraceanski acordă o atenție specială prorocului Mahomed care „era din seminția aozov și peste acel neam era staroste tatăl lui Mohamed, Aptala, și era prim preot (șeic) într-un templu al idolilor și era căpetenia acelui neam arab”. După moartea tatălui său, Mohamed a devenit ținta uneltirilor din partea unchiului său Abodjegl⁷² de care a fost nevoit să se ascundă în Damasc unde a cunoscut-o pe văduva unui negustor bogat „în cele din urmă s-a și însurat cu ea, pentru că era frumos la trup și la alcătuire. Și, luând-o Mohamed, a devenit stăpân peste bogăția ei fără număr și avea atunci treizeci de ani”. Mohamed „avea din tinerețe boala copiilor și îl apuca această boală întotdeauna când era lună nouă.⁷³ Și în vremea aceea pleca în munți și se depărta de nevasta lui și de ceilalți oameni pentru această pricină, adică să se ducă singur pe munte și să se roage la Dumnezeu și să fie în bunăvoința și chibzuința lui Dumnezeu”. Mahomed mergea „cu neguțătoria în Siria și în Ierusalim și în Egipt, avea dragoste și prietenie cu creștinii și cu evreii”, „avea o mare dorință să citească și să asculte legea lui Moise și *Sfânta Evanghelie* a lui Iisus Hristos”. Mahomed „era foarte șiret și viclean”, nevasta lui „a scos vorbă printre oameni că bărbatul ei a devenit proroc”⁷⁴. Ulterior Mahomed și-a luat patru neveste, i s-au născut două fete, doi fii, dar copiii au murit, rămânând în viață numai fiica Fatma „și emirii de la ea și-au luat începutul, adică din neamul ei. De aceea emirii se numără dinspre femei și până astăzi, și nu dinspre bărbați”⁷⁵.

Sofronie se exprimă pentru consolidarea credinței creștine pe fonul denigrării islamului, o religie „animalică și revoltătoare”. Totodată Sofronie Vraceanski încearcă să expună obiectiv din punct de vedere științific, laudă anumite obiceiuri și practici musulmane cum ar fi: ospitalitatea; abținerea de la consumul alcoolului; tenacitatea, voința în cadrul anumitor secte de derviși, exprimându-și admirația prin fraza „O, de-ar fi și la noi așa!”⁷⁶

Comparând textele celor două lucrări, a originalului lui Dimitrie Cantemir și a traducerii lui Sofronie Vraceanski, constatăm faptul că autorul bulgar a tradus cu fidelitate textul. Totodată Sofronie a întâmpinat unele dificultăți cu referințele lui D. Cantemir la autorii clasici grecești, astfel în textul bulgar apar unele diferențe de conținuturi. Traducerea lui Sofronie nu constituie o redare exactă a originalului, prelatul bulgar a ajustat textul la o manieră mai simplă, pe înțelesul cititorilor de rând din Bulgaria. Cercetătoarea Stefana Tarinska a analizat lucrarea pe dimensiunea lingvistică, nuanțând că „limba acestei traduceri a lui Sofronie este apropiată de limba colocvială a poporului simplu și foarte

⁷² Amr ibn Hisham (†624) era cunoscut și cu numele Abu Jahl, fiind adversarul de moarte a lui Mohamed.

⁷³ Nevasta lui „avea mare teamă și grijă pentru boala lui de lunatic”.

⁷⁴ Sofronie Vraceanski, *Cartea celor trei religii. Sistema și religia mahomedană*, p. 64-65.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 67.

⁷⁶ Anca Irina Ionescu, *Studiu introductiv la lucrarea lui Sofronie Vraceanski „Din culisele Imperiului Otoman”*, p. 15.

apropiată de limba și modul de exprimare al lucrării sale originale, „Viața și suferințele...”⁷⁷.

Sofronie Vraceutski a schimbat structura capitolelor, spre deosebire de Dimitrie Cantemir care a respectat normele obișnuite pentru autorii islamici. Sofronie a scris mai întâi despre facerea lumii, apoi despre distrugerea ei și „Apocalipsa”, plasând cartea a patra înainte de a treia. Autorul bulgar a renunțat la structurarea strictă pe capitole și subcapitole, operând modificări substanțiale în succesiunea lor. Ultimul capitol dedicat științelor mahomedane l-a redus la câteva rânduri, Sofronie a omis și câteva capitole dedicate biografiei profetului, a renunțat la pasajele „prea savante” cum ar fi „denumirile teologiei”, explicația unității și a inteligenței⁷⁸.

În textul lui Sofronie Vraceutski sunt incluse și unele texte originale. Autorul expune informația referitoare la originea arabilor: „Țara aceea era populată cu poporul arab și acele popoare aveau felurite legi și obiceiuri. Și fiecare popor își avea seminția sa, adică neamul său, adică fiecare neam își alegea un staroste, un om învățat și destoinic, ca să-l aibă între ei, ca să-i îndrume și să-i stăpânească și să judece fiecare neam arab, cum arabii au și până astăzi șeici, ca să stăpânească poporul arab”⁷⁹.

De asemenea el relevă o poveste frumoasă de dragoste dintre o rusoaică tânără și un prizonier turc. Sofronie critică *Coranul*, iar criticile la adresa *Coranului* uneori se extind și asupra *Talmudului* – „Dar să înțeleagă cititorul nostru legea *Talmudului* și a *Coranului* care sunt cu adevărat perfide”⁸⁰.

În compartimentul intitulat „Povestirea mahomedană despre Alexandru cel Mare” Sofronie Vraceutski afirmă că musulmanii vorbesc „cu multă neștiință” despre personalitatea lui Alexandru Macedon, numit în lumea islamică cu două nume:

a) Iskenderi Zuulkar Nein – „Alexandru cel cornorat”, deoarece credeau că avea „el avea un corn mic pe care îl ascundea sub acoperământul capului său ca să nu-l vadă alții”, cornul îi dădea putere și voinicie. Sofronie afirmă că percepția musulmană reiese din tradiția greacă precum că „Olimpiada l-a zămislit pe Alexandru din împreunarea cu Iovis, zeul elen, pe care zeu Iovis vechii zugrăvi îl zugrăveau și îl înfățișau cu coarne”.

b) Iskeneleri Rumi Ibnti Felikos – „Alexandru grecul și europeanul, fiul lui Filip”, în cea de-a doua percepție mahomedanii polemizează dacă a fost proroc sau nu. Alexandru are un șir de discuții cu Aristotel, cu Platon care-i pune la dispoziție o armată bine pregătită și merg într-o țară întunecată în căutarea izvorului apei vie. Când a ajuns Alexandru la izvorul cu apă vie, a văzu o mulțime de oameni într-o stare jalnică care „nici nu se mișcau, nici nu vorbeau, nici nu puteau să moare”, după care Alexandru a aruncat paharul plin cu apă spunând „că este cu puțință omului și fără ajutorul apei celei vie să fie nemuritor”⁸¹.

Prelatul bulgar critică și autorii care au studiat *Coranul*, atribuindu-le automat și postura de cercetători ai *Talmudului*: „Dar îi voi trece sub tăcere pe aceia dintre creștini ca Samokat, Gheorghii Kedrin și alții care au dezvoltat superficial șiretenia mohamedană și talmudică”. Sofronie numește și arealul geografic în care este răspândit islamul, în „aproape întreaga Asie și o mare parte a Africii și Europa mică”⁸².

În lucrarea sa *Cartea celor trei religii. Sistema și religia mohamedană*, Sofronie Vraceutski expune materialul din postura de autor creștin, înalt ierarh în cadrul bisericii ortodoxe. Mesajul lui Sofronie este unul radical, intransigent, criticile aduse islamului reies și din suferințele sale, din nedreptățile pricinuite de turcii otomani, asemuiți cu cei mai răi dintre musulmani. Totodată, Sofronie

⁷⁷ Стефана Таринска, *Софроний Врачанский, румънското общество и румънската литература*. În: „Българско-румънски литературни взаимоотношения през XIX в.”, София, 1980, с. 191.

⁷⁸ Anca Irina Ionescu, *op. cit.*, p. 16.

⁷⁹ Sofronie Vraceutski, *op. cit.*, p. 64.

⁸⁰ Anca Irina Ionescu, *op. cit.*, p. 17.

⁸¹ Vraceutski Sofronie–Cantemir Dimitrie, *op. cit.*, p. 207-212.

⁸² Anca Irina Ionescu, *op. cit.*, p. 17.

Vraceanski vede și unele elemente pozitive în islam, în special cele legate de habitatul cotidian, restricțiile în alimentație, tenacitatea și demnitatea sectelor religioase, ospitalitatea.

Concluzii. Canonizarea de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a Sfântului Calinic de la Cernica a adus însă la lumină informații despre Sofronie Vraceanski care în decembrie 1808 l-a hirotonit ierodiacon, pe Sfântul Calinic de la Cernica⁸³. La 31 decembrie 1964 Sofronie Vraceanski a fost canonizat de către Biserica Ortodoxă Bulgară, anual la 11 martie se prăznuiește în calendarul creștin ortodox „Sfântul Sofronie”⁸⁴. Patriarhia Bulgară a instituit Ordinul Sfântului Sofronie Vraceanski, de această distincție bucurându-se și Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei și arhiepiscopul Craiovei (1978-2000), originar din Basarabia, din Lozova-Vorniceni.

În memoria colectivă a bulgarilor personalitatea lui Sofronie Vraceanski a reprezentat întotdeauna un prilej de mândrie națională, de emancipare spirituală și de revenirea la identitatea și cultura proprie, exprimate prin limba bulgară, renăscută și protejată în valoroasa operă a cărturarului-episcop Sofronie de Vrața⁸⁵.

Actualmente bulgarii păstrează cu pietate memoria lui Sofronie Vraceanski, în orașul Vrața la 25 mai 1987 a fost inaugurat „Complexul etnografic „Sf. Sofronie Vraceanski”. Complexul este compus din cinci edificii în care sunt expuse obiecte ale culturii materiale și spirituale bulgare din epoca înfloririi Renașterii naționale.⁸⁶ În anul 1989 autoritățile bulgare, cu ocazia împlinirii a 250 de ani de la nașterea lui Sofronie Vraceanski, au emis o monedă cu chipul cărturarului iluminist. Moneda avea un nominalul de 5 leve, greutatea de 16,4 gr., fiind puse în circulație 100.000 de unități.⁸⁷

Sofronie Vraceanski este o personalitate complexă, manifestându-se din plin în multiple domenii: istorie, teologie, literatură, didactică, filologie, caligrafie, pictură. A avut o viață dramatică pe care a expus-o în scrierea autobiografică „Viața și suferințele păcătosului Sofronie”. Pe dimensiunea didactică a profesat o perioadă îndelungată în localitatea sa de baștină Kotel. În plan eclesiastic a evoluat de la un simplu preot până la episcop de Vrața. Se bucura de o popularitate aparte printre enoriași, oficiind slujbele în limba bulgară. Sofronie Vraceanski se află la originile Renașterii naționale în Bulgaria, promova cultura și spiritualitatea națională în țară și peste hotarele ei, inclusiv în patria sa adoptivă – Țara Românească.

În domeniul civic, Sofronie Vraceanski a militat pentru o Bulgarie liberă, neatârnată față de otomani, independentă față de grecii fanarioți. Cărturarul bulgar conta pe sprijinul venit din partea Rusiei. Distinsul ecleziast Sofronie Vraceanski a fost și deschizător de drumuri, a fundamentat legăturile de prietenie și de ajutor reciproc dintre români și bulgari. Devenind parte a comunității bulgare din Țara Românească, s-a încadrat activ în viața spirituală și culturală, a publicat numeroase lucrări pe teme de istorie națională și universală. Suferințele sale l-au determinat să fie vehement cu musulmanii, în special cu turcii otomani. Este explicabilă această atitudine, a fost de nenumărate ori în

⁸³ Păcurariu Mircea, *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica: ierarh și rugător al Eparhiei Râmnicului* în „Școala din biserică. Publicație de spiritualitate creștină pentru copii și părinți”, p. 18-21, în <http://www.arhiram.ro/files/publications/pdf/scdb8.pdf> [Accesat: 25.05.2017].

⁸⁴ Dan Prodan, *op. cit.*

⁸⁵ În anul 1899 Pavel Petrușevski, profesor la Seminarul teologic din Kiev a vizitat Constantinopolul, descriind ulterior biserica bulgară din oraș, numită și „biserica de fier”. Față în față cu biserica se afla clădirea școlii populare bulgare, edificiul ei fusese donat comunității bulgare de către cneazul Bogoridis. În interiorul școlii, pe pereți erau expuse portretele înaintașilor bulgari, la loc de cinste se afla și portretul lui Sofronie Vraceanski. (Перушевский П., *Каникулярная поездка в Святую Землю (1899)*, Киев, 1904, с. 25; Архимандрит Августин (Никитин), *У святынь Константинополя*, Петрозаводск, 1992, с. 80-81, în <http://philosophy.spbu.ru/userfiles/rusphil/Veche%20%84%963-6.pdf> [Accesat: 12.05.2017]).

⁸⁶ *Этнографический комплекс «Св. Софроний Врачанский»* în <https://www.votpusk.ru/country/dostoprimeinfo.asp?ID=12982> [Accesat: 05.05.2016].

⁸⁷ „1989”250 години от рождението на Софроний Врачански” монета. *Исторически Годишници*” în <http://www.bulgariancoins.com/bg/infoCoin.php?id=1966> [Accesat: 16.02.2017].

pragul morții, a fost sechestrat de turci, maltratată, batjocorit. Familia sa suferise enorm de mult, fiind supusă unei prigoane neconținute, jafurilor, lipsurilor, înfometării. Ura lui Sofronie față de musulmani nu este totală, anumite practici și tradiții musulmane sunt salutate de cărturar și chiar indicate că ar fi bine să fie preluate de creștini: renunțarea la consumul de alcool, ospitalitatea, tenacitatea și puterea de voință a unor secte de derviși.

Cărturarul Sofronie Vraccanski a contribuit mult la crearea limbii literare bulgare, stilul său de expunere era apropiat și pe înțelesul bulgarilor simpli. A întreprins acțiuni concrete pentru cultivarea limbii naționale, pentru instruirea bulgarilor în limba lor maternă, fiind și primul prelat care a introdus limba bulgară în slujba religioasă.

La fel de valoroase sunt talentele sale artistice, Sofronie Vraccanski s-a manifestat în calitatea sa de pictor iscusit, păstrându-se câteva reproduceri de ale sale, inclusiv autoportretul. Lucrările sale erau ilustrate cu propriile ilustrații artistice, autorul fiind și un perfecționist în acest sens. A fost și un bun caligraf, fapt care i-a permis să realizeze opere valoroase. Despre valoarea inestimabilă și popularitatea scrierilor lui Sofronie Vraccanski ne-o arată faptul că lucrările sale au fost reeditate de nenumărate ori după trecerea sa în neființă, în special în România și Bulgaria. „Nedelnik”-ul său a devenit cartea de căpătâi în fiecare biserică din Bulgaria.

BISERICĂ ȘI REFORMĂ ÎN VREMEA CONSTRUCȚIEI NAȚIONALE. EPOCA LUI CUZA VODĂ (1859-1866)*

Dumitru VITCU

Ca instituție fundamentală a statului încă de la cristalizarea primelor forme de organizare a acestuia, biserica ortodoxă a fost și a rămas nu doar un stâlp de rezistență a ființei naționale în fața vitregiilor de orice fel, ci și un focar de cultură, de spiritualitate și toleranță, în interior ca și în afară, dovedindu-se, prin conduita slujitorilor altarelor și a mărturisitorilor creștini, o autentică precursoră a ecumenismului contemporan. Care a fost locul și rolul bisericii ortodoxe române în cadrul mișcării plene regenerative și cum au evoluat relațiile, altminteri seculare, între stat, cu expresia puterii politice supreme, *domnia*, și instituția mereu alăturată, asociată ori (vremelnic) subordonată acesteia, *biserica*, dar niciodată văduvită de menirea și capacitatea ei de a cultiva și întreține credința în Dumnezeu și speranța în mântuirea sufletelor, sunt întrebări care provoacă și alimentează interesul constant al specialiștilor, uneori și al diletanților, pentru aflarea adevărului istoric.

Trecând peste secole de conviețuire, de cooperare și asistență mutuală și intrând în spațiul modernității, ar fi de observat câteva modificări, nu doar formale, în evoluția raporturilor tradiționale între cei doi poli ai puterii, reprezentând – în fericita expresie a regretatului teolog Dumitru Stăniloae – împărăția legii și, respectiv, împărăția harului.

Mai întâi, intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice, în anii 1831-1832, a semnat nu doar o bornă cronologică, marcând faza preliminară a construcției naționale prin unificarea cadrului legislativ al celor două Principate, ci și o veritabilă piatră de hotar în organizarea și evoluția vieții bisericești, în afirmarea statutului întregului cler și, desigur, în reglementarea noilor raporturi între autoritățile laice și cele bisericești.

În al doilea rând, mișcarea regenerativă în plan social și național și lupta pentru înfăptuirea Unirii în deceniile de mijloc ale veacului al XIX-lea nu pot fi deplin înțelese fără aportul evident și consistent al bisericii ortodoxe, covârșitoare, reprezentată deopotrivă de clerul de jos, ca și de înalții ierarhi, ale căror credință și devotament pentru idealul unității naționale au fost exprimate prin mijloace specifice de foarte mulți cărturari și slujitori ai altarului, aparținând unor generații și (desigur) concepții diferite. Îndeosebi, în împrejurările dramatice ale precipitării evenimentelor politice din anii 1856-1859, când confruntările dintre unioniști și separatiști s-au generalizat și acutizat mai ales în Moldova, cei doi mitropoliți, de la Iași și București, Sofronie Miclescu și, respectiv, Nifon al Ungrovlahiei au fost chemați să dea expresie devoțiunii generalizate, chiar dacă nu și unanime, a clerului ortodox din Principate pentru cauza națională.

În al treilea rând, perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza se confundă cu etapa celor mai curajoase, mai consistente și mai durabile reforme, vizând nu doar statul, ci și biserica, spre emancipare, prin modernizare. Procesul, precum se știe, n-a fost deloc facil și simplu, ori susținut și acceptat de toți actorii sociali, politici, culturali sau confesionali. Iar măsurile inițiate și adoptate, necesare dacă nu și imperative, pozitive și benefice pentru stat și societate, s-au interferat adesea cu ingerințe și abuzuri generatoare de stări conflictuale, sesizabile până la cel mai înalt nivel. „Domnia lui Cuza – spre a cita

afirmația mai veche aparținând unui cunoscut istoric bisericesc – se inaugura în 1859 prin acte arbitrar în biserică”, concluzie împărtășită ulterior și de alți autori teologi.

* Textul de față reprezintă rezumatul comunicării prezentată de autor în cadrul Simpozionului Internațional *Dumitru Stăniloae*, ediția a VI-a, Iași, 9-11 mai 2018, urmând a fi publicat în integralitate, cu notele științifice aferente, în cuprinsul volumului coordonat de pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan, decanul Facultății de Teologie a Universității “Al. I. Cuza”, Iași.

Printre actele invocate, care vor fi alterat, cu siguranță, natura relațiilor preexistente între cele două instituții, stat și biserică, reprezentate la cel mai înalt nivel, s-a numărat, bunăoară, trecerea precipitată, în vara anului 1859, a averilor mănăstirilor chinovii din Moldova (Neamț, Secu, Agapia, Văratec, Adam și Vorona) sub administrația Ministerului Cultelor. Măsura, anticipând actul istoric al secularizării din 1863, s-a impus ca necesară în urma concluziilor formulate de o comisie specială de anchetă trimisă de guvern la acele așezăminte. În acel context, „actele și lucrurile privitoare la administrarea bisericească a averilor”, precum și tipografiile de la Mănăstirea Neamț și de la Mitropolie, au fost confiscate, atelierele mănăstirești desființate, vitele, stupii „și altele asemenea”, vândute, iar egumenii obligați să aibă în preajmă un „comitet administrativ” și să țină o strictă evidență a veniturilor și cheltuielilor pe temeiul unui buget.

Tulburarea raporturilor preexistente între înaltele autorități laice și bisericești a continuat, ori s-a accentuat, prin alte câteva acte, care, cel puțin parțial, își aflau temei legal în cuprinsul câtorva articole ale legiurii organice, încă în vigoare. Între acestea, se vor fi înscris, cu siguranță, numirea de către domnitorul Cuza a unor înalți ierarhi, fără consultarea sau acceptul mitropolitului, ori a unor slujitori ai altarului în funcții guvernamentale laice, cu ignorarea poziției bisericii, sau preluarea în gestiune, de către puterea civilă, a administrării averii agonisită de episcopul Buzăului, căzut în suferință.

O altă decizie, lezând exclusiv interesele Mănăstirii Golia din Iași, închinată Mănăstirii Vatoped de la Athos, a constat în constrângerea călugărilor greci de a-și respecta obligația întreținerii vechiului ospiciu „pentru smintiții de minte”, supuși până atunci unui tratament inuman. Or, guvernul moldovean, sensibilizat de realitățile raportate ca intolerabile, a dispus înființarea unui spital cu o capacitate de 15 paturi, ce urma a fi întreținut din veniturile mănăstirii. În treacăt fie spus, sustragerea regulată a călugărilor greci de a-și onora obligațiile minimale cuprinse în chiar actele ctitoricești, privind nu doar întreținerea și administrarea așezămintelor bisericești, ci și susținerea activităților filantropice, a condus la acumuarea unor mari datorii ale acestora față de statul român, anticipând măsurile recuperatoare ale guvernărilor – acele „lovituri de măciucă în capul grecilor” – și imixtiunea „pacificatoare” a puterilor garante, pe temeiul unui protocol special al Convenției de la Paris (1858).

Rigurozitatea controalelor guvernamentale a continuat să producă efecte și în anul următor. La 16 august 1860, bunăoară, au fost desființate – prin ordonanță domnească – mănăstirile Doljești (Neamț) și Zagavia (Hârlău), precum și 31 de schituri din Moldova, acuzate fie că adăposteau „călugări contra canoanelor”, fie că aceștia aveau „o purtare abătută de la morală”. Cei vrednici au fost relocați în alte așezăminte monahicești, iar mănăstirile respective au fost prefăcute în biserici de mir, cu dependențele transformate în școli sătești, ospicii pentru cerșetori invalizi, sau alte așezăminte de folos obștească.

În toamna aceluiași an, domnitorul Cuza a promulgat „legea relativă la taxa de transmitere asupra proprietăților așezămintelor publice”, consacrand perceperea unei taxe de 10% pe an asupra venitului net al „proprietăților nemișcătoare ale mitropoliilor, episcopiiilor, mănăstirilor închinată și neînchinată cu metoacele lor, al chinoviilor, mănăstirilor și bisericilor de sub diferite tutele (...) al seminariilor, precum și al oricărui alt așezământ de binefacere”. În aceeași zi, guvernul moldovean a decis ca veniturile mănăstirilor să nu mai fie vărsate în Casa Centrală, ci direct Ministerului de Finanțe. Într-un orizont mai larg, însuși statutul clerului, întemeiat și încremenit pe o legislație anacronică și inaplicabilă, continua să genereze insatisfacții și abuzuri, înfierate ca atare de un înalt slujitor al altarului, dispus a-l consilia pe domnitor în domeniu și a pune umărul la reformarea sistemului.

„Modernizarea” învățământului seminarial, ca și al celui general altminteri, în cele două Principate, reclamată de calitatea precară a acestuia și de insuficiența personalului specializat, l-a și determinat pe Melchisedec Ștefănescu să inițieze, în grabă, un proiect legislativ pe profil, dar controversele între reprezentanții desemnați ai bisericii și ai guvernului au condus la amânarea

dezbatărilor pe fond. Până atunci, în Moldova, ulterior și în Țara Românească, au fost desființate școlile catehetice (decembrie 1859), contopite fiind cu cele primare, ca și Epitropia Seminarilor, școlile de pregătire a clerului (adică seminariile) au trecut în subvenția statului, spre nemulțumirea mitropolitului Nifon, iar unele decizii manageriale complementare au contribuit la diminuarea abuzurilor și a „hirotonisirilor de candidați ignorați”.

Confrunțați cu asemenea stări de lucruri, apreciate îndeobște ca fiind „atingătoare autorității înalților reprezentanți eclesiastici”, cei doi mitropoliți au ripostat cu diferențiată vehemență, asumându-și fiecare – tot diferențiat – pagubele, ca și foloasele oricărui tip de reacție împotriva celor care, în proprie expresie, „vătămau drepturile bisericești”. Mai reținut în atitudinea-i protestatară față de noile autorități politice, fiind surprins și cu mai multe nereguli administrative decât omologul său moldovean, ierarhul bucureștean va uita repede mai vechile angoase și va găsi calea coabitării cu un sistem decis a ignora, deopotrivă, protestele venite din interiorul și din afara bisericii și a țării. Flexibilitatea sau abilitatea sporită avea să-i asigure, peste numai cinci ani, scaunul de Mitropolit primat al României. Este drept că, după ieșirea din scena vieții politice a lui Cuza, Nifon se va elibera de orice sentimente îndatoritoare față de cel care îi oferise toiagul primatului mitropolitan și-l va anatemia verbal pe fostul său binefăcător.

În schimb, mitropolitul Sofronie Miclescu de la Iași, în scaun din 1851, arborând o intransigență aparent mai greu de înțeles față de „alesul națiunii” din 1859, a cărui popularitate nu putea fi afectată, cel puțin în primii ani, de unele pretinse derapaje autoritariste, s-a impus din start ca „unul din cei mai înverșunați protivnici ai noului ordin de lucruri și ai domnului” (A.D. Xenopol). De fapt, atitudinea-i duplicitară față de cauza Unirii, în general, observată de unii contemporani și adversitatea sa deschisă față de unii fruntași ai partidei naționale din Moldova confirmau oarecare consecvență în conduita înaltului ierarh, afișată cu mai multă sau mai puțină discreție încă din vremea Adunării ad-hoc, a Căimăcămiei de trei și, mai ales, a Adunării Elective, al cărei președinte de drept a fost desemnat, dar de la ale cărei lucrări a lipsit adesea, pe motive de sănătate.

Tolerate în primul an și până în a doua jumătate a celui de al doilea, dezacordurile, urmate de ieșirile publice ale mitropolitului, împotriva acțiunilor sau măsurilor reformatoare inițiate de domnitor și de colaboratorii săi în domeniul păstorit de Sofronie, l-au determinat pe Cuza să declare răspicat că „*dacă în treburile bisericești el (mitropolitul) este suveran (...), în cele lumești nu poate fi decât ascultător și supus*”. Reacția nu s-a limitat însă la atât. La recepția organizată, în ziua de 23 octombrie 1860, în incinta Palatului Domnesc din Iași, domnitorul i-a adresat înaltului ierarh o veritabilă filipică, pe cât de neașteptată de cei de față, pe atât de dură.

Punând în seama proastelor consilii primite din partea celor care-l înconjurau, mitropolitul era făcut răspunzător de faptele reprobabile ale unor slujitorilor bisericești, care, îndepărtându-se de lege și menire, generaseră atitudini necuviincioase, anarhice, în primejdie de generalizare, față de autoritățile laice. Or, în dubla-i ipostază, de domn și de creștin, Cuza se arăta intolerant față de manifestările îndărătnice ale oponenților noului regim și ale reformelor preconizate, indiferent de statutul lor, exemplificând prin opoziția față de încercările miniștrilor săi de a introduce morala și disciplina în mănăstiri, măsuri respinse de mitropolit prin “cărți de afurisenie” date împotriva inițiatorilor și făptuitorilor, stimulând astfel nesupuneri și chiar revolte în rândul călugărilor; apoi, protestul aceluiași înalt arhieru față de pedepsirea răzvrătiților; mai mult, îi reamintea împotrivirea la destituirea starețului Mănăstirii Neamț, care, cu prilejul unei anchete mixte, fusese găsit cu mai multe nereguli, între care și cu îndepărtarea stemei de țară de pe frontispiciul școlii din mănăstire; nu a fost trecut cu vederea nici refuzul mitropolitului de a participa, în mai multe rânduri, la ziua onomastică a domnitorului. Drept consecință, i-a cerut președintelui Consiliului, M. Kogălniceanu să ia „cele mai energice măsuri pentru ca legea și autoritatea să fie respectate de toți, fără osăbire, și pentru ca oricine, fie oricare, să-și plece capul înaintea legii”.

Urmările nu s-au lăsat așteptate. La numai două săptămâni de la acea recepție festivă de la

Palat, mitropolitul Sofronie a fost suspendat și surghiunit la Mănăstirea Slatina, iar în locul său a fost numit, ca locotenent de mitropolit, arhiereul Meletie Saridon. Cazul, de o gravitate extremă, urma a fi judecat, potrivit dispozițiilor în materie de „politicească greșeală” din partea mitropolitului sau episcopilor eparhioți (art. 413 din R.O.), dar a sfârșit, paradoxal, prin constatarea abuzului guvernamental de către comisia special instituită de Adunarea Obștească, provocând demisia întregului cabinet, la 17 ianuarie 1861. Dar, deși reabilitat de anchetatori înainte de judecarea procesului, Sofronie Miclescu nu s-a mai întors în scaunul mitropolitan, ci a cerut și obținut, din partea domnitorului, odată cu încuviințarea retragerii și a revenirii în capitală, doar conservarea titlului de mitropolit, căruia, Cuza i-a alăturat și o pensie viageră „potrivită cu rangul și poziția ce a ocupat”. Beneficiarul “gratitudinii” domnești nu a mai apucat însă decât trei luni să primească acea răsplată morală și materială, pentru că, la 18 mai 1861, răpus de supărări, dezamăgiri și boală, poate și regrete, a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat în pridvorul Mănăstirii Neamț.

Se încheia aici un episod preliminar din dramatica dispută între autoritățile statului și cele ale bisericii, prilejuită de derularea procesului reformativ în societatea românească, proces – nelipsit de acte temerare, de măsuri absolut necesare și justificate, dar nici de abuzuri – în urma cărora ambele instituții aveau să înregistreze, volens-nolens, progrese remarcabile în direcția comună a emancipării și modernizării. Procesul, însă, era abia la început. Pentru că, înfăptuirea unirii Principatelor și în plan administrativ, la începutul anului 1862, reclamând o concepție unitară, centralizatoare, a măsurilor ameliorative în toate domeniile, asociată cu numirea lui Mihail Kogălniceanu în fruntea guvernului, în toamna lui 1863, a deschis larg calea marilor reforme structurale în societatea românească, reforme în «malaxorul» cărora a intrat și instituția bisericii.

Evident, din perspectivă materială, cea mai importantă, dar și mai dureroasă, pentru biserică a fost îndelung contestata lege a secularizării din 13/25 decembrie 1863, care consacra, în primul ei articol, că «toate averile mănăstirești din România sunt și rămân averi ale statului». Care au fost rațiunile dominante, argumentele invocate, circumstanțele interne și externe, implicit consecințele economice și politice ale inițierii, dezbaterii, elaborării și aplicării acestei legiuiri constituie tema numeroaselor anchete științifice, finalizate prin sute de studii, articole și lucrări monografice, vechi și noi, aparținând nu doar istoricilor, ci și juriștilor, economiștilor, politologilor, filozofilor, diplomaților etc. Întâmpinată, firească, cu un val de proteste externe, prelungite în timp, alăturate unor timide luări de poziție ale egumenilor pământeni, dar beneficiind de suportul motivat al întregii clase politice și de entuziasmul popular subsecvent, legea secularizării din 1863 – incluzând și averile mănăstirilor neînchinatelor – a produs efecte economice, sociale, politice, juridice și diplomatice, care au consolidat statul român și au întărit poziția guvernului, deopotrivă, în interior, ca și în afară.

Constrânsă să accepte sacrificiul prin șubrezirea bazei sale economice și printr-un riguros control al averilor, din partea autorităților statului, instituția bisericii urma astfel calea propriei emancipări, una sincronă cu transformările înnoitoare reclamate și, parțial, făptuite ori în curs, la nivel național. În această cheie se cuvine apreciată și decizia guvernului anterior, N. Kretzulescu, ca « în toate mănăstirile și bisericile statului, cultul celui Atotputernic să se serbeze numai în limba română ». Săvârșirea serviciului liturgic doar în limba greacă, apreciată de Xenopol ca « una din cele mai mari rușini și înjosiri a Țărilor Române », a fost astfel blocată, iar atitudinile frondiste ale unor egumeni, semnalate pe parcurs, au fost neutralizate prin intervenția promptă a autorităților ecleziastice, dar și prin înțelepte măsuri concesive din partea guvernului.

Pe aceeași direcție înnoitoare s-a situat și dezbaterea preliminară inițiată, la începutul anului 1864, și consacrată înlocuirii calendarului *iulian* cu cel *gregorian*. Dar, insuficiența pregătirii și sterilitatea discuțiilor axate pe dilema nedezlegată atunci (calendarul – o chestiune dogmatică sau științifică-astronomică ?), cumulate cu reacția energică a Patriarhului ecumenic Sofronie de la Constantinopol, au condus la abandonarea unui proiect, care avea să fie materializat abia după primul război mondial.

În primăvara aceluiași an, a fost reluat, dezvoltat și definitivat un proiect legislativ mai vechi (ianuarie 1860), interesând întreaga societate românească, chiar dacă, în aparență, erau vizate cultele religioase. „Legea pentru înmormântări”, promulgată la 27 martie 1864, interzicând înhumările în interiorul lăcașurilor de cult, reglementa distanțarea cimitirelor față de localități, atribuirea gratuită a unor terenuri din proprietatea statului pentru „asemenea trebuințe”, precum și dreptul cetățenilor aparținând altor rituri sau culte religioase, lipsite de cimitire proprii, de a le folosi pe cele creștine. Aplicarea legii a fost înlesnită de elaborarea unui „Regulament pentru înmormântări”, în cuprinsul căruia erau detaliate obligațiile clericilor privind înhumările și pomenirile religioase.

În amplul proces de consolidare continuă și accelerată a noului organism național, guvernul condus de Kogălniceanu a atribuit puteri sporite autorităților administrative locale și centrale, unele competențe fiindu-le transferate din perimetrul ocupațional de până atunci al bisericii. Astfel, prin „legea comunală” promulgată la 1 aprilie 1864, obligația întocmirii actelor de stare civilă, potrivit normelor „reglementare”, revenea primarilor localităților, în sarcina cărora cădea și arhivarea documentelor, dar și îngrijirea lăcașurilor de cult și a slujitorilor lor. Dacă, în ansamblu, clericii s-au conformat dispozițiilor legale, înlesnind transferul actelor, implicit al competențelor, autoritățile statului, motivând lipsa banilor, nu și-au onorat, în aceeași măsură, obligațiile față de preoți și biserică, potrivit observației de mai târziu a lui Melchisedec Ștefănescu. După lovitura de stat din 2 mai 1864, slujitorilor altarelor li s-a cerut să popularizeze, în rândul enoriașilor, *Proclamația* domnului către țară și să sprijine, prin cuvânt și faptă, efortul reformator al autorităților politice, măsură apreciată în exces de unii analiști ca “o gravă imixtiune a politicului în chestiunile bisericii și transformarea clericilor în autentici agenți electorali, propagandiști pro-guvernamentali, ori „slujbași ai statului”.

Spre sfârșitul anului 1864, biserica ortodoxă a fost iarăși constrânsă a renunța la o prerogativă tradițională. Noul *Cod civil*, de inspirație laicizantă franceză și întemeiat pe principiul secularizării dreptului, diminuea mult rigoarea mai vechilor canoane, în privința căsătoriilor civile și a divorțului, în sensul că aspiranții la însurătoare nu mai aveau obligația de a obține binecuvântarea bisericii, iar „despărțirile căsnicești”, pronunțate anterior de consistorii sau dicasteriile bisericești, intrau sub autoritatea exclusivă a tribunalelor civile. Dispensele îngăduite pentru căsătorii între grade de rudenie apropiate au generat, însă, vii dezbateri și luări de poziție din partea „episcopatului român” împotriva acelor norme care admiteau „uniri ce ar duce la incest”.

Dar, cele mai mari și mai profunde nemulțumiri în rândul clerului ortodox din țară, implicând și acutizând conflictul provocat, prin legea secularizării din 1863, cu Patriarhia din Constantinopol, au fost prilejuite odată cu adoptarea pachetului de legi bisericești la sfârșitul anului 1864 și începutul celui următor. Este vorba de *legea călugăriei* sau „Decretul organic pentru regularea schimei monahicești”, focalizată pe „dezrădăcinarea ignoranței, imoralității și nenumăratelor abuzuri care s-au încuibat în mănăstiri, spre scandalul bisericii”; *legea sinodală*, alcătuită din „Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale”, completat cu „Regulamentul pentru alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii române” și cu „Regulamentul interior al Sinodului general”, semnificând nu doar „înfăptuirea unificării bisericești din România”, ci însăși afirmarea independenței sau autocefaliei; în sfârșit, *legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România*, adoptată de Adunarea Deputaților la 20 ianuarie, de Senat, la 5 februarie și sancționată de Cuza abia la 11 mai 1865, care a generat grave tulburări în rândul clerului ortodox și a întreținut, vreme de aproape două decenii, așa-numita „luptă pentru canonicitate”, inițiată și condusă de arhieriei-cărturari Neofit și Filaret Scriban, Iosif Bobulescu ș.a.

Fără a mai relua opiniile și evaluările formulate deja de breasla istoricilor, ori de specialiștii consacrați ai dreptului civil și al celui canonic, pe marginea acestor legiuri, ne îngăduim, în final, câteva observații cu caracter concluziv. Oricât de neașteptate, de stânjenitoare, ori chiar dureroase, vor fi fost măsurile legislative inițiate de guvern, dezbătute în Parlament și sancționate sau decretate de domnitor, în problematica bisericească, necesitatea ori oportunitatea lor – prin raportare la procesul

amplu al construcției și consolidării statului național român modern – nu poate fi contestată. Prin *înființarea autorității sinodale centrale*, ca și prin *legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România*, în virtutea căroră au fost numiți prin decret domnesc (nu aleși) mitropolitul Moldovei Calinic Miculescu și alți cinci episcopi în eparhiile conduse anterior de „loctiitori”, instituindu-se înalta demnitate ierarhică de „Mitropolit Primat al României” (Nifon), s-au realizat pași importanți pe calea desprinderii bisericii românești de sub autoritatea Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol.

Desprinderea, consacrată prin chiar primul articol al celei dintâi legiuiri („Biserica Română Ortodoxă este și rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină”) și confruntată cu rezistența patriarhului ecumenic Sofronie, în exterior, ori cu “lupta pentru canonicitate” în interior, avea să fie reafirmată legislativ, atât prin *Constituția* din 1866, cât și prin legea organică din 1872, spre a fi recunoscută oficial de noul patriarh ecumenic, Ioachim IV, abia în aprilie 1885. Rămâne însă dilema prăznuirii momentului istoric: 1864 sau 1885 ? În acest sens, venerabilul profesor și recunoscut specialist al domeniului, Mircea Păcurariu, scria în urmă cu peste trei decenii: „...considerăm potrivită ca prăznuire ziua de 3 decembrie 1864, când s-a proclamat autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și nu cea din 25 aprilie 1885, când ea a obținut doar o recunoaștere formală din partea unei autorități din afară”. În sprijinul acestei opinii, pe care o apreciem deplin îndreptățită, invocăm doar două argumente, unul de istorie națională, altul de istorie universală: românii sărbătoresc *ziua independenței naționale* la 9 mai, când a fost proclamată neatârnamarea (1877), prin vocea lui Mihail Kogălniceanu, în Parlamentul țării, nicidecum ziua de 1 iulie (1878), când a fost validată, condiționat, prin textul tratatului de la Berlin. Trecând peste alte acte similare interne (Marea Unire, bunăoară), reamintim potențialilor preopinienți că și americanii își omagiază independența în ziua de 4 iulie, onorând astfel momentul când Congresul celor 13 colonii foste britanice, întrunit la Philadelphia (1776), a adoptat celebra *declarație de independență* redactată de Thomas Jefferson, nicidecum ziua de 3 septembrie 1783, când Regatul Unit al Marii Britanii le-a recunoscut neatârnamarea în cuprinsul tratatului de pace de la Paris. *Quod erat demonstrandum* ! ar fi spus celebrul matematician grec Euclid.

Dar, cu sau fără această necesară recunoaștere, epoca ilustrată de personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza și a marilor bărbați de stat din vremea regenerării, în frunte cu cel considerat autenticul „arhitect” al statului național român modern, Mihail Kogălniceanu, se înscrie ca un capitol distinct, indispensabil și inseparabil, al procesului evolutiv al societății românești, în interiorul căreia, biserica ortodoxă strămoșească – instituție fundamentală a statului încă de la nașterea acestuia – a trebuit să suporte rigorile propriei deveniri, în pas cu cerințele specifice fiecărei etape istorice. În numai șapte ani de domnie, observa un istoric-teolog, domnitorul Cuza a realizat în biserica română lucruri pe care alții nu le-au săvârșit în zeci de ani.

Privite și judecate în ansamblu, într-un orizont politic mai larg, chiar dacă au zdruncinat tradiția și au provocat adeseori reacții potrivnice, firești și explicabile deopotrivă, atât în rândul clericilor, cât și al mirenilor, generând serioase adversități externe, reformele operate de „domnitorul Unirii” în spațiul ecleziastic s-au situat în perfect consens cu întreaga sa operă reformatoare așezată la temelie statului național român modern. Seria marilor reforme modernizatoare operate și în spațiul ecleziastic de Al. I. Cuza, avea să fie omologată și întărită oficial prin textul articolului 21 al primei *Constituții* a statului național român, care, garantând libertatea absolută a conștiinței și a exercitării tuturor cultelor ce nu aduceau „atingere ordinii publice sau bunelor moravuri”, consfințea totodată noul statut al bisericii ortodoxe în societatea românească astfel: „Biserica Ortodoxă română este și rămâne neatârnamată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului, în privința dogmelor. Afacerile spirituale, canonice și disciplinare (...) se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală, conform unei legi speciale. Mitropoliții și episcopii eparhioți ai Bisericii ortodoxe române sunt aleși după modul ce se determină prin o lege specială”. Iar ca dovadă a recunoașterii și consacării locului și rolului acestei vechi instituții în raport cu celelalte puteri ale

statului, aceeași Constituție acorda mitropoliților și episcopilor eparhioți calitatea de membri de drept ai Senatului.

Epoca Unirii, deși scurtă și personificată îndeobște prin numele și faptele întâiului ales al națiunii, s-a impus în istoria națională ca etalon pentru ritmul, bogăția și densitatea prefacerilor înnoitoare pentru societatea românească, proces din a cărei dinamică nu puteau lipsi disputele, dezacordurile, derapajele sau abuzurile, uneori previzibile, altele și regretabile, influențând diferențiat, ca durată sau consistență, ansamblul împlinirilor.

ACTIVITATEA MITROPOLITULUI PIMEN ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA ȚĂRII (1916-1919)

Corneliu CIUCANU

Pimen Georgescu (1853-1934), cel care a păstorit un sfert de veac Mitropolia Moldovei și Sucevei, cel care – pe drept cuvânt – era supranumit „Mitropolitul Războiului și al Marii Uniri”, a fost considerat, totodată, un ierarh providențial de către contemporani, de către oamenii politici, oamenii de cultură și de către discipolii săi... Iar când amintesc de ucenicii săi se impune a pomeni pe colaboratorul său apropiat Nicodim Munteanu, episcop de Huși în anii Marelui Război și viitor patriarh, pe profesorul și protopopul Constantin Nazarie, aflat în fruntea Serviciului Religios al Armatei române, pe Iustinian Teculescu, Ioan Stroia și Partenie Ciopron, viitori episcopi ai Armatei, pr. prof. Cicerone Iordăchescu, Veniamin Pocitan, arhimandrit Teoctist Stupcanu și mulți alții.

În anii grei 1916-1918, după abandonarea Bucureștilor și în timpul refugiului din Moldova, când Iași devin capitala țării în restriște, acest înalt arhieru a corespuns sau, mai bine spus, a răspuns cum se cuvine unui moment istoric de mare dramatism, de supremă încheștare și mare sacrificiu. Societatea românească trăia vremuri de un tragism anume iar nemulțumirile erau, nu odată, vehemente, deși nu întotdeauna argumentate. În anii refugiului, autoritățile au întâmpinat o serie de greutăți ce se cereau depășite și rezolvate. Supraaglomerarea populației, lipsurile de tot felul, tifosul exantematic, situațiile complicate de ordin geopolitic și geomilitar au determinat Oamenii politici, marii ziariști, chiar comandanții militari puteau fi criticați și responsabilizați pentru situațiile dificile cu care populația era obligată să se confrunte, însă Mitropolitul Pimen, prin prestanță și implicare totală, nu putea fi acuzat, blamat, contestat de cărcotașii acelor timpuri. Rămăseseră doar câteva personaje care în conștiința românească simbolizau suveranitate națională, cauza înfăptuirii idealului național și, nu în ultimul rând, ideea „rezistenței până la capăt”, care a făcut posibilă epopeea românească din vara anului 1917. Regele Ferdinand, regina Maria, Nicolae Iorga, generalul Averescu și Pimen Mitropolitul erau oriunde și oricând respectați, bine primiți, iubiți și urmați.

Azi ca și ieri, spun unii, spun alții că nu întotdeauna în momentele de supremă încheștare, pe care soarta ni le-a rezervat și pe care societatea românească le-a parcurs, am fost binecuvântați cu oameni potiviți la locul potrivit, dar personalitatea puternică și activitatea mitropolitului Pimen Georgescu din timpul războiului de întregire contrazic fără putere de tăgadă o astfel de ipoteză, lansată de sceptici sau clevetitori. Cu alte cuvinte „osul și vâna românească țin în momentele de urgie”, după cum avea să se pronunțe peste ani prof. Nae Ionescu într-un articol în care cântărea fapte și conjuncturi din istoria Marelui Război și din evoluțiile interbelice ale societății românești. Prin urmare, trebuie consemnat fără umbră de echivoc că activitatea, comportamentul, atitudinile mitropolitului Pimen au răspuns întotdeauna poziției desemnate și misiunii asumate... Aceea de Întâistator al Mitropoliei Moldovei și Sucevei... Și rolul său în Războiul de Întregire a fost cu atât mai greu cu cât trebuia să facă uitate unele acte „bicisnice” și dezonorante ale altor înalți prelați. Fapte explicabile și, cumva, de înțeles în acel context complicat. Înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române au avut atitudini neconforme cu statutul lor de arhieru. Au semnat acte reprobabile, au îndemnat la non-combat sau chiar trădare (vezi *Chemarea Mitropolitului Conon*, care a fost aruncată din aeroplanele nemțești soldaților români ce rezistau în tranșeele de la Mărășești). Aflați sub autoritatea inamicului în Transilvania sau sub puterea ocupantului, în cealaltă parte de țară supusă Înalțului Comandament German, în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, astfel de atitudini, trebuie să o spunem fără ocolișuri pentru a înțelege dramatismul acelor vremi, au fost adoptate sub imperiul forței, prin insinuări, abuz, șantaj și amenințări ale autorităților de ocupație. Dar trebuie spus, la fel de răspicat, că aceste scăderi și compromisuri au existat și puteau genera „sminteală” în popor.... Iar implicarea

hotărât patriotică a mitropolitului Pimen în acțiunea de susținere a idealului național, a unirii tuturor românilor, a războiului de întregire și, implicit, a „rezistenței până la capăt” trebuie decriptată și din nevoia Bisericii noastre de a face uitate acele „ispite” și „poticneli” ale unor reprezentanți ai clerului aflați sub ocupație. Dacă în perioada 1916-1918 majoritatea eparhiilor erau sub autoritate străină, fără nici o posibilitate de a se manifesta liber și a sluji idealul național, Mitropolia Moldovei și Sucevei, rămasă în zona liberă necontrolată de inamic, a devenit entitatea reprezentativă a ortodoxiei românești luptătoare, asumându-și pe deplin rolul duhovnicesc primordial și misiunea de apărătoare și îndrumătoare a poporului român. Totodată, prin activitatea mitropolitului Pimen, Biserica strămoșescă s-a înscris pe linia unui destin unificator adânc întipărit în mentalul colectiv românesc la început de secol XX, înțelegând că idealul întregirii nu putea fi realizat decât prin acțiunea solidară a Bisericii alături de factorii politici și militari din aceea vreme. Iar această „împreună lucrare” s-a aflat sub semnul jertfei, a datoriei, a dăruinței totale întru și spre binele colectivității românești.

Abandonarea Bucureștilor și retragerea pe aliniamentul Focșani-Nămoloasa-Galați reliefează un alt aspect deosebit care induce în conștiința românească și în dezbateră istoriografică rolul capital pe care l-a jucat Moldova, loc al refugiului și ultim bastion al statalității românești, loc unde s-a refăcut, instruit și înzestrat armată cu armament modern, loc unde s-a regândit arhitectura legislativă a României prin modificarea Constituției în sensul adoptării reformelor agrare și electorală, loc unde a erupt hotărârea „rezistenței până la capăt” care a determinat revanșa din vara anului 1917. Nu în ultimul rând, Iașii și Moldova reprezintă locul unde s-a plănit și de unde s-a declanșat resurecția anului 1918, materializată prin actele de unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Din perspectiva realizării Marii Uniri și a statului național-unitar român, Moldova reprezintă, fără îndoială, un „Piemont” al unității naționale românești, dacă analiza/interpretarea istoriografică surprinde imaginar ecuația comparativă descrisă prin situația Moldovei din aceea perioadă și poziția deținută de Piemont în acțiunea de unificare a Italiei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Încercarea noastră de a înțelege pe deplin personalitatea mitropolitului Pimen Georgescu necesită, fără îndoială, o scurtă analiză și interpretare a biografiei sale. Cel care avea să devină mai târziu arhiepiscop al Iașilor s-a născut la Provița de Sus în județul Prahova, la 22 oct. 1953, fiind botezat cu numele de Petre. Tatăl său, Gh. Baicu, fiu de preot, era un om gospodar care se ocupa cu oieritul iar duminica și cu prilejul altor sărbători cânta în corul bisericii. Mama sa era tot fiică de preot ortodox și, prin urmare, Petre s-a simțit de mic atras de haina preoțească.

Școala primară a început-o la în satul natal și apoi a continuat în scolile din Campina și Ploiești. În 1869, sprijinit de tatăl său, Petre s-a înscris la concursul privind obținerea unei burse la Seminarul Central din București, pe care îl va absolvi în 1874. În septembrie 1874 s-a căsătorit cu Paraschiva, fiică de preot, iar în martie 1875 a fost hirotonit diacon la biserica Sf. Vasile din Ploiești. Soția moare tot în acest an la scurt timp după nașterea unui fiu, botezat Ioan.

În 1877 cu susținerea mitropolitului primat Calinic Miculescu a fost numit diacon la Catedrala Mitropolitană din București. În 1880 a fost trimis cu o bursă la Facultatea de Teologie din Cernăuți, absolvită în 1884, iar anul următor își susține lucrarea de doctorat.

Decesul fiului său Ioan (1886) l-a determinat pe arhidiaconul Petre Georgescu să îmbrace haina monahală la Mănăstirea Căldărușani, primind numele de Pimen. A fost preoțit în același an, iar în 1888 a devenit unul din primii profesori ai Facultății de Teologie de la București, unde a predat apologia și teologia dogmatică și simbolică. Activitatea didactică teologică a continuat chiar și după ce a devenit episcop al Argeșului, în februarie 1895.

În 1902, Preasfințitul Pimen Georgescu a fost ales episcop al Dunării de Jos, primind cârja episcopală chiar din mâna regelui Carol I și fiind primul ierarh investit de regele țării. După o rodnică activitate duhovnicească și administrativă și după retragerea din scaunul mitropolitan a Preasfințitului Partenie Clinceni, Marele Colegiu Electoral (Sf. Sinod, Senat și Cameră) au ales, cu o majoritate zdrobitoare (198 din 219) ca mitropolit al Moldovei și Sucevei pe Preasfințitul Pimen Georgescu.

La Iași, mitropolitul Pimen a fost însoțit de ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, de Spiru Haret și la câteva zile de la întronizare a adresat prima pastorală către clerul din Moldova, care cuprindea un program pastoral detaliat, prin care cerea preoților nu doar oficierea serviciului religios, ci și o implicare directă în treburile comunității și mai ales cerea asumarea deplină a rolului de părinte, sfătuitor și îndrumător pentru enoriași, îndeosebi pentru țărani. Fără a acorda un spațiu special inițiativelor administrative și gospodărești ale Î.P.S.S Pimen, trebuie totuși consemnate anumite hotărâri și întreprinderi care dovedesc spiritul organizatoric al înaltului ierarh. În acest context menționăm înființarea atelierului de țesut covoare de la Văratec, construirea noilor corpuri de clădiri de la Mănăstirea Cetățuia, noile construcții de la Seminarul Veniamin Costachi sau Școala monahală unde se învăța carte și meserii.

Din perspectiva titlului propus, demersul nostru trebuie să surprindă aspectele definitorii ale activității arhiepiscopului Pimen Georgescu prin care acesta a fost desemnat în epocă drept „mitropolit al Războiului și al Marii Uniri”. Prin urmare, este necesară o prezentare lămurită a inițiativelor și acțiunilor mitropolitului Pimen din acei ani dramatici ai evoluției României. După izbucnirea primei conflagrații mondiale în vara anului 1914, societatea românească a fost bulversată de dezbaterile referitoare la opțiunea externă a României. Animate de idealul înfăptuirii unității naționale și interesate de recuperarea unor provincii istorice aflate sub stăpânirea imperiilor vecine, cercurile politice și oamenii de cultură au lansat diverse ipoteze ce implicau, inerent, poziționarea noastră față de cele două blocuri politico-militare aflate în conflict. Factorii de decizie și opinia publică a înțeles că neutralitatea armată este o situație tranzitorie care trebuie depășită și, implacabil, România va trebui să intre în război pentru îndeplinirea dezideratelor naționale. Instituție fundamentală a societății românești, Biserica Ortodoxă Română, arhieriei, preoți, diaconi, monahi, monahii, elevi ai seminariilor teologice și studenți în teologie, nu putea lipsi din vârtoarea pregătirilor de război. În Mitropolia Moldovei și Sucevei aceste preparative ale intrării armatei române în foc s-au întreprins în mod sistematic sub directa îndumare și cu binecuvântarea mitropolitului Pimen. Încă din vara anului 1915, știut fiind faptul că vom intra în război, Pimen a vizitat toate județele eparhiei sale Neamț, Suceava, Botoșani, Iași și Dorohoi, pentru a cerceta conștiința popoarelor în pragul marilor încercări. În acel context a scris cartea *Pregătiri sufletești pentru zile mari* și tot atunci a îndemnat preoții să scrie rapoarte regulate privind starea de spirit a enoriașilor față de intrarea iminentă în război¹. În momentul intrării noastre în război, mitropolitul Pimen a fost înștiințat printr-o telegramă de I. G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice și în aceeași zi mitropolitul a trimis o circulară în toate protopopiatele și la toți preoții de parohii pentru a pregăti credincioșii de război. Totodată, mitropolitul a ordonat să se tragă clopotele tuturor bisericilor din Moldova pentru a vesti marea încleștare la care era chemată întreaga suflare românească.

Mitropolitul Pimen a căutat să confirme și să întărească legătura dintre Biserică și Armată, simbioza dintre Biserica slujitoare lui Hristos cu Oastea cea iubitoare de Hristos. De numele său se leagă înființarea Serviciului clerului militar în anul 1915, pentru că la inițiativa sa, la 16 mai, în ședința Sf. Sinod, mitropolitul Pimen a reglementat activitatea preoților militari care deserveau în armată². Tot el l-a recomandat în postul de protoiereu al Serviciului clerului militar pe preotul

¹ Preot Cicerone Iordăchescu, *Însemnări din anii 1916-1919 (Din primul an al războiului de Întregire, 1916-1917. Biserica română din Paris în 1917-1919)*, Iași, Tipografia Alexandru Țerek, 1937, *passim*.

² Faptele preoților mobilizați și aflați pe front în Războiul Întregirii Neamului sunt impresionante (vezi Protosinghelul Justin Șerbănescu, distins cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a). Preoți morți, răniți și dispăruți în Marele Război. Morți: preoții Armășescu N. De la Reg. 2 Vânători; Bârlogeanu D., de la Reg. 51/52 Infanterie. Rătescu I. De la Brigada 11 Roșiori; Corbulescu I., de la Spitalul evacuare nr. 1; Gibescu C., de la Ambulanța Diviziei I-a. Răniți: preoții Gârlănescu N., de la Brigada 4 Artilerie; Bculescu H., de la Brigada 1 Călărași; Grigorescu I. De la Brigada 8 Artilerie; Dicu P., de la Regimentul 45 Infanterie; Ionescu D., de la Reg. 28 Infanterie; Mironescu I. De la Regimentul 16 Infanterie. Dispăruți (prizonieri etc.): preoții Florescu I.

Constantin Nazarie, profesor de Teologie morală la Facultatea de Teologie de la București³. În august 1916 Serviciul preoților de armată număra 253 de persoane. În arhivele militare și în Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei sunt numeroase cazuri de preoți care și-au făcut datoria pe deplin sub focul inamic, dar mai ales au întreținut duhovnicește și patriotic moralul trupei. La intervenția energică mitropolitului Pimen Georgescu, alesul Sfântului Sinod a fost preotul Constantin Nazarie, care întocmește și *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată*, care, după ce au trecut prin dezbaterile Sfântului Sinod și ale Marelui Stat Major „au devenit Ordinul 3451 din 28 Octombrie 1915 al Marelui Stat Major și au fost publicate în Revista *Biserica Ortodoxă Română* din noiembrie 1915⁴. Este de reținut că *Instrucțiunile* elaborate de Nazarie „au stat la baza activității preoților din armată până la înființarea Episcopiei Armatei”⁵. Printr-un *Referat* (nr. 473 din 12 Februarie 1917), Nazarie cere și obține asimilarea preoților militari cu locotenenții de rezervă, arătând că această practică era în uz și în armatele altor țări. Urma ca preoții care se vor distinge prin fapte de curaj și bărbăție să fie propuși la înaintarea în grad (avansare), spre a fi asimilați gradului de căpitan, în timp ce ajutorul șefului Serviciului Religios era asimilat gradului de maior, iar șeful Serviciului Religios urma să fie asimilat gradului de colonel. *Instrucțiunile* protopopului Nazarie, din 1915, au avut caracter de lege până la 20 iulie 1921, zi în care, la inițiativa mitropolitului Pimen, s-a promulgat *Legea privitoare la organizarea clerului militar*, iar dirigiuitor absolut al preoților militari de toate confesiunile va fi numit „un episcop militar, care va purta titlul de „Episcop de Alba-Iulia”, făcând parte din Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Pe lângă mitropolitul Pimen, un susținător al promulgării *Legii* a fost generalul Ion Rășcanu, ministrul de război din acel timp, care afirma în fața Parlamentului că „armata nu se poate dispensa de serviciul sufletesc neprețuit al preoțimii”⁶. Această *Lege*, având douăsprezece articole a fost promulgată de către regele Ferdinand I, prin Înaltul Decret Regal Nr. 3378 din 20 iulie 1921 și publicată în Monitorul Oficial nr. 99 din 6 august 1921. Legea a fost urmată de *Regulamentul de punere în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului militar*, promulgat prin Decretul Regal nr. 1970 din 18 iunie 1924 și publicat în Monitorul Oficial nr. 115/1924. Acest *Regulament* avea 9 capitole și 48 de articole. Abia instalat în scaunul de episcop al Armatei (20 mai 1925), dr. Ioan Stroia începe să schițeze un nou act normativ, intitulat *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*. Aceste *Instrucțiuni* care completează *Regulamentul* din 1924 vor fi aprobate de Marele Stat Major și de Ministerul Apărării Naționale în 1931. Ele cuprind detalii referitoare la activitatea religios-pastorală a preoților din Armata permanentă, precum și pentru rezerviști, pe timp de pace și de campanie, în toate situațiile (mobilizări, front, retrageri, demobilizări în urma frontului etc.).

Ultimul document legislativ notabil din istoria bilaterală a celor două instituții – Armata și Biserica – a fost *Legea pentru organizarea Clerului Militar*, publicată în Monitorul Oficial nr. 67 din 22 martie 1937. În fapt, această lege a fost structurată pe principiile *Legii Clerului Militar* din 1921, care a fost ușor rectificată și adaptată funcțional noilor transformări survenite Inițiativa modificării a aparținut Ministerului Apărării Naționale, care, la 21 ianuarie 1936, înaintează Sfântului Sinod

Dâmbovița, Popescu Belizarie, Dumitrescu Marin, Șerbănescu Justin, Popescu Lazăr (rămas în teritoriul ocupat), Mărculescu Em., Furnică V. N., Stoicescu A., Sadeanu C., Pârligras T., Popescu A., Jugureanu Gh., Popescu D., Ionescu Gh., Ionescu St., Roșoga Ilie, Blănariu Gh., Popa Marin. Doar cercetarea arhivelor va putea clarifica pe deplin situația lor, sub toate aspectele, în timp de război.

³ Scarlat Porcescu, *Preotul Constantin Nazarie*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul XL VIII, 1972, nr. 1-4, pp. 201-216.

⁴ Vezi Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, 1921.

⁵ Idem, *Referat asupra activității preoților de armată, în campania din 1916-1918*, București, 1920, p. 8; Gh. Nicolescu ș.a., *Preoți în Tranșee 1941-1945*, București, 2000, p. VIII.

⁶ Ștefan Pâslaru, „23 Aprilie 1921. Legiferarea organizării clerului militar”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3/1993, p. 38.

Proiectul de modificare a legii privitoare la Organizarea Clerului Militar, cu completările și îndreptările de rigoare. În perioada interbelică, Episcopia de Armată a avut cu siguranță conducători destoinici, buni organizatori, care prezentau reale aptitudini pentru viața militară. Totodată, trebuie consemnat faptul că Episcopia Armatei avea să fie desființată în 1948, în contextul comunizării și stalinizării României

În timpul războiului, tot sub îndrumarea mitropolitului Pimen, protopopul C. Nazarie a scris rugăciuni speciale pentru izbandă și câteva cărți adresate soldaților pe front, pentru ridicarea spiritului combativ⁷. De asemenea, mitropolitul Pimen a făcut intervenții oficiale la Ministerul de Război și MCG pentru a putea vizita și ține cuvântări de îmbărbătare soldaților. Urmare, evident, contactul nemijlocit cu ostașii și menținerea moralului trupelor, mai cu seamă în contextul anarhiei bolșevice care afecta armata rusă aliată. Răspunsul Ministerului de Război și a M.C.G. este mai mult decât lămuritor: „*S-a luat cu o deosebită mulțumire sufletească act de adresa Î.P.Voastre nr. 128 din 19 Ianuarie a.c. (1917) și aceasta cu atât mai mult, cu cât corespunde întocmai cu vederile și apoi cu dorința noastră, a tuturor.*

Cultivarea în rândurile armatei noastre a sentimentului religios este, mai ales în zilele ce le trăim, adânc resimțită și cât se poate de binevenită, fiind absolut trebuincioasă atât în ce privește înălțarea și întărirea noastră sufletească, cât și în vederea pregătirii și întăririi noastre naționale; ea a fost, este și trebuie să fie preocuparea fundamentală a oricărui bun Român și creștin. La fel cu ale Î.P. Voastre sunt în această privință și vederile Marelui Cartier General.

Ca urmare deci la adresa Î.P. Sfinției Voastre, am onoarea a vă aduce la cunoștință, că Marele Cartier General prin adresa nr. 17369 din 16 l.c., în acord cu Ministerul de Războiu, v-a satisfăcut în totul cererea, dându-vă autorizația de a lua contact cu trupele în refacere, ori de câte ori ați avea această dorință. Această autorizație a fost acordată deopotrivă și P.S. Episcopi.

Pentru a Î.P. Sfinției Voastre știință se înainteză aci alăturat copie atât de pe menționata adresă a Marelui Cartier General, cât și instrucțiunile date Comandamentelor cu privire la modul cum urmează a fi primiți P.S. Chiriarhi în cazul în care ar dori să viziteze trupele”⁸. Odată cu izbucnirea frământărilor politice și sociale din Rusia, mai cu seamă după revoluția bolșevică, era foarte important ca cei reponsabili să ferească trupele române de microbul anarhiei, instaurată deja în rândurile armatei ruse, și de a menține disciplina trupelor. Mitropolitul Pimen a sesizat pericolul și a întreprins, împreună cu alți preoți și ierarhi din Moldova numeroase vizite pe front și în spitale, întâlniri directe care au avut rolul de a consolida moralului trupelor române și a feri pe ostașul român de *erezia politică și socială a bolșevismului*. De asemenea, în contextul dezbatărilor privind cele adoptate de cei două reforme în parlamentul de la Iași, la 28 iunie 1917, Pimen a rostit o cuvântare cu privire la votul universal și legea exproprierii, salutând împrăștierea țărănilor. „*Aceste mari reforme – spunea el – sunt absolut necesare pentru îndrumarea vieții săteanului nostru în ceea ce privește îmbunătățirea economică și participarea la viața statului român. Pe nimeni nu am auzit că aceste exproprieri n-ar fi necesare, dimpotrivă, am avut deosebita mulțumire a auzi pe reprezentanții marii proprietăți, care s-au pronunțat pentru expropriere. Tot așa și în privința dreptului de vot*”⁹. Tot în aceea zi de 28 iunie, Senatul României l-a ales pe Mitropolitul Pimen președinte al comisiei însărcinate cu redactarea textului viitoare constituții, act fundamental care trebuia să conțină explicit aplicarea celor două reforme.

La la 12 ianuarie 1913, mitropolitul Pimen a adresat o scrisoare către superiorii mănăstirilor din Moldova prin care îndemna pe monahi să se încadreze în serviciul sanitar organizat de Crucea

⁷ C. Nazarie *Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru rege, oaste și popor în vreme de război*, Iași 1917; C. Nazarie, Veniamin Pocitan, *Înarmarea sufletească a ostașului român*, Bârlad, 1917.

⁸ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 81, Războiul 1916-1918, vol. 1.

⁹ „Mitropolia Moldovei”, anul X, nr. 2-3 februarie-martie, 1934, p. 84.

Rosie¹⁰. Cu binecuvântarea sa, încă din 1913, 47 de călugări și zece călugărițe au fost instruiți din timp pentru a participa la campania din Bulgaria. Aceștia s-au distins în îngrijirea bolnavilor de holeră în spitalele de la Turnu Măgurele, iar zece călugărițe au urmat cursuri de perfecționare în cadrul Institutului de Caritate Regina Maria. La Totodată, s-au organizat cursuri de sanitari pentru călugări și călugărițe la Spitalul Militar din Iași, la Spitalul Sf. Spiridon și la Spitalul Frumoasa. În contextul intrării României în război, în august 1916, un corp de 100 de călugări și 115 călugărițe a fost atașat Serviciului Crucii Roșii. Cei 100 de călugări erau conduși de arhimandritul Teoctist Stupcanu de la Mănăstirea Neamț, un veteran al serviciului sanitar din timpul campaniei din Bulgaria, iar fruntea călugărițelor infirmiere a fost desemnată maica Ana Ghenovici. Un alt lot de călugărițe a fost organizat sub conducerea monahiei Eupraxia Macri, instruit la Spitalul din Târgu Neamț, îngrijind, mai apoi, bolnavii și răniții în spitalele de campanie din Iași, Dorohoi, Botoșani, Piatra Neamț, Roman și din spitalele organizate la mănăstirile Văratec și Agapia. De altfel, în timpul Marelui război, la Mănăstirile Văratec, Agapia, Rîșca, Galata, Neamț, Secu, Bistrița, Vorona, Gorovei, Agapia, Văratec s-au organizat spitale de campanie și orfeline, în colaboarare cu Crucea Roșie, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, Societatea Orfanii de Război. Problema orfanilor de război l-a preocupat în mod cu totul deosebit pe mitropolitul Pimen Prin circulara nr. 1061/17 sept. 1917, cu privire la copiii orfani, Mitropolitul Pimen arăta că „Problema copiilor orfani trebuie să ne preocupe pe toți. La rezolvarea acestei probleme urmează să contribuie mai întâi preotul ca îndrumător și propăvăduitor al dragostei și milei creștine și ca unul ce este obligat special prin legea noastră să poarte grijă de văduve și orfani. De la această sfântă datorie neputându-se sustrage nici preoții de armată, cu insistență vă rog a vă interesa de aproape de copii orfani, din localitățile în care sunteți cantonați, din satele supuse evacuării, sau din cele recuperate de la inamic, și a lua măsuri cu comitetele locale constituie în acest scop, pentru asigurarea existenței lor”. Totodată, mitropolitul dădea ordin clar preoților din corpul clerului militar ca în caz că „într-o localitate n-ați putea face nimic în sensul arătat, ne veți înștiința imediat, trimițând un tablou cu numele și prenumele copiilor orfani, rămași neplasați”. În urma rapoartelor și recomandărilor medicilor militari din Serviciul Religios al Armatei, unii copii orfani au primit ajutor din partea Crucii Roșii și a Societății Femeilor Ortodoxe

Într-o altă circulară, mitropolitul a îndemnat preoții din parohii să devină membri contribuabili ai Societății Orfanii din război și ale altor societăți de caritate. La Botoșani preoții au constituit un comitet prezidat de prefectul județului care colaborează cu Soc Femeilor Ortodoxe și care strângea fonduri pentru îngrijirea orfanilor. Preoții au înființat comitete parohiale formate din 4-5 enoriași care purtau de grijă orfanilor din parohie. De exemplu în protoieria Botosani, 29 de preoți care au contribuit cu diverse sume de bani după cum, urmează:

Pentru Societatea Crucea Rosie: 1779 lei , plus îmbrăcăminte;

Pentru Familia Luptătorilor, suma de 2142 lei;

Pentru Orfanii din Război, 2978 lei;

Pentru Prizonierii de război, 646 lei;

Pentru Invalizii de Război, 1625 lei¹¹

Au fost și numeroase cazuri de preoți care au înfiat copii rămași orfani. În Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei sunt consemnate numeroase cazuri de preoți deveniți tutori. Și în anii care au urmat, clerul ortodox a căutat să ajute cât mai mulți orfani, invalizi și văduve, destul de numeroși în

¹⁰ Aurel Pentelescu, Gaviil Preda, *Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853-1934)*, ed. a II-a, Ploiești, Karta-Graphic, 2010, p. 242-243; *ibidem*, p. 243-244 (*Scrisoarea către președintele Crucii Roșii, București*).

¹¹ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, fond Memoriile preoților din anii 1916-1918, dosar nr. 107/1920, anexa 57, f. 1-10.

fiecare parohie (sunt numeroase astfel de rapoarte întocmite de preoți și protopopi cu privire la activitatea caritabilă a parohiilor). După război, tot în sprijinul orfanilor de război, la cererea reginei Maria și cu susținerea hotărâtă a mitropolitului Pimen, Sfântul Sinod la BOR a hotărât, la 20 iunie 1920, ca în mănăstirile de maici să fie îngrijiți copiii rămași orfani¹².

Prin grija și la ordinul arhiepiscopului Pimen, Mitropolia Moldovei a găzduit mai multe instituții aflate în refugiu. În clădirile Mitropoliei a fost dislocat Ministerul Cultelor și Instrucțiunii aflat și tot acolo locuia și ministrul I. G. Duca. Delegațiile Bucovinei și ale Basarabiei au fost primite și găzduite tot în clădirile Mitropoliei. În spațiul Facultății de Teologie a fost găzduit Spitalul Brâncovenesc aflat în bejenie după abandonarea precipitată a Capitalei, în noiembrie 1916. Mitropolitul Pimen cerceta des pe răniții și bolnavii aflați aici și nu o dată, a oficiat personal liturghia printre paturile de spital¹³.

Un alt moment important al acelor ani, după semnarea Păcii de la București de către guvernul Marghiloman, a fost întrunirea Sinodului BOR la Iași în iunie 1918. Autoritățile germane cereau Mitropoliei de la București ca preoții să nu mai atace în predicile lor pacea impusă României și sune consemnate mai multe cazuri de preoți care au fost arestați din această pricină. Mitropolitul Conon deschide lucrările Sf Sinod la 7 iunie 1918 cu o prezentare asupra situației din teritoriile ocupate. A subliniat suferințele clerului, ridicare clopotelor de către administrația germană și încercarea eșuată a unui comando bulgăresc care furase moaștele Sf. Dimitrie cel Nou..

O altă problemă discutată a fost situația Bisericii din Basarabia. S-a luat act de atitudinea arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului, Anastasie, care a plecat la dezbaterile sinodale de la Moscova, fără a primi binecuvântarea mitropolitului Pimen, dar și refuzul acestuia de a participa la Sinodul de la Iași. Mitropolitul Pimen a propus instalarea provizorie a episcopului Nicodim al Hușilor în scaunul de la Chișinău și investirea sa solemnă în prezența ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, profesorul și academicianul Simion Mehedinți). Tot în cadrul acestui Sfânt Sinod s-a hotărât ridicarea la rangul de arhieru-vicar a arhimandritului Gurie Grosu cu numele de Botoșeneanu, viitorul mitropolit al Basarabiei.

Tot de numele lui Pimen Mitropolitul se leagă înălțarea Mausoleului de la Mărășești. Invitat de onoare la Congresul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, din 8 iunie 1919, Pimen a propus ridicarea prin subscripție publică a unei Biserici a Neamului pe câmpiile însângerate de la Mărășești, și implicarea hotărâtă a Societății pentru subscripție publică. În această „Biserică a Neamului – spunea el – se vor aduna moaștele sfinte, osemintele vitejilor noștri ostași și se vor face slujbe pentru slava neamului lor... Dacă Ierusalimul cu Biserica Sf. Mormânt de la Golgota e loc de adorație și de închinare a creștinismului, tot așa Valea Siretului cu Biserica Neamului de la Mărășești – pentru noi – e locul de adorație și închinare a românismului”¹⁴. La 19 august 1923 pe câmpia Răzoare s-a comemorat bătălia de la Mărășești printr-o slujba religioasă fiind oficiată de P. S. Iustinian Teculescu, primul episcop al Armatei, iar apoi chiar la Mărășești, printr-o altă slujbă oficiată de mitropolitul Pimen, episcopii Lucian Triteanu al Romanului și episcopul Ghenadie Niculescu al Buzăului s-a pus piatra de temelie a Bisericii Neamului de la Mărășești. Momentul a fost marcat cum se cuvine de discursurile unor personalități ale vieții culturale și politice. Astfel au luat cuvântul mitropolitul Pimen, Alexandrina Cantacuzino, președinta S.O.N.F.R. prof. Marin Ștefănescu din partea Ligii Culturale, Ștef. Cicio-Pop¹⁵.

În încheiere vreau să precizez că Pimen Mitropolitul a avut una din cele mai îndelungate

¹² Arhiva Sfântului Sinod, dosar nr.150/1920 f. 3, 5, 6.

¹³ Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *op. cit.*, p. 252-253 (*Cuvântarea ținută în bisericuța Seminarului Veniamin către ostașii răniți, în toiul luptelor*).

¹⁴ *Ibidem*, p. 285.

¹⁵ *Ibidem*, p. 286.

păstoriri, slujind în altar 57 de ani. A fost 9 ani diacon, 9 ani preot, 39 de ani episcop, din care 25 de ani mitropolit. Prin urmare, întreaga sa viață și lucrare, de 81 de ani, a închinat-o Bisericii și neamului românesc. Aflat în vârtoarea acelor evenimente hotărâtoare din anii 1916-1918 de care atârnu soarta și destinul poporului român și al statului, putem spune că Mitropolitul Pimen a fost cu adevărat „Mitropolitul Războiului de Întregire”. Prin predicile, învățăturile și cuvântările sale a susținut efortul de război, spiritul combativ în rândul trupelor de pe front, dar a susținut și moralul populației civile, greu încercate de lipsuri de foamete de frig. Înaltul arhieru a menținut moralul ridicat și credința neșarmurită în drepturile noastre legitime, în idealul unității naționale. Și aceste acțiuni nu au fost haotice ci în deplin consens cu factorii politici și militari ai României aflate în restriște. A stat alături de rege și de regina Maria, alături de Brătianu, Prezan, Averescu, Iorga... Și repeta des regelui, care mai avea clipe de îngrijorare și deznădejde, cuvintele sfâșietoare rostite de Nicolae Filipescu adresate lui Ferdinand la 1915, când se cântărea și se plămădea, deopotrivă, ideea intrării în război alături de puterile Antantei, pentru dezrobirea românilor aflați sub jugul Dublei Monarhii: „Măria Ta, ori te încoronezi la Alba Iulia, ori mori pe Câmpia Turzii! Altfel nu se poate”. Evident că Nicu Filipescu, marele om politic conservator, prin acest îndemn către regele Ferdinand lega acțiunea de intrare în război a României pentru eliberarea Ardealului de fața lui Mihai Viteazul, marele voievod cu nume de arhanghel. Și gândiți-vă la la aceste cuvinte care fac cât un întreg program politic. Acest îndemn face parte din categoria ontologică superioară ce stă la baza tăriei românești, pentru că astfel de cuvântări – rostite în momente de cumpănă de voievozii și domnii noștri „dătători de legi și datini”, de bărbații de stat și gânditorii României moderne au răscolit istoria și au făcut ca devenirea românească să capete sens.

ÎNTREGIREA ROMÂNIEI, UNIREA BISERICILOR ORTODOXE DIN PROVINCIILE UNITE ȘI REORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Costel – Cosmin SÎRBU

În spiritul a ceea ce trebuie să fie anul 2018, Anul Centenar, în care trebuie să readucem în actualitate tot ceea ce a dus la realizarea Marii Uniri, evenimentul care a dus la așezarea românilor între granițele aceluiași stat (poate mai bine zis a majorității românilor), între granițele unei Români „dodoloațe”, după cum o descrie un copil în cartea lui Lucian Blaga, entuziast participant la marele eveniment, în volumul „Hronicul și cântecul vârstelor”.

Având în vedere locul desfășurării acestei conferințe, sfânta mănăstire Secu, am decis să fac o scurtă analiză a aportului avut de Biserica Ortodoxă Română în momentul Marii Uniri, dar mai ales asupra dificultăților întâmpinate de organizarea Bisericii Ortodoxe Române în cadrul României Întregite.

Biserica Ortodoxă Română, în lungul istoriei sale, de la apariția acesteia în 1872, când s-a constituit Sfântul Sinod de la București (Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române față de Patriarhia de la Constantinopol a fost recunoscută abia la 25 aprilie 1885, iar la 4 februarie 1925, Sfântul Sinod a hotărât înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române pentru Biserica Ortodoxă Română, recunoscută la 30 iulie 1925, finalizată cu înscăunarea primului Patriarh al României în numele lui Miron Cristea, la 1 noiembrie 1925), a trecut prin aceleași frământări, greutăți, sacrificii, dar și bucurii împreună cu neamul său credincios.

Astfel, dificilele momente prin care a trecut România anilor 1916-1918 au fost tensionate și pentru Biserică. Lupta ostașilor români cu credință în Dumnezeu pe front, a fost îndeaproape susținută și de Biserică. Mitropolitul Pimen al Moldovei din perioada Primului Război Mondial, a desemnat preoți pentru însoțirea armatei pe front, a organizat spitale de campanie pentru soldații ce veneau răniți de pe front, a reorganizat Spitalul Brâncovenesc în sediul actualei Facultăți de Teologie Ortodoxă din Iași și a trimis la cursuri de pregătire medicală maicuțele din mănăstirile Moldovei pentru a putea fi pregătite pentru îngrijirea răniților de pe front.

Mitropolia a donat haine, a ajutat financiar refugiații săraci ajunși în Moldova din sudul țării ocupate de nemți, fiind folosite chiar și economiile personale ale Mitropolitului. De asemenea, a fost înființată o ospătarie pentru cancelaria protopopiatului armatei române și pentru familiile preoților refugiați din Muntenia, Ardeal și din Bucovina. Multe lăcașuri de cult au fost transformate în adăposturi pentru refugiați și chiar în spitale pentru răniți și bolnavi¹.

Biserica a fost alături de români și în momentele grele de după încheierea războiului. Pe lângă faptul că a avut grijă de copiii rămași orfani de pe urma Marelui Război, în semn de respect pentru cei care au făcut jertfa supremă pentru realizarea întregirii României, sub tutela Bisericii Ortodoxe Române și a Ministerului de Război a fost înființată Societatea „Mormintele celor căzuți în război”² cu rolul de a găsi și îngriji mormintele soldaților români, dar și străini, de a avea în grijă cimitirele soldaților căzuți pe front și monumentele dedicate acestora, de a organiza ceremonii religioase și militare, practic de a face tot ce e cu putință pentru a le onora jertfa supremă pentru apărarea românilor și a României.

Dar, reprezentanții Bisericii au fost la datorie și în momentele votării Unirii de către regiunile istorice românești. Același neobosit mitropolit în slujba neamului românesc, Pimen Georgescu a trimis delegație la Chișinău în urma solicitării părții basarabene pentru a restabili legătura canonică între Basarabia și România, în 1927 fiind înființată și Mitropolia Basarabiei prin ridicarea la acest

¹ Ion Agrigoroaiei, *Mărăști, Mărășești, Oituz 100 de ani Reflecții în presa vremii*, Editura Alfa, Iași, 2017, p. 19.

² *Ibidem*, p. 98.

rang a Arhiepiscopiei Chișinăului. Mitropolit al Basarabiei a fost numit Arhiepiscopul Gurie Grosu.

În Transilvania pe baricadele Unirii se afla Episcopul de Caransebeș, Miron Costin. Acesta a fost un aprig susținător al unirii Transilvaniei cu România, fiind prezent și la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia pe data de 1 Decembrie 1918 ca reprezentant al românilor din Transilvania. Tot Miron Cristea a prezentat regelui Ferdinand și Guvernului României ca reprezentant al Românilor din Transilvania Actul Unirii Transilvaniei cu Țara-mamă³.

Miron Cristea a mai desfășurat și o intensă activitate jurnalistică, politică, de implicare în viața politică a vremii sale, remarcându-se ca mare apărător al conștiinței de neam românesc și al credinței ortodoxe în Transilvania. Între 1898-1900, desfășoară o intensă activitate publicistică din funcția de redactor al ziarului „Telegraful român”. În 1905 devine președinte al Departamentului Sibiu al „Astreii”. A avut colaborări la ziarele: „Telegraful Român” (Sibiu), „Tribuna” (Sibiu), „Familia” (Oradea), „Gazeta Transilvania” (Brașov), „Libertatea” (Orăștie), „Drapelul” (Lugoj), „Luceafărul” (Budapesta), „Românul” (Arad), „Țara noastră” (Sibiu), „Foaia Diecezană” (Caransebeș)⁴.

Au fost foarte mulți reprezentanți ai Bisericii care s-au luptat pentru neamul românesc în diverse contexte. Astfel, putem enumera reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe precum Andrei Șaguna, Dimitrie Comșa, Daniil Popovici-Barcianu, Miron Romanul, Ioan Meșianul, Miron Cristea sau ai Bisericii Greco-Catolice: Inochentie Micu Klein, Grigore Maior, Iuliu Hossu, Ioan Bob, Ioan Para, Dimitrie Radu, Vasile Hossu și alții.

După momentul Marii Uniri România avea o mare problemă. Basarabia aflată până atunci la ruși avea propriul sistem de organizare administrativ-teritorial, monedă aparte de leul românesc. Bucovina și Transilvania erau în aceeași situație, cu monede de circulație austro-ungară, cu organizare administrativ teritorială aparte. Era necesară o uniformizare a legislațiilor și a organizării administrativ teritoriale, dar și multe alte reforme pentru a uniformiza întreg spațiul românesc.

Prin aceeași situație trecea și Biserica Ortodoxă Română. Biserica în Transilvania avea un rol important în domeniul învățământului, care a fost preluat acum de stat. Transilvania avea o populație diversificată puternic din punct de vedere confesional. Chiar și la recensământul din 1930 doar 34,85% din locuitori erau creștini ortodocși, 42,01% creștini catolici, 18,72 % protestanți, 3,45 % evrei, restul având alte confesiuni religioase.

Structura confesională a Basarabiei conform datelor din anul 1889, prezintă o populație majoritară de creștini ortodocși în număr de 1.368.688 persoane, adică un procent de 84,02% din populația Basarabiei. A doua populație ca număr este reprezentată de religia iudaică, 180.910 persoane echivalentul a 11,10%. Protestanții ocupau 2,71%, fiind urmați de rascolnici (vechi-credincioși) 1,34%, o grupare religioasă care s-a separat în anul 1666 de Biserica Ortodoxă Rusă, fiind nemulțumiți de reformele aduse de Patriarhul Nikon al Moscovei în perioada anilor 1652 și 1666. Romano-catolicii ocupă 0,57% din totalul populației, iar apostolicii armeni un procent de 0,23%⁵.

Într-o situație asemănătoare se afla și Bucovina cu o majoritate a populației ortodoxă, dar mai diversă în localitățile urbane. Astfel, la 1910 populația ortodoxă avea o pondere de 68,4%, cea mozaică 12,9%, romano-catolicii 3,3%, luteranii 2,5%, restul procentelor fiind ocupate de lipoveni (0,4%), armeni catolici (0,1%), armeni ortodocși (0,1%), calvini (0,1%). Un număr de 86 de persoane

³ <http://www.patriarh.ro/Miron/repere.php> (accesat pe 03.06.2018).

⁴ Mădălina Virginia Antonescu, *Miron Cristea, „Patriarhul României reîntregite”* Colecția *Personalități ale Marii Uniri*, 2017, Coord. Proiect Acad. Prof. Univ. Dr. Ion Scurtu, sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, p. 15.

⁵ <http://istmat.info/> (accesat pe 03.06.2018)

aveau alte confesiuni religioase⁶.

Importantă este și organizarea Bisericilor din cadrul provinciilor unite. România avea o structură ierarhică bine definită în cadrul Mitropoliei României (în anul unirii Biserica Ortodoxă Română avea rangul de mitropolie) și o subordonare aproape totală față de statul român, dar fără un cadru legal foarte bine stabilit în privința atribuțiilor și poziției Bisericii față de Stat și invers.

În Istoria Bisericii Ortodoxe Române scrisă de Mircea Păcurariu, vol III, descoperim că Biserica din Bucovina era total tributară împăratului de la Viena și a „fondului bisericesc” creat de acesta, fiind aproape în întregime la mâna aparatului statal austriac.

Biserica din Basarabia, era în restructurare după ce a început procesul de înființare a unei mitropolii românești basarabene, în urma Congresului de la Chișinău din 19/25 aprilie 1917⁷.

Biserica Ortodoxă din Transilvania funcționa pe principiul autonomiei față de stat, pe baza Sistemului Organic al lui Andrei Șaguna, care făcea ca viața duhovnicească să se desfășoare într-un sistem de colaborare între gradele ierarhice, clerici și mireni.

Se poate constata că Biserica Ortodoxă din Transilvania se afla într-o situație mult mai bună chiar și decât Biserica Ortodoxă din Regat în ceea ce privește modul de organizare și cadrul legislativ după care funcționa în raport cu statul.

Conștienți de starea de fapt a lucrurilor, fețele bisericiești transivănene au cerut organizarea Bisericii Ortodoxe Române ce unea toate bisericile ortodoxe din provinciile unite, prin acceptarea Statutului Organic al lui Andrei Șaguna, aprobat de împăratul Austriei, Francisc Iosif I în anul 1869. Acest lucru a fost cerut în mai multe rânduri atât la congrese bisericiești în Ardeal, cât și la sud de Carpați, în București.

Dezacordul care exista în cadrul preoțimii din România în privința Regulamentului Organic al lui Andrei Șaguna consta în faptul că aceștia nu concepeau ideea participării mirenilor în cadrul elementelor de conducere ale Bisericii, lucru pe care cu greu a reușit să fie făcut înțeles preoților români de către mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului⁸.

Problematică a fost și integrarea Bisericii din Basarabia în cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Doleanțele populației din Basarabia, cuprinse într-o oarecare măsură de spiritul revoluției din Rusia, ce dorea o oarecare autonomie bisericească pentru Basarabia, după cum reiese din așteptările pe care le aveau: înființarea Sinodului local ce va avea rolul de alegere a episcopilor, păstrarea averilor bisericiești și ale celor mănăstirești, desemnarea ierarhilor Bisericii din Basarabia de către Marele Colegiu Electoral, dreptul de a înființa instituții de învățământ și de binefacere⁹, lucruri care doar parțial s-au întâmplat, Bucureștiul mizând pe o ierarhie bisericească pe sistem centralizat, dar și pentru a evita situația în care toate celelate Biserici ale provinciilor unite începeau să solicite autonomie, făcând astfel imposibilă crearea unei uniri reale a Bisericii.

Esența problemei integrării Bisericii din Basarabia consta în faptul că membrii Uniunii clericilor ortodocși din Basarabia afirmă că Patriarhia și Guvernul României se opun intereselor bisericiești ale basarabenilor. În timp ce de cealaltă parte, de partea românească, nu încetau învinuirile că liderul Bisericii din Basarabia Arhiepiscopul Anastasie al Chișinăului, este separatist, bolșevizat și rusofil¹⁰.

⁶ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918): aspecte etnodemografice și confesionale*, Editura Civitas, Chișinău, 2003, p. 262.

⁷ Nestor Vornicescu, *Adevărul despre Mitropolia Basarabiei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 6.

⁸ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 390.

⁹ Secrieru Vasile, *Aspecte privind integrarea Bisericii din Basarabia în Biserica Română după Unirea din 1918*, Anuarul Catedrei Discipline Socioumanistice, 2007/2008, Bălți, 2009, p 38.

¹⁰ *Ibidem*, p 39.

În Basarabia, totul a început la 26 ianuarie 1918 după declarația de independență a Republicii Democratice Moldovenești, când arhiepiscopul Chișinăului Anastasie Gribanovski a format o comisie pentru a pregăti convocarea unui Sobor local bisericesc pentru a realiza o nouă organizare a vieții bisericești, care în contextul semnării Actului Unirii la 27 martie 1918, s-a concentrat pe discutarea problemei raportului dintre Biserica Basarabiei față de Biserica Ortodoxă Română, deoarece la acel moment Biserica Basarabiei făcea parte din Biserica Rusă.

În acest context pe data de 7 aprilie 1918 a fost trimisă o delegație la Mitropolitul Pimen al Moldovei, care a explicat delegației faptul că: „prin actul politic de la 26 ianuarie 1918 s-a restabilit fosta legătură canonică a eparhiei Chișinăului și Hotinului cu Mitropolia Moldovei și că orice pretenție de drept canonic ar înainta biserica rusă ar fi la fel de întemeiate precum și răpirea Basarabiei de la 1812, cât privește chestiunea autonomiei bisericești, această problemă nu poate fi numai a bisericii basarabene, ci ea este o problemă generală a întregii biserici române care va lupta cu toate forțele unite”¹¹. Acest lucru l-a determinat pe Arhiepiscopul Anastasie al Chișinăului, care lua parte la sesiunile din cadrul Soborului General Rusesc de la Moscova să nu mai revină la Chișinău, lucru interpretat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca fiind o retragere de la scaunul Arhiepiscopiei Chișinăului, desemnându-l pe episcopul Nicodim al Hușilor, la 14 iunie 1918¹², să preia temporar locul lăsat liber de fostul arhieru rus ca „locuitor de arhiepiscop” pentru a se îngriji de orânduiala bisericească dintre Prut și Nistru, schimbările nelăsându-se așteptate la 1/14 septembrie desființând vechile organe de organizare și administrare ale Bisericii din Basarabia din perioada țaristă pentru a reorganiza centrul eparhial. Alt lucru a fost introducerea limbii române în administrația bisericească, biserici și în Seminarul Teologic de la Chișinău, unde au fost numiți preoți români. De asemenea au fost înlocuiți o parte din egumenii ruși și ucrainenii din mănăstirile Basarabiei¹³.

La 30 decembrie 1919 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, format din ierarhii provinciilor românești reunite, întrunit în ședință extraordinară, a luat hotărârea solemnă ca „după cum s-a realizat unirea tuturor teritoriilor românești la Patria-Mamă, tot astfel să se realizeze unitatea bisericească pe întreg pământul României întregite, într-o singură Biserică Autocefală Ortodoxă”¹⁴, acesta fiind momentul în care s-a definitivat etapa decizională a unirii bisericilor din provinciile unite, dar și începutul procesului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române Întregite.

După ce au avut loc exproprierile Bisericii din Basarabia prin legea agrară lucrurile s-au tensionat. Ce e drept, după cum aflăm și din volumul Ludmilei Rotari, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*, un rol pentru creșterea tensiunilor și a nemulțumirilor populației din Basarabia în privința Bisericii se datorează și serviciilor secrete bolșevice, care trimiteau agenți în Basarabia deghizați în monahi pentru a învrăjbi populația împotriva Bisericii Ortodoxe Române și a statului Român, aceasta fiind doar una din practicile de destabilizare a situației din Basarabia.

În această stare de tensiune basarabenii cereau înființarea unui Sinod local, deoarece actul de Unire politică semnat la 27 martie 1918 a Basarabiei cu România prevedea păstrarea libertăților dobândite prin revoluție, fiind trimisă chiar și o petiție în acest sens de către mai mulți preoți de pe teritoriul Basarabiei, în urma căreia o delegație de preoți basarabeni a fost invitată la Iași și primită cu mare fast pe 11 iunie 1918¹⁵.

În zadar aceste lucruri, deoarece delegația a insistat pe tema sinodului, primind un răspuns ferm negativ din partea Mitropolitului Pimen Georgescu. Apoi, la Chișinău fețele bisericești l-au

¹¹ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 390.

¹² Secieru Vasile, *op. cit.*, p. 37.

¹³ Mircea Păcurariu, *Basarabia: aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, p. 186-187.

¹⁴ Lidia Tătaru, *Biserica și Unirea Basarabiei cu România de la 1918*, Chișinău, http://www.dacoromania-alba.ro/nr43/biserica_unirea_basarabiei_romania.htm (accesat pe 08.06.2018).

¹⁵ Secieru Vasile, *op. cit.*, p. 39.

primit pe arhiepiscopului Nicodim Munteanu al Hușilor, numit pe 14 iunie 1918 „loçtiitor de arhiepiscop” la Chișinău, care i-a lămurit astfel: „Căci atunci când Basarabia a trecut de a sa bunăvoie la România, a trecut și cu trupul și cu sufletul, a trecut cu tot ce a avut, a trecut cu toate instituțiile sale. Nu se poate pricepe cu mintea ca Basarabia să fie alipită cu trupul la țara sa de peste Prut, iar cu sufletul să rătăcească peste Nistru”¹⁶.

Canonic în privința Bisericii Basarabiei după cum se stabilise trebuiau rezolvate problemele între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă, cea care pe 23 mai 1918 a renunțat la dreptul asupra Bisericii Basarabiei, lăsând-o ca printr-un congres eparhial să hotărască singură pentru propriul ei destin, care în februarie 1920 prin desemnarea lui Gurie și Dionisie, hirotonișiți de Biserica română și împuterniciți de Sfântul Sinod și de Guvernul român, a votat Unirea Bisericii din Basarabia cu Biserica Ortodoxă Română.

Trebuie menționat că la acest congres eparhial au fost participanți ai românilor basarabeni, dar și ai minorităților naționale¹⁷.

După cum a fost menționat anterior, la 1910 elementul ortodox din Bucovina era de 68,4% din totalul populației. La 1774, când o parte din teritoriul Moldovei a fost anexat de Imperiul Habsburgic pe care l-a denumit Bucovina, populația majoritară era românească creștin ortodoxă.

Istoricul Ion Nistor a precizat că românii aveau o majoritate în 1774, aproximativ 64.000 din populația totală care număra 75.000 de locuitori. Acest lucru înseamnă 85% din populație care coexista cu aproximativ 8.000 de ruteni(10%) și 3.000(4%) de locuitori reprezentanți ai altor grupuri etnice¹⁸.

Potrivit datelor statistice oferite de Karl Czoernig (editor al Direcției statistice administrative din Viena), în 1850 în Bucovina locuiau 380.826 de persoane, dintre care 184.718 (48,5%) erau români, 142.682 (37,5%) erau ruteni, 25.592 (6,7%) erau locuitori de origine germană, 11.856 (3,1%) evrei, 5.586 (1,5%) maghiari, 4.008 erau polonezi, 2.300 de lipoveni, 2.240 locuitori armeni și 1.844 - cehi și slovaci¹⁹.

Lucrurile s-au schimbat cu trecerea timpului prin politica de colonizare a Bucovinei cu ruteni (ucraineni) din zona Galiției. Din această cauză s-a ajuns în anul 1880, ca din totalul de 568.453 de locuitori, 239.690 (42,1%) să se declare vorbitori ai limbii rutene, 190.005 (33,4%) vorbitori de limbă română, 108.820 (19,1%) vorbitori de germană, 18.251 (3,2%) vorbeau poloneză, 9.887 (1,7%) maghiară, 1 738 vorbitori de cehă cu slovacă și 62 de reprezentanți altor limbi. Astfel s-a ajuns ca la recensământul din 1900, 297.798 (41,2%) de locuitori se considerau vorbitori de limbă ruteană și doar 229.018 (31,6%) de română.

În preajma recensământului din 1910, elitele politice și culturale românești au efectuat o amplă campanie de iluminare în zona rurală, pentru a-i convinge pe țărani români din satele cu populație mixtă să se declare drept vorbitori ai limbii române, chiar dacă mulți dintre ei cunoșteau bine și limba ucraineană pe care o foloseau în mod frecvent ca limbă în conversația cu ucrainenii.

Ca o consecință a acestui demers, în multe sate din nordul Bucovinei, unde se părea că procesul de asimilare etnică a devenit unul ireversibil datorită unei presini mari pusă de numărul mare de locuitori ucraineni, s-a produs o adevărată redeșteptare națională, în multe astfel de sate fiind deschise școli particulare românești, mulți români declarându-se la recensământ ca vorbitori de limbă română²⁰.

¹⁶ Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, vol. I, Chișinău, Editura Universitas, 1993, p. 295.

¹⁷ *Ibidem*, p.295-297.

¹⁸ Keith Hitchins. *The Romanians 1774-1866*, Oxford, Clarendon Press (1996), p. 226.

¹⁹ *Recensămintele populației Bucovinei din anii 1880-1910 și 1930*, Constantin Ungureanu, Analele Bucovinei, Anul XXI, 1(42), Editura Academiei Române, București, 2014, p. 154-155.

²⁰ *Ibidem*, p. 172.

Rezultatul s-a văzut când la recensământul din 1910 au fost înregistrați 273.254 (34,4%) vorbitori de limbă română, în timp ce numărul vorbitorilor de ucraineană a ajuns la 305 101 (38,4%). Deci, în primul deceniu al secolului al XX-lea, ponderea populației românești a crescut de la 31,6% la 34,4% în timp ce numărul locuitorilor ruteni s-a redus de la 41,2% în 1900, la 38,4%, în 1910.

În 1919, adică înainte fixarea definitivă a granițelor României, autoritățile române au realizat un recensământ al populației în regiunile Transilvania, Banat și Bucovina, pentru a stabili mai exact structura etnică a populației acestor provincii. Potrivit recensământului, atunci locuiau în Bucovina 811.721 persoane, dintre care 378.859 (46,7%) erau români, 227.361 (28%) s-au declarat ucraineni, 88.666 (10,9%) populație evreiască, 68.075 (8,4%) locuitori germani, 34.119 (4,2%) polonezi, iar 14.641 (1,8%) locuitori de alte naționalități²¹.

După ce la 19 octombrie 1918 la Kiev, Consiliul Național Ucrainean proclamă Independența Ucrainei cu o graniță ce cuprindea și Bucovina, românii din Bucovina convoacă la 14/27 octombrie 1918 o adunare la Cernăuți a deputaților români din Parlamentul de la Viena, a fostilor deputați din Dieta Bucovinei, a primarilor români din provincie, invitând inclusiv întreaga intelectualitate a provinciei. Această adunare constituantă a hotărât unirea cu restul românilor din celelalte provincii și realizarea Consiliului Național Român ca organ reprezentativ din 50 de membri.

Nu fără emoții și tensiuni, după ce a avut loc și o adunare națională a ucrainienilor (3 noiembrie 1918), după o tentativă de împărțire a Bucovinei (6 noiembrie 1918) și după intervenția Armatei Române la solicitarea C.N.R. pentru a opri acțiunile criminale a soldaților ucraineni reveniți de pe front, la 15/28 noiembrie, are loc Congresul General al Bucovinei (74 delegați români, 13 ucraineni, 7 germani, 6 polonezi), care votează în unanimitate Declarația de Unire.

În privința Bisericii Bucovinei s-a urmărit redarea acesteia statutul de biserică națională. Astfel, pe data de 18 februarie 1919 prin ordonanță se reorganizează consistoriul Arhiepiscopiei ortodoxe a Bucovinei, după cum aflăm din articolul Integrarea Bucovinei în cadrul României Întregite(1918-1940) scris de Flavius Cătălin Sîiulescu.

În urma unirii Bucovinei cu România, congresul bisericesc convocat în anul 1921 a luat decizia de a redenumi arhiepiscopia „ortodox-orientală”, după cum se numea în cadrul imperiului austriac în „arhidieceza ortodox-română”, ceea ce a fost valabil și pentru fondul religios, care a fost transferat din administrația bisericească regională a Bucovinei în cea a statului român unitar.

Acest lucru a dus la proteste din partea populației rutene creștin ortodoxe. În cadrul congresului religios rutenilor le-au fost oferite trei locuri, în timp ce populația românească avea 30 de locuri, după cum înformează același Flavius Cătălin Sîiulescu în cadrul articolului menționat anterior²².

În privința Unirii Bisericii Bucovinei cu Biserica Ortodoxa Română, un punct important îl constă Fondul religios Greco-oriental din Bucovina, după cum îl denumesc Kurt Scharr în unul din articolele sale, preluând denumirea din perioada austro-ungară.

Acest fond religios creat în anul 1786 prin „Planul regulativ spiritual bucovinean” cuprindea întreaga avere bisericească ortodoxă a provinciei, având drept scop întreținerea Bisericii în sens cât se poate de larg, după cum reiese din articolul *Fondul religios greco-oriental din Bucovina – Bătălie culturală și construct național în lumina unei instituții*, scris de același Kurt Scharr, care menționează și faptul că în 1910 fondul religios deținea peste 250.000 hectare pădure (din totalul de 440.000 al Bucovinei), 17.000 hectare domenii latifundiare și imobile în valoare de peste o sută de milioane de coroane.

Problema acestui fond bisericesc a Bisericii Bucovinei avea să fie tratată prin legea specială de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe a fost publicată în M. Of. nr. 97 din 06.05.1925.

²¹ *Ibidem*, p. 175.

²² http://www.muzee-valcea.ro/buridava/B5_14.csiulescu.pdf (accesat pe 09.06.2018).

De la cercetătorul științific dr. Vasile Lupu de la Institutul de cercetări economice și sociale "Gh. Zane" al Academiei Române Iași, str. Codrescu nr. 2, din demersul juridic al acestuia ca delegat al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților de a recupera proprietățile Fondului Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei în privința legii speciale de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe din anul 1925 se afirmă:

Legea specială de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 97 din 06.05.1925. Art. 39-43 din lege redau baza legală constituțională organizării și funcționării Fondului bisericesc. Fondul Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei este și rămâne o fundație specială de sine stătătoare, persoană juridică administrată prin Consiliul eparhial, sub președenția Arhiepiscopului și Mitropolitului Bucovinei, care îl va reprezenta în justiție și în toate actele sale (art. 40).

Conform art. 42 Statul își exercită dreptul său de control și supraveghere, prin ministerul de Agricultură și Domenii aprobă bugetul anual al fondului și confirmă numirea personalului tehnic recomandat de administrația lui, iar Ministerul de Culte aprobă repartizarea sumelor prevăzute în buget pentru plata personalului bisericesc, pentru nevoile cultului și pentru susținerea operelor culturale și de binefacere ale Eparhiei.

În sfârșit, potrivit art. 43, un regulament special și decretat, elaborat de o comisie compusă din câte un reprezentant al Ministerului de agricultură și domenii, al Ministrului de culte și al Mitropoliei Bucovinei, va stabili amănuntele pentru aplicarea acestor dispozițiuni (art. 39-43) privitoare la Fondul Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei. Regulamentul astfel întocmit a fost sancționat prin decret regal și publicat în M. Of. nr. 261/26.11.1925.

Lucrările de pregătire a unirii bisericești au început în luna mai 1919, cu reprezentanți ai facultăților de teologie din București și Cernăuți, ai seminarelor, mănăstirilor și ai preoților de mir, iar în intervalul 12-15 iunie 1919 s-a format o comisie cu delegați ai tuturor eparhiilor din provinciile unite, adunate la Sinaia sub conducerea Mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei, președinte al Sfântului Sinod, stabilindu-se că la baza viitoarei organizări să stea Statutul Șagunian. Cu acest lucru a căzut de acord și mitropolii și episcopii și arhierii din țară în Ședința Sinodală din 17/30 decembrie 1919²³.

Postul de mitropolit primat, în acea perioadă era vacant. De aceea în data de 19 decembrie 1919 este numit mitropolit primat Miron Costin, la acea vreme episcop al Caransebeșului, dar cu un rol important în evenimentele esențiale ale unirii Transilvaniei cu Țara-Mamă, fiind pus în funcție și ca simbol al unității românilor. Sub conducerea Mitropolitului Primat Miron Costin s-au desfășurat lucrările pentru unificarea Bisericii.

S-a format o comisie bisericească „Constituanta bisericească”, care a desemnat 15 membri în frunte cu mitropolitul primat pentru a realiza un proiect de funcționare și organizare a Bisericii Ortodoxe Române, care a fost gata în noiembrie 1920, și care a fost supus și ratificat de Sfântul Sinod, pentru a evita intervenția statului în viața bisericească. Ce e drept nu era pe deplin finalizat, urmând să i se aducă completări.

Drept urmare, în noua Constituție, prima Constituție a României Întregite, aprobată în 29 martie 1923, la Art. 22 se menționează:

„Libertatea conștiinței este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului.

Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești.

Biserica ortodoxă română fiind religia marei majorități a Românilor este biserica dominantă

²³ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 390.

în Statul roman; iar cea greco-catolica are întâietatea față de celelalte culte.

Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor.

În tot regatul României Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni.

O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești.

Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală.

Mitropoliții și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale.

*Raporturile dintre diferitele culte și Sfat se vor stabili prin lege*²⁴.

După cum se observă din acest articol al Constituției dedicat libertății de conștiință și a modului de relaționare Stat–Biserică, se poate constata că munca depusă de Biserică pentru a obține autonomie față de Stat a fost un succes. Astfel, pe baza Constituției Biserica Ortodoxă Română devine autonomă, dar și biserică „dominantă”, fundamentat în Constituția pe baza demografiei confesionale care arată că populația creștin ortodoxă era populația majoritară pe cuprinsul României Întregite.

Ultimele proiecte de organizare a Bisericii Ortodoxe Române au fost realizate după apariția Constituției, care s-au finalizat cu întocmirea unui Statut. Acesta a fost legiferat și de către Parlament (24 martie Senat și pe data de 3 aprilie în Cameră), iar apoi promulgat la 6 mai 1925.

Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române cuprindea 46 de articole și a fost însoțită de Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, care cuprindea 178 de articole. Legea venea practic să consfințească ceea ce era scris în Constituție și anume că Biserica Ortodoxă Română era biserica majoritară, deoarece ortodoxismul era religia celei mai mari proporții a locuitorilor de pe teritoriul României Întregite (recensământul din 1930 prezenta un procent majoritar de 72,6% din populația țării).

Acest lucru s-a realizat cu întârziere și datorită faptului că trebuiau reorganizate religioasă Basarabia și Bucovina.

Deși, la 1 septembrie 1918, au fost desființate toate organele administrației vechi Biserici a Basarabiei și în aceeași zi a fost înființată administrația centrală centrală eparhială a arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului și consiliul superior eparhial, pentru ca abia pe 8 iulie 1923, în Basarabia Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a înființat noi eparhii între Prut și Nistru: Episcopia Hotinului, care cuprindea județele Hotin, Bălți, și Soroca, cu reședința la Bălți și Episcopia Cetății albe-Ismail, cu județele din sudul Basarabiei: Cetatea Albă, Ismail și Cahul, cu reședința la Cetatea Albă.

De asemenea, pe 15 noiembrie 1923 Arhiepiscopia Chișinăului a fost ridicată la rangul de mitropolie, fiind redenumită Mitropolia Basarabiei ce cuprindea teritoriile dintre Prut și Nistru.

Acum, având în vedere numărul mare de creștini aflați în grija Mitropoliei Române, dar și a faptului că învățământul teologic era de înaltă calitate și prezenta și un număr mare de seminare teologice și două facultăți teologice, care au dus la apariția unor teologi români din ce în ce mai cunoscuți și apreciați și peste hotare, s-a repus o mai veche discuție dorită, cea de a ridica Mitropolia Română la rang de Patriarhie.

Acest lucru a mai fost dezbătut și în anul 1919, fiind o idee lansată de către Gheorghe Ciuhandu, la Congresul preoțimii ardelene de la Sibiu, fiind preluat apoi și de alți arhierei, dar și de

²⁴ *Constituția României din 1923*, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 282/29 mar. 1923 http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.act_text?id=1517 (accesat pe 05.06.2018).

intelectuali și oameni politici. După 6 ani, în 1925 lucrurile încep să se concretizeze și în februarie 1925 propunerea de înființare a Patriarhiei Române trece de Parlament și legea este promulgată pe 23 februarie 1925, urmând ca mitropolitul Primat Miron Costin să fie numit Patriarh al României.

Patriarhul ecumenic al Constantinopolului a oferit Tomos-ul de recunăștere a Patriarhiei Ortodoxe Române la data de 30 iulie 1925, Miron Costin fiind înscăunat la București ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române la data de 1 noiembrie 1925.

Astfel, după 6 ani de muncă pentru reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române, conform Legii și Statutului de organizare a Bisericii, întărit de articolul 22 din Constituția din 23 martie 1923, Biserica Ortodoxă Română devine o instituție bisericească autonomă de Stat, autocefală și cuprindea patru mitropolii: Mitropolia Ungrovlahiei, cu cinci eparhii (Arhiepiscopia Bucureștilor și Episcopiile Râmnicului-Noul Severin, Buzăului, Argeșului și Tomisului), Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu patru eparhii (Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Hușilor și Dunării de Jos), Mitropolia Ardealului, cu cinci eparhii (Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu și Episcopiile Aradului, Caransebeșului, Oradei și Clujului), Mitropolia Bucovinei cu două eparhii (Arhiepiscopia Cernăuților și Episcopia Hotinului) și Mitropolia Basarabiei a cărei înființare a fost finalizată în 25 iunie 1927 prin acceptarea ridicării arhiepiscopului Gurie la rangul de mitropolit, care cuprindea Arhiepiscopia Chișinăului și Episcopia Cetății Albe-Ismail. Pe lângă acestea exista și Episcopia Armatei, care a fost înființată în anul 1921²⁵.

Adevărata finalitate a procesului de organizare, funcționare și de definitivare a relațiilor Bisericești - Stat, dar și a relațiilor interconfesionale avea să mai dureze. Astfel, o altă etapă a acestui proces a fost semnarea Concordatului cu Vaticanul, un pact bilateral pentru care se lucra încă din anul 1920, când la conducerea Ministerului Cultelor era Octavian Goga.

Acest pact bilateral avea rolul de a reglementa situația creștinilor catolici de pe teritoriul țării, aflați în cea mai mare măsură în Transilvania. După lungi negocieri, dezbateri confesionale, pe alocuri cu tensiuni, în cea mai mare parte datorate modului în care era poziționată Biserica Unită Română ori ca Bisericească Românească, ori ca un rit al Bisericii Catolice.

Cu toate acestea la 10 mai 1927, la Roma, Ministrul Cultelor din acea perioadă, Vasile Goldiș semnează Concordatul cu Vaticanul spre nemulțumirea multor locuitori, mai ales din regiunea Transilvaniei, fiind necesar ca acesta doar să mai fie ratificat.

La acest lucru ortodocșii au protestat fervent. Trîncă Sorin Lucian, în lucrarea de doctorat finalizată în cadrul Universității Pedagogice Ion Creangă din Chișinău, găsește următoarele argumente pentru nemulțumirile creștinilor ortodocși în privința Concordatului: coborârea Bisericii Greco-catolice din rangul de Bisericească Românească Națională și includerea acesteia în ritul catolicismului apostolic, amplasarea Papei de la Roma drept conducător și apostol al viziunilor maghiare revizioniste, preluarea de la Statul Român a bunuri publice care au fost trecute în posesia catolicilor, în dauna Bisericii Ortodoxe dominante, dar și faptul că anumite prevederi ale Concordatului anulau o serie de dispoziții ale Constituției și a unor Legi ale statului român, Papa devenind într-o anumită măsură mediator asupra legislației cultelor în România.

Nemulțumirea și-au arătat-o chiar și cele mai înalte fețe bisericești, când la 23 mai 1929 Mitropolitul Ardealului N. Bălan, în numele BOR și al Episcopatului Ortodox Român, a denunțat Concordatul și a acuzat ca prin acesta era privilegiat catolicismul și ducea la dezbinarea românilor, ca fiind un pact neconstituțional și antipatriotic, ce ducea la disensiuni interetnice²⁶.

După ce lucrurile au fost calmate pe moment cu amenințări din partea statului de tăieri salariale și presiuni din partea Ministerului de Interne pentru a se impune dicatorial recunoașterea

²⁵ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 395.

²⁶ Trîncă Sorin Lucian, *Relațiile dintre statul Român și Biserica Ortodoxă din Transilvania (1918-1928)*, Chișinău, 2016, p. 132.

Concordatului, comisia ce avea rolul de a redacta Regulamentului Legii pentru Regimul General al Cultelor, ajunge să dea dreptate celor ce protestau vehement împotriva Concordatului, deoarece prezenta un grav dezacord între Legea pentru Regimul General al Cultelor și Concordat, dar și între Concordat și Constituție, Concordatul anulând starea privilegiată a Bisericii Unite Românești din Constituția de la 1923, ajungând la o stare de conflict cu aceasta.

Cu toate acestea Concordatul a fost ratificat în anul 1929 de către Parlamentul României, care la acea vreme era dominat de național-țărăniști și în acest mod generația de preoți creștini uniți care au luptat prin toate căile posibile de a uni Transilvania cu România, practic au fost trădați și predați catolicismului.

S-a discutat și dezbătut intens pe tema acceptării Concordatului de către români inclusiv pe tema catolicismului regelui Ferdinand. Același Trîncă Sorin Lucian, în lucrarea de doctorat finalizată în cadrul Universității Pedagogice Ion Creangă din Chișinău, îl citează pe Mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Bartolomeu Anania (cu numele de mirean V. Anania), din volumul „Pro Memoria” în care motivând pe baza sănătății precare a regelui Ferdinand, agravată în 1927, care era catolic, din îndrăzneala de a-și lăsa urmașii să fie botezați în religia ortodoxă, după prevederile Constituției României, Papa l-a oprit de la Sfânta Împărtășanie. Atunci emisarii catolici, care aveau acces la Palatul Regal, i-au garantat Sfânta Împărtășanie condiționată de încheierea „târgului” numit Concordat. În jurul acestor circumstanțe merele om de cultură, Nichifor Crainic a concluzionat: „Concordatul papal cu România s-a încheiat printr-un șantaj cu eternitatea”²⁷.

Biserica trebuia să mai aibă de purtat o „bătălie” cu statul pentru reglementarea și realizarea unui regulament al cultelor religioase, și anume adoptarea *Legii pentru regimul general al cultelor*, care a fost votată în 1928, intrând în vigoare pe data de 28 aprilie.

Era o lege a cărei lipsă a ținut sub tensiune diversitatea etno-confesională de pe teritoriul Transilvaniei mai ales. Situația conflictuală era din cauza celor două concepții diferite pe care le aveau cele două Biserici, Ortodoxă și Unită, în privința dreptului asupra averilor bisericesti în contextul trecerii de la un cult la altul. Astfel, Biserica Ortodoxă Română considera că trecerea de la un cult la altul, face ca proprietatea să rămână în cadrul cultului la care s-a renunțat, în contradicție cu viziunea greco-catolicilor în care averile Bisericii rămân Bisericii indiferent de calea spre care se îndreaptă un anumit cult.

Articolul care făcea referire la această problemă era articolul 45 al legii Legii Cultelor din 1926, devenit articolul 47 din Legea Cultelor din 1928, în care statul motivând dorința de păstrare a neutralității în privința acestei situații, a abandonat fixarea unei precizări concrete în acest sens, considerând ca fiind un drept firesc ca, în astfel de cazuri, subiecții să ceară satisfacerea pretențiilor asupra averilor bisericesti pe calea justiției²⁸.

Astfel, în final Legea Cultelor din 1928, la articolul 47 a ajuns să menționeze doar cadrul legal în privința copiilor în cazul în care părinții trec de la un cult la altul, după cum urmează:

*ART. 47. Copiii ai căror părinți aparțin aceleiași religii, urmează religiunea părinților. Dacă unul din părinți trece la alt cult, copiii de sexul lui, sub etatea de 18 ani urmează cultul părintelui trecut. Când unul din soți trece la religiunea celuilalt, copiii sub 18 ani urmează religiunea comună a părinților. Dacă părinții nu sunt de aceeași religie, tatăl are dreptul de a determina, pentru fiecare copil în parte, căreia din cele două religii ale părinților săi aparține. Aceasta însă odată pentru totdeauna, anume cu prilejul înscrierii copilului în registrele stării civile. Orice convențiuni anterioare căsătoriei prin cari s-ar hotărî religiunea copiilor vor fi nule și neavenite*²⁹.

²⁷ V. Anania, „Pro Memoria”. *Ațiunea catolicismului în România interbelică*, ediția a doua, editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, p. 111.

²⁸ Trîncă Sorin Lucian, *op. cit.*, p. 140.

²⁹ <http://bibliocanonica.com/wp-content/uploads/2015/10/Legea-pentru-regimul-general-al-cultelor1.pdf>.

Acesta se poate considera momentul în care se încheie toate etapele ce au fost traversate pentru ca Biserica Ortodoxă Română din cadrul României Întregite să se poată organiza, să își poată fixa cadrul legal de funcționare, dar și relația Stat – Biserică.

Analizând lucrurile în ansamblu, se poate constata că perioada anilor 1918-1928 a fost una asiduă și plină de tensiuni pentru statul român care trebuia să unifice nu doar politic, ci și economic, instituțional, legislativ, monetar și din multe alte perspective regiunile care au dorit Unirea cu Țara-Mamă.

Acest lucru trebuia realizat cu tact în niște provincii cu probleme diverse, cu o structură etnică și confesională a populației diversă, cu mentalități diferite croite în cadrul marilor imperii, care au lăsat urme adânci în ceea ce privește sentimentul de apartenență etnică românească ori atitudinea față de statul român, care în Basarabia este chiar și acum prezent într-o anumită măsură.

Biserica a avut și ea de muncit mult, când aspru și tăios în momentele când a trebuit să țină în frâu apucăturile autonomiste ale Bisericii din Basarabia, când cu răbdare și blândețe când a trebuit să găsească un echilibru între satisfacerea pretențiilor Bisericii Ortodoxe din Transilvania și viziunea Mitropoliei Române, dar și inteligență în momentele în care s-a stabilit cadrul relațiilor dintre Statul român și Biserica Ortodoxă Română.

Așa cum de multe ori se întâmplă ca totul să nu iasă perfect până la capăt, după reușita păstrării Fondului Bisericesc al Bucovinei, după succesul de a câștiga o autonomie față de stat prin Constituția de la 1923 și de a ridica Biserica Ortodoxă Română la rang de Patriarhie, a venit și momentul unor insuccese după cum a fost Concordatul cu Vaticanul sau Legea Cultelor din 1928.

**IMPACTUL REGIMULUI SOVIETIC ASUPRA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN
BASARABIA (28 Iunie 1940-26 Iulie 1941): ÎN LUMINA DOSARELOR
DESECRETIZATE***

Gheorghe PALADE

Tematica privind represiunile din Basarabia în primul an de ocupație sovietică a fost în ultimele două decenii obiectivul cercetărilor insistente ale istoricilor din Republica Moldova. Remarcăm în acest context publicațiile autorilor Elena Postică¹, Elena Șișcanu², Ludmila Tihonov³, Mariana S. Țăranu⁴. O contribuție deosebită la dezvoltarea mecanismului represiv al regimului sovietic îi aparține istoricului Valeriu Pasat, care a pus în circuitul științific un fond bogat de materiale documentare din arhivele de la Chișinău și cele din Federația Rusă⁵. Un nou imbold au dat investigațiilor activitatea Comisiei Prezidențiale pentru studierea și aprecierea regimului totalitar comunist în RSSM⁶. În baza dosarelor securității sovietice au fost publicate numeroase articole ce aruncă lumină asupra diverselor aspecte ale problemei. Autorii evidențiază metodele utilizate de NKVD-ul sovietic în procesul de reprimare a basarabenilor, categoriile celor condamnați și deportați, anchetarea inculpaților, soarta lor în locurile de detenție.

De rând cu cercetările istorice menționăm și publicațiile cu caracter memorialistic, care permit a concretiza diverse aspecte ale represiunilor declanșate de regimul sovietic după 28 iunie 1940⁷.

Anexarea Basarabiei de către URSS a avut consecințe grave pentru comunitatea germanilor din Basarabia, soarta lor fiind marcată de strămutarea de pe meleagurile unde se stabiliseră cu traiul în secolul al XIX-lea. Conform recensământului din 1930 ei alcătuiau 81.089 persoane, majoritatea lor fiind situată în județele Cetatea Albă (55.598) și Tighina (10.524)⁸.

După consimțământul prealabil pe care Germania l-a obținut de la guvernul sovietic în ajunul prezentării notelor ultimative de la 26 și 28 iunie 1940, s-au desfășurat negocieri sovieto-germane privind evacuarea etnicilor nemți din Basarabia și Nordul Bucovinei, acestea finalizându-se cu

* O parte însemnată din articolul dat a fost publicată cu același titlu în volumul *In Honorem Gheorghe Gonța. Politica marilor puteri în Balcani și Europa Centrală. Materialele Simpozionului Internațional din 10-13 octombrie 2013*, Chișinău, Garamont-Studia, 2013, p. 473-479. În ediția de față articolul apare sub îngrijirea lui Valentin Arapu, fiind completat cu fotocopii din dosarele vizate, păstrate în arhiva personală a regretatului Prof. Gh. Palade. Studiul este ajustat la cerințele editoriale ale volumului de față.

¹ Elena Postică, (coordonare și redacție științifică), *Cartea Memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*, Vol. I, Chișinău, Știința, 1999; Vol. II, Chișinău, Știința, 2001; Vol. III, Chișinău, Știința, 2003; Vol. IV, Chișinău, Știința, 2005; Elena Postică, *Rezistența antisovietică în Basarabia (1944-1950)*, Chișinău, Știința, 1997.

² Elena Șișcanu, *Basarabia sub regim bolșevic, (1940-1952)*, București, Editura Semne, 1998.

³ Ludmila Tihonov, *Politica statului sovietic față de cultele din RSS Moldovenească (1944-1965)*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2004.

⁴ Mariana S. Țăranu, *Moldova de la Est de Prut în timpul primei ocupații sovietice (1940-1941)*, Sibiu, Editura Asociației Astra, 2010.

⁵ Валерий Пасат, *Суровая правда истории. Депортации с территории Молдавской ССР 40-50 гг.*, Кишинэу, Моментул, 1998; Valeriu Pasat, *Calvarul: Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești (1940-1950)*, Chișinău, ROSSPEN, 2006.

⁶ Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar a fost constituită prin decretul președintelui interimar al Republicii Moldova Mihai Ghimpu la 14 ianuarie 2010. Membrii comisiei au avut acces la fondurile documentare din arhivele Republicii Moldova care până atunci erau interzise pentru cercetători.

⁷ Евфросиния Керсновская, *Сколько стоит человек. Повесть о пережитом в 6 т. и 12 тетрадях*, Предисловие В. Пасата, „К 65-летию депортации из Молдовы; К 100-летию Евфросинии Керсновской”, Москва, РОССПЭН, 2006; Vadim Ștefan Pirogan, *Cu gândul la tine, Basarabia mea. Din mărturiile unui vinovat fără vină*, Chișinău, Editura Enciclopedică „Gh. Asachi”, 1995; Serafim Saca, *Basarabia în Gulag*, Chișinău, Editura Meridianul 28, Editura Uniunii Scriitorilor, 1995.

⁸ Ștefan Ciobanu, *Populația, istoria, cultura*, Chișinău, Știința, 1992, p. 44.

semnarea la 5 septembrie a acordului care prevedea principiile de evacuare, drepturile de avere, modalitatea de funcționare a Comisiei mixte înființate în acest scop, componența numerică a aparatului de evacuare din partea Germaniei, Instrucțiunea de regulamentare a traficului de transport pe calea ferată a populației evacuate. În Acord se declară că evacuarea persoanelor de naționalitate germană este benevolă, și de aceea „nici un fel de constrângeri nu pot fi aplicate nici în mod direct, nici indirect”. În realitate strămutarea lor a avut un caracter forțat. Populația germană nu a avut de ales, conștientizând faptul că oricine va rămâne pe teritoriul sovietic va fi persecutat și considerat element ostil de ambele părți și inevitabil va fi supus represiunilor⁹.

În raportul referitor la totalurile operației de evacuare din 7 decembrie 1940 adresat lui V. Molotov, președintele comisiei sovietice A. Vasiukov comunică cifrele: din cele 133.660 de persoane înregistrate, au plecat 133.138. Doar o mică parte din cei înregistrați - 528 persoane au refuzat să se evacueze¹⁰. Operația de evacuare s-a desfășurat în cadrul presiunilor propagandistice germane, a intimidărilor și amenințărilor, în acest sens evidențiindu-se organizațiile național-socialiste care activau în localitățile germane¹¹.

Odată cu instaurarea autorităților sovietice după 28 iunie 1940, organele NKVD-ului au declanșat un val de represiuni, acestea afectând majoritatea populației. Sistemul acțiunilor represive cuprindeau: arestări și condamnări la detenție în lagărele și închisorile din răsăritul URSS; mobilizări la munca forțată; deportări în masă ale populației. Un mare număr dintre cei arestați au fost condamnați la moarte. O listă cu 136 de persoane executate în perioada 1940-1941 este publicată de către istoricul Ion Varta¹². Cifra nici pe departe nu acoperă numărul celor executați. Constatăm aceasta în rezultatul analizei dosarelor celor condamnați.

Erau arestate, în primul rând, persoanele ce constituiau elitele politice, administrative, intelectuale, refugiații din URSS, foștii ofițeri ai armatei țariste și foștii luptători în armatele albgardiste pe fronturile războiului civil din anii 1918-1920. Din aceste categorii făceau parte și numeroși etnici minoritari: ruși, ucraineni, bulgari, găgăuzi, evrei etc. Represiunile au atins cote maxime după demersul împluternicului CC al PC(b) din toată Uniunea S.A. Goglidze din mai 1941 adresat lui Stalin. Obiectivul represiunilor erau în primul rând membrii activi al „partidelor și organizațiilor burgheze” care în aprecierea lui S.A. Goglidze „cu sprijinul activ al serviciilor de informații românești și-au intensificat activitatea antisovietică”. În acest document se accentua: „Drept bază pentru activitatea lor contrarevoluționară servesc: activul diferitor partide burgheze, foștii oameni, moșierii, ofițerii armatei albe, marii proprietari de case, negustorii și tot felul de alte elemente antisovietice”¹³. Din aceste categorii făceau parte și numeroase persoane din rândurile comunităților minoritare: ruși, ucraineni, evrei, bulgari, găgăuzi. Aceasta putem constata din analiza dosarelor securității sovietice.

La 13 iunie 1941 era arestat preotul Șt. Cecati, de naționalitate rusă, din orașul Comrat. Pentru activitatea sa în Partidul Național Liberal, ca membru al comitetului județean și președinte al comitetului local, a fost condamnat, sentința prealabilă fiindu-i pronunțată, ca și în alte cazuri, de către organele NKVD din regiunea Sverdlovsk: pedeapsa capitală - „împușcarea”. Prin hotărârea Consfătuirii Speciale măsura de pedeapsă i-a fost modificată, inculpatul fiind condamnat la detenție în

⁹ Valeriu Pasat, *Calvarul: Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești (1940-1950)*, p. 68-69.

¹⁰ Валерий Пасат, *Суровая правда истории. Депортации с территории Молдавской ССР 40-50 гг.*, с. 75.

¹¹ *Ibidem*, p. 61.

¹² Ion Varta, *Primele execuții operate de sovietici în Basarabia. Strict secret // A fost declassificată o parte din crimele comise de autoritățile de ocupație în perioada iunie 1940-iunie 1941*. În: „Jurnal de Chișinău”, 20 iulie 2010, p. 11.

¹³ Valeriu Pasat, *Calvarul: Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești (1940-1950)*, p. 108.

lagăr de muncă corecțională pe termen de 10 ani¹⁴.

Sugestiv prin informațiile cuprinse este dosarul unui grup de lipoveni din orașul Tighina: Poleakov David, Iasinkov Procopii, Vâșibaev Hrisan, Tihonov Grigorii, Bobrov Boris. Aceștia au fost anchetați în cadrul unui dosar comun, incriminându-li-se atitudini și activități cu caracter antisovietic¹⁵. Astfel, Poleakov David era arestat ca fiind „membru activ al grupului contrarevoluționar de lipoveni” și pentru faptul că „desfășura activitatea intensă contrarevoluționară împotriva conducătorilor Puterii Sovietice” [Anexa I]. I se mai formula învinuirea că întreținea legături cu lipovenii din satul Ternovca, de lângă Tiraspol de unde veniseră în Bender cu scopul desfășurării unei activități comune¹⁶. Lui Iasinkov Procopii i se incrimina „apartenența la partidele țărănesc și liberal, exercitarea funcției de director al băncii țărănești și conducerea comunității unei biserici de rit vechi”, fiind condamnat la 10 ani de lagăr [Anexa II]¹⁷. Un alt condamnat, Vâșibaev Hrisan, în procesul de anchetă răspundea la întrebarea privind apartenența la partide politice cu mărturii relevante despre comunitatea lipovenilor și alte confesiuni din orașul Tighina până la 28 iunie 1940: „atunci când partidul liberal era la putere, eu am fost numit în comisia de revizie de la primărie ca reprezentant al lipovenilor [Anexa III]. Din comisia de revizie mai făcea parte o persoană de la secția molocanilor, un reprezentant al cultului evreiesc, ceilalți membri ai comisiei fiind din partea liberalilor”. Vâșibaev Hrisan a fost condamnat la 10 ani de lagăr corecțional de muncă¹⁸.

Acuzația formulată în urma anchetei concretiza unele componente ale culpabilității lui Poleakov David: „a participat activ în grupul de persoane cu viziuni antisovietice, care se adunau sistematic în chelia bisericii, unde desfășurau agitație contra revoluționară orientată împotriva conducătorilor guvernului sovietic; își exprimau nemulțumirea față de măsurile îndeplinite de partid și de guvern”. David Poleakov a fost condamnat la 10 ani de lagăr, decedând în locul de detenție la 17 iulie 1942¹⁹. Aceste acuzații erau distincte de formulările care figurau în alte dosare, autoritățile sovietice incluzând-ui aprioric pe lipoveni în categoria „dușmanilor regimului comunist”, pentru apartenența la această comunitate și apoi adăugându-le alte componente de culpabilitate.

Organele securității sovietice au urmărit să persecute reprezentanții unor organizații-societăți ale comunității ucrainene din Basarabia care activaseră în anii 20-30. În aceste cazuri, persoanelor respective li se incrimina „activitatea antisovietică”, acuzațiile având și unele formulări distincte. Astfel, la 17 iulie 1940 a fost arestat Osmolovski Leoniod, învinuit de apartenența la o organizație naționalistă ucraineană²⁰. El nega această acuzație, dar recunoștea faptul că a cunoscut organizația naționaliștilor ucraineni „Prosvita”²¹ încă din anii 1917-1918, aceasta având obiective de iluminare culturală. Totodată inculpatul relatează despre existența în România a altei organizații naționaliste ucrainene care avea drept obiectiv lupta împotriva puterii sovietice și desprinderea Ucrainei din cadrul uniunii Sovietice. La insistența anchetatorilor el numea conducătorii organizației: Mitkeivici, Sorocovenko, Pronin²². Anchetatorul insistent îi mai adresa o altă întrebare: „Pe cine cunoașteți dintre naționaliștii ucraineni din Basarabia”, inculpatul menționând câteva nume: Gavriiliuc, Pavlovici, Terivițkaia. În procesul verbal al anchetei acestea erau subliniate cu roșu, cei ce indica la faptul că

¹⁴ Depozitul Special de Stat al Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova (În continuare: DSSSIS), d. 013082, f. 27.

¹⁵ *Ibidem*, f. 1-2.

¹⁶ *Ibidem*, f. 11-12.

¹⁷ *Ibidem*, f. 36, 145.

¹⁸ *Ibidem*, f. 65, 146.

¹⁹ *Ibidem*, f. 12, 148, 152.

²⁰ DSSSIS, d. 011722, f. 1-2.

²¹ „Всеукраїнське товариство «Прогвіта» імені Тараса Шевченка” – Asociația „Prosvita” (*Iluminarea*) a existat în perioada anilor 1868-1939, având ca scop iluminarea maselor, cultivarea virtuților civice și a valorilor naționale.

²² DSSSIS, d. 011722, f. 21-23.

persoanele respective urmau a fi supuse represiunilor. Grupul de anchetă cu aprobarea poporului transmitea dosarul lui Osmolovski Leonid Consfătuirii speciale care îl condamna pe acesta la detenție în lagăr pe termen de 8 ani²³.

Au fost reprimăți pentru activitatea în partidele politice numeroși etnici bulgari din județele Cahul și Tighina²⁴.

Astfel, Talasimov Ivan, originar din satul Ciriutnea, raionul Congaz a fost arestat la 24 iunie 1941, în perioada luptelor dintre armata roșie și trupele române și germane, încriminându-se activitatea în „partidului țărăniștilor” și atitudinii antisovietice[Anexa IV]. În hotărârea de învinuire formulată de organele NKVD-ului din regiunea Irkutsk se menționa „...chiaburul Talasimov I.P., fiind adeptul orânduirii burgheze a României, a fost membru a partidului contrarevoluționar a „georgiștilor liberali”^{*}. Drept cap de acuzare pentru inculpat se menționa și „agitația antisovietică”. Dosarul era transmis pentru determinarea sentinței definitive Consfătuirii Speciale, care îl condamna la detenție în lagăr pe termen de 10 ani²⁵.

Tot din satul Ciriutnea era arestat tot la 13 iunie 1941 și condamnat la detenție în lagăr pe termen de 10 ani și Ivan Tanurcov. Acuzația era formulată astfel: membru al „Partidului liberalilor”; agitații pentru acest partid - „înainte de alegeri îi îmbăta pe țărani pentru ca ei să voteze pentru partidul burghez al „Liberalilor”; legături strânse cu poliția și jandarmeria; posedă gospodărie chiaburească²⁶.

În același sens menționăm și cazul locuitorului Dmitrii Caradjov din satul Ciriutnea, bulgar de origine. Arestat la 13 iunie 1941 el a fost condamnat la 8 ani de detenție în lagăr. Era acuzat de faptul că fusese membru al partidului liberal din partea căruia în anii 1935-1937 a fost ales în componența primăriei locale. Chema țărani să voteze pentru candidații acestui partid. Menținea legături cu jandarmeria română, fiind încadrat în categoria de chiaburi²⁷.

Într-un context similar au fost supuși represiunilor locuitorii bulgari din satul Ceadâr-Lunga, Jeinov Ivan [Anexa V] și fiul său Jeinov Gheorghe[Anexa VI], care erau acuzați pe un dosar comun de faptul că „...în perioada ocupației Basarabiei de către România, au fost membri ai partidului românesc „național liberal” și au desfășurat activitate antisovietică și contrarevoluționară, mai ales în timpul alegerilor parlamentare atunci când Jeinov Ivan atârna de frizeria sa placatul Partidului Național Liberal”²⁸. Consfătuirea Specială îi condamna prin hotărârea din 18 noiembrie 1942 pe Jeinov Ivan și Jeinov Gheorghe la detenție pe termen de 8 și respectiv 5 ani²⁹.

Cu înverșunare deosebită erau supuse represiunii persoanele din Vechiul Regat rămase din diverse motive în Basarabia după închiderea hotarului pe Prut la 3 iulie 1940, printre acestea fiind și etnici evrei. Un caz relevant în acest sens a fost condamnarea lui Hofman Hirș Davâdovici, avocat din orașul Bălți, originar din satul Nicorești (Vechiul Regat). Arestat la 15 iulie 1940, el a fost acuzat de apartenența la partidul țărănesc și de faptul că a făcut parte din comitetul județean al organizației

²³ *Ibidem*, f. 30-32.

²⁴ În 1918 în județul Tighina zece sate erau preponderent populate de etnici bulgari. Conform datelor „recensământului averescan” din aprilie 1927 în județul Cahul erau atestați 41.139 de etnici bulgari, în județul Tighina numărul lor constituia 20.043. În conformitate cu datele recensământului general al populației României din 29 decembrie 1930 din totalul general de 18.057.028 locuitori ai țării, 366.384 (2,03%) erau bulgari. În Basarabia erau atestați 163.726 (5,7%) de etnici bulgari. În județul Cahul bulgarii alcătuiau 14,5%, iar în județul Tighina ei constituiau 6,4%. Per ansamblu în cele două județe locuiau 48.154 de etnici bulgari. (Nicolae Enciu, *Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918-1940*, Chișinău, Lexon-Prim, 2013, p. 203, 215-217; *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, Vol. II, Neam, limbă maternă, religie, București, Imprimeria Națională, p. XXVI, XXVIII-XXX).

^{*} „georgiștii” - gruparea liberală condusă de Gheorghe Brătianu.

²⁵ DSSSIS, d. 014659, f. 34.

²⁶ DSSSIS, d. 012436, f. 15-18.

²⁷ DSSSIS, d. 013524, f. 17-20.

²⁸ DSSSIS, d. 010572, f. 49.

²⁹ *Ibidem*, f. 51.

respective. Gravă pentru inculpare era învinuirea că fusese în anii 1928-1930 deputat al Parlamentului României. Aceste acuzații au fost confirmate la interogatorii de către Hofman Hirș, însă el nu recunoștea învinuirea privind „activitatea contrarevoluționară”. El menționa, că deși a fost membru al partidului „burghez național-țărănesc”, „nu a dus nici un fel de luptă contra mișcării naționale și a ideologiei comuniste”. Inculpatul susținea că, dimpotrivă, în calitate de avocat, i-a apărat în multe procese de judecată pe comuniștii ilegaliști³⁰. În baza acuzațiilor, confirmate doar de un singur martor, avocatul Hofman Hirș a fost condamnat prin hotărârea Comisiei Speciale din 18 ianuarie 1941 la detenție în lagăr de muncă corecțională pe termen de 8 ani. Similar altor cazuri, după ispășirea pedepsei, în timp ce se stabiliseră cu traiul în orașul Orhei, la 12 decembrie 1951 el a fost arestat din nou și exilat pe un termen de 10 ani în regiunea Kazahstanul de Nord³¹.

În anul 1965 Colegiul de Judecată pentru dosare penale al Judecătoriei Supreme a RSSM, reexaminând în ședința închisă dosarul penal al lui Hofman Hirș, a anulat hotărârile Consfătuirii Speciale din 1941- 1952 privind condamnarea lui. În baza acestei decizii el a fost reabilitat.

Evreilor arestați de către organele NKVD li se incrimina de rând cu posedarea unor proprietăți – magazine, cârciumi, farmacii, și activități cu caracter politic considerate „contrarevoluționare” și „antisovietice”. Din această categorie făcea parte dosarul de anchetă penală al locuitorului din orașul Orhei Volovschi Iacov, arestat la 23 iulie 1940. Acestuia i se incrimina posedarea unui mare magazin și faptul că a fost vice primar al orașului și membru al partidului țărănesc. De asemenea se menționa că el era „președinte al comunității evreiești”. Unui martor interogat în cadru anchetei, Cotlear Lev, i se formulau întrebări privind modalitatea de organizare a comunității evreiești. Acesta relatează informații privind sarcinile care erau puse în fața comunității: îmbunătățirea situației și ajutorarea materială a populației evreiești sărace, înființarea de spitale, școli, și a altor instituții de binefaceri. Anchetatorii constatau faptul că președintele comunității era numit în majoritatea cazurilor de autoritățile române dintre evreii mai bogați care susțineau autoritățile administrative ale orașului.³² Cotlear Lev îi numea conducătorii comunității evreiești printre care și Volovschi Iacov. Anchetatorii subliniau în textul procesului verbal fraza: „Volovschi Iacov era în bune relații cu reprezentanții autorității Române și de asemenea, cu conducătorii partidului aflat la putere, le promitea susținerea prin toate mijloacele a politicii promovate de ei...”³³.

În rechizitoriul formulat drept rezultat al interogării inculpatului și al martorului se menționa: „Ancheta a stabilit că Volovschi Iacov Moiseivici fiind mare comerciant și membru activ al partidului contra revoluționar al țărăniștilor” a fost ales din partea acestui partid în funcție de răspundere - vice primar și vice președinte al comunității evreiești aplicând în viață programul partidului național țărănesc în lupta contra mișcării revoluționare și a trucidărilor din Basarabia și URSS³⁴.

După aprobarea procurorului dosarul lui Volovschi Iacov era transmis Consfătuirii Speciale care, prin hotărârea din 4 noiembrie 1940, îl condamnă „ca element social periculos” la detenție în lagăr de muncă corecțională pe termen de 8 ani³⁵.

Organele securității sovietice au supus represiunilor și pe liderii organizației sioniste din Basarabia, acestora incriminându-li-se și activități „contrarevoluționare”. Reprezentativ în acest context este cazul lui Șterenbergh Leib, rabin din comuna Dumbrăveni, județul Soroca. Fiind arestat, el mărturisea la interogatoriu: „Din partide politice eu nu am făcut parte (...), din anul 1910 și până la arestare am fost membru activ al organizației sioniste. Scopul principal al Organizației sioniste era

³⁰ DSSSIS, d. 088634, f. 97-104.

³¹ *Ibidem*, f. 31, 99.

³² DSSSIS, d. 011625, f. 28, 32 verso.

³³ *Ibidem*, f. 23.

³⁴ *Ibidem*, f. 34.

³⁵ *Ibidem*, f. 35.

strămutarea populației evreiești în Palestina.”³⁶. Inculpatul menționa date importante cu privire la activitatea sa: a fost ales membru al comitetului central al organizației sioniste din Basarabia din partea organizației județene Soroca din 1930 până în 1939; a vizitat anual orașele Soroca, Bălți, Lipcani, Edineț, Briceni, propagând idealurile sionismului; a participat la congresul mondial al sioniștilor din 1937 în orașul Zurich; în scopul pregătirii strămutării evreilor a întreprins vizite în Palestina³⁷. La întrebarea anchetatorului el numea membri activi ai organizației sioniste din orașul Odessa: Prizant, Hitron, Vinițki, aceștia urmând a fi persecutați.

Operațiunea de deportare a populației basarabene din 12/13 iunie 1941 a constituit punctul culminant al represiunilor sovietice din primul an de ocupație. Au fost deportate 13.875 de persoane: membri ai familiilor – copii, femei, bătrâni. Capii de familie – 4.517 au fost arestați și condamnați la detenție în lagăr³⁸.

Documentele cu referire la deportarea în masă a populației basarabene din 12/13 iunie 1941 nu evidențiază prin date statistice etnia persoanelor transportate în regiunile estice ale Uniunii Sovietice. Materialele publicate de istoricul V. Pasat, cuprind, totuși unele informații, privind componența națională a deportaților. Se menționează că în lista persoanelor sosite din Moldova în raionul Novo-Zaimsk, atunci din regiunea Omsk, (din 80 de persoane a căror naționalitate era indicată) 45 erau evrei, 19 - basarabeni (moldoveni), 6 - ucraineni, 10 ruși³⁹. Date privind deportarea persoanelor din satele cu populație minoritară sunt cuprinse și în „Cartea memoriei”- volumele editate de către colaboratorii Muzeului de Arheologie și Istorie a Moldovei. Unele informații în acest sens le găsim și în lucrările cu caracter memorialistic publicate în ultimele decenii.

Astfel, din cele menționate se impun unele concluzii. Majoritatea persoanelor din rândurile comunităților etnice minoritare, supuse represiunilor de către organele NKVD, au fost arestate și condamnate fiindu-le formulate acuzații similare cu cele pronunțate persoanelor de origine română: apartenența la partidele politice din anii 20-30; ocuparea unor funcții în instituțiile administrative românești; activitate „contrarevoluționară” și „antisovietică”; agitație antisovietică, etc.

Totodată, în anumite cazuri, etnicilor minoritari li se formulau unele acuzații distincte, specifice comunității din care făceau parte. Unii evrei erau condamnați pentru activitatea în organizațiile sioniste, alții – pentru denunțarea membrilor organizațiilor ilegale comuniste. Ucrainenilor li se incrimina activitatea în organizații naționaliste, care luptau împotriva Uniunii Sovietice și urmăreau desprinderea Ucrainei de la URSS. Autoritățile sovietice urmăreau să înlăture toate elementele considerate ostile regimului, indiferent de apartenența etnică și confesională.

³⁶ DSSSIS, d. 012069, f. 5.

³⁷ *Ibidem*, f. 11-13.

³⁸ Valeriu Pasat, *Calvarul: Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești (1940-1950)*, p. 118.

³⁹ *Ibidem*, p. 130-131.

TOLERANȚĂ ȘI INTOLERANȚĂ RELIGIOASĂ

Cristiana-Maria ASĂVOAIE

Tema toleranței sau intoleranței religioase este una foarte complexă, implicând probleme de ordin social, politic și dar și dileme de ordin spiritual, etic și chiar metafizic. În lucrarea de față, invocând ideile și argumentele unor autori precum Umberto Eco, Hans-Georg Gadamer, Richard Rorty, Anca Manolescu sau Andrei Pleșu, autori ce adoptă perspective distincte și care sunt asociați cu direcții filosofice diferite, vom urmări tema în multiplele ei implicații, încercând să găsim, apoi, o alternativă pentru toleranța-intoleranța religioasă, precum și o soluție la problematica intolerabilului în filosofia hermeneutică gadameriană.

Pluralismul religios în Europa

Conform eurobarometrului privind discriminarea în Uniunea Europeană, în anul 2012, 48% din populația Uniunii se consideră catolică, 12% - protestantă, 8% - ortodoxă, 4% - creștină de alt fel și 2% - musulmană, în timp ce 23% se declară atei, iar 3% nu știu sau nu doresc să răspundă la întrebarea cu privire la apartenența lor religioasă¹. Însă, pe lângă cei ce declară aceste orientări religioase, după cum arată și alte statistici, în Europa se întâlnesc și, de asemenea, imigranți din diferite țări non-europene, cum ar fi cei educați în tradiția hindusă, budistă, sikhismă, dar și evrei, care fac parte de secole din populația europeană². Așadar, mai întâi, trebuie sesizat faptul că religia sau, mai bine spus, credința religioasă persistă în mentalul european în forme diverse. Deși numărul celor ce se declară liber-cugetători sau care cred într-o forță spirituală dar nu într-un Dumnezeu este în creștere, în 2005 eurobarometrul indica faptul că 52% din populația europeană crede într-un Dumnezeu³. Apoi, în ciuda faptului că rămâne predominant creștină, Europa găzduiește o populație de diferite confesiuni și, mai mult decât atât, o populație numeroasă având orientări religioase distincte de creștinism. Nu în ultimul rând, trebuie precizat faptul că statisticile arată că, deși numărul de persoane având această opinie este în scădere, un număr semnificativ de europeni (39%) consideră că discriminarea religioasă reprezintă un fenomen des întâlnit⁴.

Diversitatea cultelor și a preferințelor religioase (incluzând în rândul acestor preferințe și ateismul) din Europa de astăzi nu reprezintă o situație unică sau inedită în istoria europeană. Dacă astăzi avem de-a face cu un amalgam de confesiuni creștine, alături de iudaism, islamism, budism dar și de biserici noi, precum cea scientologică, pe lângă ateism, agnosticism sau „sincretism”, în Antichitate situația nu era cu mult deosebită. În *Europa și întâlnirea religiilor*, Anca Manolescu descrie Antichitatea târzie drept „o lume foarte colorată, în care diversitatea spirituală e vie, scânteietoare, consistentă. E o lume în care circulația, dezbateră, concurența, reciproca influență, sincretismele, răsărirea și adaptarea religiilor, varietatea căilor și a școlilor de înțelepciune sunt uimitoare. [...] o societatea religios plurală și comunicantă”⁵. Probabil că diferența majoră între Europa antică și cea contemporană constă în faptul că, în timp ce dialogul cultural din secolul al III-lea e.n. era dominat de probleme spirituale și religioase, astăzi, deși reprezintă o problemă internă, „religia și vocile ei nu mai sunt decât niște actori printre mulți alții”⁶, fiind poate chiar marginalizată în favoarea

¹ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_the_European_Union.

³ *Ibidem*.

⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf.

⁵ Anca Manolescu, *Europa și întâlnirea religiilor. Despre pluralismul religios contemporan*, editura Polirom, Iași, 2005, p. 11-12.

⁶ *Ibidem*, p. 13.

științelor, a economiei, a politicului.

În contextul pluralismului religios manifestat în antichitatea europeană se încheagă, de altfel, doctrina creștină în prima ei formă. Este posibil ca tocmai acest sincretism să fi favorizat expansiunea creștinismului în Europa. Cert este că această religie, a cărei emergență a modificat însăși cronologia istoriei europene, a dat „ – prin imperiul lui Constantin, iar apoi prin imperiile creștine ale Apusului – o nouă structură, de tip universal, lumii europene, o structură ce va rămâne eficace până la începuturile modernității”⁷. Biserica creștină a reprezentat mai mult decât o instituție religioasă de-a lungul secolelor. Politica și cultura europeană au fost dominate de instituțiile religioase, de creștinism: succesiunea monarhică din statele Europei, conflictele interne, dar și războaiele împotriva popoarelor non-europene, precum și filosofia și arta în toate formele ei – plastică, muzicală, poetică –, poartă amprenta creștinismului, fie ca instituție, fie ca mod de gândire și de percepere a lumii.

Putere și toleranță

Privind retrospectiv, evoluția creștinismului ca fenomen religios, dar și socio-politic, a fost una spectaculoasă. Dacă înainte de 313, când împărații Licinius și Constantin au emis edictul de la Milano, ce prevedea toleranța religioasă în Imperiul Roman, creștinii formau o sectă ce își ținea ritualurile în catacombele Romei, după 380, când Theodosius I proclamă creștinismul religie oficială a Imperiului, încep deja condamnările ereticilor de către creștini - teologul Prisciliano de Avila a fost executat ca eretic în anul 385. Astfel, au ajuns, cu timpul, din intoleranți în cei ce hotărăsc ce este tolerabil. Mai mult decât atât, cruciadele din secolele XI-XIII și Inchiziția – ce funcționează ca instituție oficială începând cu secolul al XIII-lea – sau Noaptea Sfântului Bartolomeu (1572) sunt exemple cele mai reprezentative ce arată transformarea instituțiilor creștine în instanțe intolerante atât față de popoare având alte religii (în deosebi față de musulmani), cât și față de cei care, considerându-se tot creștini, nu se aliniau la dogma oficială. Această desfășurare a istoriei ilustrează un paradox sau, poate mai bine zis, o dialectică a toleranței-intoleranței, pe care o semnalează și Andrei Pleșu în eseu *Toleranța și intolerabilul. Criza unui concept*: ceea ce este netolerat, odată tolerat, se transformă dintr-un fenomen ce încalcă norma, într-unul ce schimbă regulile și care, astfel, pune sub semnul întrebării legitimitatea instanței care, anterior, a acceptat să-l tolereze; astfel, „excepția devine tolerantă cu regula, iar regula adoptă un complex de culpabilitate, adică de inferioritate față de excepție. Excepția devine militantă, autosuficientă, și, la limită, discriminatorie și intolerantă!”⁸

Se observă faptul că toleranța și intoleranța religioasă în istoria Europei se manifestă ca un joc al puterii. Două aspecte trebuie semnalate din acest punct de vedere: în primul rând, manifestarea toleranței și intoleranței este condiționată (logic) de prezența a doi poli; ca acceptare sau respingere a celuilalt, a celui diferit, toleranța este posibilă numai în prezența alterității. Toleranța este, așadar, un fenomen al vieții sociale – „[p]entru Robinson Crusoe, singur pe insulă, problema toleranței nu se pune”⁹.

În al doilea rând, fenomenul toleranței presupune existența unui dezechilibru – într-o raportare de la egal la egal, altfel spus, în cazul în care două fenomene ce sunt raportate unul la altul sunt independente unul de altul, noțiunea de toleranță sau intoleranță nu are sens. Dacă bună-starea unui individ nu poate fi afectată de acțiunile altuia, și nici invers, deci dacă nici unul dintre ei nu are putere asupra celuilalt, ei nu au nevoie să se tolereze sau să se respingă. Atunci când există dezechilibru, însă, atunci când puterea este distribuită, cel care are putere asupra celuilalt poate hotărî și să îl tolereze. Andrei Pleșu formulează această idee într-o manieră foarte clară: „Toleranța nu intră în discuție decât

⁷ *Ibidem*, p. 12-13.

⁸ Andrei Pleșu, *Toleranța și intolerabilul. Criza unui concept*, ed. Liternet, format electronic. 2005. p. 19.

⁹ *Ibidem*, p. 11.

dacă una din pozițiile care se confruntă dispune de atributul puterii. Altfel spus, nu poate fi tolerant decât cineva care dispune de mijloacele de a fi intolerant. Toleranța este decizia rațională a unei instanțe [...] de a nu abuza de puterea proprie”¹⁰.

Din această remarcă tragem o concluzie ce contrazice înțelesul comun, vehiculat în contemporaneitate, al toleranței: toleranța, în sensul ei propriu, nu implică acceptarea celuilalt ca egal. Dimpotrivă, toleranța confirmă statutul de inferioritate – din punctul de vedere al puterii – al individului sau fenomenului tolerat. Astfel, cu cât mai puternică este o instituție, un organism politic sau un individ, cu atât poate fi mai tolerant, întâlnim această idee atât în eseul lui Andrei Pleșu – „puterea care are o bază largă de legitimitate e, de regulă, mult mai tolerantă decât puterea arbitrară [...]”. Toleranța este, așadar, expresia unui organism politic viguros, garanția de sănătate a corpului social”¹¹ –, dar și într-un text semnat de Hans-Georg Gadamer, *Ideea de toleranță 1782-1982*, în care face referire la edictul de toleranță emis de împăratul Sfântului Imperiu Roman, Iosif al II-lea, în 1782: „Premisa indiscutabilă a unei astfel de toleranțe religioase era ca ordinea de stat și caracterul creștin al societății să rămână intangibile. Toleranța nu este o expresie a slăbiciunii, ci a forței. Ea nu înseamnă recunoașterea aceluiași drepturi pentru cei care gândesc altfel. Ceea ce se tolerează se limitează la sfera vieții particulare și interioare și la libertatea exercitării cultului propriu.”¹²

Secularizarea. Forme ale intoleranței religioase în contemporaneitate

Așadar, o formă reprezentativă a toleranței sau a intoleranței religioase în istoria Europei medievale a fost cea practică de statele creștine, sub influența sau chiar cu ajutorul Papalității. Ne-am așteptat, în acest caz, ca atunci când Biserica începe să își piardă rolul politic, și această formă de toleranță sau intoleranță să dispară. Cu alte cuvinte, dacă statul este separat de Biserică și, astfel, nu mai este partizanul niciunei religii, nu mai există motivul pentru care ar persecuta sau ar tolera diverse grupuri sau diferiți indivizi ce adoptă o orientare religioasă sau alta. Constituțiile statelor democratice contemporane nu mai permit intoleranța religioasă (și nici alte tipuri de intoleranță), motiv pentru care nici noțiunea de toleranță în sensul pe care îl capătă în contextul edictelor de toleranță, de pildă, nu mai are sens. Constituția actuală a României, de exemplu, prevede egalitatea între cetățeni – „România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, **fără deosebire** de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, **de religie**, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială”. – și „**dreptul** la păstrarea, **la dezvoltarea și la exprimarea identității** lor etnice, culturale, lingvistice și **religioase**”¹³.

Însă intoleranța religioasă continuă să se manifeste atât în Europa, cât și în țările de pe alte continente, alături de alte tipuri de intoleranță. Diferența principală între conceptul de toleranță/intoleranță pus în discuție în 313 sau în 1782 și cel pe care este dezbătut astăzi este aceea că, în cele mai multe cazuri, intoleranța nu este un fenomen oficial, juridic, ci un fenomen de mentalitate colectivă, adânc înrădăcinat în psihologia socială, la toate nivelurile dictate economic ce se vrea a fi combătut.

Ce evenimente actuale iau forma intoleranței religioase? Începând cu privirea piezișă aruncată celui care se îmbracă diferit, poartă însemne diferite și, astfel, își declară apartenența la o religie diferită, până la adoptarea unor legi pentru interzicerea purtării însemnelor religioase în spațiul public pe motive de securitate, de pildă, sau, mai grav, până la conflicte militare – precum războaiele ce s-au

¹⁰ *Ibidem*, p. 12.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Hans-Georg Gadamer, *Ideea de toleranță 1782-1982 în Elogiul teoriei. Moștenirea Europei*, trad. Octavian Nicolae și Val. Panaitescu, ed. Polirom, Iași, 79-80.

¹³ <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>, *Constituția României*, articolul 4, paragraful 2 și articolul 6, paragraful 1.

desfășurat între 1991 și 2001 în Iugoslavia – sau atentate teroriste – precum doborârea turnurilor gemene ale World Trade Center din New York la 11 septembrie 2001¹⁴.

Pe lângă faptul că intoleranța se manifestă, în continuare, între adepții diferitelor religii, merită precizat, însă, încă un aspect: intoleranță pe considerente religioase se manifestă în contemporaneitate și din perspectiva non-religiosului vis-à-vis de religios. Într-o lume dominată de cunoașterea științifică și abordarea rațională a fenomenelor, cei ce se consideră ateii arată, de multe ori, un profund dispreț față de adepții unei religii, dar și viceversa, desconsiderare ce traduce intoleranța, bigotism, fătărnicie, habotnicia unora care se arată intolerabili și față de coreligionari. Fenomenul poate fi ușor sesizat dacă accesăm, de pildă, diverse site-uri, bloguri sau rețele de socializare unde apar articole pe teme ce privesc viața religioasă, articole ce stârnesc nenumărate comentarii adresate fie împotriva Bisericii ca instituție, fie împotriva credincioșilor în general, fie împotriva celor ce nu cred în existența unui Dumnezeu (aparitia termenului ateofobie – atheophobia – fiind semnificativă. în acest sens)¹⁵. Mai mult decât atât, în virtutea guvernării vieții publice pe principii non-religioase și a catalogării religiei ca element al vieții private, se adoptă măsuri ce stau la limita toleranței. Exemplul legilor adoptate împotriva purtării însemnelor religioase în public face parte din această clasă de fenomene și, într-o anumită măsură, pare să re-desemneze conceptul de toleranță, care a fost resemnificat în contemporaneitate, într-un sens foarte asemănător celui pe care îl avea în anul 313 sau în 1782, statul ateu sau, mai bine spus, laic jucând rolul instanței tolerante.

Religia între public și privat

Există mai multe legi ce au fost adoptate în Franța cu privire la purtarea simbolurilor religioase. Una dintre acestea, votată în martie 2004, interzice, în numele principiului laicității, purtarea însemnelor religioase ostensive – incluzând atât voalul islamic, cât și kippa, crucea ș.a. – în școli, colegii și licee publice, legea permițând, totuși, purtarea unor simboluri discrete de acest fel¹⁶. O a doua lege, însă, promulgată în octombrie 2010, care nu vizează în mod direct persoanele de o anumită orientare religioasă, dar care, în mod evident, are repercusiuni asupra femeilor musulmane, interzice cu desăvârșire ascunderea chipului în spațiul public¹⁷. S-a estimat că această lege, a cărei încălcare se penalizează cu o amendă, ar privi 2000 de femei din Franța¹⁸.

Discuția asupra acestor legi este una destul de complicată. Ambele evită eticheta intoleranței religioase¹⁹ prin faptul că motivele pentru care au fost adoptate țin de evitarea conflictelor, de probleme de securitate. În primul caz, însemnele religioase nu sunt interzise cu desăvârșire, însă nu sunt permise cele ostensive: fiecare elev are libertatea de a adopta ce religie vrea și de a purta însemnele acelei religii chiar și în școală, atâta vreme cât nu deranjează privirea celui alt, atâta vreme

¹⁴ Faptul că evenimentele politice menționate pot fi explicate și prin alte motive decât cele religioase nu este de interes în lucrarea de față.

¹⁵ De exemplu: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=439151102843463&set=a.429606560464584.1073741832.425748844183689&type=1&ref=nf> sau <http://www.timesnewroman.ro/life-death/11242-programul-cornul-si-laptele-va-fi-inlocuit-cu-programul-post-si-rugaciune>.

¹⁶ http://fr.wikipedia.org/wiki/Voile_islamique_dans_les_%C3%A9coles_en_France#La_loi_sur_le_port_de_si_gnes_religieux_ostensibles_28mars_2004.29.

¹⁷ http://fr.wikipedia.org/wiki/Loi_du_11_octobre_2010_interdisant_la_dissimulation_du_visage_dans_1%27_e_space_public#cite_note-l.

¹⁸ <http://www.france-info.com/france-justice-police-2011-04-11-le-voile-integral-devient-hors-la-loi-dans-les-lix-publiques-529137-9-11.html&title=FranceInfo%20du%2011%20avril%202011>.

¹⁹ Deși nu se poate afirma că există o legătură directă între această situație și rezultatele unor sondaje, este de remarcat faptul că discriminarea religioasă este percepută cel mai puternic, în comparație cu celelalte state membre ale U.E., în Franța: conform eurobarometrului din 2012, 66% din populația Franței consideră că acest tip de discriminare este frecventă în țara lor - http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_39_3_en.pdf.

cât nu se transformă într-o apariție publică. În cel de-al doilea caz, întrucât ascunderea chipului ar putea constitui o problemă de securitate, însemnele religioase de acest tip în spațiile publice. Accentul cade, așadar, pe afișarea acestor simboluri în spațiul public.

Problema ar putea fi formulată în acest context în felul următor: afișarea credinței prin simboluri ostensive reprezintă, într-adevăr, o încălcare a principiului laicității? Pot argumentele privind securitatea întemeia interzicerea unui anumit model vestimentar, până la urmă, în orice circumstanțe în spațiul public? Constrângerea unei persoane, prin lege, de a nu-și afișa credința prin simboluri ostensive reprezintă o formă de intoleranță religioasă sau nu?

Principiul laicității statului presupune neutralitatea politicului din punct de vedere religios. Astfel, obligativitatea studierii unei religii, în alt context decât cel al istoriei sau al filosofiei religiilor (adică în intenția de a însuși credința propăvăduită de acea religie), în cadrul învățământului public, de stat, este o încălcare a acestui principiu, însă, în ce măsură nu este respectată separația dintre religie și politică în cazul în care un elev poartă kippa? Pe lângă această întrebare, se mai pune problema dacă putem face o distincție atât de netă între viața privată și cea publică a fiecărui individ astfel încât să considerăm că, atâta vreme cât nu-i interzicem să poarte voalul islamic (integral) în propria casă, dar nu suntem de acord să iasă din casă purtându-l, nu îi încălcăm dreptul de a adopta orice orientare religioasă. Care sunt limitele în cadrul cărora religia este un fenomen privat și când devine ea unul public?

Într-un text publicat în volumul *Viitorul religiei*, neo-pragmatistul american Richard Rorty propune următoarea variantă: „religia nu poate fi obiect de dispută atât vreme cât rămâne o chestiune privată – deci atâta timp cât instituțiile ecleziastice nu caută să își aroge competența în privința consensului cu propunerile politice și atâta timp cât credincioși și necredincioși se hotărăsc să urmeze o conduită comună a modului de a trăi și de a-i lăsa și pe alții să trăiască”²⁰. Acest fragment ne permite să facem următoarele observații:

1. Religia devine un fenomen public dacă instituțiile religioase nu respectă principiul laicității statului și interferează cu activitățile legislative, executive, respectiv juridice.

2. Religia este un fenomen privat în sensul în care nu se poate situa în afara drepturilor și obligațiilor stabilite în comun în societate și nu poate depăși limitele recunoscute de persoanele religioase și de cele nereligioase deopotrivă.

Așadar, faptul că religia ar trebui să fie un fenomen privat nu implică faptul că un individ nu are voie să își exprime credința fie prin cuvinte, fie prin simboluri pe care le poartă în spațiul public, decât dacă atât cei credincioși, cât și cei necredincioși cad de acord asupra faptului că aceste forme de manifestare contravin conduitei comune. Or conduita comună nu interzice purtarea unui fular și a unei căciuli care nu îți lasă la vedere decât ochii și nici înfășurarea unei eșarfe în jurul capului și purtarea unor ochelari pentru a te feri de soare. De ce, atunci, ar fi interzisă purtarea voalului integral, mai ales în condițiile în care persoanele direct interesate de această problemă sunt de acord să facă un compromis atunci când sunt implicate probleme de securitate?²¹

Dezbaterea asupra unor cazuri de acest tip nu poate fi redusă la un argument pro sau contra. Pe de o parte, încercarea de a motiva asemenea interdicții prin probleme de natură non-religioasă – principiul laicității sau măsurile de securitate – ignoră, practic, problema toleranței/intoleranței religioase, o mută, cel puțin, pe un plan secund. Pe de altă parte, argumentele ce se referă direct la natura religioasă a unor asemenea obiecte cu caracter simbolic întâmpină două tipuri de dificultăți: mai

²⁰ Richard Rorty, Gianni Vattimo, *Viitorul religiei. Solidaritate, caritate, ironie*, trad. Ștefania Mincu, ed. Paralela 45, Pitești, 2008, p. 45.

²¹ O persoană care a apelat la Curtea Drepturilor Omului în legătură cu această situație, a declarat că este de acord să nu poarte voalul în anumite circumstanțe (în aeroport, în avion, într-o bancă), dar nu înțelege de ce nu l-ar putea purta atunci când dispoziția ei spirituală i-o cere: <http://www.la-croix.com/Actualite/France/La-loi-sur-le-voi-le-integral-devant-la-Cour-europeenne-des-droits-de-l-homme-2013-11-27-1067028>.

întâi, cele susținute din perspectiva religiei – în acest caz, a celei musulmane – sunt contra-argumentate de o societate în care emanciparea femeii și a omului, în general, a devenit o realitate (de pildă, se consideră că un asemenea obiect cu valoare simbolică pune o barieră între om și lume și transformă femeia într-un obiect²²); apoi, cele susținute din perspectiva unei societăți bazate pe cunoaștere și rațiune devin problematice atunci când se ia în calcul faptul că felul în care vedem noi, europenii, lumea este doar o paradigmă printre altele, și că problemele de ordin religios sau spiritual nu suportă întotdeauna limbajul rațional.

Umberto Eco atinge problema pluralității culturale într-un articol publicat pentru prima dată pe 5 octombrie 2001, în ziarul *La Repubblica*. O remarcă din acest text relevantă pentru lucrarea de față este următoarea: „Un element de confuzie este că adeseori nu se reușește identificarea deosebirii dintre obârșia propriilor tale rădăcini, cu înțelegerea cu acei care au alte rădăcini și a judeca în acest sens ceea ce este bine sau rău”²³. Autorul subliniază faptul că, atunci când ne referim la o tradiție diferită, este necesară distincția între parametrii descriptivi și parametrii de judecată. Dacă primii suportă un anumit grad de obiectivitate, trebuie să fim conștienți de faptul că cei din urmă depind de preferințele noastre și de sistemul nostru de valori. Atunci când vrem să judecăm o cultură sau o religie diferită, în calitate de atei, creștini sau musulmani, singurul mod în care putem fi toleranți este prin a fi dispuși să reflectăm asupra propriilor parametri de judecată²⁴.

Eco observă că obiceiurile culturale diferite sunt tolerate, ba chiar studiate, înțelese și respectate atunci când indivizii care le practică rămân în țările lor (cel puțin în perspectiva antropologiei culturale ce folosește în primul rând parametri descriptivi), dar atunci când „un membru al unei culturi ale cărei principii poate că le-am învățat și le respectăm vine să trăiască în țara noastră”, situația devine problematică. Alternativa pe care o susține autorul italian este cea a negocierii, așadar a încercării de a atinge acel consens privind modul de a trăi prin contribuția ambelor părți. Admițând că există lucruri care pentru europeni și nord-americani, cel puțin, nu sunt tolerabile – obiceiuri ce ar încălca, de pildă, dreptul la viață al unui individ sau dreptul la îngrijire medicală adecvată –, Eco subliniază faptul că „Noi [europenii] considerăm cultura noastră mai matură [tocmai] pentru că știe să tolereze diversitatea și ni se par barbari cei care, aparținând culturii noastre, nu tolerează această diversitate”²⁵.

„Catholicism”, „ortodoxie” și toleranță

Toate aceste observații și problematizări au în vedere, în primul rând, aspectele de ordin social și politic ale toleranței și intoleranței religioase. Există, însă, și o altă perspectivă asupra acestei teme, ce nu poate fi ignorată. Este vorba tocmai de perspectiva religioasă sau spirituală, de luarea în calcul a unor aspecte de ordin metafizic și gnoseologic. O carte ce se axează tocmai pe această problemă este *Europa și întâlnirea religiilor. Despre pluralismul religios contemporan* a Ancăi Manolescu. După cum precizează și Andrei Pleșu în *Cuvântul însoțitor*, întrebarea la care încearcă să răspundă această carte este „cum se împacă pluralismul religios cu prestigiul adevărului unic? În ce sens se poate vorbi de convergența religiilor? [...] Perspectiva ei nu e eticistă, ci metafizică. [...] Cititorului nu i se predică un comportament spiritual destins, tolerant (pentru că relativist), concesiv pe bază de bună creștere. Nu de bunăvoință «înțelegătoare» e vorba aici, nu de calmul lipsei de pasiune. E vorba de discernământ

²² <http://www.debate.org/opinions/is-the-niqab-or-burka-a-symbol-of-hatred-and-oppression-towards-women>.

²³ Umberto Eco, *Războaiele sfinte: patimă și rațiune* în „Adevărul literar și artistic”, anul XI, nr. 612, 9 aprilie 2002, p. 9.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 10.

epistemologic, de opțiune inteligentă, de un efort de *cunoaștere*?²⁶

S-ar putea spune că religia, fie că este vorba de islam, iudaism sau creștinism, este prin natura ei intolerantă, prin faptul că are pretenția de a avea acces la un adevăr unic și de a fi singura cale către mântuire. Însăși cuvintele ce desemnează două dintre principalele confesiuni creștine – „catolicism” și „ortodoxie” – atrag atenția asupra acestui fapt: „catolicism” trimite la ideea unei doctrine („-ism”) universale, derivând din grecescul *καθόλου*, care s-ar traduce prin universal, în întregime, în general, iar substantivul „ortodoxie” implică ideea de „cale dreaptă”, derivând din cuvintele *ορθός* și *δόξα*, care, în greaca veche, înseamnă drept, just, respectiv opinie, judecată²⁷.

Astfel, se pune întrebarea referitoare la felul în care o religie, respectiv adepții unei religii, care au certitudinea adevărului cuprins de doctrina pe care o adoptă, poate arăta toleranță față de alte orientări religioase. Trebuie precizat că ne raportăm în acest caz nu la toleranța înțeleasă ca indiferență, ci la cea care implică respect, înțelegere și acceptul că cel diferit poate avea în aceeași măsură ca și tine dreptate, fără a renunța, totuși, la propria tradiție și apartenență culturală. Mai mult decât atât, nu este vorba despre toleranța ce poate fi manifestată atunci când arătăm un interes cultural față de religii, ci atunci când tocmai interesul religios, spiritual primează.

Anca Manolescu sesizează atitudini variate ale bisericii catolice față de realitatea pluralismului religios. Majoritatea teologilor catolici sunt de părere că, într-o formă sau alta, alte religii au acces la o parte din adevăr, însă catolicismul rămâne singura cale către mântuire, prin Christos. Dar există și voci care susțin posibilitatea ca fiecare religie să fie o cale de acces diferită către același adevăr unic. Aceste alternative nu se identifică, însă, cu tendința modernă de a considera că „individul este în mod preponderent responsabil pentru angajarea lui religioasă”, în timp ce „solidaritatea cu marea comunitate spirituală, pe care o constituie orice *ecclesia*” nu mai are importanță. Încercarea de a înțelege pluralismul religios din punct de vedere religios nu trebuie confundată cu preferința omului contemporan de a avea „comportamente suplă” și de a practica „soluții religioase *à la carte* după principiul că «nefericirea e un scandal» și că religia are drept rost eliminarea lui”²⁸.

Merită menționate două alternative amintite de Anca Manolescu: „stratagama ecumenică «poliglotă»” a teologului catolic Hans Küng și varianta propusă de preotul iezuit Jacques Dupuis. Pe de o parte, primul se concentrează pe aplicațiile umaniste ale religiilor și nu pe problema adevărului absolut, considerând că „fiecare e chemată să formuleze, împreună cu celelalte, criterii etice universale, necesare supraviețuirii umanității și păcii între popoare”. Referindu-se la această alternativă, autoarea româncă sesizează faptul că tematica mistică pare a fi ignorată, iar adevărul este situat în zona dezbaterii umane²⁹, iar „locul lui propriu nu ar fi în majestatea metafizică a Unului spre care confluează toate căile”³⁰. Pe de altă parte, cel de-al doilea autor citat de Anca Manolescu se întreabă dacă diversitatea religiilor nu este, de fapt, un „pluralism de jure”, dacă nu cumva „religia își

²⁶ Anca Manolescu, *op. cit.*, p. 5.

²⁷ Liddell and Scott, *Greek-English Lexicon*, Oxford University Press, Londra, 1991, p. 390, 567, 209.

²⁸ Anca Manolescu, *op. cit.*, p. 14-25.

²⁹ De altfel, aceasta este direcția filosofiei contemporane occidentale, care vrea să depășească metafizica și conceperea adevărului ca esență sau corespondență. Richard Rorty, de exemplu, afirmă că „secolul al XX-lea a fost cel în timpul căruia profesorii de filosofie au încetat să-și mai pună întrebări greșite – să se mai întrebe, de exemplu, ce anume există cu adevărat [...]. Mișcările cele mai importante din filosofia secolului al XX-lea au fost antiesențialiste”. Iar dacă Rorty este un reprezentant al neo-pragmatismului american și, drept urmare, adoptă o perspectivă fundamental diferită de cea a gânditorilor creștini, de pildă, Gianni Vattimo – filosof ce a scris volume întregi despre creștinism – adoptă o poziție similară, insistând asupra faptului că gândirea contemporană preferă soluții precum cea oferită de hermeneutica gadameriană, în care „adevărul are loc ca o construcție permanent în curs a unor comunități care coincid într-o «fuziune de orizonturi» (*Horizontverschmelzung*) ce nu are nicio limită «obiectivă» imposibil de depășit”. Richard Rorty, Gianni Vattimo, *op. cit.*, p. 39, 66.

³⁰ Anca Manolescu, *op. cit.*, p. 23.

are sursa originară în automanifestarea divină adresată ființelor umane”, caz în care „principiul pluralității se va întemeia în primul rând pe bogăția și pe diversitatea supra-abundentă a acestei auto-manifestări”³¹.

Autoarea pare să agreeze viziunea propusă de preotul iezuit, accentuând ideea că universalitatea unei religii nu presupune faptul că se adresează tuturor oamenilor, ci faptul că oferă posibilitatea unei cunoașteri de tip universal. Având în vedere această concluzie, ea afirmă: „Câștigul e esențial: schimbarea de perspectivă poate încuraja circulația sensului între religii, poate încuraja solidaritatea lor prin conștiința legăturii cu același real absolut, poate îndemna fiecare tradiție să-și sporească înțelegerea prin colaborarea cu celelalte”³². Oricum, ambele opțiuni sunt două exemple ce demonstrează faptul că inclusiv discursul teologic încurajează toleranța religioasă, indiferent de explicațiile pe care le găsec pluralismului religios.

Dialogul – alternativă la toleranță și intoleranță

Punctul principal de interes pentru lucrarea de față, comun celor două alternative propuse de teologi pentru înțelegerea pluralismului religios, prezentate mai sus, constă în faptul că toleranța pe care ambele perspective o implică nu se rezumă la indiferența față de alte credințe și tradiții, ci încurajează dialogul constructiv.

Toleranța religioasă în înțelesul pe care îl avea această sintagmă în 313 sau în 1782 nu mai reprezintă o problemă actuală, cel puțin nu în lumea occidentală. Această idee este subliniată și de Hans-Georg Gadamer prin următoarele întrebări: „poate ideea de toleranță care s-a format în cadrul curentelor luministe din țările creștine să se afirme față de crisparea ideologică ce se accentuează în lupta pentru stăpânirea lumii? Ce poate însemna toleranța când nici una dintre religii, nici măcar religia ateistă, nu este atât de sigură de propria-i cauză. Încât să-și poată justifica pretenția în mod rațional, așa cum societatea de state creștine din Europa era convinsă de sine cu secole în urma?”³³

După cum se poate observa și din exemplele oferite în această lucrare, aspectul religios al toleranței nu se mai limitează la tradiția creștină, ci avem de-a face cu „dialogul marilor religii universale”, precum și cu „confruntarea lor cu ateismul” ce „reprezintă o poziție față de care toate diferențele dintre religii – din punct de vedere politic – devin irelevante”³⁴. Astfel, toleranța a devenit astăzi o problemă de mentalitate, mai puțin o chestiune politică. Intoleranța se exprimă prin cuvinte, gesturi, acțiuni individuale, mai rar prin decizii oficiale, legislative.

În același timp, însă, tocmai pentru că noțiunea de toleranță a devenit tot mai largă, ea a ajuns să întâmpine o criză ce se manifestă în sensul pe care i-l acordăm în mod uzual, dar, mai ales, în comportamentul care afirmă acest sens și care se rezumă, de cele mai multe ori, la indiferență. După cum subliniază și Andrei Pleșu, toleranța, „devenind un loc comun al comportamentului «civilizat», a ajuns, ca orice loc comun, să aibă o validitate oarbă, fără contur. [...] El nu mai desemnează acceptarea lui «altfel», a opiniei diferite, ci, pur și simplu, ignorarea (amabilă) a opiniei diferite, suspendarea diferenței ca diferență. [...] În aceste condiții, toleranța are efecte mai mult decât discutabile: ea amputează apetitul cunoașterii, al înțelegerii reale a alterității, și dinamitează necesitatea dezbaterii”³⁵.

Această criză iese în evidență atunci când medităm asupra unor atitudini ce sunt adeseori trecute sub umbrela conceptului de toleranță: acceptarea celui diferit din orgoliu, din certitudinea propriei superiorități; acceptarea celui alt din umilință, din cauza sentimentelor de inferioritate sau în

³¹ Jacques Dupuis *apud Ibidem*, p. 31.

³² *Ibidem*, pp. 32-33.

³³ Hans-Georg Gadamer, *loc. cit.*, p. 86.

³⁴ *Ibidem*, p. 80.

³⁵ Andrei Pleșu, *op. cit.*, p. 4.

lipsa fermității în legătură cu propriile convingeri; sau acceptarea celui alt din indiferență – este cazul ateului care, fără a avea vreun interes față de religie, se consideră tolerant față de cei ce cred în ciuda faptului că această atitudine nu este rezultatul vreunui compromis sau a unui proces de înțelegere³⁶. De asemenea, indulgența – acceptarea unor aspecte considerate a fi, oricum, neesențiale –, consimțirea tacită – acceptarea a unui comportament blamabil din motive practice, din interese individuale – sau resemnarea – acceptarea unor stări de lucruri ce sunt considerate inacceptabile în virtutea convingerii că schimbarea nu este posibilă – sunt identificate de multe ori cu atitudinea tolerantă³⁷.

În fapt, însă, dacă vrem să fim riguroși, asemenea atitudini nu ar putea fi catalogate în mod propriu drept tolerante. Gadamer, cu toate că admite că în relațiile dintre oameni „există grade de toleranță ce exprimă slăbiciunea sau forța individului” – deci acceptă că toleranța se manifestă și prin astfel de atitudini –, subliniază că acest „stil, caracterizat prin amabilitate, politețe, menajament și acceptare, stil cerut de slăbiciunea conștiinței de sine a omului. [...] nu este atât de mult toleranță, cât respectarea granițelor toleranței”³⁸.

Aceste forme neadecvate ale toleranței, ce survin și, totodată, au ca efect perpetuarea lipsei dialogului, indică tocmai o concepție greșită asupra toleranței. Dacă am privi toleranța în același fel în care Donald Davidson vede principiul carității, care „ne cere să preferăm teorii ale interpretării care minimizează dezacordurile”³⁹, atunci nu am mai putea considera că indulgența, complicitatea sau resemnarea – atitudini ce nu reduc dezacordurile, ci pur și simplu le evită – ar fi manifestări ale toleranței. Am putea face o analogie între noțiunea de interpretare folosită de Davidson și cea de parametri de judecată utilizată de Umberto Eco: dăm dovadă de toleranță numai atunci când suntem dispuși să reflectăm asupra interpretărilor, respectiv parametrilor cu care suntem obișnuiți și căutăm să-i identificăm pe aceia cu care putem fi de acord și prin intermediul cărora putem ajunge să-l înțelegem și să îl acceptăm pe celălalt.

În același fel putem evita situația în care nu mai reușim să delimităm intolerabilul. A reflecta asupra propriilor prejudecăți nu înseamnă a adopta „toleranța nelimitată [care] duce la dispariția toleranței”. Întrucât încercarea de a stabili parametri de judecată cei mai adecvați este eficientă numai atunci când efortul este susținut de ambele părți implicate, această soluție nu afectează „dreptul de a nu tolera pe cel intolerant”⁴⁰, adică cel care nu este dispus să depună acest efort.

A fi dispus să renunți la prejudecăți și să înțelegi perspectiva celui alt sunt condițiile minimale ale dialogului în sensul său propriu, așa cum îl concepe și Hans-Georg Gadamer. În *Inapținutudinea pentru dialog*, filosoful german insistă asupra faptului că dialogul este autentic doar atunci când determină o schimbare a celor ce dialoghează, și nu atunci când se desfășoară ca un simplu schimb de informații, fie ele și noi pentru unul dintre interlocutori. „Nu faptul că aici am cunoscut ceva nou a făcut ca o conversație să fie ceea ce este, ci faptul că în celălalt am întâlnit ceva ce nu am mai întâlnit încă în propria noastră experiență a lumii”⁴¹. Dialogul nu este autentic atunci când știm deja ce avem de spus și cum trebuie să judecăm. Vorbirea autentică „are ceva de spus și, de aceea, nu emite semnale prevăzute dinainte, ci caută cuvinte prin care să se ajungă la celălalt”⁴². Altfel spus, în dialog recunoșc alteritatea ca alteritate. Iar întâlnirea alterității nu ne poate lăsa neschimbați. De aceea „[c]onversația are o forță care transformă.” întrucât eu mă cunosc prin celălalt, recunoscându-l pe celălalt în specificul său, diferit de al meu, schimbare survine și în mine. „Acolo unde o conversație a reușit, ne-a

³⁶ *Ibidem*, p. 15-16.

³⁷ *Ibidem*, p. 9-10.

³⁸ Hans-Georg Gadamer, *loc. cit.*, p. 86.

³⁹ Mircea Dumitru, *De ce trebuie să fim toleranți*, în Andrei Pleșu, *op. cit.*, p. 34.

⁴⁰ Karl Popper *apud* Andrei Pleșu, *op. cit.*, p. 16; Hans-Georg Gadamer, *Adevăr și metodă*, trad. Gabriel Cercel, ed. Teora, București, 2001, p. 514.

⁴¹ Hans-Georg Gadamer, *Adevăr și metodă*, trad. Gabriel Cercel, ed. Teora, București, 2001, p. 514.

⁴² *Ibidem*, p. 526.

rămas ceva și a rămas în noi ceva care ne-a schimbat”⁴³.

A recunoaște că celălalt ar putea avea dreptate este ideea centrală a filosofiei hermeneutice gadameriene⁴⁴. Or, pe ce ar putea fi fundamentată toleranța, fie ea religioasă sau de altă natură, decât pe deschiderea către părerea celuilalt.

⁴³ *Ibidem*, p. 514.

⁴⁴ Jean Grondin, *Gadamer's Experience and Theory of Education: Learning that the Other May Be Right* în Paul Fairfield, *Education. Dialogue. Hermeneutics*, Continuum International Publishing, Londra, 2010, p. 11.

PARCUL NATURAL VÂNĂTORI-NEAMȚ: STUDIU DIN PERSPECTIVĂ GEOGRAFICĂ

Mihaela-Georgiana DELIU, Costel-Cosmin SÎRBU

I. Zona de studiu

Parcul natural Vânători-Neamț a fost înființat în anul 1999, după care, un an mai târziu, a fost declarat arie protejată prin Legea Nr. 5 din 6 martie 2000 (privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – Zone protejate).

Conform Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii această arie protejată de interes național corespunde categoriei a V-a din care fac parte parcurile naturale și peisajele marine protejate, evident aria în cauză primind titlul de parc natural.

Conform Ministerului Mediului termenul de arie protejată se referă la o „zonă terestră, acvatică și/sau subterană, cu perimetru legal stabilit și având un regim special de ocrotire și conservare, în care există specii de plante și animale sălbatice, elemente și formațiuni biogeografice, peisagistice, geologice, paleontologice, speologice sau de altă natură, cu valoare ecologică, științifică sau culturală deosebită”, iar termenul de parc natural se referă la o „suprafață de teren în care se urmărește menținerea peisajului natural existent și a utilizărilor actuale a terenurilor, cu posibilități de restrângere a acestor folosințe în viitor”¹.

Suprafața parcului natural Vânători-Neamț este de 30 818 hectare, 85% din suprafața acestuia fiind acoperită de fond forestier, adică 26 300 hectare. Parcul este destinat protejării moștenirii naturale, spirituale și culturale a zonei, gospodăririi durabile a pădurilor, conservării peisajului și tradițiilor locale, reintroducerii zimbrului în arealul său natural și încurajării turismului bazat pe aceste valori.

I.1 Așezarea geografică

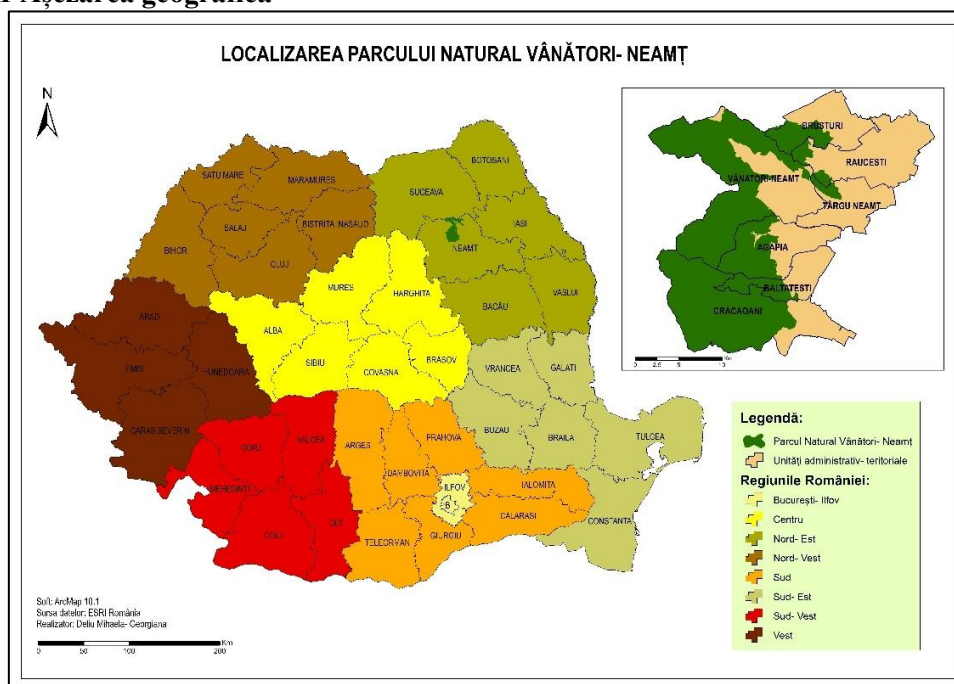

Fig. 1. Localizarea Parcului Natural Vânători-Neamț.

¹ http://mmediu.ro/new/?page_id=2394.

Parcul natural Vânători-Neamț este situat în regiunea de Nord-Est a României, în partea nordică a județului Neamț la granița cu județul Suceava. Aria protejată se întinde atât pe teritoriile comunale: Agapia, Bălțatești, Brusturi, Crăcăoani, Răucești și Vânători-Neamț, cât și pe teritoriul orășenesc Târgu Neamț.

Limita vestică corespunde cu limitele vestice ale comunelor Vânători-Neamț și Crăcăoani învecinându-se în nord cu județul Suceava. În est ajunge până pe teritoriile unităților administrative Brusturi, Răucești, Târgu Neamț, Agapia și Crăcăoani. În sud se învecinează cu comuna Gârcina și în vest cu comunele Hangu și Pipirig.

I.2 Cadrul natural

Din punct de vedere fizico-geografic, partea vestică a rezervației este situată în Munții Stânișoarei, în subunitatea acestora numită Munții Neamțului, iar partea estică se află în Subcarpații Moldovei, mai exact în zona Subcarpaților Neamțului.

În ceea ce privește geologia, parcul este situat la contactul dintre Orogenul Carpaților Orientali și Platforma Moldovenească. „Regiunii îi revine zona flișului cretacic-paleogen și zona miocenă”².

Din punct de vedere climatic, Parcul Natural Vânători-Neamț face parte din zona climatului temperat-continental, înscriindu-se în cadrul ținutului climatic al zonei subcarpatice interne. Datorită poziționării acestuia elementele climatice au valori moderat diferite de la un sector la altul.

Temperatura medie anuală la Stația Meteorologică Tg. Neamț are valoarea de 8,2° C, iar cantitatea medie multianuală de precipitații variază de la cca. 650 mm în aria depresionară (652,7 mm la Tg. Neamț), apropiindu-se de 1 000 mm la nivelul înălțimilor maxime³.

Învelișul de sol este destul de variat tipologic, efect al complexității factorilor fizico-geografici care dirijează procesele pedogenetice pe direcții diferite, acesta este format din: molisoluri, argiluvisoluri, cambisoluri, spodosoluri, soluri hidromorfe și soluri neevoluate și trunchiate. Molisolurile ocupă o suprafață restrânsă, aproximativ 1% din teritoriu, argiluvisolurile ocupă aproximativ 7% din suprafața parcului, în timp ce cambisolurile reprezintă fondul dominant al regiunii fiind optime pentru dezvoltarea ecosistemelor forestiere.

Spodosolurile ocupă 5% din suprafața ariei studiate, iar „solurile hidromorfe sunt izolate pe dreapta Ozanei, aval de localitatea Leghin”. De asemenea solurile neevoluate ocupă suprafețe restrânse, fiind reprezentate în teritoriu prin regosoluri și erodisoluri.

Erodisolurile se instalează îndeosebi în cazul pășunilor degradate (versantul stâng al Cracăului Alb, Cracăul Negru, Crăcăoani, Agapia, versantul sud-vestic al Culmii Pleșului etc.)”, în timp ce solurile aluviale și protosolurile aluviale caracterizează luncile și treptele de luncă⁴.

Dat fiind poziționarea parcului la contactul Carpaților Orientali cu Subcarpații Moldovei, între 47°03'10" și 47°18'20" latitudine nordică și 26°4'20" și 26°22'32" longitudine estică, relieful acestui teritoriu precum și procesele geomorfologice actuale, vor avea caracteristici foarte asemănătoare cu cele ale unităților naturale amintite.

Astfel altitudinile iau valori între 365 m pe partea nord-estică a Culmii Pleșu, în raza localității Brusturi și 1231 m în Vârful Buhalnița, altitudinea medie fiind de cca. 800 m. După cum se poate observa pe harta hipsometrică a Parcului Natural Vânători-Neamț (vezi fig. 2), altitudinile cuprinse între 365 și 585 metri sunt evidențiate în nord-estul regiunii în raza unității administrative Brusturi, pe valea râului cu același nume.

Treapta hipsometrică cu valori cuprinse între 585 și 800 metri se poziționează în lungul văilor

² T. Joja, E. Mirăuță, Gr. Alexandrescu, *Harta geologică a Republicii Socialiste România*. București, (1968). p. 11.

³ <https://vanatoripark.ro/clima/>.

⁴ C. Rusu, M. Brânzilă, M. C. Mărgărint, V. Căpățână, *Aspecte fizico-geografice ale teritoriului parcului forestier Vânători Neamț*. Iași, (2002). p. 88

râurilor: Târzia, Iftimie, Nemțișorul, Secul, Agapia și Cracăul, iar valori altitudinale cuprinse între 800 și 1015 metri se identifică în extremitatea nord-vestică, cât și în partea central-sudică a regiunii, în văile râurilor: Glodul Mare, Cracăul Alb, Boulețul și Sihla.

Valorile maxime de peste 1015 metri și până în 1231 metri sunt caracteristice culmilor din sud-vestul regiunii.

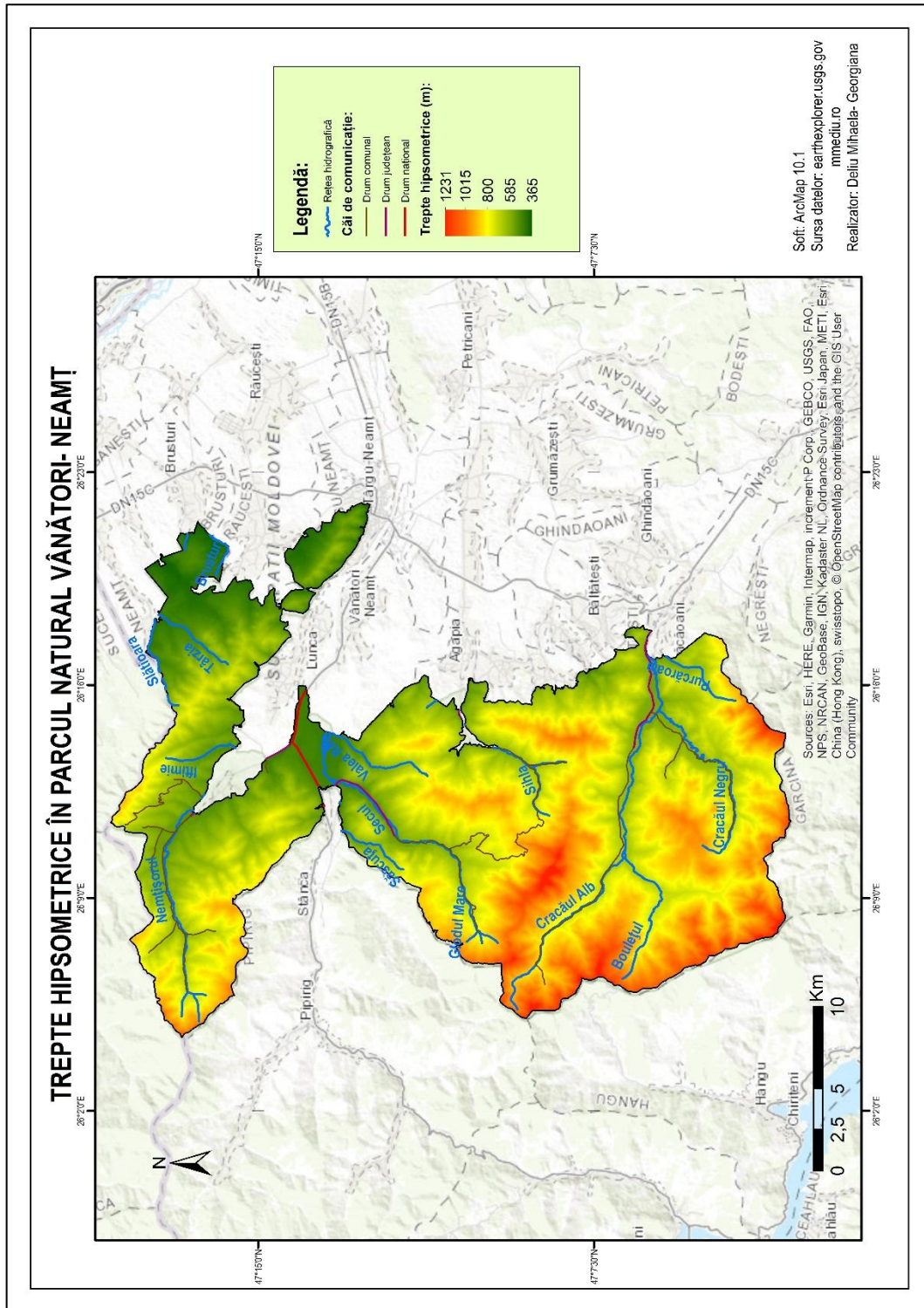

Fig. 2. Trepți hipsometrice în Parcul Natural Vânători- Neamț.

I.3 Dinamica geologică

Sectorul nord-estic al parcului este amplasat depozite din Lattorfian-Chatian caracteristice Pânzei de Tarcău, atribuite Oligocenului. Alte asemenea depozite sunt identificate în centrul arealului, în vestul mănăstirilor Sihăstria și Agapia, cât și în extremitatea sudică a regiunii. Depozitele din Lattorfian-Chatian sunt reprezentate prin menilite inferioare, marne brune bituminoase și șisturi disolidice.

În lungul depozitelor din Lattorfian-Chatian s-au format cele de Priabonian atribuite Eocenului superior, „se diferențiază de la asemenea (de la W la E) trei faciesuri: stratele de Podu-Secul, stratele de Plopu și stratele de Bisericiani”⁵.

Depozitele din Senonian-Paleocen ocupă cea mai mare suprafață a arealului studiat, sunt întâlnite în partea centrală cât și în nordul și vestul regiunii, „sînt constituite din gresii calcaroase în plăci, marnocalcare cenușiu-deschis cu fucoide și marne calcaroase șistoase cu intercalații lentiliforme de conglomerate cu elemente verzi, precum brezii organogene cu fragmente de inocerami”⁶.

Areale cu depozite din Paleocen-Lutețian se află în mijlocul celor de Senonian Paleocen, acestea se găsesc în unitatea Pânzei de Tarcău diferențiindu-se „trei zone faciesuri caracteristice: faciesul gresiei de Tarcău, faciesul intermediar (Tazlău) și faciesul marginal”⁷.

În depozitele ce revin acestui strat au fost identificate următoarele entități lito-stratigrafice: orizontul cu argile și gresii verzi, stratele de Jghiabul Mare (formate din gresii cuarțoase verzi), calcarele de Pasieczna și orizontul argilelor roșii și verzi.

Depozitele atribuite Helvețianului apar pe o suprafață foarte restrânsă din nordul regiunii, acestea „sînt constituite dintr-o succesiune ritmică de gresii cenușii, nisipoase și de marne cenușii-verzui”⁸.

I.4 Hidrografie

Rețeaua hidrografică de suprafață aparține bazinelor Ozanei și Cracăului, afluenți pe dreapta ai Moldovei și Bistriței.

În extremitatea nord-estică a regiunii curge râul Brusturi, afluent al râului Râșca, mergând spre nord, râul Slătioara se varsă în Târzia, un alt afluent al aceluiași râu, Râșca.

În partea central-nordică se află bazinul Neamțului (Ozanei), râu care „izvorăște din zona montană a flișului carpatic, de sub vârful Hălăuca și străbate depresiunea intramontană Pipirig, după care pătrunde în depresiunea subcarpatică Ozana – Topolița, traversează orașul Târgu Neamț și se varsă în râul Moldova, în aval de localitatea Timișești”⁹. Râurile de pe teritoriul Parcului Natural Vânători-Neamț care se varsă în Ozana sunt: de pe partea nordică: Nemțișorul și Iftimie, iar de pe parte sudică: Săscuța, Secu și Valea Rea.

În partea estică, pe raza comunei Agapia, se află râul cu același nume care pe teritoriul parcului își strânge apele din pâraiele Muncelu, Sihla și Dărușagu.

În partea de sud-est a regiunii este poziționat bazinul Cracăului, râu care se varsă în Bistrița la nivelul orașului Roznov. La nivelul parcului, bazinul își strânge apele din Cracăul Alb, care curge din nord-vest, din râul Boulețul, care se află în sud-vestul bazinului, precum și din râurile Cracăul Negru și Purcăroaia care curg în părțile sudică și sud-estică a bazinului hidrografic.

I.5 Istoric

Parcul Natural Vânători-Neamț are originea numelui de la comuna pe a cărei teritoriu se

⁵ T. Joja, E. Mirăuță, Gr. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 21.

⁶ *Ibidem*, p. 16.

⁷ *Ibidem*, p. 17.

⁸ F. Olteanu, *Faciesurile și tectonica Miocenului Subcarpatic din regiunea Berzunț*. București, (1953).

⁹ C. Rusu, M. Brânzilă, M. C. Mărgărint, V. Căpățână, *op. cit.*, p. 85.

întinde cel mai mult, comuna Vânători-Neamț, care în secolul XIX era parte a plasei Sus-Mijlocul, cu localitățile Vânători, Nemțișor, Condreni, Debruța, Todirițeni, Lunca, precum și mănăstirile Neamț, Secu, Vovidenia, Prohov, Sihăstria și schitul Sihla¹⁰.

De existența Vânătorii-Neamțului aflăm și în amintirile din copilărie ale lui Ion Creangă: „Din sus de Humulești vin Vânătorii-Neamțului, cu sămânță de oameni de aceia care s-au hărțuit odinioară cu Sobietzki, craiul polonilor.”. Comuna apare cu denumirea Vânători Neamțului în anuarul Socec al României Mari din anul 1925¹¹.

În anul 1950, prin Legea nr.5/6 septembrie 1950, prin care s-a realizat reorganizarea administrativ-teritorială a României (Republicii Populare Române), care a dus la desființarea județelor și înlocuirea lor cu raioane, dar și la apariția regiunilor, comuna Vânători Neamț a intrat în componența raionului Târgu Neamț, parte a Regiunii Bacău.

În anul 1968, prin Legea Nr. 2, din 16 februarie 1968, privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, când se revine la județe, orașe și comune, comuna Vânători Neamț a reintrat în componența județului Neamț, care a fost reînființat prin aceeași lege.

Dacă primul cuvânt din denumirea parcului natural este ușor de interpretat de unde își are originea, anume de la activitatea de bază care putea fi într-un mediu acoperit în majoritate de păduri pentru hrană, vânătoarea, lucrurile se complică în privința etimologiei cuvântului „Neamț”.

Deși aparent e evident că numele este preluat de la Râul Neamț (cunoscut și cu denumirea de Ozana) sau de la Cetatea Neamțului, problema se pune de etimologia cuvântului în sine. Vitalie Josanu încearcă să facă lumină în această problemă și analizează versiunile existente în privința toponimiei cuvântului.

Acesta menționează că această denumire își are la bază prezența în trecut pe acest teritoriu a unor populații germanice colonizatoare, sași sau cavaleri templieri, la care în trecut au apelat ungurii pentru a apăra granița de est a Transilvaniei, susținându-și afirmația și cu o legendă locală apărută în lucrarea „Reflecții istorice privitoare la Cetatea Neamțului”, publicată în anul 2009 la editura Crigarux: „înainte de Ștefan Vodă, cu mult înainte, au venit niște nemți pe-aici s-au silit pe oameni de le-au cărat piatra și le-a clădit cetatea. Săraci lipiți pământului, pierindu-le vitele cărând la piatră și, după ce s-au mântuit boii și caii, au pus și vacile la jug.” Această teză a fost susținută în trecut și de istoricul basarabean Bogdan Petriceicu Hajdeu.

O altă versiune a etimologiei termenului Neamț explică faptul că ar avea o origine slavă și s-ar trage din cuvântul „němīcī”, care însemna „tăcut”, „liniștit”, „mut”, cuvânt de la care, conform lui Vitalie Josanu a derivat pentru denumirea neamurilor germanice „nemeti”, pentru că nu erau înțeleși. Sub acest etnonim în spațiul românesc triburile germanice s-au făcut cunoscute, ajungând ca germanicii să fie denumiți nemți, cu singularul neamț, de unde și denumirea râului, a cetății, a târgului devenit oraș, dar și a comunei peste care se suprapune parcul natural analizat.

I.6 Populația

După cum s-a menționat anterior Parcul Natural Vânători-Neamț este situat pe teritoriul a șapte unități administrative din județul Neamț. Este vorba de șase comune: Agapia ce ocupă un teritoriu de 60,37 km², comuna Bălțătești a cărei arie de teren ocupată însumează doar 35,02 km², fiind comuna cu cea mai mică suprafață, comuna Brusturi care are o suprafață de 50,15 km², comuna Răucești cu o suprafață de 77,66 km², comuna Crăcăoani a cărei suprafață este de 131,79 km² și comuna Vânători-Neamț ce are suprafața de 166,72 km², fiind cea mai mare ca suprafață dintre comunele care se suprapun cu aria naturală protejată. Parcul Natural Vânători-Neamț ocupă și o parte

¹⁰ G. I. Lahovari, *Marele Dicționar Geografic al României*, 5, București, 1902, p. 758–759.

¹¹ Biblioteca Congresului SUA, *Anuarul SOCEC al României Mari*, Librăria Socec & Co. București (1924-1925). p. 511, <http://lcweb2.loc.gov/>.

din extravilanul municipiului Târgu Neamț, care are o suprafață de 42,97 km².

Parcul natural se suprapune cu teritoriul a șapte unități administrativ-teritoriale, dar are în componență sa terenul intravilan doar a trei sate: Mitocul Bălan, Magazia și Cracăul Negru.

Populația singurului oraș ce are în componența o parte din aria protejată a parcului studiat, municipiul Târgu-Neamț, conform recensământului din 1992 avea o populație de 23.226 locuitori, care a scăzut după cum reiese din recensământul din 2002 la 23.072 locuitori, pentru ca apoi la recensământul din 2011, populația municipiului Târgu Neamț să scadă la 22.516 locuitori.

Comuna Agapia, pe baza informațiilor recensământului din 1992, avea o populație de 4.186 locuitori, care a crescut la 4.304 locuitori în anul 2002, creșterea continuând pentru ca în anul 2011 să ajungă la 4.320 de locuitori.

Pentru comuna Bălțătești datele INS prezintă o populație de 7.253 locuitori în anul 1992, care a scăzut în 2002 la 6.891 locuitori. Scăderea numărului populației s-a menținut, iar pentru anul 2011, în cadrul comunei Bălțătești mai locuiau doar 4.423 persoane.

Conform recensământului din anul 2002, comuna Brusturi avea o populație de 5.669 locuitori, în scădere față de recensământul anterior din anul 1992, când populația comunei atingea numărul de 5.973 locuitori. Evoluția descendentă a numărului populației a fost continuă, iar la ultimul recensământ din 2011, numărul locuitorilor comunei a scăzut la 4.100 persoane.

Comuna Crăcăoani avea în anul 1992 o populație de 4.744 persoane, care a scăzut la 4.513 locuitori, pentru ca apoi să crească ușor la 4.524 locuitori la recensământul din anul 2011.

Datele INS arată că populația comunei Răucești în anul 1992 avea o populație de 7.847 persoane, număr care a crescut în 2001 la 8.157 de persoane. Ritmul s-a menținut, iar în anul 2011, conform Institutului Național de Statistică, numărul populației din comuna Răucești a crescut la 8.772 persoane.

Comuna Vânători-Neamț avea în anul 1992 o populație de 8.133 persoane, număr care a crescut până în anul 2002 la 8.436 persoane. La recensământul din 2011, populația comunei număra 8772 persoane.

Densitatea populației reprezintă numărul de locuitori raportat la unitatea de suprafață, care este măsurată de obicei la un kilometru pătrat.

Densitatea populației este rezultatul unor condiții istorice, economice și sociale date și totodată un factor care contribuie la explicarea multor probleme de același gen. În virtutea unor împrejurări, populația unei țări cunoaște o anumită repartizare geografică, care este în continuă schimbare, grație fluxurilor migratorii și proceselor demografice care au loc în cadrul fiecărei unități administrativ-teritoriale¹².

Știind suprafața și numărul populației conform ultimului recensământ din 2011, pe baza datelor publice de pe site-ul oficial al INS, se poate calcula densitatea unităților administrativ teritoriale ce fac parte din aria protejată a Parcului Natura Vânători-Neamț.

Pentru o mai bună observare a evoluției în timp a modificărilor cu privire la numărul populației din cadrul parcului natural s-a realizat un tabel, care este prezentat în cele ce urmează, ce conține și densitatea populației calculată pentru fiecare unitate administrativ-teritorială calculată pentru anul 2011, anul ultimului recensământ ce a avut loc în România.

¹² C. Vert, *Geografia populației – Teorie și Metodologie*, Editura Mirton, Timișoara, 2001.

Tabel 1. Evoluția populației din UAT de pe raza Parcului Natural Vânători-Neamț, date prelucrate de pe www.insse.ro și ESRI România.

Localități	Ani			Suprafață (kmp)	Densitate 2011 (loc./kmp)
	Anul 1992	Anul 2002	Anul 2011		
	UM: Număr persoane				
	Număr persoane	Număr persoane	Număr persoane		
ORAȘ TÂRGU NEAMȚ	23226	23072	22516	42,97	523,994
COMUNA AGAPIA	4186	4304	4320	60,37	71,559
COMUNA BĂLȚĂTEȘTI	7253	6891	4423	35,02	126,300
COMUNA BRUSTURI	5973	5669	4100	50,15	81,755
COMUNA CRĂCĂOANI	4744	4513	4524	131,79	34,328
COMUNA RAUCEȘTI	7847	8157	8550	77,66	110,096
COMUNA VÂNĂTORI-NEAMȚ	8133	8436	8772	166,72	52,616

Se poate observa un lucru interesant. Deși, la nivel național numărul populației a scăzut constant de la revoluția și/sau lovitura de stat din 1989-1990, în unele unități administrativ teritoriale evoluția lucrurilor a fost inversă. În aceeași situație se află și comunele Agapia, Răucești, Vânători-Neamț și parțial Crăcăoani, care și-a inversat ușor sensul de la scăderea populației după 2002.

Cel mai probabil acest lucru s-a produs datorită creșterii condițiilor de viață, fundamentată pe dezvoltarea economiei locale, bazate pe ramura economică a turismului, care are un cadru natural favorabil, dar și istoric pentru a se dezvolta în județul Neamț.

Pentru a vedea dacă acest lucru este valabil și pentru comunele analizate, s-a verificat numărul locurilor turistice din comune și s-a constatat că într-adevăr comunele fără creștere de populație sunt comunele fără puncte turistice de mare relevanță (comuna Brusturi) sau care cel puțin nu sunt foarte cunoscute publicului larg (comuna Bălțătești), în timp ce comunele cu creștere a populației au puncte de atracție destul de importante pentru județul Neamț, după cum este comuna Răucești cu Stațiunea balneoclimaterică și tabăra școlară Oglinzi sau comuna Agapia cu faimoasa mănăstire cu același nume, care are picturi realizate inclusiv de marele pictor român Nicolae Grigorescu.

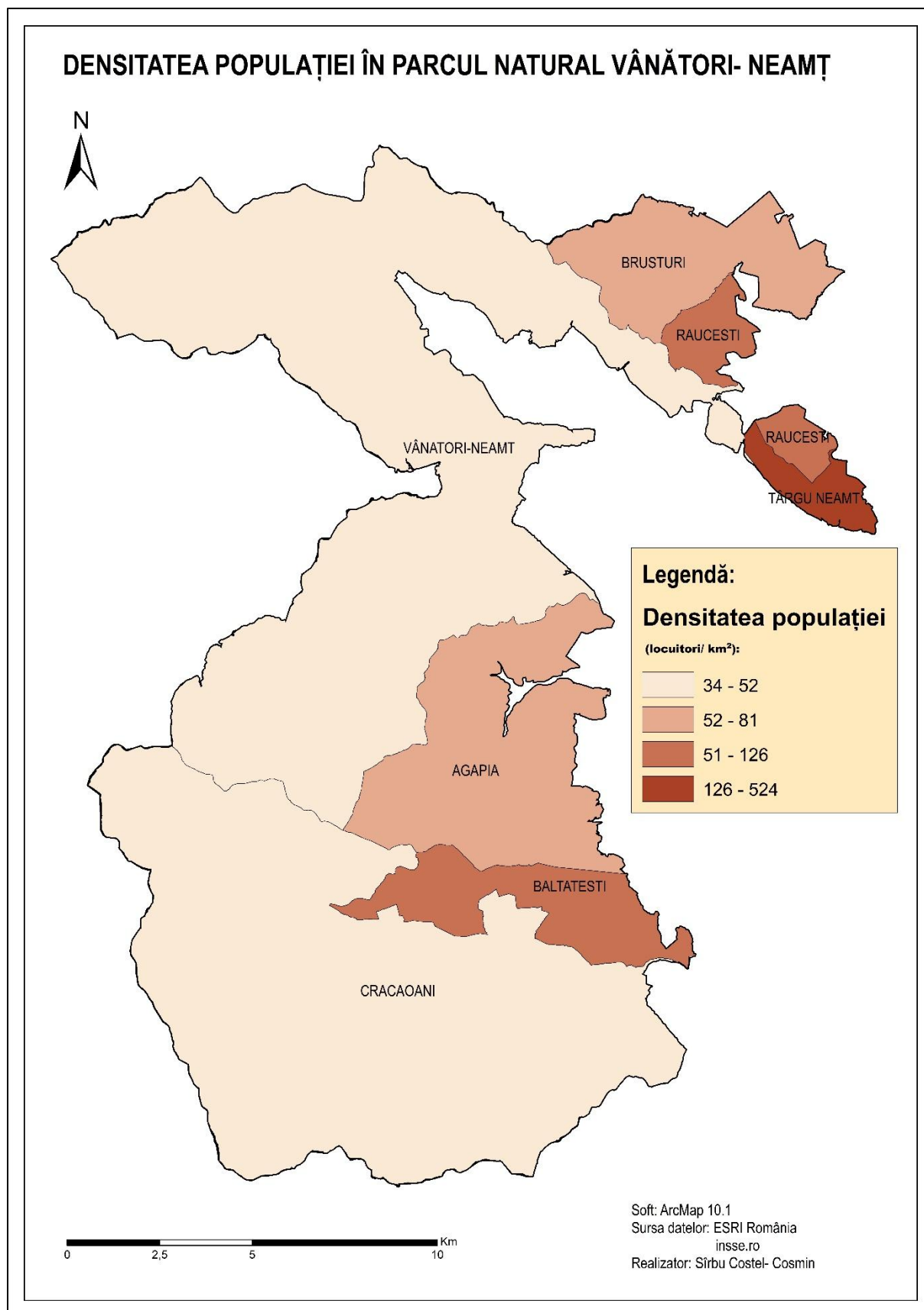

Fig. 3. Densitatea populației în Parcul Natural Vânători-Neamț

Pentru a identifica și situația în privința structurii etnice a populației, au fost preluate tabele de date de pe site-ul Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală¹³, care a prelucrat informații referitoare la recensământul din 2002 de la Institutul Național de Statistică al României. Pe baza acestei surse, s-a realizat un tabel centralizator al unităților administrativ-teritoriale pe teritoriul cărora se întinde Parcul Natural Vânători-Neamț.

Din informațiile oferite de tabel reiese o populație majoritar românească, eterogenă, existând localități cu doar 2-3 persoane, care s-au declarat la recensământ ca fiind membri ai altor grupuri etnice.

Cea mai diversă populație din punct de vedere etnic este după cum era de așteptat municipiul Târgu Neamț, unde sunt reprezentanți ai nouă grupuri etnice diferite de cea românească, pe lângă grupul de locuitori incluși în cadrul recensământului la categoria „Alte etnii”.

Unitatea administrativ-teritorială cu cel mai mic număr de români este comuna Crăcăoani, unde procentual românii au 94.40%, fiind urmași de țigani (rromi) cu un procent de 5.46%.

Tabel 2: Structura etnică a populației în anul 2002, date prelucrate de pe edrc.ro.

Etnie	Târgu Neamț		Agapia		Bălțătești		Brusturi		Crăcăoani		Răucești		Vânători-Neamț	
	2015	98.32 %	454	99.97 %	667	99.97 %	560	99.96 %	428	94.40 %	823	99.61 %	860	97.55 %
Români:	2		1		3		0		8		1		9	
Maghiari:	12	0.05%	-	-	-	-	-	-	4	0.08%	1	0.01%	2	0.02%
Romi (Țigani):	302	1.47%	-	-	-	-	-	-	248	5.46%	31	0.37%	213	2.41%
Ucraineni :	2	0.0%	1	0.02%	1	0.01%	-	-	1	0.02%	-	-	1	0.01%
Germani:	2	0.0%	-	-	1	0.01%	-	-	-	-	-	-	-	-
Ruși-lipoveni:	1	0.0%	-	-	-	-	1	0.01%	-	-	-	-	-	-
Turci:	1	0.0%	-	-	-	-	-	-	1	0.02%	-	-	-	-
Greci:	3	0.01%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Evrei:	12	0.05%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Italieni:	3	0.01%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Altă etnie:	6	0.02%	-	-	-	-	1	0.01%	-	-	-	-	-	-

II. Arii protejate

În cadrul Parcului Natural Vânători-Neamț au fost identificate cinci zone ce cuprind arii protejate: rezervația forestieră „Pădurea de Argint”, rezervația forestieră „Codrii de Aramă”, rezervația de stejar „Dumbrava”, rezervația de zimbri și faună carpatină „Dragoș -Vodă” și aria protejată a sitului arheologic medieval vechiul Schit Nifon al Mănăstirii Neamț de la Vânători Neamț. După cum spune și denumirea rezervațiilor Pădurea de Argint, Codrii de Aramă și Dumbrava sunt rezervații forestiere, Dragoș-Vodă este rezervație faunistică, iar Vechiul Schit Nifon este o zonă de protecție a sitului arheologic.

¹³ <http://www.edrc.ro/about.jsp>

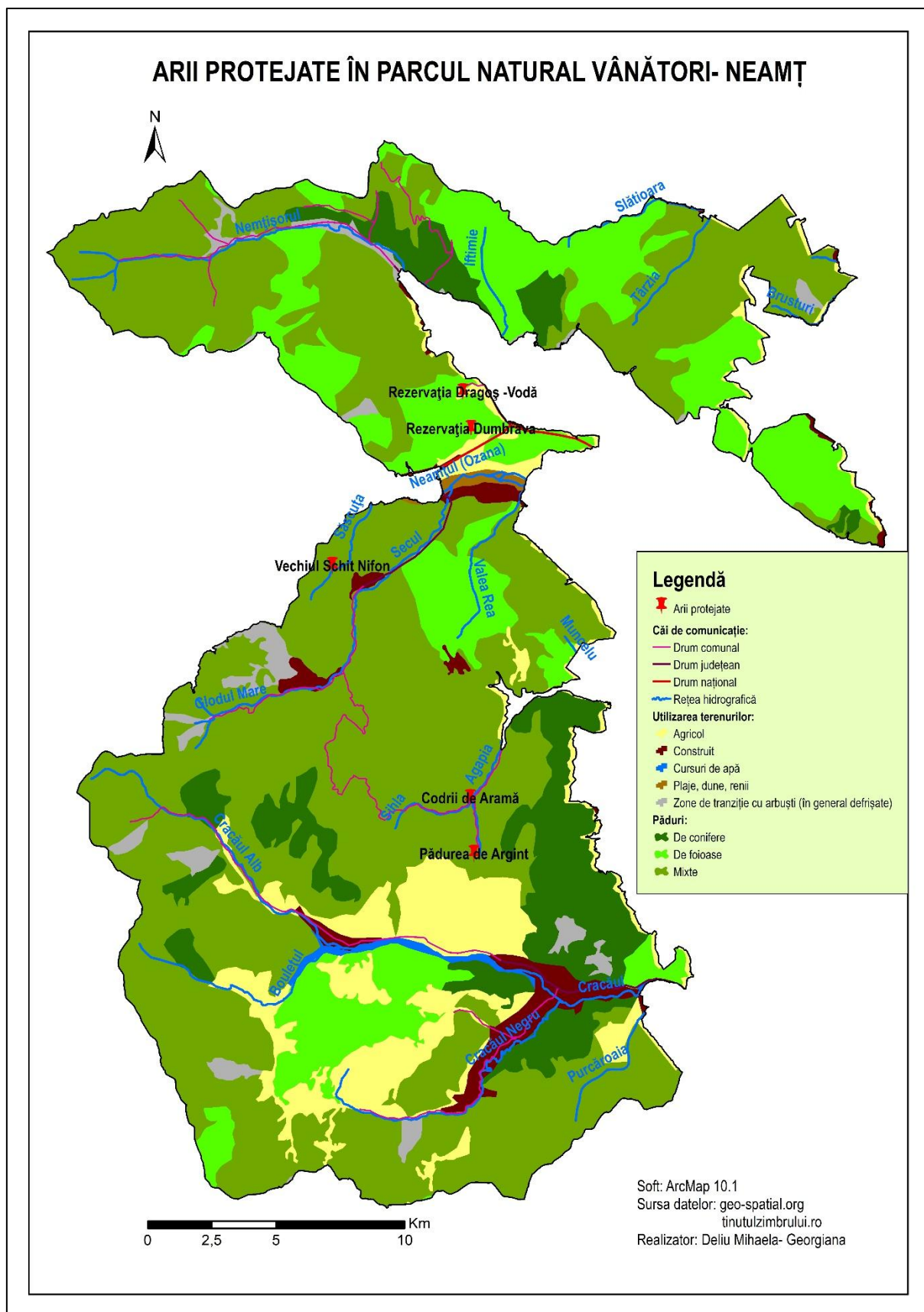

Fig. 4. Arii protejate în Parcul Natural Vânători-Neamț.

II.1 Rezervația forestieră „Pădurea de Argint”

Rezervația forestieră „Pădurea de Argint” după cum se vede și în figura 4 se află în partea central-estică a Parcului Natural Vânători-Neamț. Rezervația se află pe teritoriul comunei Agapia, lângă Ocolul Silvic Văratec.

Pădurea de argint este o rezervație naturală de tip forestier conform Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii și a fost declarată arie protejată prin Legea nr. 5 din 6 martie 2000.

Aria protejată reprezintă o zonă împădurită, având rol de protecție pentru specii arboricole de mesteacăn secular ce cuprinde arbori bătrâni cu vârsta de peste 100 de ani, dar și arbori cu vârste de 20 și 50 de ani. Ultimul studiu efectuat în rezervație, în anul 1999, a evidențiat un număr de 150 specii de plante¹⁴.

Suprafața acesteia s-a redus semnificativ de la aproximativ 20 de hectare la 2,4 hectare.

Pentru conservarea acestei rezervații în decursul anilor s-au efectuat mai multe lucrări care au constat în: împăduriri cu mesteacăn în anii 1968 și 1996 precum și în împrejmuirea cu gard din plasă de sârmă pentru protejarea arealului împotriva pășunatului.

Fig. 5. Pădurea de Argint, www.casaeminescuvaratec.com

II.2 Rezervația forestieră „Codrii de Aramă”

După cum se vede în figura 4, Rezervația forestieră „Codrii de Aramă” se află la nord de Rezervația forestieră „Pădurea de Argint”, pe teritoriul administrativ al comunei Agapia, în partea central-estică a Parcului Natural Vânători-Neamț, între satele Văratec și Filiora, la vest de acestea.

Codrii de Aramă este o rezervație naturală de tip forestier conform UICN și a fost declarată arie protejată prin Legea nr. 5 din 6 martie 2000.

¹⁴ V. Șeremet, *Parcul Natural Vânători- Neamț*. Chișinău, 2010, p. 10.

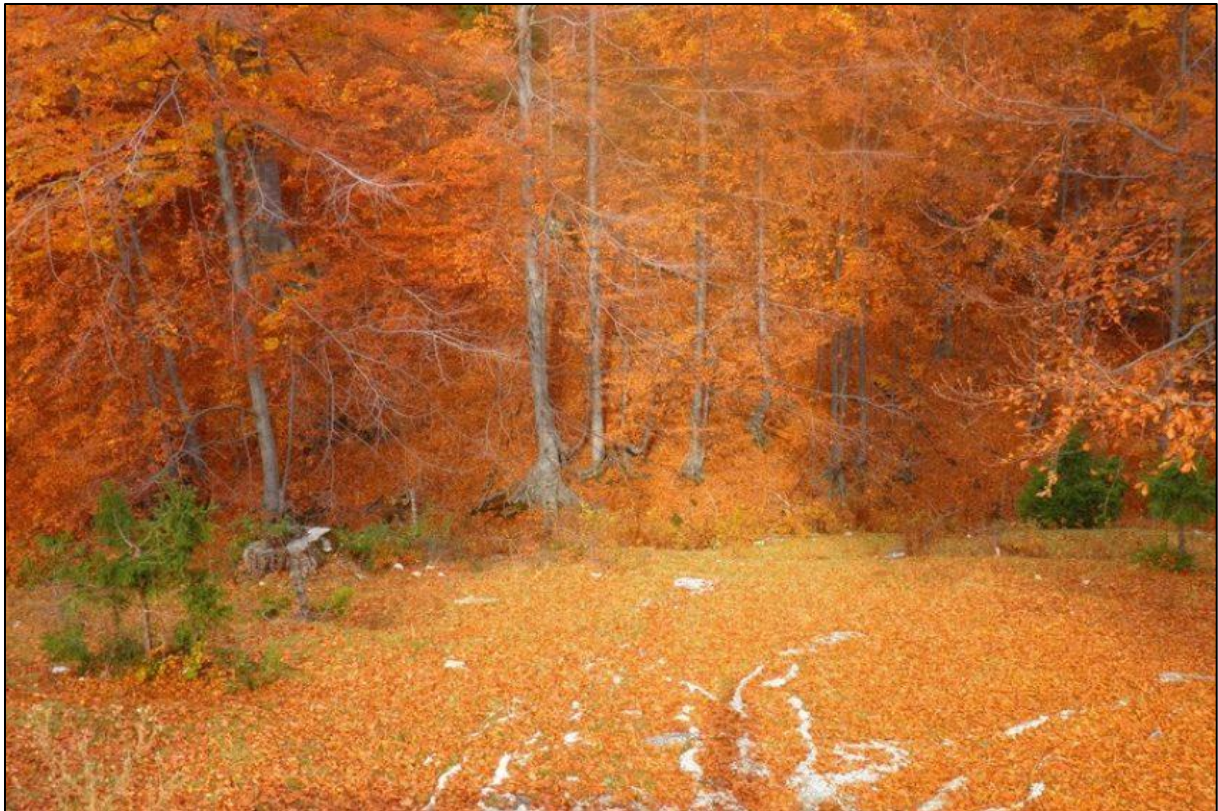
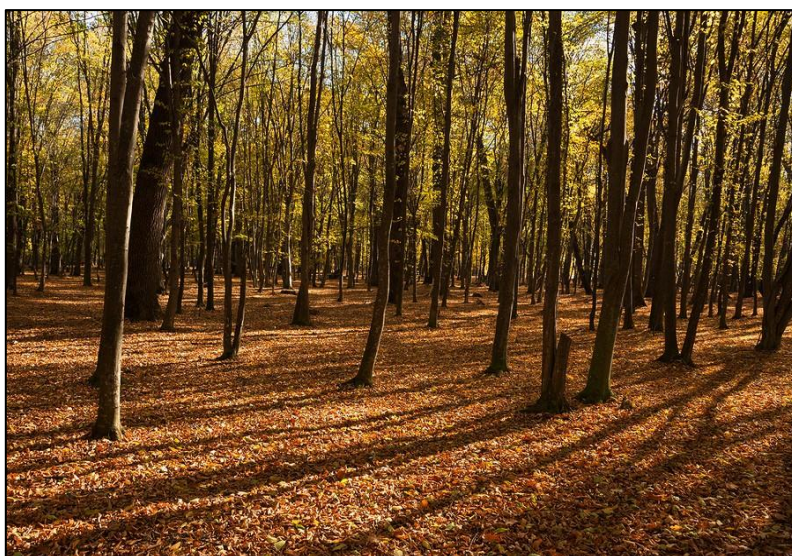

Fig. 6. Codrii de Aramă, www.informatii-romania.ro

Aria protejată are rol de protecție pentru specii arboricole de gorun secular, alături de acesta aici fiind inventariate alte cca. 300 specii de plante. Cei mai în vârstă arbori au peste 135 ani. Rezervația naturală are o suprafață de aproximativ 10,2 hectare.

II.3 Rezervația de stejar „Dumbrava”

Rezervația de stejar „Dumbrava” este localizată în partea central nordică a Parcului Natural Vânători-Neamț. Rezervația se află între valea pârâului Neamț și cea a pârâului Nemțșor, accesul în rezervație fiind posibil de pe mai multe drumuri naționale.

Rezervația este una de tip forestier, fiind pusă sub protecție datorită faptului că are în componență stejari seculari, vârsta acestora fiind cuprinsă între 150 și 200 de ani, alături de care s-au identificat alte 208 specii de plante vasculare aparținând a 50 de familii (de subarboretul, infiltrațiile de conifere și flora ierboasă). Pădurea Dumbrava are o suprafață de 56,6 hectare.

Fig. 7. Rezervația Dumbrava, www.viziteazaneamt.ro

II.4 Rezervația de zimbri și faună carpatină „Dragoș-Vodă”

Rezervația de zimbri și faună carpatină „Dragoș -Vodă” se află situată în nord-estul regiunii. Rezervația se află pe teritoriul administrativ al comunei Vânători-Neamț, în apropierea Mănăstirii Neamț. Rezervația a fost înființată în anul 1968 fiind o arie protejată de interes național de tip faunistic conform UICN. Aceasta a fost declarată arie protejată prin Legea nr.5 din 6 martie 2000.

Fig. 8. Rezervația Dragoș- Vodă, www.viziteazaneamt.ro

Pe lângă această rezervație de zimbri, în rezervație trăiesc în condițiile unei grădini zoologice organizate la standarde europene „mai toate mamiferele mari ce sunt caracteristice faunei carpatine: ursul brun, cerbul carpatin, cerbul lopătar, mistrețul, căprioara, vulpea, lupul, bursucul, pisica sălbatică, jderul, precum și o diversitate de specii de păsări”¹⁵.

Fig. 9. Rezervația Dragoș- Vodă, www.viziteazaneamt.ro

albă, barza neagră, cocoșul de munte, ierunca etc.

Arealul se întinde pe o suprafață de 11.500 hectare dintre care 4 hectare sunt ocupate de

Doi ani mai târziu de la înființare au fost aduse primele trei exemplare de zimbri din Polonia, asta după ce în anul 1800 dispăruse ultimul exemplar de zimbru din țara noastră. În anul 1974 s-au înregistrat primele nașteri, trei ani mai târziu fiind adus un nou lot de cinci zimbri.

Actualmente în parc s-a ajuns la o populație de peste treizeci de zimbri dintre care douăzeci și cinci sunt integrați într-un program de creștere în semilibertate.

Pe teritoriul rezervației se găsesc trei izuri: Iazul Căpriorilor, Iazul Cerbilor și Iazul Zimbrilor fiind populate cu exemplare de: biban, caras, crap, șalău, știucă precum și cu alte specii specifice acvifaunei.

De asemenea, în arealul rezervației se pot identifica peste 100 de specii de păsări precum: acvila de pădure, acvila țipătoare mică, ciuful de pădure, cucuveaua, huhurezul mare, huhurezul mic, uliul păsărar, uliul porumbar, viesparul, alunarul, ciocănitoarea neagră, cristelul de câmp, pescărelul negru, pescărușul albastru, barza

¹⁵ www.viziteazaneamt.ro.

grădina zoologică din cadrul arealului.

II.5 Zona de protecție a sitului arheologic medieval vechiul Schit Nifon al Mănăstirii Neamț de la Vânători Neamț

Zona de protecție a sitului arheologic medieval vechiul Schit Nifon al Mănăstirii Secu¹⁶ de la Vânători Neamț se află în partea central-vestică a Parcului Natural Vânători-Neamț, în teritoriul administrativ al comunei Vânători-Neamț, situat la circa 2 kilometri nord-vest de Mănăstirea Secu și la circa 300 metri sud-vest de noul Schit Nifon.

Conform Cronicii cercetărilor arheologice din România „Vechiul Schit Nifon, ar fi fost ctitorit în anul 1667, având ca hramuri Buna Vestire și Sf. Ierarh Modest, iar altă sursă dă ca an de fondare anul 1690, fiind rectorit la anul 1765”¹⁷.

Zona de protecție a unui șantier arheologic asemeni sitului arheologic în sine este conform legii (Ordonanța nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național) și o zonă cu potențial arheologic.

Fig. 10. Vechiul Schit Nifon, foto. C. Sirbu.

Vechiul Schit Nifon este un sit arheologic de tip religios, fiind în proprietatea Mănăstirii Secu și inclusă în Repertoriul Arheologic Național sub codul 125025.04 conform ultimei modificări din 17 iunie 2015 aduse fișei.

Pe amplasamentul schitului se află: stânca, Biserica, chiliile, o fântână, un depozit de nisip, precum și cuptoare folosite la arderea materialelor.

¹⁶ Situl arheologic este în curs de clasare.

¹⁷ <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=5421>

Conform documentelor arheologice stânca prezintă urme antropice care datează înainte de construirea Bisericii. Astfel se consideră că locurile din partea de jos au fost destinate depunerii de ofrande, iar în partea centrală există urme ale cioplirii pietrei.

Cât despre Biserică, aceasta are lungimea de 20,5 metri și lățimea de 7,2 metri. În primă etapă, Biserica avea intrare pe latura sudică și era formată din altar, naos și pronaos. Ulterior s-a dispus modificarea intrării pe latura vestică și adăugarea pridvorului, iar la final au fost îngroșate zidurile și îngustate ferestrele¹⁸.

Din istoricul Schitului Nifon aflăm că ruinele chiliilor sunt dispuse pe laturile vestică și nordică ale schitului și au fost construite în ultima etapă de existență a complexului monahal (final de secol XVIII). Cercetările arheologice de până acum au condus la concluzia că au fost locuite, nu au suferit incendii sau alte distrugerii și au fost părăsite în mod sistematic și pașnic.

Cât despre fântână, acesta are adâncimea de 12 metri și diametrul de un metru și a fost zidită din piatră de talie medie legată cu pământ în a doua etapă majoră de evoluție a schitului.

Depozitul de nisip identificat în aria protejată are structură geologică diferită de solul pe care se află situl sau din împrejurimi, fiind cel mai probabil adus din dealurile de la est de râul Moldova și folosit ca materie primă pentru cărămizi și alte obiecte din ceramică necesare comunității¹⁹.

Cuptoarele împreună cu fântâna și depozitul de nisip reprezintă o dovadă că obștea monahală din schit desfășura activități economice importante, confecționând cărămidă și, posibil, și obiecte ceramice.

Suprafața totală a ariei protejate este de 16,28 hectare.

III. Indici de mediu

Deoarece discutăm despre o arie protejată care intră în categoria parcurilor naturale, s-a ales calcularea indicelui normalizat de vegetație (NDVI) precum și o analiză a calității aerului prin intermediul indicelui AFRI₂₁₀₀ (Aerosol free vegetation index 2100).

Ne așteptăm ca NDVI să prezinte valori crescute datorită modului de utilizare al terenurilor care prezintă un grad ridicat de terenuri acoperite cu păduri și alte tipuri de vegetație, în timp ce pentru AFRI_{2,1} ne așteptăm ca rezultatele să indice valori scăzute ale acestui indice tocmai datorate prezenței vegetației care folosește drept mediu de absorbție pentru aerosoli.

Termenul de aerosoli se referă la un ansamblu de particule, solide sau lichide, aflate în dispersie într-un mediu gazos²⁰.

III.1 Indicele normalizat de vegetație

Indicele normalizat de vegetație sau Normalized Difference Vegetation Index (NDVI) a fost introdus în literatură de Rouse în anul 1973 cu intenția de a cartografia pe baza imaginilor satelitare ERTS (prima generație de imagini Landsat) vegetația de Câmpie din SUA. Acesta este și este printre primii, dar și cei mai populari indici de vegetație²¹.

Indicele normalizat de vegetație este des folosit în agricultură, silvicultură, în identificarea principalelor probleme de mediu și a fost asociat cu diferite caracteristici ale plantelor precum tipul de vegetație, conținutul de apă al vegetației, biomasa și productivitatea sau concentrația de clorofilă²². „Prima formulă a avut în vedere evidențierea semnăturilor spectrale ale vegetației în infraroșul apropiat (zona spectrală în care clorofila are reflectanța cea mai mare), în raport cu cea din zona roșului (în care

¹⁸ <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4859>.

¹⁹ <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=5965&d=Vanatori-Neamt-Vechiul-Schit-Nifon-al-Manastirii-Secu-2017>.

²⁰ *** *Micul dicționar academic, ediția a II-a*, Editura Univers Enciclopedic. București. (2010).

²¹ B. G. Boerencu, *Monitorizarea speciilor de vegetație acvatică submersă din Delta Dunării prin mijloace de teledetecție*. București, 2015, p. 16.

²² A. Karnieli, Y. J. Kaufman, L. Remer, A. Wald, *AFRI — aerosol free vegetation index*, (2001). p. 1.

radiațiile luminoase sunt absorbite de clorofilă, fapt pentru care ea impune culoarea verde a vegetației sănătoase, aflate în plin sezon)”. Formula pe baza căreia se calculează valorile indicelui normalizat de vegetație este următoarea: $NDVI = \frac{NIR - RED}{NIR + RED}$ ²³. NIR se referă la banda spectrală infraroșu apropiat, iar RED la banda spectrală pentru roșu vizibil.

Pentru acest studiu, indicele normalizat de vegetație a fost calculat folosind imagini satelitare Landsat 8 din data 12 aprilie 2018, ora 09:00 atunci când vegetația este mai densă, achiziționate de pe apps.sentinel-hub.com (vezi bibliografie) prin intermediul benzilor spectrale 4 și 5, unde banda 4 reprezintă roșu vizibil, iar banda 5 reprezintă infraroșu apropiat²⁴, formula de mai sus devenind astfel: $NDVI = \frac{B5 - B4}{B5 + B4}$.

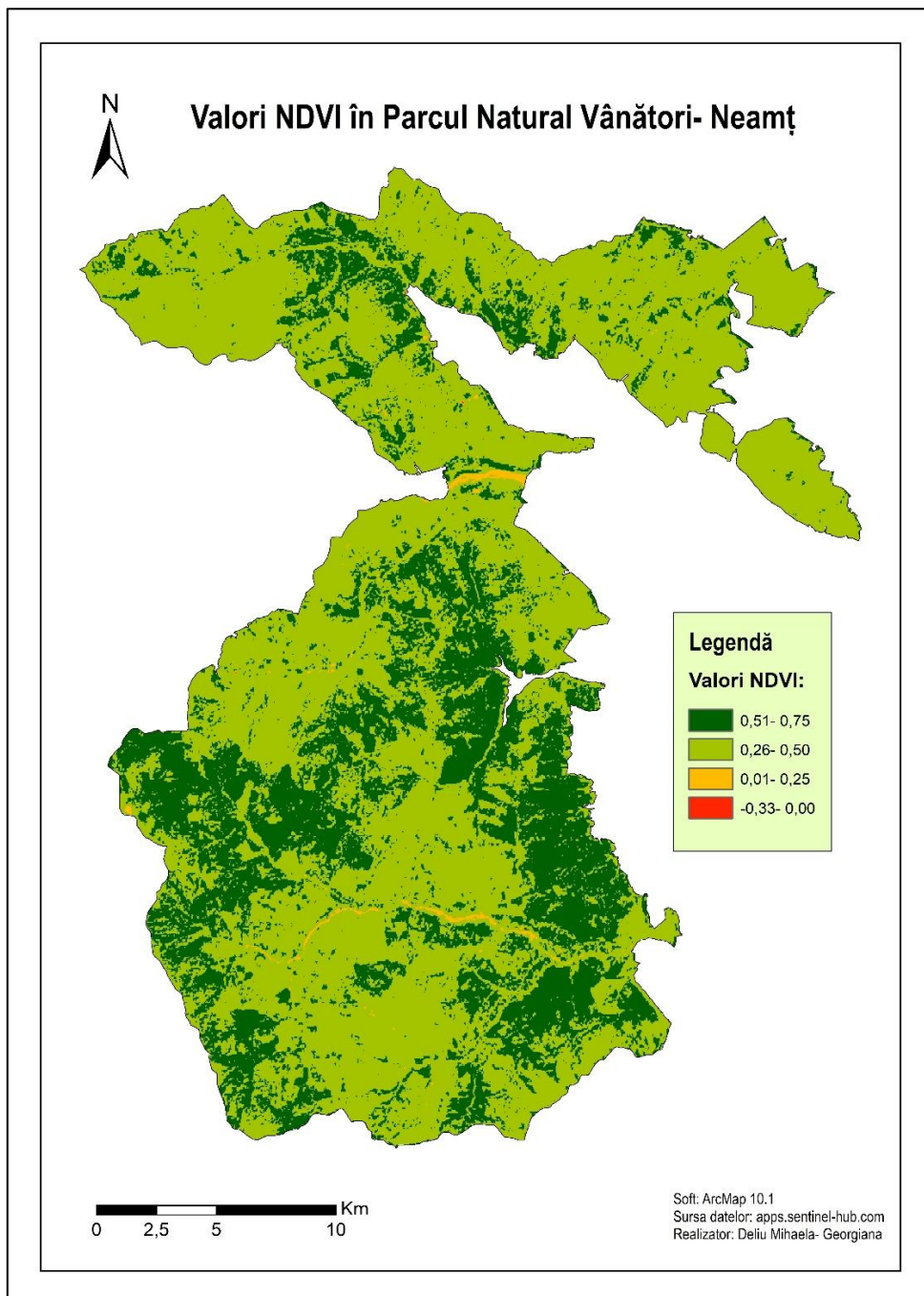

Fig. 11. Valori ale NDVI în Parcul Natural Vânători-Neamț

²³ <http://www.geotutorials.ro/ndvi>.

²⁴ <https://landsat.usgs.gov/what-are-band-designations-landsat-satellites>.

Valorile cele mai mari ale indicelui normalizat de vegetație se apropie de 1, mai exact 0.75 și sunt reprezentate prin tonuri de culoare verde închis. „Acestea sunt asociate celor mai consistente păduri și totodată celor mai sănătoase prin care frunzișul abundent reflectă puternic radiații infraroșii și le absoarbe pe cele roșii”²⁵. După cum se vede în figura 11, valori mari ale indicelui de vegetație cuprinse între 0,51 și 0,75 și sunt identificate în mare parte în zona sudică a regiunii. Valori mari ale indicelui de vegetație au fost identificate și în partea central-nordică.

Vegetația moderată este reprezentată de culoare verde deschis și are valori ale indicelui de vegetație cuprinse între 0,26 și 0,5. La nivelul regiunii se observă predominanța acestei clase fiind asociată pădurilor care au frunzișul moderat și terenurilor agricole.

Terenurile cu vegetație redusă sunt caracterizate prin valori ale indicelui de vegetație cuprinse între 0,01 și 0,25, acestea sunt indicate prin culoare galben. Vegetația redusă este asociată în acest caz cu terenurile destinate construcțiilor, dar care au vegetație în jur și insular la nivelul terenurilor agricole reprezentate de pajiști sau fânețe. Acest rezultat este cauzat de limitarea rezoluției spațiale la 30 metri a imaginilor Landsat multispectrale, aceste limite fiind greu de atins deoarece determinarea indicelui normalizat de vegetație se face la nivel de pixel.

Densitatea mare a acestui tip de vegetație întâlnim în jurul Schitului Icoană Nouă, localizat în nord-vestul regiunii, în jurul Mănăstirii Neamț, în jurul Schitului Pocrov, în albia majoră a Ozanei precum și la nivelul intravilanelor satești: Magazia, Cracăul Negru și Mitocul Bălan.

Lipsa vegetație de orice tip, a clorofilei este reprezentată prin culoarea roșu, exprimă solul sau roca la zi ce absorb mai mult infraroșul apropiat²⁶. În zona studiată valorile indicelui de vegetație corespunzătoare acestei clase sunt cuprinse între -0,33 și 0, valoare mai apropiată de 0 decât de -1. Având în vedere ponderea ridicată a terenurilor și rezoluția spațială a imaginilor Landsat din cadrul Parcului Natural Vânători-Neamț valori ale acestei clase sunt identificate insular în zonele construite.

III.2 Aerosol free vegetation index 2100

Indicele vegetației fără aerosoli 2100 este un indice modificat de vegetație. Se demonstrează că, în condiții de cer senin, AFRI (și mai ales AFRI_{2,1}) seamănă foarte mult cu indicele normalizat de vegetație (NDVI), prezentat anterior, iar valorile lor sunt aproape identice. Avantajul este că derivații AFRI (AFRI_{1,6} și AFRI_{2,1}), folosindu-se de benzile spectrale SWIR (infraroșu mediu) au capacitatea de a penetra coloana atmosferică chiar și atunci când există aerosoli, cum ar fi fumul sau sulfatații. În consecință, acești indicatori au o aplicație majoră în evaluarea vegetației în prezența fumului, a poluării antropice sau a poluării vulcanice²⁷.

Formula de calcul pentru indicele vegetației fără aerosoli 2100 este: $AFRI_{2,1} = \frac{NIR - 0,5 * 2100nm}{NIR + 0,56 * 2100nm}$. S-a decis calcularea acestuia folosind imagini satelitare Landsat 5, sursă de date apps.sentinel-hub.com. Pentru Landsat 5, lungimea de undă 2100nm este echivalentul benzii spectrale 7, pentru infraroșu mediu (SWIRII), astfel formula anterior prezentată devine: $AFRI_{2,1} = \frac{NIR - 0,5 * SWIRII}{NIR + 0,56 * SWIRII}$ ²⁸.

După cum am precizat anterior NIR se referă la banda spectrală infraroșu apropiat fiind corespondentul benzii 4 pentru astfel de imagini satelitare, iar SWIRII se referă a infraroșu mediu fiind corespondentul benzii 7 pentru imagini satelitare Landsat 5 astfel formula capătă o nouă formă: $AFRI_{2,1} = \frac{B4 - 0,5 * B7}{B4 + 0,56 * B7}$ ²⁹.

La fel ca NDVI, AFRI_{2,1} i-a valori cuprinse între -1 și 1, în Parcul Natura Vânători-Neamț, valorile AFRI_{2,1} sunt cuprinse în intervalul -0,22 și 0,89.

²⁵ <http://www.geotutorials.ro/ndvi/>.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ A. Karnieli, Y. J. Kaufman, L. Remer, A. Wald, *op. cit.*, p. 1.

²⁸ <https://www.indexdatabase.de/db/i-single.php?id=395>.

²⁹ <https://landsat.usgs.gov/what-are-band-designations-landsat-satellites>.

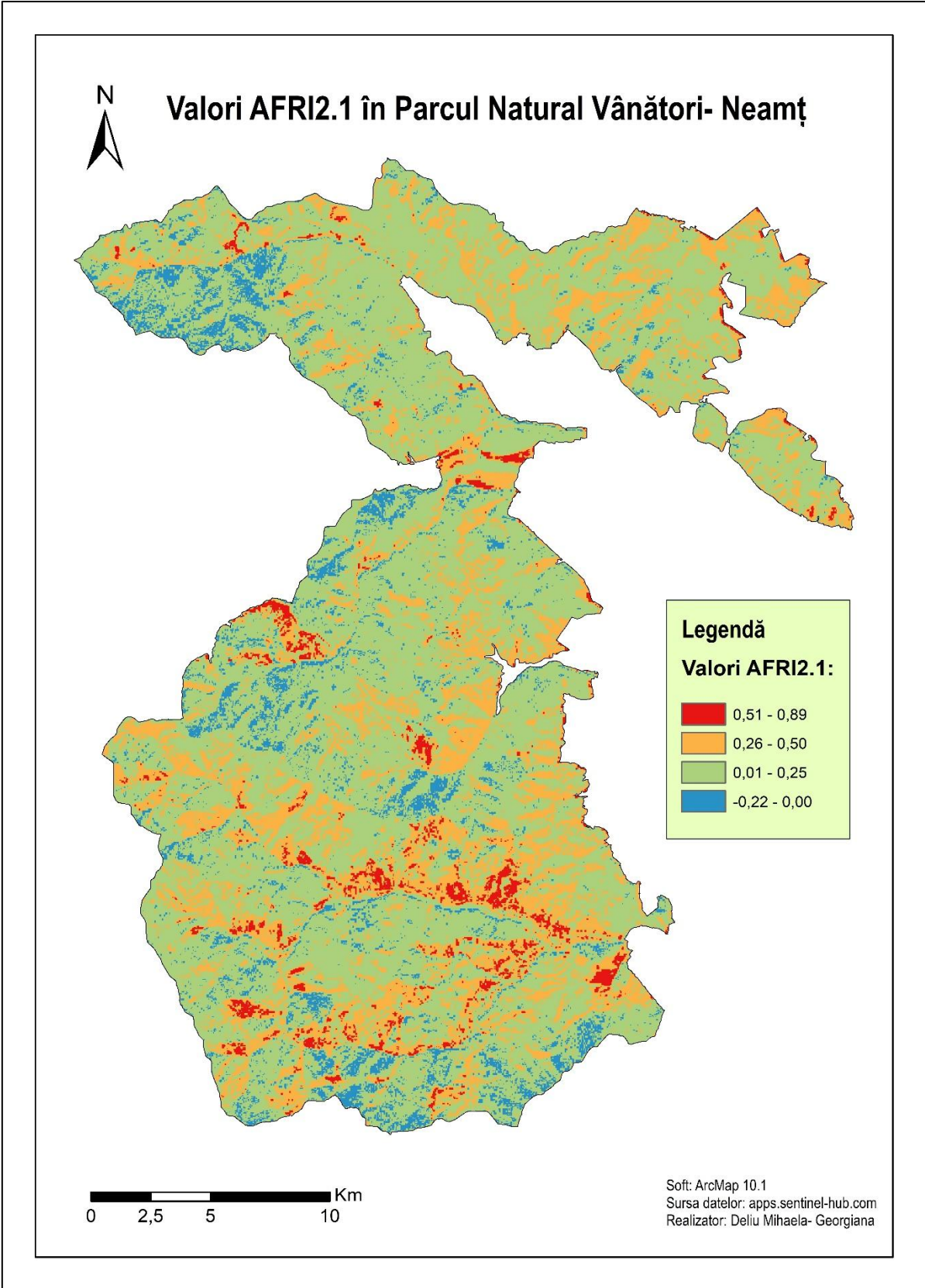

Fig. 12. Valori AFRI_{2,1} în Parcul Natural Vânători-Neamț

Valorile cele mai mari ale indicelui vegetației fără aerosoli 2100 sunt cuprinse între 0,51 și 0,89 și reprezentate pe hartă cu culoare roșu. Valori mari ale indicelui de vegetație fără aerosoli sunt prezente în zona arealelor construite, lucru explicat de prezența fumului rezultat în urma încălzirii locuințelor având în vedere că imaginile achiziționate sunt de la sfârșitul lunii octombrie. Alte valori mari ale acestui indice sunt întâlnite în lungul căilor de comunicație, fiind rezultatul noxelor de la mașini.

Valorile moderate ale acestui indice sunt cuprinse între 0,26 și 0,5. Reprezentate pe hartă cu nuanțe de galben închis fac trecerea de la zonele construite la cele acoperite de vegetație.

Pentru a reprezenta valorile reduse ale acestui indice, cuprinse între 0,01 și 0,25 s-a ales o nuanță de verde deschis. Se observă că aceasta este clasa predominantă din întreg arealul, lucru explicat prin gradul ridicat de acoperire cu păduri și ponderea mică destinată construcțiilor. Se observă că această clasă corespunde atât terenurilor ocupate de păduri cât și celor agricole.

Lipsa vegetației acoperite de aerosoli a fost cuprinsă în clasa care ia valori de la -0,22 până la 0 și reprezentată pe hartă cu nuanțe de albastru. AFRI_{2,1} are valori negative acolo unde terenul este acoperit de păduri și nu sunt construcții, căi de comunicație sau alți factori poluanți în apropiere.

**BISERICA DE LEMN „POGORÂREA DUHULUI SFÂNT”, MEDELENI, IAȘI.
DOCUMENTARE ARTISTICĂ ȘI STILISTICĂ, STAREA DE CONSERVARE PRIVIND
ARHITECTURA, DECORAȚIA ȘI OBIECTELE DE ARTĂ***

Camelia Oana LIVADARIU

Articolul de față își propune studierea, analiza și punerea în valoare a bisericii din lemn din satul Medeleni județul Iași (Foto. 1, 2) din punct de vedere istoric, arhitectural și al patrimoniului artistic.

Cercetarea acestei biserici este determinată de starea precară de conservare a bisericilor de lemn din Moldova și de lipsa informațiilor în ceea ce privește tipologia arhitecturii bisericilor de lemn din a doua jumătate a secolului XVIII și prima jumătate a secolului XIX. Mai mult, în interiorul bisericii de la Medeleni se găsesc o serie de icoane și piese de mobilier care nu sunt puse în valoare, întrucât la momentul actual biserica nu mai este în funcțiune.

Satul Medeleni este situat în județul Iași și are ca vecini, la o depărtare de 7 km spre nord, satul Sculeni, la 3 km spre sud-est satul Petrești, la sud satul Chișărei, la vest satele Cotul lui Ivan și Grădinari iar la est, din 1812 după ce Basarabia a fost anexată Rusiei, râul Prut ce formează granița naturală între Medelenii ce aparțin teritoriului țării noastre și Medelenii ce aparțin în prezent Republicii Moldova. Cele două sate actuale până la 1812 formau unicul sat Medeleni.

Observând situarea bisericii, și anume aproximativ în mijlocul celor două sate, Medeleni de pe teritoriul României și Medeleni de pe teritoriul Republicii Moldova, putem trage concluzia că la data la care a fost construită, respectiv în 1798, înainte ca Basarabia să intre în componența Rusiei, era lăcaș de cult pentru întregul sat Medeleni. La momentul actual putem presupune că există un alt lăcaș de cult pentru comunitatea de peste graniță, dar nu deținem informații despre tipul de biserică și vechimea sa, deși nu este exclusă posibilitatea ca în partea din satul Medeleni care nu mai aparține României, să fi fost ridicată o altă biserică de lemn similară după 1812, și care să fi preluat din caracteristicile arhitecturale ale vechii biserici ce a aparținut întregului sat în secolul XVIII.

Biserica este atestată documentar în anul 1798 după cum reiese din „*Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*”¹.

Biserica nu a suferit transformări majore, deși alte însemnări legate de această așezare au fost găsite într-un document al Mitropoliei Moldovei și Sucevei din 1938² în care se menționează că biserica ar fi fost construită, de fapt, în anul 1845 de către Alecu Donici, proprietarul de pe acea vreme a Medelenilor, pe proprietatea sa.

Este interesant de observat că aceste construcții durate în lemn – multe dintre ele, declarate monumente de arhitectură încă de la jumătatea secolului XX – sunt construite pe anumite proprietăți deoarece, cum sublinia Nicolae Stoicescu: „*Pentru a studia cât mai bine istoria unui monument feudal trebuie cunoscută istoria proprietății pe care se află acestea, deoarece, de regulă, proprietarul sau proprietarii respectivi sunt și ctitori, iar monumentul nu poate fi studiat rupt de localitatea unde se găsește.*”³ Astfel încât se regăsesc date legate de proprietarii satului începând cu anul 1521⁴.

* Studiul are la bază lucrarea de disertație susținută în anul 2010 în cadrul Facultății de Arte Vizuale și Design al Universității Naționale de Artă *George Enescu* din Iași.

¹ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 557.

² Arhiva M.M.B, Dosarul Parohiei Petrești, comuna Golăești, Județul Iași – Sfânta Mitropolie a Moldovei și Sucevei, 1938, dos. 578,.

³ Nicolae Stoicescu: *op. cit.* pag. 7, nota 2.

⁴ Nicolae Stoicescu, *op.cit.*, p. 557

Deoarece biserica are o datare mult mai veche, este probabil că Alecu Donici a făcut, probabil, acoperirea cu tablă și unele reparații aduse edificiului. În cronicile parohiei se menționează următoarele: „cu ocazia restaurării bisericii de la 1923 s-a așezat în pridvorul bisericii o tablă cu inscripția: această biserică s-a făcut în anul 1845 de Alecu Donici cu jertfele poporului din Medeleni și osteneala și jertfele lui Gh. Toma și a fiului sau Nicolae și cu jertfa persoanelor din alte localități s-a reparat în 1923”⁵.

O prezentare succintă a evoluției planurilor în arhitectura românească de lemn din secolele XVI-XIX, este necesară pentru încadrarea din punct de vedere istoric și stilistic a bisericii din satul Medeleni, în scopul argumentării științifice a datării.

Astfel după clasificarea arhitectului Grigore Ionescu în *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, putem distinge cinci categorii de planuri ce s-au dezvoltat pe o perioadă cuprinsă între sec. XVI-XIX, fiecare categorie având un tip de bază și mai multe variante proprii.

Categoria I, (Fig. 1) în care sunt incluse planurile cele mai vechi, care nu se mai păstrează decât prin refaceri sau reproduceri succesive, și se caracterizează prin faptul că întreg planul se poate înscrie într-un dreptunghi alungit ale cărui capete sunt teșite, la început cel dinspre răsărit care constituie absida altarului, apoi, adesea, și cel dinspre apus care corespunde intrării. Teșitura, de formă poligonală, poate avea două până la șase laturi. În unele cazuri biserica primește în fața pronaosului sau numai pe una din laturile lungi, alteori pe amândouă sau chiar și în față și pe laterale, o prispă, numită în unele zone târnă.

În *a II-a categorie* (Fig. 2) sunt incluse bisericile în al căror plan pronaosul și naosul formează un plan dreptunghiular, continuându-se spre est cu o încăpere mai mică ce reprezintă absida altarului de formă pătrată sau poligonală cu trei până la șase laturi. Asemeni altarului, pronaosul poate lua și el o formă absidată. De cele mai multe ori edificiul este prevăzut cu un pridvor sau o prispă, amplasate frontal pe una sau pe ambele laturi lungi, uneori chiar pe trei laturi.

A III-a categorie (Fig. 3) este formată din bisericile în care cele trei încăperi sunt decroșate în scară de la sud spre est cu pronaosul dreptunghiular supralărgit, dispus cu laturile lungi perpendiculare pe axa longitudinală a edificiului, naosul de asemenea dreptunghiular dar dispus cu laturile lungi paralele cu axa longitudinală și absida poligonală. Pronaosul, supralărgit, poate fi și poligonal; cel drept, este în cele mai multe cazuri precedat de un pridvor. Din păcate sunt foarte puține la număr bisericile din acesată categorie păstrate până astăzi.

O asemenea biserică păstrată se găsește într-un sat din județul Vâlcea și este *biserica din Grămești-Costești* (Fig. 4 și 5) datată după o inscripție săpată în birna de deasupra ușii care ne redă anul 7173 (1664)⁶. În afară de forma poligonală a părții dinspre răsărit și de crucile care marchează vîrfurile coamei învelitorii, biserica nu se deosebește prea mult de o casă. Este ridicată pe o fundație de piatră prin intermediul căreia se face adaptarea firească a clădirii de lemn la terenul accidentat. La apus, în dreptul intrării, se găsește un pridvor la care se ajunge pe o scară adosată lateral. În contrast cu pridvorul, scund ca o prispă de casă, cele trei încăperi rituale dau un aspect de supraînălțare datorită acoperirii bolții în leagăn, care, totuși, abia atinge înălțimea de 4 m la cheie (Fig. 4).

În *categoria a IV-a* se încadrează bisericile al căror plan are o formă de cruce astfel încât naosul depășește ca lățime altarul și pronaosul. Puținele variante aparținând acestei categorii pot avea absida altarului și pronaosul de formă poligonală. Pronaosul poate fi precedat de un pridvor.

Categoriei a IV-a îi aparține biserica de lemn cu hramul „Acoperământul Maicii Domnului”, construită în secolul al XVII-lea (Fig. 6). Începând din anul 1991, satul Căbești face parte din raionul Storojineț din regiunea Cernăuți. Biserica are planul în formă de cruce cu naosul ce depășește ca lățime pronaosul și altarul, toate trei încăperi fiind de formă dreptunghiulară. Edificiul are un

⁵ MMB, Dosarul Parohiei Petrești, op.cit.

⁶ Grigore Ionescu, *op. cit.* pag. 74.

acoperiș piramidal și nu prezintă pridvor. Pronaosul este acoperit cu un tavan drept iar naosul cu o piramidă construită din bârne, ale cărei fețe pornesc direct de pe pereți și se termină într-un mic disc rotund. Încăperea altarului este acoperită cu un tavan în trei pante. În exterior pronaosul și altarul prezintă un acoperiș în trei ape iar corpul central, naosul, se înalță deasupra acestora terminându-se într-un acoperiș în patru pante, acoperiș care nu este altceva decât piramida din interior al cărui extradados a fost îmbrăcat cu șindrilă.

În categoria a V-a sunt cuprinse bisericile al căror plan are formă trilobară, fiind vorba de o îmbinare a planului caracteristic categoriei a II-a cu planul trilobat specific bisericilor de zid. Ca și în celelalte categorii, biserica poate avea adesea pronaosul absidat și pridvor în fața intrării.

Din ultima categorie face parte biserica din fostul sat Răpciuni, județul Neamț (Fig. 7 și 8). Lăcașul de cult datează din 1773⁷, după inscripțiile de pe grinzile din lemn din pridvor. Planul cuprinde cele trei încăperi cerute de program. Intrarea se face pe latura dinspre miazăzi a pronaosului, este precedată de un foișor de plan pătrat. Prin tehnica de lucru și a felului decorăției, ca și prin elementele sale de bază cum ar fi foișorul supraînălțat de un turn-clopotniță, acoperișul înalt în patru ape, cu pante repezi și streășină proeminentă, clădirea își păstrează toate trăsăturile tradiționale specifice arhitecturii de lemn. Prin forma planului ca și prin acoperirea încăperilor cu bolți, dar mai ales prin forma și structura acestora, biserica din Răpciuni, ca și multe altele din aceeași regiune (printre care cele din satele Broșteni și Dragomirești), prezintă în schimb particularitatea de a imita forme și procedee caracteristice arhitecturii de zid: plan trilobat și cupole construite din panouri și scânduri legate între ele cu limbă și uluc și îmbinate într-un schelet de nervuri curbe.

Ultimei categorii îi aparține din punct de vedere planimetric și biserica „Sf. Spiridon” din satul Drăgușeni, com. Drăgușeni, jud. Suceava, ce datează din anul 1780⁸ (Fig. 9 și Foto. 3). Planul bisericii este dreptunghiular cu altarul și pronaosul de formă poligonală și cu absida altarului decroșată. Pe latura de sud este poziționat pridvorul ce prezintă un turn clopotniță. În toate cele trei încăperi sunt prezente bolți cilindrice: altar, naos și pronaos. Bolțile sunt alcătuite din fâșii curbe pe plan octogonal. Acoperișul nu prezintă turle, însă streășina este monumentală cu căpriori și console aparate. Pereții sunt construiți din bârne și prezintă sculpturi în lemn. Biserica prezintă interes prin proporțiile sale arhitecturale.

Cea mai apropiată ca plan dar și ca datare de biserica din Medeleni este biserica de lemn „Sfântul Arhanghel Mihail” din satul Sudarca, județul Soroca, Republica Moldova (Fig. 10), care se înscrie în cea de-a V-a categorie. Este construită în anul 1793⁹ și face parte din categoria monumentelor de tipul casei țărănești cu turnul clopotniță alipit în partea de sud. Atât pronaosul, cât și absida altarului, au în plan o formă pentagonală. Ele comunică prin intermediul naosului de formă pătrată. Deasupra naosului se înalță cupola octogonală. Pronaosul și altarul au plafonul orizontal. Clopotnița are acoperiș piramidal.

În categoria a V-a, specifică sfârșitului secolului al XVIII, din care face parte și biserica „Pogorârea Duhului Sfânt”, sunt cuprinse bisericile cu plan trilobat, specific bisericilor de zid (Fig. 11).

Prezentarea evolutivă a planurilor și analiza acestora ne-a condus către ideea că planul bisericii de la Medeleni se încadrează în specificul planurilor din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ceea ce confirmă datarea propusă de către Nicolae Stoicescu.

Deoarece există foarte puține informații despre acest lăcaș, o analiză comparativă a planurilor de la o serie de biserici (de pe teritoriul Moldovei secolelor XVI-XVIII) ne-a ajutat semnificativ în argumentarea datării și identificării caracteristicilor arhitecturale în raport cu alte edificii similare.

⁷ Grigore Ionescu, *op. cit.* pag. 75

⁸ Titu Elian, *Punerea în valoare a bisericilor de lemn din nordul Moldovei prin restaurarea și încadrarea lor în circuitul turistic*, „SCIA”, nr. 7, pag. 38.

⁹ <http://www.patrimoniu.md/index.php?lng=md&mod=sitemap>

Construcția inițială echilibrată, armonioasă și încadrată într-un peisaj natural pitoresc, este de dimensiuni modeste, după numărul relativ redus al locuitorilor satului. Se află situată în partea de nord-est a satului, intrarea în curtea bisericii, care constituie și cimitirul satului, se face prin partea de sud.

A suportat modificări cum ar fi: pereții au fost îmbrăcați cu tencuiele pe bază de ciment, s-a înlocuit șindrila cu tablă de calitate inferioară. Pridvorul a fost alungit și supraînălțat, iar acum este disproporționat ca volum față de restul construcției.

Planul bisericii este trilobat, compartimentat după cerințele cultului: altar, naos și pronaos cu abside poligonale. Intrarea se făcea printr-un mic pridvor situat pe latura de sud a pronaosului care în momentul de față este supraînălțat și alungit, nemaiținând cont de planul inițial (Fig.11).

Altarul este o absidă poligonală cu cinci laturi, decroșată față de pereții longitudinali ai bisericii cu adâncimea de 2.80 m și lățimea de 4 m. Cele două anexe ale altarului, proscomidarul și diaconiconul, se află dispuse între catapeteasmă și retragerea absidei altarului. Catapeteasma este amplasată avansat în naos, creând loc suficient pentru cele două anexe. O fereastră dreptunghiulară, în axul absidei și o ferăstrucică situată în anexa altarului, mai precis în proscomidar, luminează spațial. Plafonul altarului este orizontal căptușit cu scânduri (Foto. 4).

Naosul are o adâncime de 5 m, de la catapeteasmă până la cei doi stâlpi laterali, iar lățimea generală de 5 m. Este lărgit la nord și sud prin două abside poligonale formate din câte trei laturi. Două ferestre dreptunghiulare de aceeași dimensiune cu cea din altar (cu înălțimea de 0.75 m, iar lățimea de 0.55 m), amplasate în axa celor două abside, luminează puțin încăperea. Cupola care încorporează naosul ia naștere de pe un contur poligonal cu cheia de boltă dispusă în axa absidelor laterale. Este formată din scânduri alăturate în retrageri egale, succesive, până la realizarea cheii de boltă. Șapte din cele opt fâșii pornesc de pe un plan poligonal unindu-se în cheia bolții, marcată printr-un plan orizontal circular de mici dimensiuni, respectiv cu diametrul de 0.25 m. Cea de-a opta fâșie amplasată pe axa altarului este supraînălțată pentru a încadra porțiunea cea mai înaltă centrală a iconostasului și anume icoana ce ține loc trimorfiumului (Foto.5). În acest fel sunt accentuate *Ușile Împărătești* și partea superioară ocupată de icoana cu scena *Răstignirea lui Iisus*. Prin urmare, cea de-a opta fâșie a fost modificată, printr-o formulă impusă de această situație particulară. Această modificare a formei bolții pe una dintre fâșii este datorată înălțimii reduse a construcției rezultând în acest fel un aspect particular al formei arhitecturale a bolții octogonale a bisericii *Pogorârea Duhului Sfânt* din satul Medeleni. Împărțirea bolții, în acest caz, este favorizată, îndeosebi, de forma pătrată a naosului pe care s-a putut înscrie planul octogonal (Fig. 12).

Pe fâșiile ce formează bolta naosului sunt reprezentați șapte Îngeri respectând într-o oarecare măsură planul iconografic pentru cupola naosului și anume reprezentarea *Cetelor Îngerești* ca prim registru imediat după *Iisus Pantocrator*, imagine care în cazul de față nu există datorită probabil faptului că cheia de boltă unde, în general, la bisericile de lemn este reprezentat *Iisus Pantocrator*, este de dimensiuni foarte reduse.

Pronaosul este o absidă poligonală cu trei laturi, cu o înălțime de 2.80 m și o lățime de 5.05 m, cu plafonul original căptușit cu scândură. Datorită dimensiunilor reduse s-a renunțat la pereții ce despărțeau proanosul de naos în favoarea a doi stâlpi simpli ce au și rol structural care împreună cu zidurile formează cele trei intrări în naos.

Pridvorul de formă dreptunghiulară, alungit și supraînălțat este disproporționat ca volum față de restul construcției, schimbare ulterioară necesară probabil datorită creșterii numărului de locuitori, eliminându-l pe cel inițial a cărui dimensiuni le găsim în *Dosarul Parohiei Petrești, comuna Golaiești, Județul Iași* unde este notat: „*pridvorul de formă pătrată cu latura de 2.60 m*”. La o măsurătoare recentă s-a constatat că laturile pridvorului la exterior sunt de: 4.44 m pe latura de vest, 4.10 m pe latura de est și 2,98 m pe latura de sud, ceea ce duce la concluzia că pridvorul a ajuns la forma actuală după etape succesive de construcție (Foto. 6).

Forma învelitorii acoperișului este direct determinată de planul construcției. Streașina este largă, în două ape și în ciuda absidei decroșate a altarului proiectează în plan o formă aproape dreptunghiulară, astfel în dreptul decroșului streașina câștigă în dimensiuni adăpostind console mai lungi. Pridvorul prezintă un acoperiș independent în trei ape care se racordează cu învelitoarea bisericii după considerente funcționale și nu estetice. Inițial toate bisericile de lemn aveau acoperișurile confecționate din învelitori de șindrila de brad sau fag. Acestea erau realizate în mai multe tehnici: *în colț, în cioc de rândunică, în coadă de rândunică* ș.a. Din păcate, în prezent, la biserica din Medeleni acoperișul în formă de șarpantă este acoperit cu tablă neagră și vopsit în culoare roșie.

Catapeteasma (Foto.7) este ulterioară construcției datând din 1946. Registrul icoanelor praznicare a ușilor și icoanelor împărătești și a ușilor diaconești este pictat și sculptat în lemn de către *Prodan Aponianuanu* după cum reiese din datările ce se găsesc pe toate icoanele din primul registru (Foto. 8). Ușile împărătești sunt concepute doar cu forme sculptate și traforate cu motive vegetale, încadrate de cele două icoane împărătești: în dreapta icoana Mântuitorului iar în stânga icoana Maicii Domnului. Pe ușile laterale, diaconești, în conformitate cu programul iconografic sunt reprezentate chipurile Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, ca păzitori ai Ușilor Raiului. Icoanele praznicare încadrează primul registru la stânga și la dreapta astfel: la nord icoana Sf. Ioan Botezătorul iar la sud icoana cu hramul *Pogorârea Duhului Sfânt*.

Începând cu al doilea registru, superior, se schimbă tehnica de lucru și anume se adoptă tehnica uleiului pe pânză maruflată. Între *Ușile Împărătești* și cel al registrului complet format de cei *Doisprezece Apostoli* se găsește, ca o suplinire a registrului icoanelor praznicare ce ar fi trebuit să urmeze în mod normal după cel al icoanelor și ușilor împărătești, icoana *Cina cea de taină*. Deasupra icoanei *Cina cea de taină* se afla icoana *Sfânta Treime* ce este flancată de cei doisprezece apostoli figurați câte doi în fiecare icoană. Panourile sunt dispuse câte trei de o parte și de alta a icoanei. Deasupra icoanei *Sfânta Treime* se găsește o icoană dreptunghiulară cu *Răstignirea Domnului*, ce ține loc trimorfiului și care se încadrează perfect în chenarul creat de cea de-a opta fâșie supraînălțată amplasată pe axa altarului. La baza cupolei, pe cele două laturi ale poligonului ce încadrează fâșia care corespunde axului catapetesmei, ce se sprijină de catapeteasma, tot pe pânză maruflată sunt reprezentați cei Doisprezece Prooroci mari și mici ai *Vechiului Testament*, câte șase la baza fiecărei din cele două laturi; toți poartă în mâini rulouri cu inscripții de versete sau fragmente din profețiile lor cele mai caracteristice, ce prevestesc venirea Mântuitorului (Foto. 9).

Fișe de evidență și de conservare a bunurilor mobile din interiorul bisericii sunt necesare deoarece bunurile din interiorul bisericii au fost la un moment dat inventariate dar nu se mai păstrează documentele cu evidența, iar biserica nici măcar nu mai servește ca lăcaș de cult. Fișele sunt necesare pentru o nouă inventariere a bunurilor, cu o clasare a lor și o stare de conservare, eventuale repictări și a altor intervenții ce au fost efectuate până la acest moment.

Starea de conservare a catapetesmei, a bolții naosului, mobilierului și obiectelor din interiorul bisericii:

Suportul de lemn al antablamentului iconostasului:

- elemente de rezistență fragilizate datorită atacului insectelor xilofage;
- dizlocări, distanțări și fisuri la îmbinare;
- depuneri masive de murdărie aderentă la fibra lemnului;
- elemente metalice de ancorare sau prindere necorespunzătoare.

Suportul icoanelor detașabile:

- depuneri ulterioare aderente și neaderente de: fum, microparticule atmosferice, ceruri și grăsimi;
- fisuri cu și fără distanțare pe urma fibrei sau a îmbinării panourilor;
- zone de suport fragilizate, fără rezistență mecanică datorate atacului insectelor xilofage.

- elemente metalice de prindere necorespunzătoare.

Supportul de lemn al sculpturii decorative:

- elemente decorative sculptate și traforate lipsă;
- elemente decorative sculptate fisurate, detașate;
- sisteme de prindere metalice ulterioare necorespunzătoare.

Stratul pictural de la icoane (tempera grasă):

- depuneri ulterioare de murdărie aderentă;
- fisuri, microfisuri și cracheluri pe urma fibrei lemnului;
- desprinderi locale ale stratului pictural pe urma fibrei lemnului cu și fără decolare din plan;
- lacune parțiale ale stratului pictural;
- vernis înlăturat parțial, peliculă de protecție finală lipsă.

Stratul pictural de pe forma sculptată și poleită:

- microfisuri pe urma fibrei lemnului;
- desprinderi cu pierderea aderenței la suport;
- lacune integrale și parțiale ale componentelor (grund, peliculă de bolus și foiță de aur);
- eroziuni ale poleiturii pe toată suprafața formei reliefate;
- repictări locale parțiale necorespunzătoare pe baghete, rame, soclu profilate;
- peliculă de protecție uzată, îmbătrânită;
- depuneri ulterioare masive de murdărie.

Propuneri de restaurarea și conservare a bunurilor mobile:

- investigații;
- intervenții de urgență;
- aplicarea, extragerea și îndepărtarea foiței profilactice;
- consolidarea stratului pictural pulverulent;
- îndepărtarea depunerilor de praf și depunerilor organice;
- consolidarea stratului pictural cu exfolieri și desprinderi;
- curățarea depunerilor aderente de praf, gudroane și funingine de pe verso-ul benzilor textile;
- consolidarea exfolierilor și desprinderilor peliculei de culoare;
- consolidarea desprinderilor oarbe ale stratului pictural;
- extragerea mecanică a corpurilor metalice străine;
- curățarea marginilor lacunelor și fisurilor din suport;
- completarea lipsurilor din suport cu lemn nou și prin chituire;
- completarea fisurilor și lacunelor stratului pictural prin chituire stratificată;
- integrarea cromatică prin metoda *tratteggi*;
- integrarea cromatică a uzurilor și lacunelor peliculei de culoare prin metoda *velatură*.

Propuneri de restaurarea și conservare structurală a lăcașului de cult.

Protecția lemnului:

- măsuri preventive structurale;
- măsuri preventive structurale a lemnului la exterior;
- intervenții asupra elementelor din lemn;
- intervenții și reparații structurale;
- consolidarea materialului;
- consolidarea grinzilor;

- protecția chimică a structurii lemnoase a clădirii și a mobilierului din lemn.

Propuneri de punere în valoare a monumentului și a bunurilor mobile din interior:

- reorganizarea bunurilor mobile din interior;
- punerea în valoare a edificiului ca un întreg prin semnalizarea prezenței acestui monument prin marcarea, în mod obligatoriu pe bunul imobil, dar și la intrarea în sat;
- tipărirea unui pliant în care să se prezinte succint valoare artistică, arhitecturală și istorică a lăcașului;
- turismul religios;
- turismul rural;
- realizarea imaginii 3D a bisericii *Pogorârea Duhului Sfânt* pe baza informațiilor prezentate (Foto. 10).

Concluzii

Din documentarea acumulată treptat, în ceea ce privește planul bisericii, proporțiile, numărul de încăperi, tipul de acoperire, mod de construcție a structurii putem să aducem o contribuție importantă având în vedere faptul că nu există informații privitoare la acest caz până la momentul actual. Cercetarea poate deveni un model pentru cercetări similare asupra bisericilor de lemn din Moldova.

Alături de propunerile de punere în valoare a monumentului s-a constituit un material documentar, util pentru înscrierea acestei biserici de lemn în Lista Monumentelor Istorice.

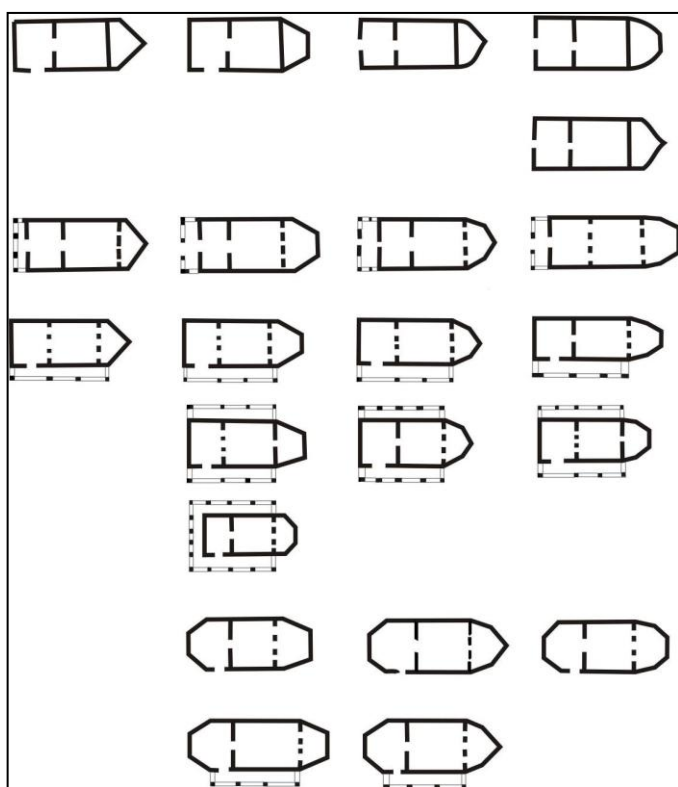

Fig. 1. Planurile bisericilor ce se încadrează în categoria a I-a după clasificarea făcută de Grigore Ionescu, op. cit.

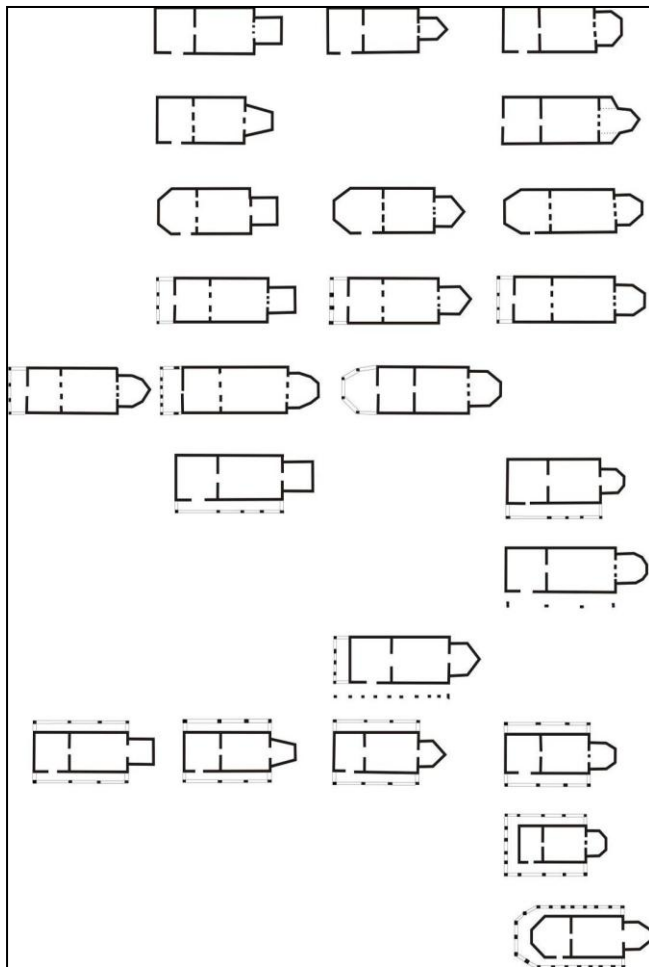

Fig. 2. Planurile bisericilor ce se încadrează în categoria a II-a după clasificarea făcută de Grigore Ionescu, *op.cit.*

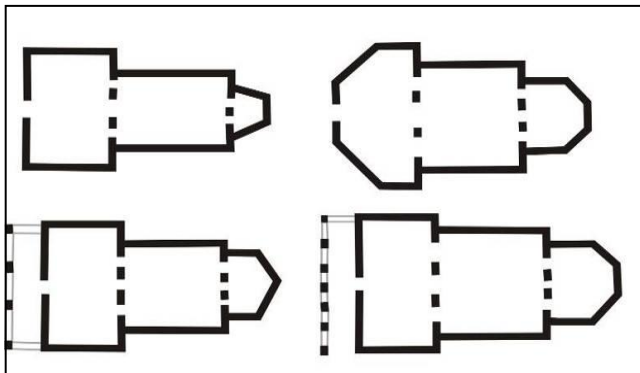

Fig. 3. Planurile bisericilor ce se încadrează în categoria a III-a după clasificarea făcută de Grigore Ionescu, *op.cit.*

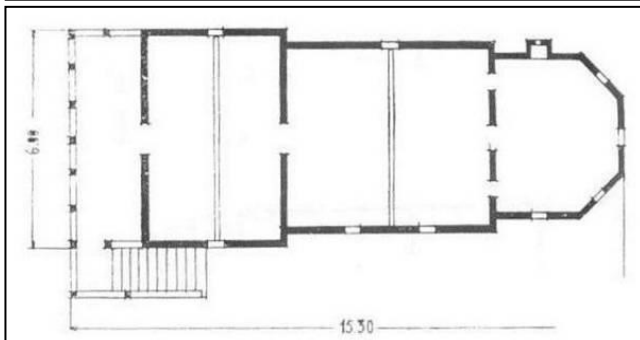

Fig. 4. Planul bisericii din Grămești-Costești (azi Costești, jud. Vâlcea). Desen de arhitect Bognad Gheorghe preluare din Gr. Ionescu, *op. cit.*

Fig. 5. Biserica din Grămești-Costești (azi Costești, jud. Vâlcea). Desen de arhitect Bognad Gheorghe preluare din Gr. Ionescu, *op. cit.*

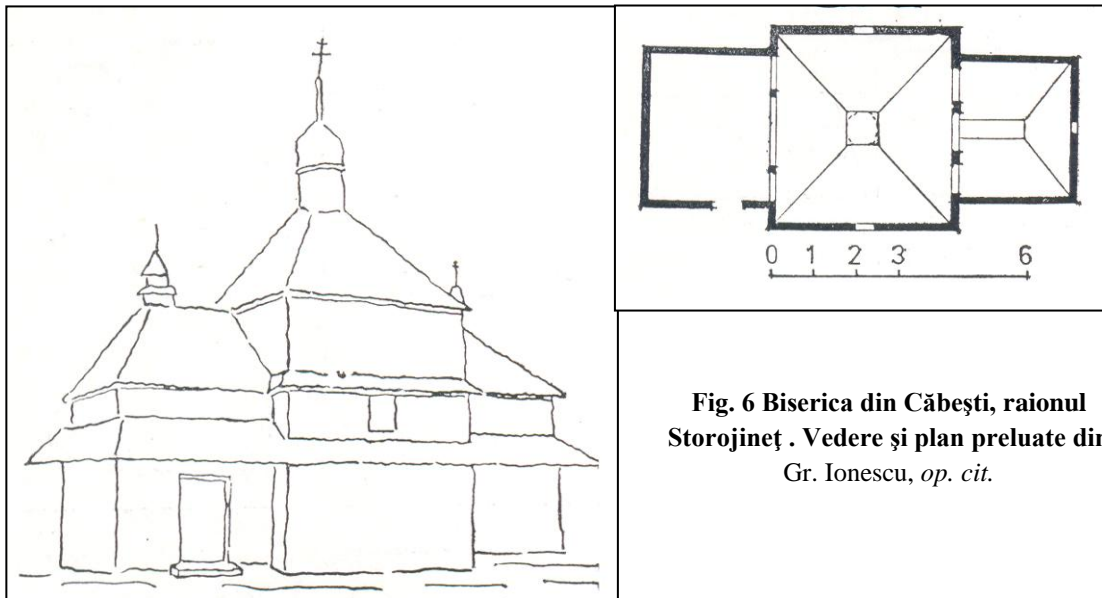

Fig. 6 Biserica din Căbești, raionul Storojineț . Vedere și plan preluate din Gr. Ionescu, *op. cit.*

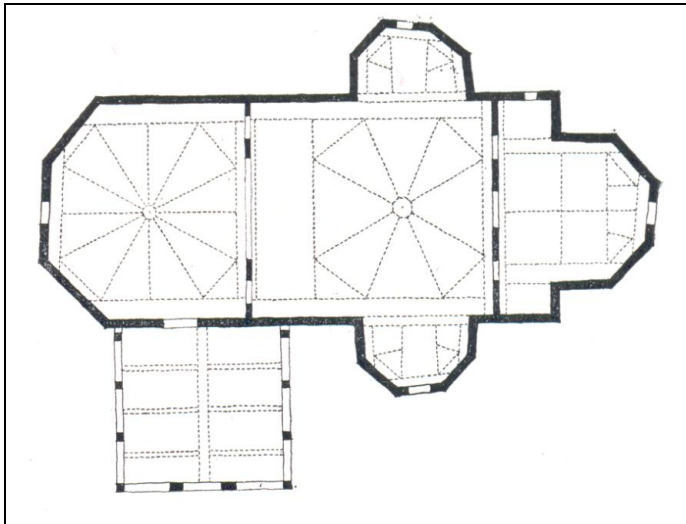

Fig. 7. Planul Bisericii din fostul sat Răpciuni (jud. Neamț), plan de arhitect Eugenia Greceanu preluat din Grigore Ionescu, *op. cit.*

Fig. 8. Biserica din fostul sat Răpciuni (jud. Neamț) azi în Muzeul Satului din București, Vedere perspectivă de arhitect Eugenia Greceanu, preluat din Grigore Ionescu, *op. cit.*

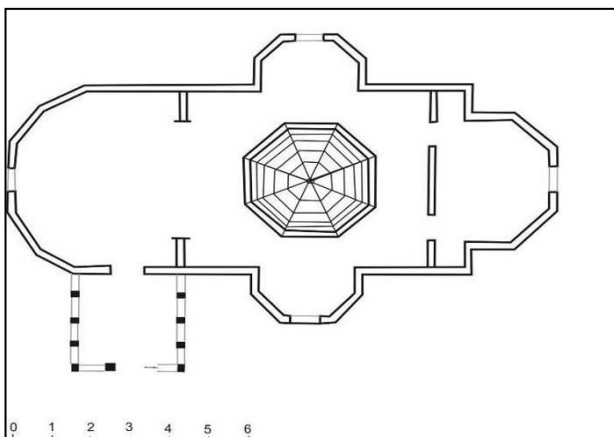

Fig. 9. Planul Bisericii „Sfântul Spiridon”, satul Drăgușeni, com. Drăgușeni, jud. Suceava

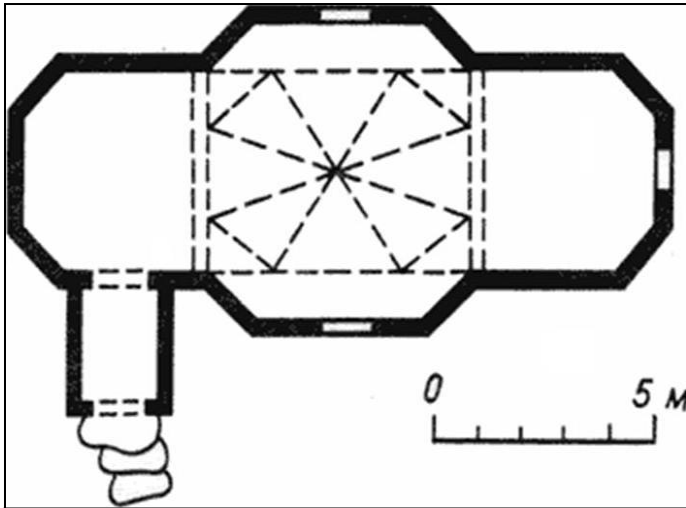

Fig. 10. Planul bisericii „Siantul Arhanghel Mihail”, Sudarca

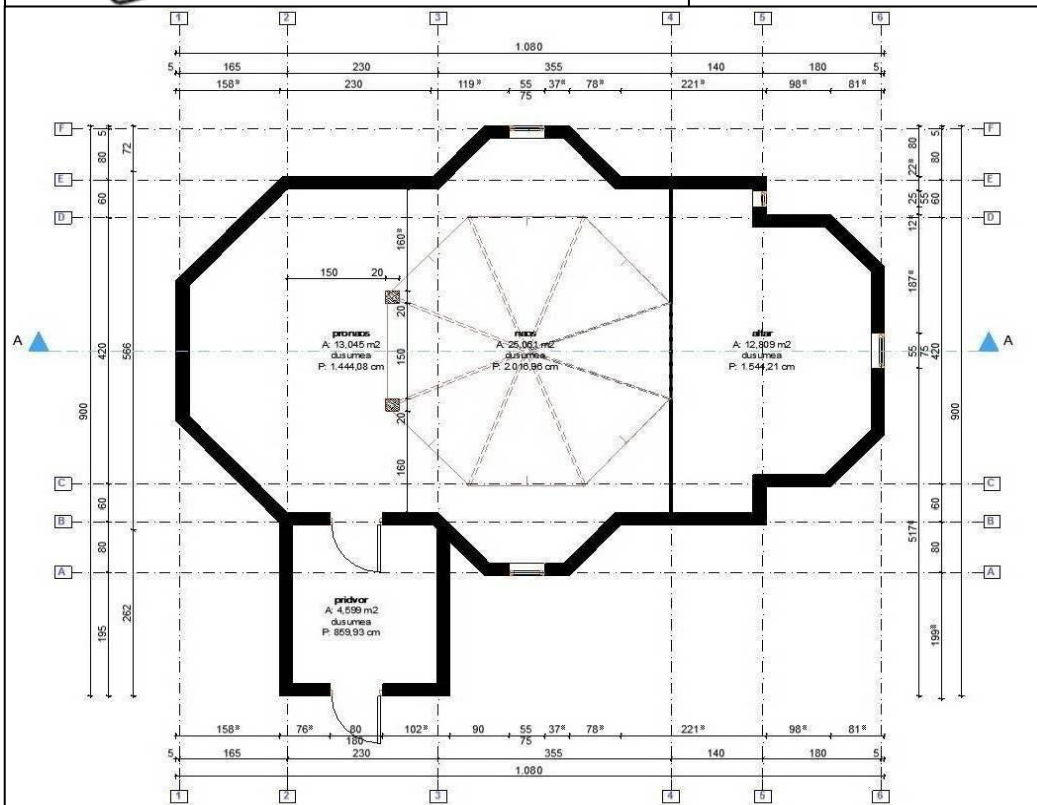

Fig. 11. Planul bisericii „Pogorârea Duhului Sfânt” Medeleni

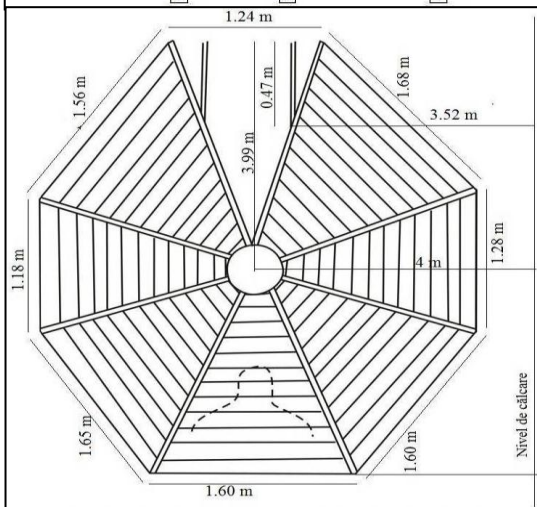

Fig.12 Reprezentarea grafică a bolții naosului bisericii „Pogorârea Duhului Sfânt” Medeleni

Foto. 1. Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” din satul Medeleni, comuna Golăești

Foto. 2. Biserica „Pogorârea Duhului Sfânt”, latura de est.

Foto. 3. Biserica „Sf. Spiridon”, sat Drăgușeni, jud. Suceava.

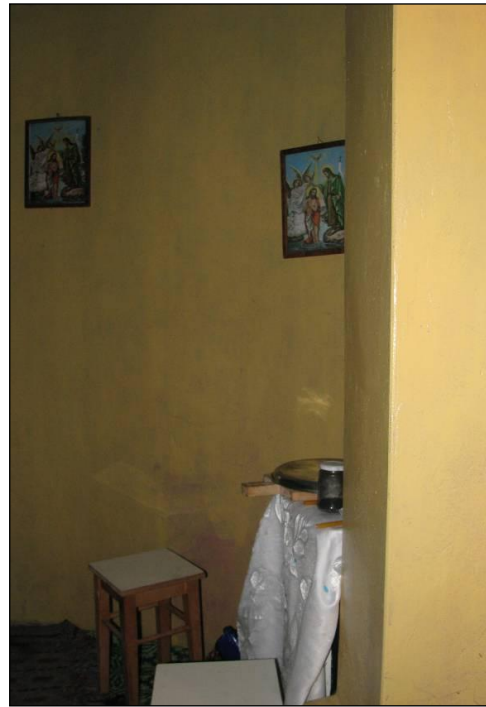
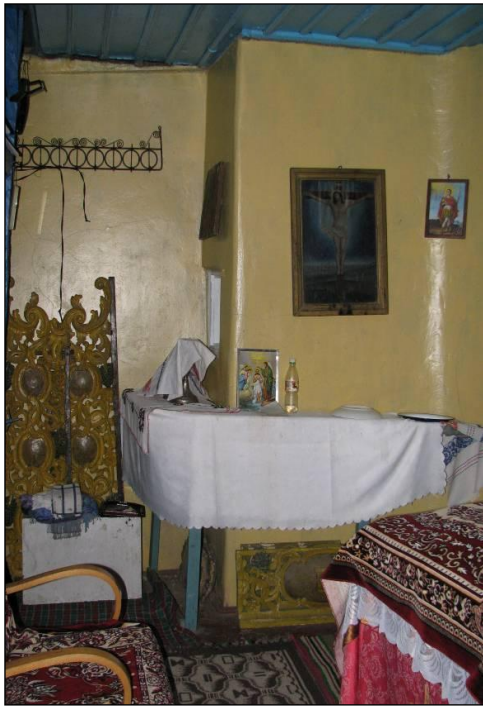

Foto. 4. Altarul cu cele două anexe proscomidiarul și diaconiconul

Foto. 5. Bolta naosului bisericii „Pogorârea Duhului Sfânt”.

Foto. 6. Pridvorul bisericii „Pogorârea Duhului Sfânt”, Medeleni

Foto. 7. Imagine a catapetesmei realizată cu ajutorul imaginilor asamblate

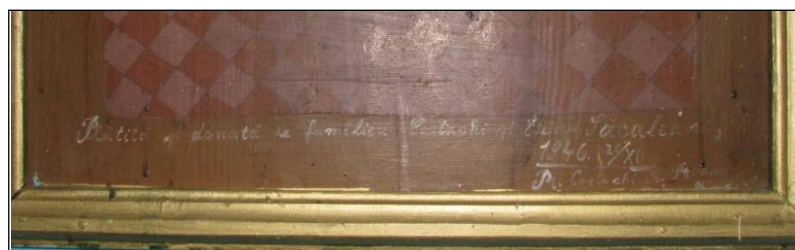

Foto. 8. Imagini cu datarea pe două dintre icoanele catapetesmei

Foto. 9. Sfinții Prooroci ai Vechiului Testament

Foto. 10. Imagine 3D a bisericii Pogorârea Duhului Sfânt, în forma sa inițială.

RAPORT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ LA VECHIUL SCHIT NIFON AL MĂNĂSTIRII SECU. CAMPANIA 2017*

Colectiv: Costică Asăvoaie (responsabil), Lăcrămioara Stratulat, Cosmin Niță (CMNM Iași), Bogdan Minea (IA Iași), Vitalie Josanu (IJP Neamț)

Vechiul Schit Nifon este situat la cca. 300 m SV de noul Schit Nifon și la cca. 2 km NV de Mănăstirea Secu, fiind amplasat pe un promontoriu la altitudinea de 620 m, în zonă împădurită. Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 2011, descoperindu-se un ansamblu monahal compus din: biserică, corp de chilii, fântână, depozit de nisip și cuptoare ce erau folosite pentru fabricarea de cărămizi. Vechiul Schit Nifon, cu hramul „Buna Vestire”, a funcționat în perioada secolelor XV – a doua jumătate a secolului XIX, fiind subordonat Mănăstirii Secu.

Pe parcursul campaniilor de cercetare arheologică sistematică s-au reușit următoarele¹:

- Fântâna aflată în poiana aflată în zona de nord a complexului a fost curățată integral și conservată;
- În biserică s-au trasat S1 (29 X 1,5 m) și mai multe casete (C. 1-7), cu dimensiuni diferite, din care s-a observat că adâncimea fundației de la decroș este de 2,30 m și că aceasta a suferit mai multe refaceri în cursul timpului (**Fig. 1**);
- La sud de biserică a fost trasată S. 2 (10X6 m), orientată N-S, prin care s-a verificat dacă în zonă a existat un cimitir, ceea nu s-a confirmat (**Fig. 1**);
- În zona depozitului de nisip, situată la N de corpul de chilii, s-a trasat S. 3, prin care s-a cercetat consistența acestuia, din care a rezultat că este adus din zona situată la est de râul Siret și este foarte bun în fabricarea cărămizilor și – eventual - a ceramicii;
- În extremitatea de sud a corpului de chilii au fost decopertate parțial trei chilii și s-a constatat că fiecare chilie era construită cu fundație de piatră iar restul construcției era ridicată din lemn și fiecare chilie era compusă din două încăperi (**Fig. 2**);
- La sfârșitul campaniilor s-au luat măsuri de conservare a sitului, prin aplicarea de capace confecționate din cherestea, acoperirea ruinelor cu material textil impermeabil și pe unele ziduri s-a aplicat un strat de mortar pe zonele periclitare de schimbările meteorologice și de săpătura arheologică. Tot în cadrul măsurilor de conservare-restaurare s-a reușit ca fântâna să fie redată funcționalității inițiale.
- Din anul 2012 a început desfășurarea Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*, ce se desfășoară anual, în luna septembrie, ce are ca scop promovarea și lămurirea mai multor aspecte privind istoria Mănăstirii Secu și a așezămintelor din subordinea ei. În ultimii ani s-a reușit editarea *Buletinului Informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*, ajuns în 2017 la numărul III.

Campania de cercetări arheologice sistematice 2017 a debutat cu igienizarea sitului apoi s-au asigurat condiții optime pentru găzduirea mai multor echipe de voluntari, alcătuit din elevi de la Colegiul Național „Ștefan cel Mare” din Târgu Neamț și de la Liceul Teologic „Episcop Melchisedec” Roman.

În sector **Biserică** s-a curățat integral pridvorul iar peste zidul decopertat s-a aplicat un strat

* Dat la publicat în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2017*.

¹ A se vedea *Cronica cercetărilor arheologice din România, Campania 2011*, p. 252-254; *Campania 2012*, p. 115-117; *Campania 2013*, p. 125-126; *Campania 2014*, p. 239-241.

de mortar de coeziune slabă, ușor decapabil, cu grosimea de cca. 1 cm, pentru ca acesta să fie protejat contra eroziunilor ce pot interveni în urma schimbărilor climatice (**Fig. 3**).

La nord de biserică, la o distanță de 7,60 m de colțul de N-V al pridvorului și la o distanță de 15,10 m de colțul profilul nordic al S.1 ce se intersectează cu zidul bisericii, a fost trasată S. 4, cu dimensiunea de 26 X 2 m. Trasarea S. 4 a fost necesară pentru a verifica existența vreunei construcții în imediata apropiere a bisericii, iar singurul element ce confirmă această ipoteză este dovedită de un zid ce traversează S. 4 pe direcția N-S, în extremitatea de V a secțiunii, cu grosimea de 0,60 m (**Fig. 1**). Zidul este păstrat doar pe o asiză și a fost așezat pe un strat de argilă, ce este adăugat în momentul construcției. După cum este construit zidul, posibila construcție este dispusă în zona dintre S.1 și corpul de chilii, dar această ipoteză urmează a fi verificată în campaniile următoare de cercetare arheologică.

În sector **Chilii** s-a procedat la igienizarea perimetrului situat în zona de vest și sud-vest (**Fig. 2**) iar după acest proces s-a trasat S. 5 (16,5 X 1,5 m), perpendiculară pe contrafortul de sud-vest al chiliei nr. 1, la distanța de 14 m, pe marginea râpii. Această secțiune a fost efectuată deoarece în zonă existau indicii că ar putea exista chilii mai vechi, anterioare celor cu fundații din piatră, fapt ce a fost dovedit parțial de prezența unor denivelări antropice, a stratului de lut ce există sub stratul de litieră, care are o grosime de 10-20 cm (**Fig. 4**) și prezența fragmentelor de vase ceramice de uz casnic (**Fig. 5**).

La nord de S. 5 a fost deschisă caseta C. 4, ce este situată între 3,80 m și 10,00 m față de axul S. 5 (măsurătoarea s-a făcut de la nord spre sud) iar distanța între S.1 și C. 4 este de 0,60 m cu dimensiunile de 6,20 X 3 m. Aici situația este similară cu cea din S. 5 (**Fig. 6**), deocamdată nu a fost reperat planul vreunei construcții precise dar se intenționează cercetarea zonei și în campaniile următoare pentru a lămurii condițiile în care viețuiau monahii în trecut.

În campania 2018 se intenționează a se continua conservarea bisericii (în naos), a chiliilor nr. 1, 2 și 3 precum și continuarea cercetării arheologice în zona de S-V a chiliilor, decopertarea cuptorului și trasarea S. 6 perpendiculară pe latura de nord a bisericii. Se preconizează în continuare desfășurarea Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*,

ediția VII, cu editarea *Buletinului Informativ*, nr. 4 și organizarea de tabere arheologice pentru elevi.

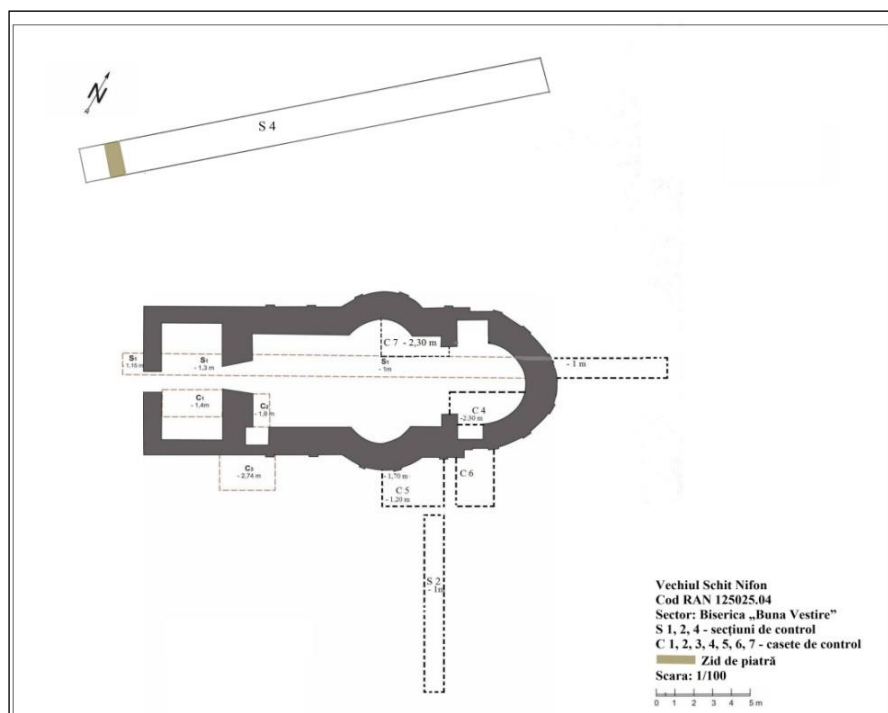

Fig. 1. Vechiul Schit Nifon. Plan sector Biserica.

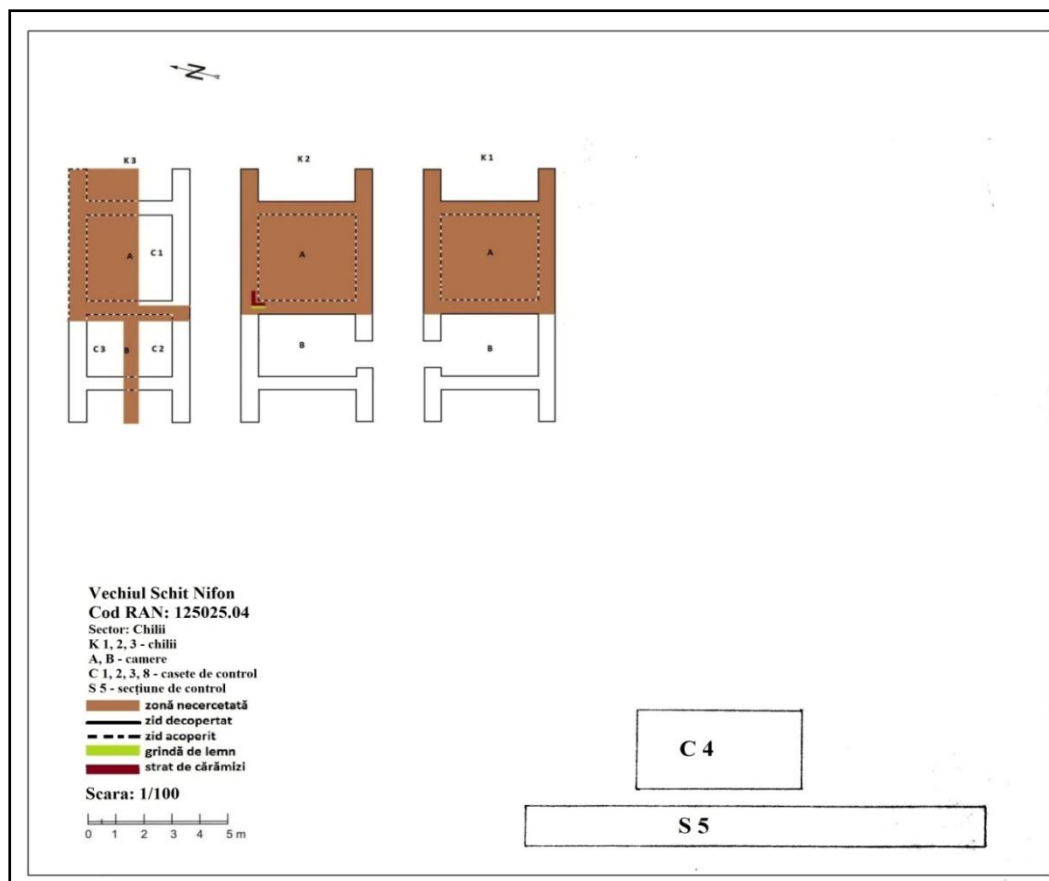

Fig. 2. Vechiul Schit Nifon. Plan sector Chilia.

Fig. 3. Pridvorul bisericii după conservare.

Fig. 4. Sector Chilii. S. 5, profilul estic.

Fig. 5. Fragmente ceramice recuperate din S. 5 și C. 4.

Fig. 6. Sector Chirii. C. 4, profilul estic.

DOCUMENTE NEMȚENE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

Costin CLIT

Proveniența documentelor din fondul tribunalului județului Neamț, păstrate la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fondul Achiziții Noi, justifică alegerea titlului lucrării noastre, fără ca ele să fie legate numai de ținutul istoric al Neamțului, ci și de Iași, Suceava.

Cronologic, documentele se încadrează între 9 ianuarie 1711 și 15 mai 1799.

Oferim spre interesul cercetătorilor și istoricilor cărți domnești, acte emise de Silvestru, patriarhul Antiohiei, Ghedeon, mitropolitul Moldovei sau cel adresat lui Pahomie, episcopul Romanului, documente ce vizează proprietatea în diverse regiuni – proprietari, hotărnicii, măturii, liste de moșii, vânzări, împărțeli, – țigani, diate, numiri de protopopi și citeți, lăcașele monahale-Secu, Râșca, Agapia, Războieni, Gârcina, Schitul lui Drag, – evoluția vieții urbane – acte de vânzare-cumpărare (Piatra Neamț), isprăvnicia ținutului Neamț.

În afara colecțiilor consacrate de documente editate sub auspiciile Academiei Române, remarcăm activitatea editorială remarcabilă a lui C.A. Stoide, din care menționăm: *Documente și regeste din ținutul Neamț (sec. XVII)*, în „Anuarul Liceului «Petru Rareș» din Piatra Neamț pe 1934-1935”; *Documente din ținutul Neamț secolele XVI-XVIII*, în „Anuarul Liceului „Petru Rareș” din Piatra Neamț pe 1936-1940”, Piatra Neamț, Tipografia „Gh. Asachi”, 1941; *Documente și regeste moldovenești din ținutul Neamțului-(secolele XVI-XVIII)*, Extras din revista „Apostolul”, nr. 9-11, Piatra Neamț, 1935 (în colaborare cu Constantin Turcu).

DOCUMENTE

1. 1711 (7219) ianuarie 9, Iași. *Dimitrie Cantemir voievod scrie lui Pahomie, episcopul de Roman, să cerceteze pricina lui Ștefan Căzan și a verilor lui pentru moșie în satul Ostopceni, la Turia, ținutul Iași, vândută Iordăchioaei spătăroaia.*

Copie întocma de pe ce(a) adevărată care să află la mâna răzășilor de Cârlig de la ținutul Niamțului.

ДИМИТРИЕ КАНТИМИР ВОЄВ(О)ДА(А) ВОЖИ(Ю) МИЛОСТИ(Ю), Г(О)ПОДАР Земли Молдавской. Scriem la rugătoriu nostru, sfinți(a sa) chir Pahomie, episcopul de Roman, sănătate. Facem știre sfinției tale că aice, la noi, făcură jalobă Ștefan Căzan și cu Nacul Vasălichie că-s de Brescani, și cu Niță, și cu Neculaiu Cârlig, iarăș(i) din Brescani, prin Grigoraș Cârlig, ce au fost vornici, zicând acești oameni că, fiind ei toți frați, au avut moșii prin multe locuri, și li-au fost moșiile neîmpărțite din părinții lor, ce au ținut tot cu toții pretudindine pe unde au avut, și având giumătate de sat de Ostopceni, ce-i la Turia, la ținutul Eșii, și murind părinții lui Căzan și a Nacului, și a lui Neculai, au rămas numai Grigoraș Cârlig, vor(nicul), și fiind mai mic decât părinții acestor oameni s-au sculat și au vândut ace(a) giumătate de sat, de Ostopceni, spătăroaie Iordăchioaei drept 80 galbini și nepoților nimica n-au dat dintr-acei bani.

Deci, pentru acest lucru, dacă țe(-a) veni cartea noastră sfinției tale, să chiemi față pe Matei, ficiorul lui Cârlig, și să le iei sama pe amăruntul cu verii lui și cu mare dreptate, și de să va afla cumu că ei n-au luat nimica, nici li-au dat Grigoraș Cârlig nimica dintr-ace(a) moșie din Ostopceni, și fiind ei cu toții frați și răzășii pe ace(a) giumătate de sat, iar svinție(a) ta să le socotești altă moșie unde a fi țiind Matei, ficiorul lui Grigoraș Cârlig, și să oprești giumătate de sat, să fie oprit Matei pentru ace(a)

giumătate de sat ce-au vândut-o tatăl său, și ce stare nimica nu au dat; și cum vei afla sfinție ta, mai cu dreptul pre povestea lor să faci și o mărturie încredințată de mâna sfinției tale, viindu-ne la divan ca să avem știre și să le facem și dres domnescu. Aceste scriem.

7219 / 1711 gen(a)r 9
În Eși

L(ocul) p(eceții).

ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 3, difolio, copie, rupt.

EDIȚII: CDM, V, nr. 1008 (rezumat); *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 87, nr. 970 (rezumat).*

2. 1714 (7223) noiembrie 21, Iași. *Nicolae Alexandru Mavrocordat voievod întărește lui Lupu, fiul lui Dumitru, care a fost curtean la ținutul Suceava, satul Năvrăpești, ținutul Suceava, cu dijma de pâine și fânaș, până va veni la divanul domnesc.*

† **Ио Николае Александръ воевода в(о)ж(ію) м(и)л(о)ст(ію), г(о)сударь (Зем)ли Молдавскон.** Dat-am cartea domniei mele Lupului, ficiorul lui Dumitru, ce-au fostu curtean la ținutul Sucevii, să fie volnic ai apăra a lui driaptă moșie ce are la acel ținut la sat la Năvrăpești. Nime să nu-l scoată dintr-aceia moșie până vor vini de faț(ă) la divanul domniei mel(e), și cin(e) ar fi lucrat, de-ar fi făcut ori pâne, ori fânaș, pe acea moșie, să-ș(i) plătească dijma dup(ă) obicei. Aceasta scriem.

8 Ис, л(ѣ)т(о) **ѡСКГ** <7223 / 1714> **ноем(в)ріе** **ѡ** <21>.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 4, original, rupt, lipit, sigiliu inelar, în chinovar, octogonal.

EDIȚII: CDM, V, nr. 1278 (rezumat); *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 96, nr. 1080 (rezumat).*

¹ Rupt.

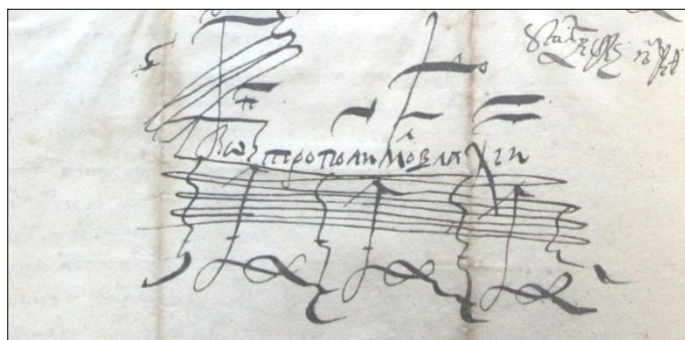
3. 1718 (7226) iulie 29. *Ghedeon, arhiepiscopul și mitropolitul Sucevei și a toată Moldovlahia numește protopopi la ținutul Neamțului.*

Ghedeon cu m(i)la lui Dumn(e)zău arhiepiscop și mitropolit Sucevii și a toată Moldovlahia.

† Scriem paci și bl(a)g(o)st(e)niia m(i)l(o)sfi(i)lor vo(a)stre egumen(i) și călugăraș(i) de pre la toate sfinteli măn(ă)stir(i) și de pre la țar(ă) și m(i)l(o)sfi(i)lor voastre preoți și diaconi și (preutesălor)¹ săraci de ținutul Niamțului, să fiiți bl(a)g(o)s(lo)viți. Cătră aceasta vă facim știre tuturor de opști. Iat(ă) că am socotit ș(i)-am bl(a)g(oslo)vit ș(i)-am pus protopopi pe m(i)l(o)sfi(n)ț(ia) sa ermonah(ul) Ghelasiie, egumenul de Pângărați, și pe m(i)l(o)sfi(a) sa Profor, ca să fiiie volnici a cerca

de cuscriia, de cumătrii și de singe amestecat, și de toate celi netrebnice, careli nu le priimește Sfânta pravili ca să pretriacă creștinul întru celi necuvioas(e), ce toț(i) să petriac(ă) dup(ă) cum scrie Sfânta pravili cu legea, cum să cade, iar carii s-ar afla a trăi într-aceste ce mai sus s-au pomenit nebăgându samă legea, pre unii ca aciaa dat-am bl(a)g(o)sv(e)niia protopopilor să-i globască și cu mar(e) certar(e) să-i certe cineș după vina și păcatul său. Așijder(ea) și pentru egumeni și pentru călugării de pre la măn(ă)stiri carii ar faci nascai lucruri netrebnice, pre toți pre unii ca aciaa să aibă a-i globi ș(i)-ai ped(e)psi, cineș după vina sa. Așijder(ea) și pentru argații și argateli și ne(a)mul preuțalor și a diaconilor și a preutesălor celor săraci or(i) carii v-ar cădea la vr(e)o greșală or(i) ci fiie, afar(ă) di moarte di om, or(i) șugubină, or(i) bătaie, or(i) ci fiel di gâlceavă ar ave(a), nime dintru giudecată mireneștie să nu-s(e) amestece, precum și sfânta pravilă afurisești pre unii ca acie carii s-ar amesteca la giudecată sfintii bisărici și precum scriu și testamenturili răpăusaților domni, nime din giudețâli mirenești să nu-s(e) amesteci la giudețâli sfintii bisărici. Iar carii și peste aceli s-ar ispiti a să amesteca, iat(ă) că și noi îi punem suptu tot bl(e)st(e)mul sfintii bisărici a răsăritului, și de bl(a)g(osloven)²iia noastră ci ni-au dat Domnul Dumn(e)zău (...), și să fie afurisiț(i) și daț(i) anaftimii și în veci neertaț(i), iar neamestecându-s(e) și dându paci cu toții să fie (i)ertaț(i) și bl(a)g(o)s(lo)v(i)ți. Aceasta scriem tuturor și fiți bl(a)g(o)s(lo)v(i)ți.

Ⲙ Ⲓⲗ, ⲗ(ⲕ)ⲧ(ⲟ) ⲛⲥⲔⲗ <7226> Ⲓⲗⲗⲓⲉ ⲕⲟ <29>
ГЕДЕОН, МИТРОПОЛИТ МОЛДОВАХІИ.

ANIC, Colecția Documente, 406 / 21, original, difolio, îndoit și rupt.

^{1,2} Rupt și îndoit, completat după rândurile următoare ale documentului.

4. 1718 (7227) septembrie 28, Iași. Listă de părțile de moșie aflate în uricul lui Radu Mihnea voievod din 1617 (7125) martie 19, cumpărate de Gheorghe Borș comișel, din satele Soci și Dobrulești, ținutul Suceava.

Izvod de câte părți de moșii arată la uricul de la Radul vod(ă) din văle(a)t ⲛⲥⲔⲗ <7125 / 1617> ⲗⲗⲣⲧⲓⲉ ⲟⲓ <19>, ce-au cumpărat Ghiorghe Borșu, comișel din sat din Soci, de la ținutul Suciavii.

Ⲙ Ⲓⲗ, ⲗ(ⲕ)ⲧ(ⲟ) ⲛⲥⲔⲗ <7227 / 1718> ⲥⲔⲡⲧ(ⲉⲗⲑⲣⲓⲉ) ⲕⲒ <28>.

† Din a patra parte de sat, a triia parte ce ș-au cumpărat Ghiorghe biv comișel de la Ionașco și frate-său Gavril și sora lor Tudora, ficior Stancăi, nepoți Socii, drept 30 taleri de argint, din uric ce-au avut moșul lor Soce de la Bogdan vod(ă).

† Din a (pa)¹tra parte tij a triia parte din Soci, ce ș-au cumpărat tij Ghiorghie Borșu comișel de la Condrea și Rusul și Ionașco și Mărica, ficiori Petrii, nepoții Marthii, drept 30 taleri, dintr-aceleși drésăli.

† Din a patra parte, a no(u)a parte, ce ș-au cumpărat de la Anghelina, fata Odochii, nepoata Frăsi(i), strănepoata Marthii, drept 10 tal(eri).

† Dinn-a patra parte, a triia parte ce-au întorsu Ghiorghie comișel și Pătrașco Brut diiac, ce-au întorsu ei lui Toader Calapod, biv hănsar, 50 de taleri, ce el au fost cumpărat acea parte de la Mărica, fămeia Budii, fata Buscăi, nepoata Măricăi, strănepoata Socii.

<ss> Axintie uricar.

- Bătrâni satului ot Soci și cin(e) din ce bătrân să ră(s)punde.

† 1 Bătrân Ghiorghie Borșu comișel, care s-au scris mai sus pe a patra parte de sat de Soci. Și mai are și dintr-alt bătrân a no(u)a parte pe cum arată mai sus, și dintr-acest bătrân să răspunde moșan Andrii Munteanul cu frații lui, însă cu parte(a) Albăscului, și parte(a) Albăscului o au răscumpărat-o popa Toader cu frații lui, numai vadul cel de moar(ă) de la Iordachi med(elnicer) ot Pășcani. (...) ³

† Al patruli bătrân iaste Avram, de care să ține Lupul s(i)nă lui Dumitru curteanul cu toți frații lui, nepoți lui Avram.

† Așijderi scie, tot într-acel uric de la Radul vod(ă) ce s-au zis mai sus, din vălet *зрке <7125 / 1617> într-acesta chip: și iarăș dăm și întărim lui Ghiorghie comișel pe o parte de ocină din sat Dobruleștii, din giu(m)ă)tate de sat, din a patra parte, giu(m)ă)tate, tij pre Moldova, ce ș-au cumpărat de la Toader și Vas(i)lie, ficiori Annisii Crețoae, nepoții Măricăi, strănepoții lui Vlaico Căprior, drept 12 taleri. Și iarăș ș-au cumpărat și e o parte de ocină dintr-aceleș sat, din Dobrulești, de la Ionașco, ficiorul Ilénii, nepot Mărco(a)e, strănepot Sofii, drept șes(e) taler(i), toată parte(a) ce i să va alége, și întru acéia iarăș dăm și întărim de mai sus scrisului lui Ghiorghie comișel și fraților lui, lui Gligorie, și lui Vas(i)lie, și surorii lor lor², Magdii, ficiori lui Ion Borșii, pre o parte de ocină dintr-aceleș sat, din Dobruleștii, din a patra parte giu(m)ă)tate, ce le iaste lor răscumpărătur(ă) de la Nasta(siia)¹ (și frate-său)¹ David, drept o sută și treizăci de zloți, și au avut și pâră pentru această parte cu Vas(i)lie și Sămion, ficiori(i) lui David, strănepoții lui Vlaico Căprior, prin zilili lui Eremiia vod(ă), căci au vrut să li întoarcă, și li s-au dat ca să întoarcă, iar ei n-au avut la zi cu ce a întoarce, nici ocină, nici silă li-au fostu, ce li s-au fostu prețăluit, ce au fost acolo lucrat, preț drept 59 de taleri, ce au rămas precum dară are și ispisoc Ghiorghie cu frații lui de la Eremiia vod(ă) pentru acea pâră și de fierăe, precum li-au rămas. Și iarăș dăm și întărim lui Ghiorghie comișel și lui Pătrașco Brut diiac o parte (...) ³.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 5, original, rupt, lipit, incomplet.

EDIȚII: CDM, V, nr. 1596 (rezumat); *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 108, nr. 1200 (rezumat); Documentul din 19 martie 1617 a se vedea în DIR, XVII, A. Moldova, p. 121-122, nr. 159.*

¹ Rupt.

² Repetiția, conform textului.

³ Lipsă.

5. 1727 (7235) iulie 8. *Boghici, fiul lui Ghervasie, nepotul Mălinei, și soția sa, Ioana, vând o parte din moșie, din stâlplul Ruștilor, lui Miron Ciucul, Costandin și Lupul Ciucul, pentru 6 lei, bani vechi.*

Adec(ă) eu Boghici, împreună cu soțul meu, ficiorul lui Ghirvas(ie), nepotul Mălinii, făcut-am acest adevărat zăpis al nostru la mâna lui Miron Ci(u)cului și lui Costandin Ciucului și Lupului

Ciucului, pentru o parte de moșii, care parte este din stâlpul Ruștelor ce să va (a)lege parte me(a) dre(a)ptă, am vândut-o cu tot venitu(l), și din vatra satul(ui), și din câmp, și din pădure, și din apă, cu tot venitu(l) lucului¹, drept 6 lei ban(i) vechi, să fee² moș(i)e lui și ficiorilor și nepoților și strănepoților în veci de veci. Și când s-au făcut acest zapis au fost mulți oamin(i) bun(i) tiner(i) și bătrân(i) care num(ele) și(-au) iscălit, anum(e) eu Vintâncă, sora lui Boghici, nepoata Mălinii, și eu Enache sin lui Vasele, și eu, preotul, am scris și l-am și iscălit, anume preotul Ianțul de la Meroslava, și eu, Ion o(t) tam, și eu, Dumitru. Și pentru credința me(a) am pus și degetul. Eu, Boghici și cu soțul meu Ioana.

Лет $\overline{\text{зслѣ}}$ <7235 / 1727> иꙗли(е) и $\widehat{\text{<8>}}$.

ANIC, Achiziții Noi, MMVIII / 1, original.

EDIȚII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 131, nr. 1460 (rezumat).*

¹ locului.

² fie.

6. 1738 (7246) iunie 25. *Grigore al II-lea Ghica judecă pricina dintre răzeșii din Miroslăvești și Sandul Sturza vel logofăt.*

Suret asămîne scris de pe cea adivărată carte

† **Нои Григорие Гика в(о)евода божию милост(і)ю, г(о)сподар(ъ) Зем(ли) Молдавск(и).** Adică au venit înaintea(a) domnii meli și a tot sfatul nostru răzeșii de Miroslăvești, de pe Moldova, anume Lupul curtean și frate-său Toader, și Vasilie sin Toader, și alți frați a(i) lor, nepoții lui Pătrașco, și au pârât de fați la divan pe cinstit și credincios boiariul nostru, dumnealui Sandul Sturza, vel log(o)f(ă)t, pentru giumătate de sat de Miroslăvești, parte(a) din sus, de la țin(u)t(u)l Sucevii, zicând acești oameni ci s-au numit mai sus, cum ace(a) giumătate de sat de Miroslăvești, parte(a) din sus au fost cumpărat-o mai înaintea vremi lăne, med(elnicer), tatul lui Nec(u)lăiu, sulger, de la niște săminții a lor, răzăși de Miroslăvești, anume de la Grigorie Botăș, ficiorul lui Ionașcu Botăș, 45 pământuri, cu tot venitul. Așijdere și de la Istratie, zăt Andreiu din Miroslăvești, iarăș 45 pământ(u)ri, cu tot venitul. Și pe urmă s-au fost sculat Neculăiu, sulger, ficior lui Iani, med(elnicer), ș-au fost vândut aceli părți de moșie dumisale Iordachi Cantacuzino, biv vel spat(ar), fără știre(a) răzeșilor din Miroslăvești. Iar dacă s-au aflat acești oameni răzăși; mai sus numiți, c-au eșit moșia neamului lor la vânzare, au tras la divan pe dumi(sale) Nec(u)lăiu, sulger, și pe dumn(e)alui Iordachi Cant(a)cuzino, spat(ar), la domnie, a triia domnii sale lui Mihai vodă, și cu giudecata divanului au întors acești oameni banii, șasizăci de lei vechi, în mâna sulger(u)lui Nec(u)lăiu, încât s-au adiverit c-au fost vândută moșia câte un zlot pământul; și s-au dat moșia la stăpânire(a) oamenilor, după cum pe larg arată carte(a) de giudecată a domnii Sali, lui Mihai vodă.

Acum sculându-să și dumn(e)alui Sandul Sturze, vel log(o)f(ă)t, au tras la divan pe acești oameni mai sus numiți, zicând că ari și dumi(sale) a răspunde pentru această moșie, arătând un ispisoc de la răpousatul Irimia Movila vodă, scriind precum această giumătate de sat de Miroslăvești, parte(a) din sus, esti cumpărătură moșului dumisale, lui Necoară Prăjăscul, log(o)f(ă)t, de la Anghelina, fata lui Bogdan, med(elnicer), și frații ei, Eughenie și Grigorie, nepoți lui Ion Bogdan, și Apostul și frații lui, Ionașcu și surorile lor, Necșe, și Mărica, și Simioana, și Gherghina, ficiorii lui Mihăilă Rugină, toți nepoții lui Miroslov. Și pe această vânzare au fost și zapis de la vânzători, și acel zapis, la giudecata ce-au avut acești oameni cu Nec(u)lăiu, sulger, singur dumn(e)alui l-au dat la mâna oamenilor iar acum, pe urmă, aflând și ispisoc făcut pe acest zapis, au cerut dumn(e)alui să ia această moșie prepuind că această moșie esti furată de acei vânzători ce-au vândut-o lui Iani, med(elnicer), și au cerut dovadă cu ce au eșit moșia din mâna Prăjăscului; iar acești oameni, de mai sus numiți, iarăș

au răspuns că de la cumpărătura Prăjăscului sint 134 de ani, și de când au cumpărat Eni, med(elnicerul), ace(a) moșie sint 52 de ani, și dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) sau părintele dum(i)sale niciodată acolo n-au stăpânit, precum și dumn(e)alui vel log(o)f(ă)t(ul) n-au tăgăduit, ce și dumn(e)alui au mărturisit că n-au stăpânit.

Drept aceia, domniia me(a), împreună cu tot sfatul nostru, așe am giudecat: din vreme că dumn(e)alui, vel log(o)f(ă)t(ul), sau părintele dumisale, într-atâta ani trecuți n-au stăpânit și această moșie s-au purtat din mână în mână pân(ă) au agiuns la mâna acestor oameni, să fie și de acum înaintea moșie stătătoari la mâna acestor oameni, după cum au răscumpărat-o și să o stăpânească cu pace și cu tot venitul, iar dumi(sale), vel log(o)f(ă)t(ul), să le de(a) pace moșiei, că (s-)au dat rămas din toată giudecata, și de această pără să nu să mai pârască nici odănioară peste carte(a) domnii mele.

ГЛАВЪ Р(О)С(О)Д(И)НЪ ВЕЛЪ.

8 Ілс, лет \times зсмъ <7246 / 1738> мли ѿ <19>.

Pecete domniască.

Iordachi Cant(acuziono), vel vor(ni)c.

Simion Cheșcu, uricar.

Ion log(o)f(ăt), diiacul za divan, am scris acest suret asămine(a) de pe ce(a) adivărată carte domniască la 1795 fev(ruarie) 28.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 6, copie din 28 februarie 1795, difolio, rupt, lipit.

EDITII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 161, nr. 1788 (rezumat).*

7. 1739 (7248) noiembrie 17. *Aftanase, monah din Buoreanii, pe mirenii numit Andrei, dă mărturie pentru stăpânirea fiilor lui în jumătate din satul Năneștii, numit și Pogănești, ținutul Neamț.*

Adică eu, Aftanasié, monah de Buoreanii, cari din mirinie¹ mi-au fost numili Antrii², făcut-am mărturie(a) me(a) la mâna ficiorilor mii, precum am apucat din părinții mii, însă di pé înmă me(a) Alecsantra³, népoata lui Gavril a Niculei dé Nănești, ce s-au chemat mai înaintea Pogăneștii, pé giuământate dé sat dé Nănești, ce sint la țin(u)tul Niamțului, pe apa Moldovii, care ace(a) săliști să hotărăști din sus cu Ungurașii și din gios cu Buzății, și hotarul l-am arătat ficiorilor mii pinprigiur, și n-au fost numai ficiorii mii, ș-au fost și alții oamin(i) striin(i), migiiș(i) din casa lui Ifrimu, caré au fost. (D)în coada hèleștiului, mergi pi drum driptu la câmpu, până în fântâna lui Râșchitoru. Și din fântâna lui Râșchitoru mirgi p(r)in capul arinilor, până în Fâ(n)tâna înpuțită. Și din Fântâna înpuțită, întorcându-să pinpregiur, asupra Moldovii, pân(ă) în fântâna Luco(a)ea. Și pe această moșie am avut și scrisori, și când au vinit craiul leșiscu li-am dus în Mănăstiri(a) Agapii, și (cu) alte ce-am mai avut, cum duce oaminii la acele vrimi, și după cea vinit craiul au prădat mănăstirile și s-au prăpădit și scrisorile cu altii ce-am avut dé prin(...). Dar acii Unguraș, după cé s-au făcut pacea, au căzut în mâna d(u)m(nea)lui sulgerului Néculai, (care) au început a stăpâni și Năneștii, zicând că-i tot o silești. Dar mai pe urmă am vinit și eu de undé am fost ș-am găsit aciști Nănești stăpânindu(-i) d(u)m(nea)lui. Am mirsu la d(u)m(nea)lui și i-am spus că sint două săliști, Ungurași dé(o)săbi, Nă(ne)știi déosăbi, dar d(u)m(nea)lui n-au vrut să-mi ție în sam(ă) și m-au tot năcăjit zicând că nu sint Năneștii, că în scrisorile d(u)m(i)sali nu sint scriș(i). Deci, iu neavându scrisori în mână, am tot așteptat ca doar s-ar mai ivi vriun zapis dé undéva ca-s(ă) hie dovadă că știi(a)m c-au mai fost răziș. Dé car(e), mai în urmă la slăbăciunea mi(a), s-au aflat un zapis dé Năniști la d(u)m(nea)lui Alicesandru Sturzii dé Oborocini, și arată într-acela iar giuământat(e) de sat care îi să hie ș-acmu; și noi am tras iar pé giuământati di sat carii iste séliiști înt(e)agă, cari temilie casii și ținirimul bisăricii sint faț(ă) a moșu(lui) nostru, a Paicului.

Și pintru aceasta am făcut această mărturie a mi(a) la mâna ficiorilor mii, ca trezindu-să cinéva dintri tânșii⁵, să aibă înștiințar(e) șa-și mărturii să-s cu suflitul miu, și cându am făcut mărturie(a) aceasta s-au timplat oamin(i) bun(i) și striini carii mai gios sint pus dégitul și m-am iscălit.

ЛН(А)Т *ЗСМН <7248 / 1739> НО(ЕМ)ВР(ІЕ) ШІ <16>.

† Iu monah Aftanas(ie) ot Boorin(i), am făcut mărturie.

Iu Ion Samoil am fost când au arăta(t) Afta(na)sie hotarul ficiorilor.

† Iu Theodosii monah, iar m-am tâmplat.

Iu Timoftiiu monah, m-am tâmplat.

Și iu Néculai Carchimzili, am scris această mărturie cu zisa lui Aftanas(ie) monahu.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 7, original, difolio, rupt.

EDITII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 166, nr. 1834 (rezumat).*

¹ Se repetă „care din mirinie”.

² Andrii.

³ Alecsandra.

⁴ Rupt

⁵ dânșii.

8. 1746 (7255) noiembrie 25. *Ioan Nicolae Mavrocordat voievod scrie biv vel stolnicului Toader Cantacuzino, ispravnicul ținutului Neamț, să facă împărțeala țiganilor între Lupul Balș biv vel medelnicer cu Mănăstirea Secu și călugărițele de la Gârcina.*

† Ио ИОАН НИКОЛАЕ ВО(Е)ВОДА БО(О)Ж(І)О М(И)Л(О)СТ(І)О, ГО(С)П(О)ДАРЪ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. Credincios boiariului nos(tr)¹u, dum(nealui) Toadir Cantacuzino, biv vel stol(nic), ispravnicul di ținutul Niamț(u)²lui, sănătați. Cătră aceasta îț(i) facem știre că ni-au jăluit dum(nealui) Lupul Balși, biv vel med(elnicer), că are niști țigani împărțitori cu Mănăstire(a) Săcului și cu călugărițele di Gârcina, ș-au poftit să li să facă împărțire. Pentru care iată că te rânduim pre dumn(ea)ta să le îparți țiganii la carei s-au trimis și armaș(ul) să-i strângă înainti(a) dum(neatale). Deci, luând cart(ea) domnii mele, să chemi faț(ă) pe călugăr(i) și pe călugărițe, și să stai să le îparți țiganii pe obicei, însă țiganca de după țâgan să nu să dispartă, ce a cui va fi țiganul și undi va fi țiganul, acolo să fie și țiganca, numai copii(i) lor să să îparță și să-s(e) scoată un copil din mijloc mai mult și să-s(e) de(a) stăpânului țigancii pentru slujba țigancii, iară pentru cari vor fi sterpi să slujască țiganul, nu țiganca, un an la stăpânul țiganului și un an la stăpânul țigancii. Și să le dai izvoade iscălitu ca să li-s(ă) fac(ă) și întăritur(ă), dară să socotești dum(neata) bine ca să-i mulțamești cu îparțala pe toți, să nu ne mai vie jalobă.

Aceasta scriem.

Л(Б)Т(О) *ЗСНІЕ <7255> НОЕМ(ВР)ІЕ КЕ <25>

ANIC, Fond Achiziții Noi, MMDCCCXIII / 20, original.

EDITII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 203, nr. 2241 (rezumat).*

^{1,2} Rupt.

9. 1749 (7257) februarie 3. *Cârștâna Orzoia lasă, prin diată, ginerelei ei, Lupul, și ficeii sale, Avrămia, casa cu pomi și cu tot locul. Iar alte moșii ce ar mai fi în țarină, în câmp, livezi sau în pădure, să fie ale celorlalți gineri.*

† Adică Eu, Cârstâna Orzoia, dat-am fiiata me(a), gineri-meu Lupului și fiică-me(a), Avrămii daniie casa me(a), cu pomi, cu tot locul ei, ca să mă grijască și se-mi de(a) și serindar la mo(a)rte(a) me(a), și cu pivnița și căsoaia, și să n-aibă nime nicio tre(a)bă cu daniia mea. Iară cine s-ar scula, din ginirii mei sau din nepoții mei, se-mi scrâce¹ daniia, să fie neierțaț(i) de mine. Iară alte moșii, ce-or mai fi în țarină, în câmpu sau livez(i), în pădur(e), să fie acelora giner(i) ciu voia me(a). Și pentru credința me (m)i-am (pus) și numele.

Λε(α)τ *ЗСНЗ <7257 / 1749> Фе(врс)аріе Г̃ <3> ДНЬ.

Și la această tocmală s-a tâmplat preotul Ion Țile și preotul Gheorghii Baronce și preotul Lupul Plop și preotul Ion Baronce și preotul Vasilachi Ionașco și diacon(ul) Stefan și Miron Costin și Dimitrașco Gârbe și Toader Cracaliia și Arhip Gurău și Stati Blaga.

† Și eu, preotul Ion Mâzca, am scris diiata cu zisa Cârstâni.

<Pe verso>: Dieta Cârstâni(i) Orzoi.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MCMXXV / 1, copie.

EDITȚII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 210, nr. 2322 (rezumat)*

¹ strâce.

10. 1758 (7266) ianuarie 10. *Scarlat Grigore Ghica voievod judecă pe egumenul Mănăstirii Râșca, Calistru Eni, cu Alexandru Balica, ginerele lui Lupul Boțul, cu popa Vasile din Gârcina și cu alții, pentru moșiile Roșcani și Horonțeștii, ținutul Neamț.*

Cu mila lui D(umne)zeu Io Scarlat Grigorie Ghica v(oi)e vod, domn Țării Moldovii. Facem știre cu acest hrisov a domniei méle pentru multă pâra și giudecată ce-au avut la divan înaintea domniei méle și a tot sfatul nostru cuvios rugătoriul nostru Calistru Eni, igumenul de la Sf(ânta) Măn(ă)stire Râșca, cu Alexandru Balica, ginerele Lupului Boțul și cu fâmeia lui Maria și cu popa Vasile de la Gârcina pentru 2 moșii, anume Roșcanii și Horonțeștii, de pe apa Almașului de la țin(u)t(ul) Neamțului. Pentru care moșii la velet *ЗСЗБ <7262 / 1754> ИСЛИ(Е) la domnia prea iubit fratelui nostru domnia sa Mateiu v(oi)e vod, fiind rânduieț(i) din porunca domniei sale pe cinstit părintele și rugătoriul nostru sfinția sa chir Ioannichie, episcopul de la Roman, dinpreună cu credincios boeriul nostru dum(nea)lui Vasile Buhăescul biv vel pah(arnic), ca să hotărăscă niște sate la țin(u)t(ul) Neamțului a dum(i)sale Aristarh vel vist(iernic), anume Negrileştii și Dolheștii, și arătând răzeșii de Negrești¹ și alți înpregiurași cum că hotarul Negrileştilor a dumisale vist(iernicului) Aristarh, încă și a Dolheștilor să hotărăscă cu satul Roșcanii a Mânst(irii) Râșcăi. Și fiind de față atuncea și Calistru Iane, igumenul de Râșca, la hotărât, l-au întrebat numiții hotarnici ce scrisori are pe aceste sate Roșcanii și Horonțeștii, ce să hotărăscă cu Negrileşții și cu Dolheștii, să arate; și la vrémé au arătat igumenul că toate scrisorile ce au avut mănăstirea pe aceste moșii la vremea de răzmiriță s-au prăpădit, dar sămnile hotarilor pe unde au umblat din ve(a)c ce au fost hotărât călugării de la Mănăstirea Râșca sânt știute, arătând mărturiia de la bătrânii megieși de prinprejur carii trăea(u) pe atuncea, anume popa Vasile de la Măscătești, și Ursul Nicoară, și Ion Brânzei, și Ion a Ioanii, și Gheorghie a Ștefănesii, și Theula, și baba Nazariia, fata Cocului, și Ion Dumbrava, mazâl din Dobreni, și monah(ul) Teofan, și monah(ul) Varlaam de la Săhăstrie de la Almaș, carii cu toții au mărturisit cu sufletile lor înaintea episcopului și a păharnicului Vasili, priimind blestemul sfinții sali episcopului, cum că au apucat din vechiu de la moșii și părinții lor stăpânindu-să hotarul Roșcanilor și a Horonțeștilor tot de călugării de la Mănăstire(a) Râșca, arătând și semnele din peiatră în peiatră, după cum pre larg sânt arătate toate semnele la mărturiia hortarnică² ce au făcut. Și atuncea la acea hotărâtură mergând și Alexandru Balica, ginerele Boțului, și arătând înaintea episcopului și a

păharnicului Vasilie cum că acești moșii Roșcanii și Horonceștii ar fi a lui după moșiia femeii sali Boțeștii și ar fi și stăpânit arătând și scrisoare, un suret de pe un ispisoc de la Iliiaș v(oie)v(o)d și de la frate-său Ștefan v(oie)v(o)d și o scrisoare de la un Misail, igumenul din Râșca, ce au fost igumen la velet \times Зрпѣ <7118 / 1609 septembrie 1-1610 august 31>, și alte scrisori mai dincoace, cu care scrisori arătând că au stăpânit într-aceste moșii, au întrebat numitul episcop și pah(a)r(nic) Vasili pe martorii de mai sus arătați(i), apucat-au ei stăpânind pe neamul Boțăștilor într-aceste moșii, și toți(i) martorii aceia au mărturisit că n-au apucat stăpânind pe alții, ci tot mănăstirea au stăpânit moșiia Roșcanii și Horonțăștii, și după dovedirea ce s-au dovedit din martori au moșiile în stăpânirea mănăstirii, pe urmă neodihnidu-să Alexandru pe giudecata episcopului și a păharnicului Vasilie și viind aicea și dând jalobă pre iubit fratelui nostru domnii sali Matei v(oie)v(o)d cum că cu judecata ce au făcut episcopul de Roman și cu pah(a)r(nic) Vasili i s-au luat moșiia cu nedreptate și i s-au dat Mănăstirii Râșcăi.

Și după jaloba lui trimițându-să ca să-s(e) aducă și pe igumenul aicea, și tâmplându-să la acéia vrémé igumenul bolnav au trimis vechil pe un ieromonah Arsenie ca să arate mărturiia episcopului și a păharnicului Vasilie. Care numitul călugăr viind aicea și fiind rânduți cu judecata la dumnealor Iordachi Cantacuzino vel vist(iernic) l(o)g(o)f(ă)t² (?), Radul Racoviță(ă) vel log(o)f(ă)t, Dumitrașco Palade biv vel vist(iernic), fiind la acéia vreme hatman, și stând de față cu Alexandru, ginerele Boțului, și arătând Alexandru mărturiia ce s-au zis mai sus de la Misail igumenul în care arată că au făcut tocmală cu Boțăștii, să pue egumenul prisăci și să are pe moșie; și câtiva cărți de poroncă scriind tot peste moșiia Roșcanii și Horonțăștii, din care scrisori neputându-să afla adivărul ca să să dovedească de cine s-au stăpânit aceste moșii, au rămas asupra acelu Arsenii ieromonah ca să mărturisască el de cine au apucat stăpânindu-să acele moșii.

Și el întâi ar fi răspuns că tot mănăstirea le-ar fi stăpânit, dar zicându-i să priimască blestem, al au arătat pe urmă că au auzit din gura unui stareț bătrân, anumi Nil, cum că moșiile aceste(a) ar fi a Boțăștilor, și după mărturisire(a) acelu Arsenie și după scrisoarele ce au arătat Alexandru Balica, s-au fost luat moșiile din stăpânirea mănăstirii și s-au fost dat la astăpânirea neamului Boțeștilor, dar la veleat \times ЗрѣА <7264 / 1756> и снне în еѣ <15>, viind igumenul aicea și dând mare jalobă la domnie sa Costandin v(oie)v(o)d Racoviță(ă), cum că moșiia Roșcanii și Horonțeștii sânt drepte a Măn(ăs)țirii Râșcăi, și fiind că acel călugăr ce au fost vechil n-au știut ce să răspundă, nefiind de postreg de acolo de la mănăstire, fiind rus strein, cu nedreptate s-au luat moșiile mănăstirii.

Și după jaloba igumenului aducându-să și pe Alexandru, ginerele Boțului, aicea și rânduindu-să cu judecata la cin(s)t(it) părintele și rugătoriul nostru chir Ioanichie, episcopul de Roman, la dum(nea)lor Iordachii Cantacuzino vel vist(iernic) l(o)g(o)f(ă)tu² (?), Ioan Bogdan biv vel log(o)f(ă)t, fiind vel log(o)f(ă)t, Iordachi Baluș³, biv vel vor(nic), Vasili Razu hat(man), Vasili Ruset vel vor(nic), fiind vel spatar, Dumitrașco Palade, biv vel vist(iernic), Aristarhul vel vist(iernic), Vasili Buhăescu biv vel pah(arnic), ca să caute de iznoavă judecata, care numitul episcop împreună cu dum(nea)lor boerii cercetând cu amăruntul au găsit că cu greșală s-au făcut judecata cu care s-au luat moșiile din stăpânire(a) măn(ăs)t(i)ri(i). Și neodihnidu-să Alexandru și eșind la divan înaintea domnii sali, Constandin v(oie)v(o)d au hotărât ca să-ș(i) stăpânească măn(ăs)țirea moșiile după dovezile ce au arătat egumenul carele pre larg le arată hrisovul domnii sali și mărturiia boerilor și cărțile de judecata Boțului s-au luat de la mâna lui și s-au rupt și s-au dat la mâna igumenului.

Acum neodihnidu-să Alexandru zet Boțului și femeia lui Mariia, și dând jalobă domnii mele i-am rânduie domniia me(a) cu judecata la dumnealor veliții boeri de iznoavă să mai caute judecata, și stând dumnealor de au luat sama și arătând și o parte și alta că au marturi și nefiind scrisori vechi ca să să lumineze din scrisori, au găsit a fi cu cale să să facă carte de blestem asupra oamenilor de p(r)inprejurul acestor moșii ca să mărturisască adivărul de cine s-au stăpânit aceste moșii și făcându-să carte de blestem de la sfinția sa părintele mitropolitul, și trimițându-să cu om domnesc acolo la moșii și scoțind marturi și o parte și alta, care marturi aducându-să aicea și stând de față înaintea domnii mele; și cercetând domniia mea împreună cu tot sfatul toate zisele și o parte și alta, și pe toți

marturii i-am întrebat domnia me(a) pe Alexandru și pe femeia lui ce au să mai răspundă. Și îngenunchind înaintea domniei mele au răspuns că de vor giura marturii igumenului în beserică că sânt moșiile mănăstirii, ei rămân odihniți(i) și să primesc pe jurământul lor, și n-au să mai răspundă nimic.

Deci nefiind altă dovadă am găsit domnia me(a) a fi cu cale să jure acești patru oameni din marturi(i) igumenului, cu care să odihnește și Alexandru, anumi Ghedeon monah, și Trifan sin Ștefanesăi ot Mășcătești, și Pavel sin popa Vasili ot Mășcătești, și Savva de la Almaș, cu carii au mărturisit și înainte(a) episcopului de Roman la judecata când au făcut de au hotărât moșiile, cum că moșiile aceste(a) sânt drepte a Măn(ăs)t(irii) Râșcăi și pe neamul Boțestilor nu i-au apucat niciodată stăpânind, nici știu ei să fie moșiile aceste(a) a Boțestilor. Și mergând oamenii aceștia în sfânta beserică în Sfeti Nicolai și-au dat credința jurând cu mâna pe Sfânta Evanghelie.

Deci giurând acești oameni, s-au cunoscut că moșiia Roșcanii și Horonțeștii sânt drepte a sfintei măn(ăs)t(iri) și Alexandru și femeia lui Mariia rău și fără de cale să acolișia, și i-am dat rămași din toată judecata să n-aibă a să mai amesteca la moșiia Roșcanii și Horonțeștii, ci să le stăpânească sf(â)nta măn(ă)stire în bună pace în veci ca pe drepte moșiile sali, cu tot hotarul și cu tot venitul, dându-si și de la domnia me(a) uric și întăritură pe tot hotarul neclătit și nestrămutat nici odinéoară în veci. Și de această pâra să nu să mai pârască peste această carte a domniei mele. Aceasta înștiințăm.

Бє лєт *ꙗꙋꙋꙋ <7266 / 1758> гєн(аріє) ѿ <10>

ANIC, Fond Achiziții Noi, MMCCLXVI / 1, copie.

EDIȚII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, nr. 25, II, p. 253, nr. 2810 (rezumat)*

¹ Negrilești.

² Conform textului.

³ Balș.

11. 1765 decembrie 18. *Împărțeață părților răzeșilor din satul Bârgăoanii, ținutul Neamțului.*

Copie

Părțile răzeșesti ci s-au ales dintre părțile dum(i)s(ale) hat(manului) din satul Bârgăoanii ot țin(utul) Neamțului. лєт *ꙗꙋꙋꙋ <7274 / 1765> лєк(єм)в(ріє) ѿ <18>.

Păm(ân)t(uri) Pași Palmi

15 7 3 din stâlpul Avrămăsc parte(a) lui Moisi.

66 16 - din stâlpul Țulesc.

22 2 3 din stâlpul Popii.

5 - - din stâlpul Săculiesc din parte(a) Potloțeanului.

2 - - parte(a) lui Cocris.

2 p(o)l 7 parte(a) Antoniei Zugrăv tij din parte(a) Săculească.

22 19 - din stâlpul Ciuresc, însă dintr-aceste(a) să scot.

2 p(o)l păm(ânturi) a Butuceștil(o)r.

2 păm(ânturi) ce-au mers în parte(a) hat(manului).

12 păm(ânturi) a Ciuperceștilor.

Iar piste tot fac părțile răzășăști 145 păm(ânturi), 13 paș(i), 4 p(o)l palmi, bez 5 păm(ânturi) ce-am luat 2 din parte(a) Bercii și 3 din parte(a) Potloțeanului, și eu fiind vechil dum(i)s(ale) hat(manului) m-am priimit cu această împărțeață și am iscălit.

Toadir Bontăș.

Fiind înainte(a) noastră vechilul dum(i)s(ale) hat(manului) împreună cu răzeșii de acolo s-au priimit să stăpânească răzeșii acești părți ci sânt scrisă mai sus, și am iscălit și noi.

Ilii Costachi spat(a)r.

Ion Darie stol(ni)c, m-am tâmplat.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MMCCLXVI / 2, copie.

12. <1770-1780>. Mărturia dată vornicului Alecu Cantacuziono pentru locul ce-l are în târgul Piatra.

Epitropiia părții răzășești din târgul Piatra

În urmăriia mijlocirii dum(isa)le bo(i)eriului vorn(i)cu(l) Alecu Cantacuzin(o) a i să dizbati și a să grăniți locul ci ari în mahalaoa din sus pi aciastă propieta răzășască, iscăliții pășind la stare(a) locului di față cu megieșii ci s-au găsât, poftindu-să și pe dum(nea)lui căm(i)n(ar)ul Scarlat Osvalt, geumetrul ținutal, ci esti și megieș cu acest loc a dumi(sa)le vorn(i)c(u)lui, s-au făcut măsurători cu stânjin di uptu palmi go(s)p(o)d, cari palme s-au însamnat și pe plănișorul locului făcut acum; și în aceasta găsându-să pomenitul locu în acești măsurii, treizeci și cinci stânjeni, patru palmi, fața alăturiia cu drumul mari, însă 13 stânj(e)n(i), 5 palmi, din colțul îngrăditurii lui Enachi sânt Mane Orzan, însamnat pe plan cu litera, **A**, cât mergi linii driaptă pe lângă drumu păra undi cam cârnești spre drumu după însemnare(a) cu litera, **B**, și di acolo 10 stânjini tot alăturiia cu drumu(l) cât mergi cârnitura spre drumu, păra undi cârnești acută înlăuntrul locului însemnat cu litera **B**, și 11 stinjeni, 7 palmi, tot fața acei cotituri / lasate cu învoiria dum(isa)le vorn(i)c(ul)ui Cantacuzin drum porței dum(isa)le cam(i)n(ar)ului Osvalt / păra în zaplazul dum(isa)le însamnat cu liter(a) **Γ**, și patru zăci și trei stânjeni, una palmă, coastili locului, alăturiia cu zaclajei cam(ina)r(ului) Osvalt di la punctul însamnat cu liter(a) **Γ**, păra în vali la colțu(l) locului lui Ștefan Avaicăi însemnat cu liter(a) **A**, și douăzăci și optu stânjeni, patru palmi, fundu(l) locului în vali, însă 6 stânjăni, 2 palmi, cât să megieșăști cu locul lui Ștefan Avaicăi di la punctul șiteri(i) **A**, pār la culțul din sus a locului svinței sali arhimandritul Nicon, însamnat pe plan cu liter(a) **ϸ**, și 22 stânjeni, 2 palmi, alăturiia cu locul arhimandritului Nicon, păra undi cârnești, după însemnare(a) cu liter(a) **Ж**, iar coastili din giur a locului patruzăci și patru stânjeni, înse 4 stânjeni cât slujești chernitura (?) în despărțare tot de locul arhimandritului Nicon di la punctul cu litera **Ж**, păra în colțul din gios a locului lui Enachi Mane, însamnat cu liter(a) **З**, și 20 stinjeni alăturiia cu locul lui Enachi Mane, prin mijlocul scursurii păra unde cârnești scursura însemnată cu liter(a) **H**, și iarăși 20 stânjeni tot prin mijlocul scursurii păra în culțu(l) dispre drum însamnat cu liter(a) **A**, undi s-au început măsura, cuprinzând pisti tot acești mai sus însamnati măsurii, marginili din pregiur a locului, una sută cinzăci și șapți stânjăni gosp(o)d și o palmă.

Pentru cari spre știință s-au dat dum(isa)le bo(i)eriului aciasta, neurmând nici din parte(a) megieșilor vreo pricină asupra mesurilor acestui locu.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 1, difolio, original.

13. 1772 (7280) martie 8. Diata ierodiaconului Sarafim.

Adec(ă) eu, iruddiacun Sarafim dat-am diiata me(a) la mâna diiacunu(lu)i Tuader, ca-s(ă) fie în sam(a) cupilil(or) mel(e), și cel(e) ce am le-(a)m dat în d(o)ua, și dughenel(e), și cas(a), și muri, și pomii de lâ(n)gă măr, și altă ce a fi tăt în d(o)ua să înpărț(ea)sca Safta cu Aniț(a). Alții să n-aibă neme triiab(ă). Iat(ă) că le-(a)m dat în sam(a) frățâne-meu lui Tu(a)der diiacunnu(lu)i să l(e) pu(a)rte de

grej(ă) păn(ă) ce l(e-a) mărita. Iat(ă) cum am dat (...) și un sărindar la bisirica, și un sărindar la schit în **Drag**, și unul aice la Pe(a)tră în târgu; și sântu eu lui Pătrașcu arman cu dui lei pol, și Savin iar cu dui le(i) pol, și mai sânt dator la frati-meu Stati cu ș(a)pte lei pol, și mie îm(i) (e)ste Ștef(an) G(a)vrelaș cu patruzeci și ș(a)s(e) lei capet(e) făr(ă) de dobândă, și patruzeci lei Necula Tudus(e) îm(i) est(e) datur, și la Ion Dabije încă am ce(n)ci lei și o merță de păpuș(o)i, și ș(a)s(e) lei la Vranava Șăteiu, și di tut anul să de(a) cât(e) un sărindari din vi(ni)tul cas(e)lur pentr(u) sufletil(e) nu(a)stre și a părințalur nuștri. Și la aceas(tă) diiat(ă) s-au tâmplat și preuții din Pe(a)tră car(e) mai gius s-au și iscălit.

Eu i(e)r(e)u diiacun Sarafim.

БѢ ЛЕТ *ЗСП <7280 / 1772> МАРТІЕ И <8>

Eu Stat(e) diiacun am scris cu zâsa fratilui Sarafim diiac.

Erei Vas(i)le zăt Sarafim.

(...)

Eroddiiacon To(a)der Măteiu.

Eu diaconul Pănătelii, m-am tâ(m)p(la)t.

Iu diiaconul To(a)der Blag(a), frati mortoloi.

ANI, Achiziții Noi, MCMXXV / 2, original.

14. 1772 aprilie 20. *Preoții Vasile și Simion sin Chirilă vând lui Gheorghită Solonar și fratelui său Simion o bucată de loc cu pomi drept 16 galbeni.*

Adecă eu preotul Vasile, și eu preotul Simion sin Chirilă, dat-am zăpisul nostru la mâna lui Gheorghită Solonar și la mâna lui Simion brat lui pre(c)um să să știe că le-am vândut o bucată de loc cu pomi vechi drept șaisprezeci galbini, ce esti loc și de grădină, și să hotărăște locul cu Stratul pe din sus și din gios până în drum spre Priscornita, și la vale până în poarta Stratului, și de la deal până în drum, și să stăpânească cu pace. Și ne-am iscălit, erei Simion, erei Vasele și ne-am tâmplat și noi, eu Costantin (...) ¹ șoltuz, eu Grigore Fălticean, eu Gavril Ungurean, Eu Zaharie Fălticean, și eu Toader Băcal am scris cu zisa preoților zăpisul.

Eu Sandul Băcal m-am tâmplat.

*ЗСП <7280 / 1772> АПРИЛІЕ К <20>

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLIII / 1, original.

¹ Ilizibil.

15. 1773 februarie 22. *Iliana Sargeroi dă zestre post. Isari Penișoară, ginerele său, partea de moșie din Oncești cumpărată de la Ghiorghii și Moisei Scorțar.*

Dat-am scrisoare(a) me(a) la mâna dum(i)sali ginirului meu Isari Penișoară post., pricum să să știi că de nime silit nici asupra(i), ce di a me(a) bună voe, am dat zestre toată parte(a) di moșii ce avem cumpăratură la satul Onceștii din parte(a) lui Ghiorghii Scorțar și a lui Moisei Scorțar cât să va alegi, să-i fii dum(i)sali dreapt(ă) ocină și moșie și dum(nealui) și fiilor dum(nealui) în veci. Și la această(ă) încridințat(ă) scrisori nim(en)i din fii mei să nu cutez(e) a strica această(ă) scrisoar(e), și la această scrisoare s-au întâmplat mulți boeri și alții carii mai gios s-au iscălit și eu încă pentru mai mari cridintă am iscălit și am pus și degitul.

*АЩОГ <1773> ФИБ(Р)АРЕ КВ <22>

Iliana Sargeroi.

Și eu Costa(n)d(i)n Istrat(i) m-am întâmplat.

(...)

Ion căp(i)t(an) m-am întâ(m)plat martur.

(...) înainte(e) me(a) s-au dat aceast(ă) scriso(a)r(e) și sânt mar(tor).

ANIC, Achiziții Noi, MMCCLXXXIX / 1, original.

16. 1773 iunie 25. *Divanul Cnejei Moldovei scrie ispravnicilor ținutului Neamțului în privința plângerii mazililor Ioniți Nițul, Vasile Juncul, Andriiu Cârliș și Gavril Boghean pentru moșiile Nănești și Ungurași de la acel ținut, a căror locuitori nu-și plătesc adetiul.*

Copie adevărată.

De la boerii de Devan(ul) Cnej(i)ei Moldovii

De vremé ce aice la devan ne-au jăluit Ioniți Nițul și Vasile Juncul și Andriiu Cârliș și Gavril Boghean, mazili ținutului Neamțului, arătând cum că au două moși, anume Nănești și Ungurași la ținutul Neamțului, cari arată că au și scrisori, și dintr-acele moși la cari oameni cari șad cu lăcuința, pe acéle moși de să hrănescu, nu vor ca șă-ș(i) de(a) obicinuitul adeti; la cari cerșându-ș(i) dreptul de la devan iată că li s-au dat cartea devanului la mâna lor ca să aibă a lua-o și a strânge dejma din toate de a zece(a) după obicei și după hotărârea ponturilor, dar cari nu vor vre(a) ca să dea, iată cari și dum(nea)voastră ispr(a)v(ni)ci a ținutului ca să împliniți tot deplin pără la ce(a) mai puțin, der de va ave(a) ceniva a răspunde înprotiva acelor moși cu scrisori și dres ce va fi având să vii la devan(ul) acesta.

1773 iuni(e) 25

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCV / 9, copie.

17. <1774 septembrie 1-1775 august 31> (7283). *Silvestru, patriarhul Antiohiei, numește citeț pe Andriiu.*

SILVESTRU CU MILA LUI DUMNEZEU PATRIARH AL MARII ȘI D(U)MNEZEESTII
CETĂȚI A ANTIOHIEI

Smerenie noastră din darul și mila și puterea a prea Sfântului și de viață începătorului D(u)h, carele s-au dat de la Mântuitorul nostru I(isu)s H(risto)s D(u)mnezești lor și sfinților lui ucenici și Ap(o)stoli a lega și a dezlega ale oamenilor păcate zicând lor: Priimiți D(u)h(ul) Sf(â)nt, ori cui veți (i)erta păcatele, (i)ertate să fii lor și oricâte veți ține, ținute să fie, și oricâte veți lega și veți dezlega pe pământ să fie legate și dezlegate în ceruri. Iară de la aceia și la noi unul după altul cu venirea celui D(u)mnezeesc dar am (i)ertat pre fiul nostru sufletesc Andriiu în câte și el la un om au greșit, și pre D(u)mnezeu au mânâiat cu cuvântul, cu lucrul, cu gândul, cu voe au fără de voe și cu toate simțirile lui, sau de va fi căzut supt blestemul sau afurisanii arhierelui, sau a preotului, sau al tătâne-său, sau a mâne-sa, sau singur el s-au blestemat, sau va fi giurat strânb, sau într-alte păcate ale lui, și el ca un om fiind sau poticnit și d(u)hovnicului au n(e)spoveduit, și canonul de la dânsul au priimit. Deci de acéste greșale de toate și di legături îl slobozim și îl (i)ertăm cu puterea și cu darul a tocmitoriului și D(u)mnezeescului închinătoriu, a prea puternicului D(u)h. Iară câte va fi uitat sau sau aicea va fi lăsat neispoveduite și acélea să iarte lui milostivul D(u)mnezeu cu rugăciunile prea bl(a)g(o)vi(s)tei stăpânei noastre de D(u)mnezeu Născătoarei și pururea Fecioarii Mariei și a Sf(â)ntului, slăvitului și întru tot lăudatului Ap(o)stol și verhovnicului Petru, a întâiului arhieru al mării și D(u)mnezeestii cetăți a Antiohiei și a tuturor sfinților. Amin.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCV / 8, original.

18. 1775 (7284) mai 25. Mărturie în pricina dintre medelnicerul Iordachi Canano și ai săi cu oamenii vel vornicului Dumitrașcu Sturza.

Din poronca dum(nealui) cuconului Iordachi Canano mid(elnicer), ispravnicu, am mers la Mirosălvești, care aci(a) moșie esti a lu(i) Ion Botăș i cu nepoții lui di frat(e) Nicolai i Ioniț i Toadir ș(i) cu alt(e) n(e)amur(i), și dum(nealui) Iordachi cluciriul Ghiulbiiaz încă esti ră(ză)ș cu dânșii di pi giupâniasa dum(i)sale, și am chemat pi Ghiorghii Zavul și Grigoraș Cumpăt și Vasile Tibiică ș(i) pi Ursul Zavul din Soci, ș(i) am circitat pricina ci avi(au) răziși(i) cu oamini dum(nealui) cucunului Dum(i)trașcu Sturzi vil vor(nic) pintru moșii, mai alis un Timofti ci esti pricinuitoriul, ș(i) am întreat pi acești oameni din Soci cum știu. Ii au zis că nu știu niciuntru fil care au fost oamin(i) ș(i) din(t)r-(în)și(i) și din parti(a) dumisali cuconului Dumitrașco Sturzi vor(nicul), și iar tot aș(a) au scos Ion Botășo hotarnic(ă) a lui Ion Melighi vornic di poartă, ș(i) am purcis cu hotarnica pi semni și cu oamini, dinpreună cu aciști din Soci, și cu cii pi parti(a) Năvrăștilor și cu răziși. Ș(i) arat(ă) în hotarnic(ă) dintr-un fag ci esti în co(a)stile moșii Năvrăpiștilor, tric piste un drum vechi ș(i) săpat, ș(i) pisti acil drum s-au găsit peiatră hotar vic(hi), care acil hotar nu s-au găsit la hotăritul Sti(r)cii vor(nic) di poartă și la hotărătul Mi(le)ghii vor(nic), peiatra acie s-au gă(sit), și di acoali drept pân pădur(e) la timnicul Bordii, și pi din gios din prisaca care esti și livadă di mir(i) s-au găsit puiatră hotar pusă fundu diasupra fântini(i) Bordii tot di vor(nicul) Stârci(a), și au încungiurat prisaca cu livada, ș(i) aici au dat samă răzișii Ion Botăș și cu niamurili lui, zicându că au fost mult(e) pricin(i), zicând ră(ză)șii

vor(nicului) să pui pîiatra după cum mirgi hotarul drept p(r)in livadă, iar vornicul n-au vrut, au învoit dum(i)sali răpăusatului logofătului Sturzii ș(i) a pus-o din gios di presacă fundu, și di acoli au purcis muchi(a) dealului în sus ș(i) iar s-au îndreptat hotarul dup(ă) cum mergi drept, ș(i) au coborât di vali pe drum în văduț, și trici pârăul ș(i) su(i)e în dâmbu ș(i) ta(i)e p(r)in poiană, care să numești Unghiul, și loviști în margini la un fag mare, și di acoli apucă în sus p(r)in codru ș(i) lovești la un timnicu a lui Savin Șoimariul, car(e) să hotărești cu D(o)broliștii, ș(i) di acoli purcidi alătore cu Dobriliștii p(r)in codru la vale ș(i) tai(e) drept la Moldova. Care s-au întânplat și răzișii din parti(a) di gios, Ursachi, Vasili, Ursul, ficiorii lui Acsint(e), nipoț(i) Parului, și pi aciști răziș(i) i-am întribat, au v(re)o triab(ă) în part(ea) di sus Cubășștii, ii au dat samă că n-au. Și pintru cridința noi mazălii am iscălit, iar alți oamini niștiind cartie ș(i)-au pus digitile.

Лит *ЗПА <7284 / 1775> МАИ КЕ <25>.

<ss> Șirban Niniul.

<ss> Ion Mezcul.

Ghiorghi Zavul / Gligoraș Cunpăt / Vasili Tibiică / Ursul Zaval, ni-am tânplat.

Și vornicul Milighi tot pi hotarnica Stărcii(i) au hotărât, care arat(ă) în hotarnica lui Milighi, și hotarnica Stărcii n-am văzit-o, ș(i) vilitul Stărcii *ЗСМШ <7246 / 1738> МАИ КЕ <25>.

Vilitul vornicului Milighi *ЗСОБ <7272 / 1764> ФЕВ(Р)АРІЕ КЕ <25>.

Și pintru acist Timoftii, casa lui rămâni tot pi loc răziși(s)cu dup(ă) cum mirgi hotarul, și am măsurat din hotar până în casa lui cu stinjinul și am găsit 26 sti(n)jin(i) domniști pi locu răzășiscu, că-și dă el pi locu răzășiscu.

<ss> Șirban Niniul.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCV / 10, original, difolio.

19. 1776 februarie 6. *Rizea băcal și soția sa Călina dau vornicului Ioniță Canta casele cu pivniță și o livadă cu pruni pentru o datorie de 55 de lei.*

Adic(ă) eu Rizea băcal di(n)preun(ă) cu soțul meu, anume Călina, dat-am adivărat zapisul nostru la mâna dumnealui coconului Ioniț Canta biv vor nec, precum să-s(e) știi că fiind eu Rizea dator cu 55 lei, adică cinzeci și cinci lei, din leat *ЗПА <7281 / 1773> АВГ(С)СТ КА <21>, pentru car(e) apucându-mă pă mine, și eu neavând nici o puteri i-am dat casăle mele cu tot loc(ul) lor și cu livadă di pirji, însă cu pivniț(ă), însăș casăle să să prețuluiască după cum ar socoti niștié boere, întâmplându-să a să scula vreun megiaș să aibă a da ban(i) după cum s-ar prețui casile, și védeal¹ este aș(e)zată păr(ă) într-o săptămână di zile; cine va au a răspund(e), iar nérăspunzând nimin(i) să rămâi casăle boerești. Cu aceasta adev(e)rez, și pintru credinț(ă) ne-am iscălit și ne-a(m) pus pecețile ca să cr(ea)z(ă).

Fevr(uarie) 7 / 1776

Eu Rizea băcal, di(n)preun(ă) cu soț meu Călina, ne-am pus digitile ca să-s(e) creaz(ă).

Cari și la acest zapis au fost șa alți negostor(i) martor(i) și iscăcălit², car(e) s-au pus și picitea târgului, și noi târgoveț(ii) ne-am iscălit mai jos ca să cre(a)z(ă).

<ss>

<ss> Eu Nécula Arnăut, mar(tor).

Și am scris eu Stan Munt(eanu) cu zisa lor și sânt și martur.

Eu vor nec Ioniț m-am iscălit.

Eu Știfan șoltuz m-am iscălit.

Eu Ioneț călugăr m-am iscălit.

Eu Crăciun Filotei m-am iscălit.

Eu Ion Bărlădean m-am iscălit.

Eu Apostol bărbier m-am iscălit.
Eu Toader Orzea m-am iscălit.
Eu Năstasi băcal m-am întâmplat.
Eu Ilii postăvar m-am întâmplat.

ANI, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 2, original, difolio.

¹ vade.

² conform textului.

20. <1777> februarie 9. *Costachi biv vel pitar rânduiește pe Sava băcal, Sterie Copce (cupeț) și Nastasă (Anastasă) se evalueze casa, livada și pivnița lui Riza băcal împlinite de vornicul Ioan Cantacuzino pentru datorie.*

† Dum. Sava băcal i Stire Copce i Nastasă, pintru o cas(ă) cu loc(ul) ei, ci s-au împlinit de la Riza dum(i)sale vor(nicului) Ioan Cant(acuzino), vă rându(i)esc să mergiți să o prițuiți casa cu loc(ul) ei cu livadă, cu pivniți, și după cum îți socoti că faci să dați mărturie.

Фив(р)аріе) ☉ <9>

Bun voitor.

Costache pit(ar).

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 3, original.

21. <după 1777 februarie 9>. *Sava cupeș, Stere bogasier și Năstasă (Anastasă) băcal evaluează casa, livada și pivnița lui Riza băcal, împlinită de vornicul Ioan Cantacuzino.*

P(r)in poronca dumisale cuconului Costache, is(pravnic), ce au orânduit br(e)asla negustor(ilor) ca să prețaluiscă o casă a Rizăi băcal din târg din P(i)atră și n(e)-am strâns după poronca dum(i)sale și am prețăluit 85 lei, care cuprinzând datorie 75 lei și să mai e Riza băcal 10 lei, fiind că iaste om scăpat, și banii aceștie s-au socotit cu dobânda lor, și rămâne la bună înțălepciune(a) dum(itale).

Sava cupeș.

Stere bog(a)s(ier).

Năstasi băcal.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 3, original.

22. 1777 iulie 10. *Grigore al III-lea Alexandru Ghica voievod întărește vornicului Ioan Cantacuzino stăpânirea asupra caselor cu livada și pivnița din târgul Piatra, ținutul Neamțului, pentru datoriile lui Riza băcal.*

Ио Григорие Александръ Гика в(о)вода, Божию м(и)л(о)ст(и)ю, г(о)сподар(ъ) Земли Молдавской. Facem știre cu această carte al domniei mele că ni-au arătat cinstit și credincios boeriuл nostru dumnealui Ioniți Cantacuzino biv vel vornic o scrisoare a unui Rize băcal și a femeii lui Călina din let *ΛΨΘΣ <1776> ΦΕΒΡΥΑΡΙΕ Γ <3>, iscăliț(i) fiind marturi mulți oameni neguț(i)tori i târgoveț(i) din târgul Piiatra, fiind puse și pecete(a) târgului. Prin care scrisoare așa scriu și mărturisesc acei mai de sus numiți Rize și femeia lui, precum că fiind el dator cu 55 lei capiti din let *ΞΠΑ <7281 / 1773> ΔΒΓΣΕΤ Σ <6>, și apucându-l dumnealui dumnealui di bani și el neavând nicio putere de plătit, i-au dat dumisale vornicului casile ce-au avut în târgul Piiatra cu tot locul lor, și cu livadă de pomi, și cu pivnițe, care casă scrie să-s(e) prețaluiască dup(ă) cum să vor socoti de niște boeri, și pune vade ca până într-o săptămână de să va scula vreun megieș să le cumpere, să aibă a da banii dup(ă) cum să vor prețalui. Iar nesculându-se nime să rămâ(i)e casile al(e) dumisale vor(nicului) Ionițe Cant(acuzino), cum pre largu să arată la scrisoare.

Apoi ni-au mai arătat dumnealui vornicul și o țidulă din fev(ruarie) 9 iscăliță de Costachi biv vel pit(ar), ce-au fost ispravnic la ținut(ul) Niamțului, prin care au rânduit pe Sava băcal i Sterie cupeț i Anastas, târgoveț fruntaș de acolo, ca să prețaluiască o cas(ă) cu locul ei, cu livadă, cu pivnițe, de la Riza, ce s-au plinit dumi(sale) vor(nicului).

Și tot întraceeș(i) țidulă din dos numiții târgoveț(i) dau mărturie lor fiind iscăliț(i), prin care arată că au mersu la casa lui Riza băcal și au prețluit-o drept 85 lei, și fiind că datorie lui Riza cuprinde 75 lei, rămâne să mai ia Riza băcal 10 lei, fiind scăpătat, care bani au arătat dum(nealui) vornicul că i-au dat deplin, și cerșind ca să i s(e) facă întăritură de la domnie mea.

Pentru acéia iată dar că printr-această carte întărim cinstit și credincios boeriuл nostru dumisale Ioan Cant(acuzino) biv vel vornic ca să aibă a-ș(i) stăpâni cu pace casile cu tot locul lor, și cu livada, și pivnița din târgul Piiatra ce au fost a lui Riza băcal, și li-a dat dumi(sale) pentru bani datorii cum să arată mai sus fără nici o supărare după zăpisul ce are dumnealui de la Riza băcalul și de la femeia lui. Și s-au întărit și cu al noastră domniască pecete.

*ΛΨΘΣ <1777> ΗΣΛΙ(Ε) Γ <10>

Проч вел лог(фъ)т.

<Pe verso-ul primei file>: S-au trecut la cond(i)ca divanului de Ioan Necolai condicar.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 4, original, difolio, pecete mică octogonală.

23. 1780 iunie 12. *Ileana Bărcăncioae, fiica Ilincăi, sora Ciolăneștilor, și fiica sa Măricuța, vând lui Andronachi, Saftii și ficiilor lor, partea de moșie din Căndești cu 16 lei.*

Adică eu Ilea(a)na Bărcăncioae, fata Ifincăi, sor(ă) Ciolăneștilor, a lui Ioan Ciolan i a lui Toader Ciolan i a lui Apostol Ciolan, și dinpreună fiica me(a) Măriuța, dat-am adevărat zăpisul meu la mâna nepotului meu Andronachi i nepoat(ă)-me Saftii i ficiilor lor, precum să-s(e) știe că de nime sâlit(ă) nici asuprită am vândut parte(a) me(a) din moșie ci mi s-a veni din Căndești, din tot locul, cu tot venitul, din câmpu, din sâliște, din apă, din pădure, din tot locul, cu tot venitul, și i-am vândut-o dréptu 16 lei, adică șaisprăzăce lei, ca să-i fie dreaptă ocină și moșie lui și copiilor lui, să n-aibă nime

nici o amestecătură. Și la acest zapis s-au întâmplat mulți oameni buni bătrâni și tiniri. Și pentru credința am pus degitele.

* $\overline{\text{ЗСПИ}}$ <7288 / 1780> ИСНИ(Е) $\widehat{\text{БИ}}$ <12>

7378¹ / 1870 iunii 12

Eu Ile(a)na Bărcăniceoai, vânzătoare.

Eu Măriuța, fata Bărcănicioai, vânzătoare.

Eu Ștefan Ciolan, om de șaizăci di ani, m-am întâmplat la acest zap(i)s.

Eu Sămion Ciolan ot Căndești m-am întâmplat.

Eu Nistor Beiu m-am întâmplat.

Eu Ion Hăisul m-am întâmplat.

Eu Lupul sân Munte(a)n m-am întâmplat.

Eu Costandin sân Vasăle Ciolan m-am întâmplat.

I alți oameni mulți.

Nicolae ierei am scris zapis(ul) cu a lor.

Eu Costandin Postolache, gineré Ilenii Bărcănicioae, vrând să dau banii pe acest zapis ca să întorcu moșie ce au vândut lui Andronachi soacră-me(a) și neputând eu face banii ca să-i dau, iarăș i-am dat zapis la mâna lui Andronache să-s(e) stăpâniasc(ă) moșie dup(ă) cum au cumpărat cu pace, mai dându-mi și mie o merță pop(u)șoi, care să vin de merța trii lei și un leu la mâna femeii(i) mele Măriuții au mai dat.

* $\overline{\text{АΨΠΒ}}$ <1782> СЪПТ(ЕМВРІЕ) $\widehat{\text{А}}$ <4>

ANIC, Achiziții Noi, MMVIII / 2.

¹ Scris de altă mână cu cifre arabe.

24. 1782 august 9. *Mărturie pentru cercetarea pricinii dintre Isar Penișoară cu Nicolae Topșule, Ioniță Pricop, Ioniță Goșman și alții din Iugșești, ținutul Romanului, pentru fânul cosit.*

Facem știre cu această mărturii că din poronc(ă) fiind rânduit di dum(nealui) Manolachi Hrisoverghi biv vel ban i dum(nealui) Iordache Sturzi biv vel stol(nic), ispravnici ot țin(utul) Neamțului, ca să iau sama între dum(nealui) Isari Penișoară biv $\widehat{\text{Г}}$ <3> post(elnic) și între Nicolae Topșule și Ioniț(ă) Pricop și Ioniț(ă) Goșman și alți(i) din Iugșești ot țin(utul) Romanului pintru 4 fălci iarb(ă) ce au cosit acești oameni în tărie lor făr(ă) de nici o poronc(ă) pe parte(a) dum(nealui) post(elnicului) în Onișcan(i) din stâlp(ul) Cobulenilor.

Deci di pe poronc(ă) am mers la fața locului și am trim(is) de au adus pe acești oamen(i) pe toț(i) carii au cosit aceli 4 fălci iarbă, și aducându-i faț(ă) întâi s-au cercetat scrisorile post(elnicului). Dumn(ea)lui mi-au arătat o hotarnică a răposatului Io(a)nichii, episcop Romanului, răposatul(ui) Mih(a)l(a)che Sturz(a) vornic i pit(arul) Cogălnicean, carii hotarnici arată părți slugiriului Ion Larion, socrul post(elnicului) Isar și altor răzăș(i) tot anume fișticăruie răzeș pe câtă parte li s-au ales din tot locul din let * $\overline{\text{ЗСО}}$ <7270 / 1761> ОК(ТОМВРІЕ) $\widehat{\text{Г}}$ <3> fiind iscăliți și alți răzeș(i), și un zapis din let * $\overline{\text{ЗРНС}}$ <7156 / 1647 septembrie 1-1648 august 31> a lui Ionașco și Ștefan, ficiori lui Ionașc(o) Crițul ot Iugșești, în carii scrisoare arat(ă) precum acești Crețăști au făcut schinbătură cu niști Șondăniști, adică Șondăniștii au dat parte(a) lor din Iugșești și Crețăștii au dat part(ea) lor din Sârbi, ce sânt alătore(a) cu Onișcan(i), și aceast(ă) part(e) să află vândută slugeriului Ion, socrul post(elnicului), din un Vasăli Giuncan, fiind neam cu Șondăneștii, din let * $\overline{\text{ЗСОА}}$ <7271 / 1763> ИСН(ІЕ) $\widehat{\text{С}}$ <6>, și iast(e) bini vândută fără nici o pricină.

Al doile(a) s-au întreat și pe numiții oameni din Iugșești, ce răspund asupra scrisorilor ci are post(elnicul) și cu ce alegire și tărie au intrat pe part(ea) post(elnicului) de au cosât. Mi-au arătat un

zapis din let * $\overline{\text{зрчлв}}$ <7194 / 1686> $\overline{\text{маш}}$ $\widehat{\text{ш}}$ <16>, si vini acum di atunce 96 an(i), în carie zapis arată că un Toad(e)r Crițul au vândut a cinci(a) parte din parti(a) Cri(țe)știlor din stâlp(ul) Cobulenilor ot Onișcan(i) unui Stratul, carii zic că să trag acești oameni dintr-acel Stratul, dară fără de nici odovadă, și o mărturie a răposatului vornicul Mih(a)lache Sturz(a), arătând că s-ar fi cercetat acest(e) scrisor(i), dară nici o alegiri nu li s-au făcut fără cât arată în dos o înșămătură niscălit(ă) că li s-ar f(i) ales o falce în cotul Crițului ci veni piste apa Sir(e)tului; și au mai scos și o cart(e) a mării sali Cons(tan)d(i)n vod(ă) Moruz di acum di la luna mai din let * $\overline{\text{авшпв}}$ <1782>, în cari scrie dum(i)lorvoastri tot pentru pricina acești(i) părți și alte părți a fitii lui Nic(o)lae Săhădăru, dară zapis(ul) nu mi-au arătat, atâte scrisor(i) mi-(a)u arătat.

Am adus și pe Gheorgh(e) Porcescul, întrebându-i-se vreme(a) lui, să află vârsta lui om de 70 an(i), mazil vechiu și răzăș vechiu la părțile aceste, și Ioniț(ă) Porcesc(u), nepotul lui Gheorgh(e), și s-au întrebat în frica lui Dumn(e)zeu să arăte adevăr(ul), acel Stratul pe ace cumpără a 5 part(e) din parte(a) Crețăștilor, ori acești numiți arătați mai sus în toată vreme(a) lor apucat-au stăpânind aice în Onișcan(i) pe acest zapis or(i) pe Stratul, ori pe aceștie oamin(i) din Iugșești. Așa ne-au arătat, întru adivăr că n-au apucat stăpânind nici pi Crițiști și nici pi acel Stratul ci iast(e) cumpărător, fără cât acești oamin(i) din anul trecut încoaci s-au ivit cu acel zapis vechiu, arătându-m(i) tot Porcești(i) că în arătate rânduri sau și hotărât acest(e) moșii și s-au făcut și alegire carii câtă part(e) li s-au venit la fieșticari răzăș, și acest zapis la hotărât n-au ișit, ce de vreme că zapisul acestor oamin(i) iast(e) vechi di 96 an(i) și nimeni dintr-acest neam păra acum n-au stăpânit fiind Iugșeștii alătore cu Onișcani, numai cât îi desparte apa Sâretului.

Așa am găsit cu cale și cu dreptate dum(nealui) post(elnicului) Isari să-ș(i) e fânul cât au cosit acii oameni din Iugșești pe parte(a) post(elnicului) de pe hotarnica și alegire(a) di un arhiereu și alți boeri mari ci o are la mână ca di pe o dreaptă moșie sa, numai să le plătească oamenilor osteni(a)la cosătului și a adunatului făcând căpiți, precum iast(e) câte 1 leu falce(a) de obări și di căpițit fără făcutul stog(ului), iară ei de vor cerca dreptate(a) lor pe acest zapis vechiu să o caute la luminat divanul mării sal(e) lui vod(ă), ca di vor afla dreptati iarăș să cadî să aleagă din toate părțile Cobulenilor, iară nu numai de la unul, și trăgându-s(e) amândouă părțile la dumivoastră li s-au pus soroc păra dumi(n)ică av(gust) 14 să să afle.

Eu așa am găsit cu dreptate, iară la ce desăvârșit(ă) hotărâre rămâne la cunoștința dum(nea)v(oastră).

* $\overline{\text{авшпв}}$ <1782> $\overline{\text{ав(г)с(т)}}$ $\widehat{\text{ш}}$ <9>
<ss>

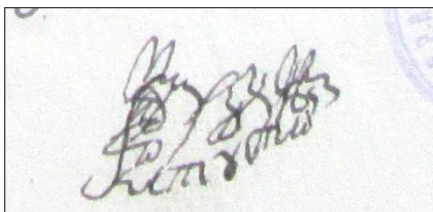
Văzindu-s(e) și di către noi aceast(ă) mărturii a fi făcută dupe rânduiale și mărturisindu și Ghiorghii Porcescul i Toader Porcescul, Ioniț Porcescul, mazili și răzeș(i) aceștii moșii, luând și cu sufleteli lor cum că n-au stăpânit Iucșeștii nici odată, am întărit și noi aceast(ă) mărturii cu iscăliturili noastre ca să ș(tie).

$\overline{\text{ав(г)с(т)}}$ $\widehat{\text{ш}}$ <15>

Eu post(elnic)u(l) Isari (...).

Manolachi Hrisoverghi biv vel ban.

Iordachi Sturz(a) stolnic.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCLXXXIX / 2, original.

25. 1783 decembrie 15. Învoiala dintre ieromonahul Ioan Ciocan, preotul Tănase, postelnicul Isar și alți răzeși pentru moșiile Sirbii, Ioașcani și Sohodolul de la ținutul Neamțului.

Noi carii mai gios ni-am iscălit dat-am scrisori(a) no(a)stră la mâna dum(nealui) post(elnicului) Isar precum să-s(e) știe că având noi giudecat(ă) la luminat divanul mării sal(e) lui vod(ă) pentru moșie Sirbii, Ioneșcanii i Sohodolul ot Niamțu din stâlpul Cobălianului, și după giudecata dumilorsali veliților boeri și noi ni-am priimit și ni-am învoit să ne ținem cineș parti(a) sa cu niamul său după hotărâre(a) ce-am avut de la răposăți, părintele Io(a)nichie, episcop de Roman, i dum(nea)lui Mih(a)lachi Sturze vel vor(nic), i dum(nea)lui Neculai Cogălnicean, și nici post(elnicul) Isar să nu ceie nemică la noi, nici noi să nu mai cerem nemică la dânsul, și care s-ar mai scula la vr(e)o giudecată piste tocmala și învoiala no(a)stră, să fie de certari. Și pentru credința ni-am iscălit, însă și pentru iarba ce ni-a cosit preutul Tănas i dum(nealui) po(s)t(elnicul) Isar noi să să n-avim a le mai cere nimic, cum și post(elnicul) Isar i preutul Tănas (să) n-aibă a mai cere nemic.

Лет *АѲПГ <1783> Дек(емв)ріе еі <15>

Erei Tănase, răz(e)ș.

Ermonah Ioan Ciocan, răzeș.

To(a)der Bu(...), răzeș.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCLXXXIX / 3, original.

26. 1785 mai 1. Mărturia ieromonahului Climent, starețul Mănăstirii Războieni, pentru logodna lui Gligorie, fiul său sufletesc.

Dat-am adevărat(ă) mărturie me(a) la mâna fiiului meu celui sufletesc Gligorie, precum m-am întâmplat față la începere(a) vorbii și așezării de logodnă, și au priimit Mihălachi să de(a) un ban și Gligorie doi ban(i), și vorba aceasta au fost în cas(ă) la Gligorie Nădejde, și după ce au (a)șezat vorba au mers la (...) să logodească, și eu n-am vrut să merg acolo și am mânat pe preutul Mănulachi în locul meu. Eu atâta mai multu nu știu. Și pentru credința am iscălit.

Лет *АѲПА <1781> маи а <1>

Ermonah Climent, stareț Războen(i).

ANIC, Achiziții Noi, MCMXXV / 4, original.

27. 1781 iulie 5. Mărturie de cercetarea făcută pentru mutarea unei stâni

Înștiințăm cu această mărturie a noastră, fiind că aducând dum(nealui) post(elnicul) Isari răvaș di dum(nealui) cilibi Alecu Lucac, biv vel agă, isprav(nic) țin(utul) Neamțului, pentru o mutare de stână cu oi ci-(a)u pus un Vas(i)li Butnar i Toad(e)r Cioban, baciul, i Toma Arman și alții streini pe part(ea) di moși a post(elnicului) Isari și a lui Vas(i)lie Scorțan, ci este la Oncești și altor răziș(i). Dici

di pi răvaș(ul) dum(nealui) ispravnic(u)lu am mers singur eu la numiții oamin(i) stăpânii acei mutări di oi, și întâi am făcut cercetari câti oi cu lapte să află la ace(a) stână și câti oi sterp(e), și așa din voe lor mi-au arătat că sânt 270 oi cu lapte și 140 oi sterp(e), așezându-i iarăș cu voe lor să di(a) câti o para di toată oae cu lapte și di celi sterpe câti gium(ă)tate di para, care fac 12 lii, și socotindu-s(e) să di(a) brânză di pi aciști ban(i) di pi rânduiala altor mutări ci sânt p(r)in pregiur fac 16 vid(re) brânză, câti un zlot vadra, și împărțindu-s(e) pe 2 bătrân(i), adică 8 vedri brânză tragi să e Gheorghie Arman cu neamurili lui, și 8 vedri tragi post(elnicul) Isari cu Vas(i)lie Scorțan, și fiind că Vas(i)li Scorțan au luat numai el brânza din anii tricuți, s-au socotit di pe driptate să fie răbdător, în anul acesta să e această brânză numai post(elnicul) Isari. Și priimindu-s(e) stăpâni(i) aceștii mutări di oi cu voe lor că vor da brânza di pe învoiala ci s-au făcut cu tocma la di pe voe lor, am și împlinit 3 vedri și s-au dat la mâna post(elnicului) Isari, și rămâind 5 ved(re) s-au apucat că vor da-o și acie. Pe urmă triimițând un ficior al meu la ace(a) stână să îplinească și aceli 5 vidri după așezare(a) ci am făcut cu dânși(i), iară un Toma Arman, unul din stăpâni, și Pavel, a rămas că acii mutări di oi, nu numai că n-au vrut să de(a) brânza di pi așzari(a) ci am făcut cu dânși(i), ce ca un înprotivitor au sărit să-mi bată trimisul meu și înc(ă) s-au atins și di mini cu multă ocară zicând că însuș singur eu di voi mergi la stână mi-or da cu parul în cap, arătând și aceasta că pre 100 oi di ar ști că le-ar da toati gloată de vrimi că eu în răvaș(ul) ci mi să scrie hotărăști ca numai decât brânza să o îplinesc, și pe urmă ei di vor ave(a) să răspund(ă) să miarg(ă) să să judici, și așa am urmat, și ei ca niști înprotivitori sar cu parul că vor da în cap.

Iată, dar că s-au atins di cinst(it) dum(i)sali isprav(nicul) și aceasta rămâni înțeleapta cunoștința dum(neavoastră) isprav(nicie) să o hotărăscă. Și pentru pricină mi-au arătat post(elnicul) Isari 2 răvaș(e) (a) dum(neavoastră) isprav(nice), unul cătri Vas(i)li Scorțan și unul cătră Toma Arman, scris(e) di la iuli(e) 11, să di(a) brânza, și ei tot nu s-au supus.

Și la această așezari ci s-au făcut cu acești arătați mai sus au fost și Ioniță Porcescu, mazil, în cari arată că la mutările di oi ci au așezat pe parte(a) sa s-au tocmi cu stăpânii acelor oi câti 40 vedri brânză, și văzând și eu o nisupuniri ca aceasta li s-au pus soroc dum(i)nic(ă) iuli(e) 10 să-s(e) afli la Piatra la dum(nealui) isprav(nicul) și dum(nealui) va hotărî cum a da înțeleapta cunoștința dum(nealui), și am dat și eu această mărturie.

* $\overline{\text{A}}\overline{\text{V}}\overline{\text{P}}\overline{\text{E}}$ <1781> $\overline{\text{H}}\overline{\text{Z}}\overline{\text{L}}\overline{\text{N}}\overline{\text{C}}$ $\overline{\text{E}}$ <5>

Petrache Herz post(elnic) <m.p.>.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXXXIX / 4, original, difolio.

28. 1785 iulie 10. Ioana Bărățoi și fiica sa vând lui Hristei Ion din Târgul Pietrii o casă și locul din jur cu 80 de lei, situate pe locul domnesc.

Adeverez cu acest zapes al meu la mâna d(um)nesale jupânului Hristei Ion din Târgul Petrii, precum să se știu că am vândut o cas(ă) a me(a) și cu locu(l) ce este înprejuru(l) casăi, ce să răzășăste cu locul jupânul(u)i Hristei, îns(ă) casa este pă loc gospod, și tocme(a)la ne-(a)u fost 80 lei, adică optzeci de lei, la care bani i-am luat toți deplin. Și d(um)ne(a)lor să aibă a stăpâni cu pace, cât și copii,

d(umnea)sale, fiind că am vândut de bun(ă) voi(e) me(a) nesâlit de nimene, și oricini s-o scula din ne(a)murile mele să n-aibă nicio supărare d(um)ne(a)lui fiind că este dre(a)ptă a me(a). Și la acest zapes s-au întâmplat și alți oameni, și pentru mai adevărat(ă) credința neștiind să mă iscălesc / neștiind să mă iscălesc¹ am pus degetul ca să se cre(a)ză.

1785 iuli(e) 10

Eu Ioana Bărațoi dinpreună cu fi(i)ca me(a) adeverez.

Eu Andon Iuga, martur.

Eu Ioniță Pâslari, martur.

Și eu am scris cu zisa și cu voi(e) despre amândo(uă) părțile.

<ss> Ion.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCIX / 1.

¹ Repetiția conform textului.

29. 1785 iulie 12. *Cartea de judecată a divanului între preotul Ghiorghe, diaconul Mihălache, Ion Boureanul, Istrate Săcară, Vasile Cumpătă și Neculai Comănici, răzeși de Boureni, ținutul Sucevii, cu vel logofătul Dimitrie Sturza pentru moșie.*

La divan înaintea noastră de față s-au giudecat preotul Ghiorghe i die(a)con(ul) Mihălache i Ion Boureanul i Istrate Săcară i Vasile Cumpătă și Neculai Comănici, răzăș(i) de moșie Bourenii, de la ținut(ul) Sucevii, cu dumi(sale) Dimitrie Sturz(a) vel log(o)f(ă)t, prin vechil(ul) dumi(sale) Toader Bonteș, arătând numiți(i) răzăși că într-acei hotar Bourenii are și dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) vr(e)o câteva părți de moșie cumpărate dup(ă) la unii din răzăși încă de răposat(ul) părintele dumi(sale) Sandul Sturz(a) log(o)f(ă)t, și fiind moșie nehotărâtă au fost făcut părinții lor învoială cu răposatul log(o)f(ă)t Sandul Sturz(a) ca să stăpânească acele cumpărături dintr-o văiugă ce este în dreptul Tochililor vechi spre apa Mold(o)vii, parte(a) din sus, iar de la văiuga aceia în gios, cum și o poiană ce este din susul acei văiugăi pe deal, anume Surda, să stăpânească părinții lor, și așa sau și stăpânit acel hotar nu numai de părinții lor cu răposat Sandul Sturz(a) log(o)f(ă)t, ci încă și de dânșii cu dumi(sale) vel log(o)f(ă)t, pân(ă) în domnie mării sale Costand(i)n Dimitrie Muruz v(oi)e vod, iar de atunci încoace trecând dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) cu stăpânirea pist(e) văiuga aceia le-au împresurat și baștina lor, pentru care ceré să aibă dreptate.

De față fiind și Toader Bonteș, vechil(ul) dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ului), s-au întrebat de către noi ce răspunde și de are dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) scrisori pe acea moșie să arăte. El au arătat că alte scrisori nu ar fi având făr(ă) numai o împărțală pecetluită cu pecet(e) g(os)pod, ce i-au rămas de la răposat(ul) părintele dumi(sale), întru care dup(ă) alte moșii Sturz(e)ști scrie și pentru satul Boureni, dar fiind că nu arată sat întregu, nu s-au putut înțelege cât are să stăpânească dumi(sale) log(o)f(ă)t(ul), tot satul întreg sau numai pân(ă) unde arat(ă) răzăși(i); că au fost făcut(ă) învoial(ă) și de vreme că dup(ă) acea împărțală în urmă cu vr(e)o câțiva ani s-au văzut vr(e)o câteva părți de moșie cumpărate de răzăși dintr-acei hotar dup(ă) zapisile ce-au arătat la divan, și dovedindu-s(e) că atât părinții jăluitoilor, cât și ei, au avut pe numita moșie nestrămutată stăpânire, s-au cunoscut că într-aceia împărțală să cuprindă numai cumpărăturile ce-au avut într-acei hotar log(o)f(ă)t(ul) Sandul Sturz(a), iar nu tot satul, căci când răzăși(i) n-ar fi avut moșie în Boureni, cum era cu puțință să-i suferă log(o)f(ă)t(ul) Sand(ul) Sturz(a) să cumpere moșie sau să stăpânească.

Drept aceia dup(ă) dreptate am hotărât ca să stăpânească dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) Dumitrașc(u) Sturz(a) într-acei hotar Boureni numai pân(ă) unde să va dovedi că au stăpânit și părintele dumi(sale) și trimis fiind numit(ul) vechil la dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) ca să-i arate hotărârea, ne-au adus răspunsu că și însuși dumi(sale) log(o)f(ă)t(ul) cunoscând dreptate(a) răzășilor

s-au priimit și s-au învoitu cu dânșii ca să aibă stăpânire într-acei hotar Bourenii numai pân(ă) unde să va dovedi prin marturi vrednici de credință că au stăpânit și răposat(ul) părintele dumi(sale) iar nu mai mult. Care mai pe urmă trimițându-si de cătră la dumi(sale) vel log(o)f(ă)t(ul) și pe Barbul, diiac de divan, ca să ceaie scrisorile acei moșii, dum(isale) log(o)f(ă)t(ul) tot asemenea au răspunsu că s-au învoitu cu răzăși(i), și că unde este învoială, tribuință de scrisori a să arăta prin carte de giudecat(ă) nu este. Dupe care învoial(ă) și hotărârea divanului s-au dat la mân(a) răzășilor această carte de giudecat(ă) cu care să aibă a-ș(i) stăpâni dreaptă partea lor de moșie ce să va dovedi că au stăpânit și părinții lor în viața răposat(u)lui log(o)f(ă)t(u)lui Sand(ul) Sturzea, în pace și făr(ă) de nici o supărare de către dumi(sale) Dimitrie Sturz(a) vel log(o)f(ă)t. Aceasta înștiințăm.

* $\overline{\text{A\Psi\Pi\epsilon}}$ <1785> $\overline{\text{И\text{C}\text{Л}\text{(\text{I}\text{E})}}$ $\overline{\text{В\text{I}}}$ <12>

<ss>

<ss>

Lascarachi Ros(et) vel vorn(i)c <m. p.>.

Neculai Balș vel vor(ni)c <m. p.>.

<ss>

S-au trecut la condică de Vasili Codrian ot divan.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCV / 11, original, difolio.

30. 1785 august 2. *Alexandru Ioan Mavrocordat voievod poruncește lui Alexandru Iancomo biv vel agă și lui Ioniță Roset biv el paharnic, ispravnicii ținutului Neamț, să hotărască și să stâlpească casele și locurile vel vornicului Ioan Cantacuzino din târgul Piatra.*

† $\overline{\text{И\text{O}}}$ $\overline{\text{А\text{L}\text{E}\text{X}\text{A}\text{N}\text{D}\text{R}\text{S}}$ $\overline{\text{И\text{O}\text{A}\text{N}}}$ $\overline{\text{М\text{A}\text{V}\text{R}\text{O}\text{C}\text{O}\text{R}\text{D}\text{A}\text{T}}$ $\overline{\text{В}\text{(O)}\text{E}\text{V}\text{O}\text{D}\text{A}}$, $\overline{\text{Б}\text{O}\text{Ж}\text{(I}\text{O})}$ $\overline{\text{М}\text{И}\text{Л}\text{(O)}\text{C}\text{T}\text{(I}\text{O})}$, $\overline{\text{Г}\text{(O)}\text{C}\text{П}\text{O}\text{D}\text{A}\text{Р}\text{(Т}\text{Ъ})}$ $\overline{\text{З}\text{(E)}\text{М}\text{(Л)}\text{И}}$ $\overline{\text{М}\text{O}\text{Л}\text{D}\text{A}\text{В}\text{С}\text{К}\text{O}\text{И}}$. Cinst(i)ți credincioș(i) boerii domniei mele, dum(neavoastră) Alexandru Iancomo biv vel ag(ă) i dum(neavoastră) Ioniți Ros(et) biv vel pah(arnic), isprav(ni)ci de ținut(ul) Niamțului, sănătate. Domniei mele ni-au arătat al nostru cinst(it) și credincios boer dum(neal)ui Ioan Cant(acuzino) vel vor(ni)c, precum în târg(ul) Pietrii are cumpărătură cu zapisă 2 casă cu locurile lor, care le și stăpânești cu pace, adecă o case cu locul ei o are cumpărătură de la răposatul fratile dum(i)sali Ilie Cantacuzino biv $\overline{\text{В}}$ <2> vist(iernic) cu zapis din l(ea)t $\overline{\text{X}\text{З}\text{С}\text{З}\text{S}}$ <7269 / 1760> $\overline{\text{Н}\text{O}\text{E}\text{М}\text{В}\text{(Р}\text{I}\text{E})}$ $\overline{\text{I}}$ <10>, prin care zap(i)s așa arată că au vândut dum(i)sal(i) vel vor(ni)cului o case cu loc cu tot în târgul Pietrii drept 60 lei, care loc se hotărâști din sus cu diiacon(ul) Lupul Blaga și din gios cu Isaie, monahul de la Bisăricani, iară lungul locului se hotărâști în zare(a) dialului, care case și răposatului Ilie Cantacuzino ara(tă)¹ că i-au fost cumpărătură de la Ioniți blănar, iar acel Ioniți blănar o ave(a) cumpărătură de la Toader Cracalie și de la ficiorul lui Ianache cu zapis din l(ea)t $\overline{\text{X}\text{З}\text{С}\text{З}\text{S}}$ <7266 / 1757> $\overline{\text{Н}\text{O}\text{E}\text{М}\text{В}\text{(Р}\text{I}\text{E})}$ $\overline{\text{С}}$ <9>, și la l(ea)t $\overline{\text{X}\text{З}\text{С}\text{З}\text{S}}$ <7266 / 1757> $\overline{\text{Д}\text{E}\text{К}\text{E}\text{М}\text{В}\text{(Р}\text{I}\text{E})}$ $\overline{\text{В\text{I}}}$ <12> cu giudecata lui Costache Duca biv vel stol(ni)c, ci era is(pravnic) di Niamțu, i-au întorsu banii numitul boeriu înainte(a) ispravnicului ca un răzeș ce era cu alte locuri care le ave(a) cumpărătură mai dinnainte, cum pre larg arată în dosul zapisului ce iaste iscălit de numitul isprav(ni)c; i altă case cu locul ei o are d(umnea)lui vel vor(ni)c(ul) cu zapis(ul) din l(ea)t $\overline{\text{X}\text{A}\text{P}\text{O}\text{S}}$ <1776> $\overline{\text{Ф}\text{И}\text{В}\text{(Р}\text{S}\text{A}\text{Р}\text{I}\text{E})}$ $\overline{\text{Г}}$ <3> de la un Riza bacal și de la fimeaia lui Călina, întru care zapis scrie numitul bacal precum de bună voe sa au vândut dum(i)sal(e) vel vor(ni)c(ului) casăle lui din târgul Pietrii cu tot locul lor, cu pivniți, cu livadă de perj(i) în 85 lei, după cum arată mărturie lui Sava bacal de acolo și a lui Stere bogasieriu și a lui Năstas bacal, ce iaste adeverită cu iscălitura lui Costache biv vel pit(ar), ce era is(pravnic) la Niamțu, care cumpărătură o întărești răposatul domnu Grigorie Alexandru Ghica v(oe)voda cu carte(a) domnii sale din l(ea)t $\overline{\text{X}\text{A}\text{P}\text{O}\text{S}}$ <1777> $\overline{\text{И\text{C}\text{Л}\text{И}\text{(E)}}$ $\overline{\text{I}}$ <10>, care toate aceste scrisori s-au văzut de al nostru cinst(it) și credincios boeriu d(umnea)lui Necolai Ros(et) vel log(o)f(ă)t. Deci locurile acestor case

macar că d(u)m(nea)lui vel vor(ni)c(ul) le stăpânești cu pace, dar cu toate aceste(a) făcând cerire ca să-s(e) hotărască în stânjini și să stâlp(e)ască cu pietri din giur înpregiur, iată scriem dum(nea)v(oastră) se mergiți la stare(a) locurilor, undi fiind de fați acei ce să megieșesc cu aceste locuri, cum și vechilul dum(i)sali vel vor(nicului) cu scrisorile, și după cercetare(a) ce veți face dovedindu-s(e) că aceste locuri pe cât le stăpâneșt(e) dum(nea)lui vor(ni)c(ul) sânt fără de asupriala nimărui, se le măsurăți cu stâ(n)j(enul) de opt palmi g(os)pod, adecă în lung pe amândouă marginile, și în curmeziș pe trei locuri, la capite, și la mijloc, și să le stâlpiți cu pietri hotară de cătră fieștecă care parte, dup(ă) care hotărătura se dați la mâna vechilului dum(i)sali vel vor(ni)c(ului) mărturie hotarnică în sămneli locului întru care pre larg să să arăte suma stâ(n)j(e)nilor în lung și în curmeziș, cum și sămneli hotară ce veți pune. Așjidire și cu a cui locuri se megieșesc de cătră fieștecă parte, întru care hotarnici după ce veți iscăli dum(nea)v(oastră) se iscălească și megieși(i) locurilor și alții din târgoveți care se vor tâmpla fați la hotărât, însămnând în hotarnice și palma cu care veți faci stâ(n)j(enul) g(os)pod de măsurat, care hotarnice aducându-s(e) aice și cercetându-si de cătră dum(nea)lui vel log(o)f(ă)t(ul), de se vor afla a fi făcute cu dreptate și fără de asupriala nimărui, să va face întăritură dum(i)sal(e) vel vor(ni)c(ului) și de la domnie me(a). Și această al noastră poruncitoare carte împreună cu hotarnice(le) să să de(a) la mâna vechilului dum(i)sal(e) vel vor(ni)c(ului). Aceasta.

1785 av(gu)st 2

Проч вел лог(фъ)т.

S-au trecut la condică.

Andrii condicar.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 5, original difolio, pecete ovală.

¹ Rupt.

31. 1785 noiembrie 22. *Mărturia hotarnică a lui Alexandru Iancomo biv vel agă și lui Ioniță Roset bivv el paharnic, ispravnicii ținutului Neamț, pentru casele și locurile vel vornicului Ioan Cantacuzino din târgul Piatra.*

Din luminat(ă) poronca preînălțatului domnului nostru mărie sa Alexandru Ioan Mavrocordat v(oe)voda ce am fost rânduiț(i) cu luminat(a) carte mării sale să măsurăm locurile a două casă a d(u)m(i)sale Ioan Cant(acuziono) vel vornic, ce le are în târgul P(i)etrii cumpăratură cu zapisă, să le stâlpim cu p(i)etri hotară.

După luminat(ă) poronca mării sale lui vodă am mersu întâi la casa din ulița veche ce o are cumpărată de la răpoosatul Ilii Cant(acuzino) ѿ <2> vist(iernic), care din sus să hotărăște cu diiaconu(l) Lup(u) Blaga ce o stăpânești acum Grigorii Nădejdi, ce o are de zăstre, și din gios să hotărăște cu casa lui Marco jid(o)v, ce o are de la Isaie, monah de la Bisăricani, și strângând pe răzășii acestor numite locuri, pe vornec(ul) târgului și pe alți târgoveț(i), cum și vechil(ul) dum(i)sali

vor(nicului) Ioan Cant(acuzino) fiind de față, am făcut stânjnu(l) de opt palme g(os)p(o)d, și am măsurat întâi fața casălor din uliță și din mijlocul hudițâlor ce sânt de disparete casăle dum(i)sale vor(nicului) Ioan di casa lui Nedejde și a lui Marco jid(o)v, fața dispre uliță s-au găsit opt stânjâni, 5 palme, și s-au pus peetri hotară dispre Grigorii Nădejdiei și dispre Marco jid(o)v, și măsurând și din dos de a curmezâș, fiind că din dos să strâmtiazi locul s-au găsit opt stânjini și o palmă, puindu-să iarăș peetre hotară di cătră amândouă (pă)¹rțile, și iarăș mai la dial tot de curmezâș piste mijlocul (g)¹rădinii măsurându-să din gardul grădinii Marcului până în (l)¹o(c)¹ul lui Grigorii Nedejdii lângă un perju s-au găsit opt stânjâni, ș(i)¹ iarăș s-au pus pietri hotară de cătră amândouă părțile, un ho(ta)¹r în gardul grădinii Marcului și alt hotaru lângă perju dispre Nădejde, și apoi am măsurat capătul de a curmez(i)¹ș(ul) locului din zare ce să hot(ă)răște cu Grigoraș Cahae, și fiind că în zare și mai mult să strâmtiazi toate șurunile locurilor dinprejur s-au găsit șapte stânjâni, 5 palme, undi iarăș s-au pus peetre hotară în zare(a) dialului, dispărțind cu piază dispre Grigorii Nădejdiei, și cu altă piază dispre Marco jid(o)v, și fiind că locul casăi merge din fața uliței și până în zare dialului am măsurat și lungul pe de amândouă părțile, și s-au găsit pe de o parte triizăci și șapt(e) stânjâni și două palme și pe ceialant(ă) parte iarăș triizăci și șapt(e) stânjâni, două palme, și cu aciast(ă) măsurătoare s-au încheiat tot locul casălor arătate mai sus din ulița veche.

Apoi mergând și la casa din mahala, din sus de bisărica g(os)p(o)d, ce o are dum(nealui) vor(nicul) Ioanu Cant(acuzino) cumpărat(ă) di la Reza băcal și de la fimeia lui Călina, și iarăș fiind vornic(ul) târgului și din numițâi târgoveți, s-au măsurat loc(ul) aceștii casă tot cu stânjânu(l) de opt palme g(os)p(o)d, măsurându-să p(r)in patru locuri, capăt(ul) din sus dispre casa Lupului Țiganu, din drumul cel mare la vale p(r)in costișă, s-au găsit patruzăci și doi de stânjâni și capăt(ul) din gius s-au găsit triizăci și șapt(e) de stânjâni și lu(ng)¹ul pe lângă drum(ul) cel mare s-au găsit douăzăci și șapt(e) de stânjâni, și coasta pe de la vale s-au găsit iarăș douăzece și șapt(e) stânjâni, și s-au pus la tuspatur colțurile locu(lui)¹i câte o piază hotar la locurile ce s-au plinit măsura s(tân)¹jânilor, o piază s-au pus de la vale de drum(ul) cel ma(re)¹ (a)¹ doua piază s-au pus pe coastă dispre livada vameșului Ana(...)¹ a (...), una din sus în coastă și alta din gios unde să împreună două jghiaburi în vale, cu care peetre s-au cuprinsu stânjâni(i) ce sânt arătaț(i). Dară acest locu fiind că din gius să hotărăște cu locul lui Necolai Dimitrașcu au scos o mărturie a locului în care arată că-i merge locul până în jghiabul cel (m)¹are, dară mărturie nefiind nici cu un temeiu, nici cu pecete(a) târgului și mai vârtos că fiind două jghiaburi și neștiindu-să care este jghiabu(l) s-au învoit amândouă părțile de s-au așezat hotar p(r)intre jghiaburi, rămâind jghiabul din sus pe locul dum(nealui) vor(nicului) Ioan Cant(acuzino) și jghiabul din gius pe locul lui Necolai Dimitrașcu, și pe din sus pe luncă un nuc să disparte hotar(ul) casăi dum(nealui) (vo)¹r(nicului) Ioan Cant(acuzino) de locul lui Dimitrașcu.

Și după hotărâre(a) ce s-au făcut, s-au dat aceast(ă) mărturie hotarnică în care după poroncă mai gios s-au iscălit și răzășii locurilor dinprejur i vornec(ul) târgului și alții ce s-au întâmplat la hotărât puindu-să și (...)¹ care s-au măsurat.

1785 noem(brie) 22

Alexandru Iancomo biv vel ag(ă).

Ioniți Ros(e)t biv vel pah(arnic).

Dumitru (...).

Ion diiacon Tofan, martur.

Eu Ioniți Șoldan, șul(tuz)u(l) târgului P(i)etrii.

Eu Mihălachi zăt diiaconul Lut(..)¹.

Eu Gligori zet diiacon (...)¹.

Eu Vasile Motricală (...)¹.

Eu Ioniță călugăr am fost la (...).

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 6, original deteriorat, pecete rotundă.

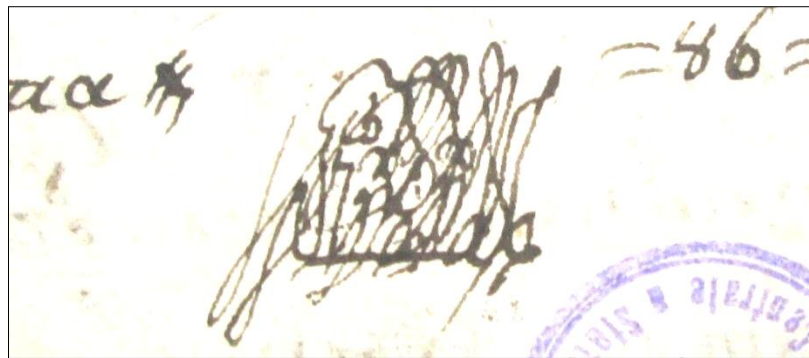
¹ Rupt.

32. 1786 ianuarie 16. *Antohi Larion și Vasile sin Larion călugărul sunt chemați la Trifești pentru a fi întrebați în pricina de judecată dintre răzeșii din Onișcani, Sohodolu, Sârbii, neamul Ciocăneștilor și postelnicul Isar.*

Dum(mnealui) Antohi Larion ot Vovriești, i dum(nealui) Vasile sin lui Larion călugărul ot tam. Fiind că din poronca mării sale lui vodă esti rânduit preosfinție sa părintele episcopu(l) de Roman împreună și cu mine ca să căutăm o pricină de giudecată cu răzășii din moșie Onișcanii i Sohodolu și Sirbii și cu neamul Ciocăneștilor i post(elnicul) Isar, care trag iarăș parte dintr-acesti hotară di pe Ilarion sulgériul, și fiind trebuință ca să fiț(i) și dum(nea)v(oastră) față să răspundeț(i) la celi ci viț(i) fi întrebați iată că vă scriem ca să vă sculați și să veniț(i) pără aicea la Trifești ca să daț(i) răspunsu la celi ce veț(i) fi întrebaț(i), și mâine sâmbătă negreșit să vă aflați, fiind că esti mare pricină, căci de nu viți urma ca să veniț(i), apoi să știț(i) că viț(i) fi aduși cu om g(os)p(o)d la Eși să dați răspunsu acolo, și mai mult viț(i) cheltui și vă viț(i) supăra aceasta.

(17)86 ghen(a)r(ie) 16

<ss>

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXXXIX / 5, original.

33. 1786 mai 25. *Poruncă adresată cămărașului Eftimie, postelnicelului Petrache Hermeziu și Ioniță Porcescul pentru cercetarea pricinii moșiei Oncești dintre postelnicul Isar și Vasile Scorțan cu răzeșii săi.*

Cinstite dumi(tale) cămărași Eftimiie i dumi(tale) post(elni)celi Petrache Hermeziu și Ioniță Porcescul, pentru pricina moșâ(e)i Oncești ce are dum(n)i(a)lui post(elni)c(ul) Isar cu Vasile Scorțan și cu ceilanți răzași ai săi, s-au scris dum(nea)v(oastră) cum că urmați la cercetarea ce veți face spre a li să face îndreptare și ce treabă s-au făcut nu putem ști, că viind aici înaintea noastră toat(e) părțile spre îndreptare nu ne-au adus nici un fel de mărturie de la dum(nea)v(oastră) ca să știm cum s-au urmat cercetarea dum(nea)v(oastră) pentru care ne-au fost de mirare. Deci fiind că noi am intrat în cercetarea pricinii(i), întâi pentru cerirea ce fac fieștecare parte, și întrebați fiind (că) Scorțeni(i) au arătat că partea arătatei moșâi cea de cumpărătoare este a să împărți pe șapte frați, iar postelnic(ul) Isar arată că numai pe șase frați, numind că un frate din cei șapte nemernicind de aici în țara munteneasc(ă) ar fi murit acolo și cu aceasta cere dum(n)i(a)lui a să face părți pe șase, iar nu pe șapte, la care cereri s-au hotărât de aici ca să mergiț(i) dum(nea)v(oastră) în fața locului acum de isnoavă și să împărțiți pământ(ul) moșâ(e)i de cumpărătură pe șapte frați, rămâind partea fratelui ce să numește de mort, osăbită pân(ă) când să va dovedi bine de este mort să rămâi pe frați 6, iar pentru moșia de

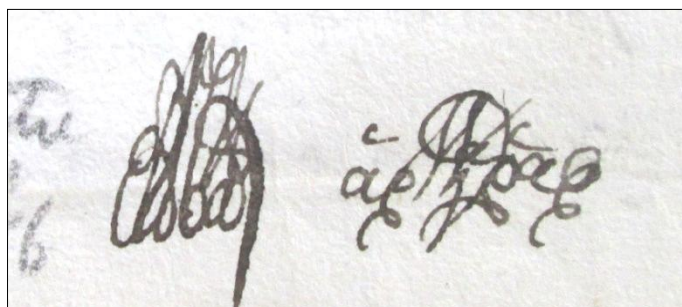
baștină ce-s(e) numește din bătrân(ul) Sand(u) să faceți cercetare foarte cu amărunt(ul), ca să adeveriți pe câți frați este și iar să o faceți părți. Aștjderea să cercetați și celelante ponturi ce prin deosibit răvaș ce s-au scris către dum(nea)v(oastră) întâi și să adeveriți bine toată curgerea pricini(i) apucând cu cercetarea tot cât una, una pân(ă) veți săvârși toată curgirea pricini(i), căci cu acest chip puteți face alegire(a), și apoi să faceți hartă de fața moșâ(e)i, ce fel merge baștina și cumpărătoarea și fieștecare parte a fraților, și să faceți mărturie în scris pe largu prin care să arătați anume anume¹ fieșcare cercetare a fieșcare madele, ca viind aici să știm și noi cum să le hotărâm.

(17)86 mai 25

Ai dum(nea)v(oastră) de bine voitori.

<ss>

<ss>

ANIC, Achiziții Noi, MMCCLXXXIX / 6, original.

¹ Repetiția conform textului.

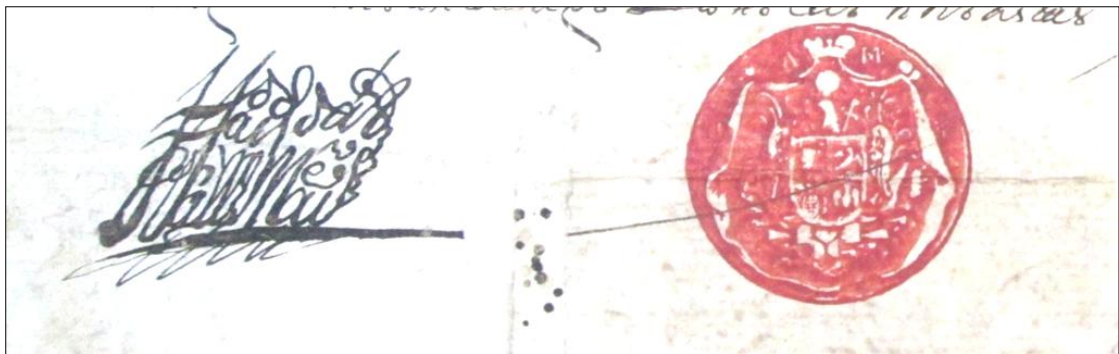
34. 1786 iulie 11. *Alexandru Ioan Mavrocordat voievod întărește lui Iordache Balș biv vel vistiernic stăpânirea asupra părților de moșie din Soci, Boureni și Dobrilești, primite danie.*

† **Ио Александръ Ион Маврокордат в(о)в(о)да в(о)ж(і)ю мил(о)ст(і)ю, г(о)сподар(ъ) Земли Младавскии.** Facem știre cu această carte (a)¹ domnii mele tuturor cui i să cade a ști că iată al nostru cinstit și credincios boeriu dumi(sale) Iordache Balș biv vel vist(iernic) viind înaintea domnii mele și a tot sfatul ne-au arătat un zăpis din leat *АѲПГ <1783> иъни(е) а <1>, iscălit de un Vasile Ghiorghită împreună cu femeia lui Gafița, i de Ioana, femeia lui Costandin Bourean, împreună cu ficiori ei, Luca Boureanul, și cu ginerile ei Neculai, și cu fiica ei Safta, i de Ioniță, ficiorul Ioanei, fetii lui Postolache Bourean, i de Lupul Bourean și de fratele lui Ursache, feciori lui Ștefan Boureanul, ce să tragu din Andreiu Munteanul și din feciorul lui Postolache Bourean, adevrit fiind și cu iscăliturile atât a răposatului Gavriil mitropolit, cât și a dumilorsale veliților boerii ai divanului din vremea aceia, dumi(sale) Costandin Ros(e)t vel log(o)f(ă)t, i dumi(sale) Neculai Ros(e)t biv vel log(o)f(ă)t, fiind vel vornic, i dumi(sale) Ghiorghe Sturz(a) vel log(o)f(ă)t, fiind vel vor(ni)c, i dumi(sale) Iordache Cant(acuzino) biv vel vor(ni)c, fiind vel vor(ni)c, și de dumnealui Ioan Cant(acuziono) vor(ni)c. Prin care așa scrie numiti mai sus, că având ei dupe stremoș(ul) lor Adreiu Munt(ea)nul părți de moșie în trei siliști ce sânt la ținutul Sucevii pe apa Mold(o)vii, anume Bourenii i Soci și Dobrileștii, care aceste moșii fiind din vechi răzășăști să înpart (în)¹ șase părți, însă cinci părți¹ sânt a altor răzăși ce să tragu tot din (...) ² (Iorda)che Boure(an)¹ul fiind drept a lor. Arată că toate aceste părți dintr-aceste trei siliști ce s-au numit mai sus, adică a șasea parte din (s)¹atul Boureni, și a șasea parte din satul Soci, și a șasea parte din satul Dobrileștii, din bună voia loe le-au dat danie dumi(sale) vist(iernicului) Iordache Balș, aflându-si megieș cu moșia sa Pășcani, pentru multă milă și agiutor ce-au cunoscut de

la dumnealui la vreme de neputință, dându-i împreună cu zapisul acest de danie și scrisorile ce-au avut pe partea din Soci și din Dobrileşti, iar scrisorile pe partea din Bourenii arată că fiind la un neam a lor Mihălache die(a)conul din Boureni nu le-au dat. Deci cerșând dum(nealui) vist(iernicul) ca să să întărească stăpânirea asupra aceștii danii și prin domneasc(a) noastră carte, și de vreme că atât răposat(ul) Gavriil mitropolit, cât (și)¹ dumi (?) dum(nealor) veliți(i) boeri, adevereaz(ă) că viind acei oameni înaintea preaosfinții sale ș(i)-a dumilorsale, însuși au mărturisit că daniia aceasta ce-au făcut este din bună voia lor. Domniia mea încă am crezut, și iată printr-această a noastră domnească dăm și întărim stăpânirea cinstului și credincios boerului nostru, dumi(sale) Iordache Balș biv vel vist(iernic) asupra acelor părți de moșie din Soci i din Boureni și din Dobrileşti ca după acea din bună voe a numiților mai sus danie ce i-au făcut, să aibă ale stăpâni cu pace și făr(ă) de nici o supărare despre nimeni, ca niște drepte moșii a dumisale, și să-i fie cartea aceasta a domni(ei) mele dumisale vist(iernicului) de întăritură statornică neclătită și nerășuită nici odini(oar)¹ă în veci, care carte s-au întărit și cu a noastră domnească iscălitură și pecetie.

*ΑΨΠΣ <1786> ИЗНИ(Е) АІ <11>

Ио Александръ Маврковрадт.

Ге(орге) С(тѣ)р(а) вел лог(о)ф(е)т.

S-au trecut la condica divanului.

Андрей Бив Изваш Кондикар.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCV / 12, original

¹ Rupt.

² Rupt și lipit; nu se poate lectura un rând.

35. 1790 mai 22. Zaharia diaconul, Andrei Cârlig și Gavril Boghian, răzeși din moșiile Ungurași și Nănești de la ținutul Neamțului se jăluiesc de confiscarea acestora de către paharnicul Iordachi Lazul.

Cătră precinstita C. C. administrație Romanului

Plecată jalobă

Jăluim cinstitei administrații că la țin(u)tu(l) Niamțului avem giunătați de sat din moșie Ungurași și giunătate de sat din moșiia Năneștii, care moșii ne sânt baștină, și s-au stăpânit de moșii și părinții noștri, și fiind că scrisorile acestor moșii au fost la un moș al nostru, carile după ce au lipsit de aice și s-au dus la țara munteniască și noi încă neavându scrisori la mână, nici fiind trăitori pe moșii, n-am putut a le stăpâni neavându scrisori. Iar în anii trecuți în vreme(a) moscalilor viind mătușa noastră cu scrisorile aice în Moldova am mersu de am jăluit la divanului Eșului, și după jaloba noastră făcându-să cercetare(a) scrisorilor ni s-au dat carte să ne stăpânim moșiile după scrisorile ce

avem. Iar dumi(sale) pah(arnicul) Iordachi Lazul de la țin(u)tu(l) Sucevii, nu ni-au îngăduit a stăpâni moșiile, și tot dum(nea)lui le stăpânește și pără acum, și osăbit acum s-au sculat de au și hotărât acesti moșii, și cu ce scrisori și dovezi nu știm. Căci noi acum am rămas cu totul lipsiți de drepti moșiile noastre, și încă după ce am mersu și noi la hotărât au pus oamenii din satul dumis(ale) de ni-au izgonit de acolo ca să nu fim de fațe la hotărât.

Pentru care ne rugăm pre cinstitei administrații să să facă poroncă ca să vie dumi(sale) pah(arnicul) Iordachi Lazul aice de fațe cu scrisori și dovezi ce va fi având pe acesti moșii, să să facă cercetare și să ne aflăm dreptate, ca după scrisorile ce avem să nu rămânem înstreinați de drepte moșiile noastre.

1790 mai 22

Pre supușii cinstitei administrații

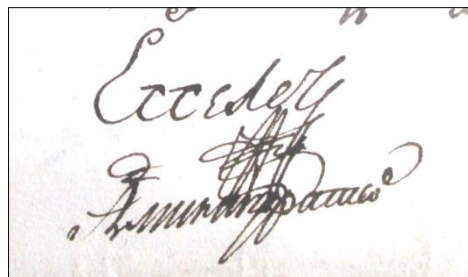
Zaharie daiiaconul, Andrei Cârliig, Gavril Boghian, răzăși de moșie Ungurașii și Năneștii ot țin(u)tu(l) Niamțului.

<Pe verso-ul filei a doua>: Ci(n)st(i)ta is(prăvnicie) țin(u)tu(l) Niamțu să cercetezi această) pricină și de a fi de mai înainti cercetată și hotărâtă pricina să li să de(a) răspunsu că de al doile(a) nu să va mai cerceta.

1790 mai 23

iuni(e) 3 Ros(e)t.

<ss>

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCV / 13, difolio.

36. 1791 decembrie 8. *Lupul Țigan Scripcariu, fiul lui Istrate, cu soția sa Iftimia, vând vel vornicului Ioniță Cantacuzino o casă cu piviniță zidită din piatră în târgul Piatar, ținutul Neamț.*

Adică eu Lupul Țigan Scripcariu sin lui Istrate, împreună cu Iftimia, fimeia me(a), din târgul Pietri(i), făcut-am adevărat zapisul și încredințat zapisul meu la cin(sti)tă mâna dumisale cuconului Ioniță Cantacozino vel vornic, stăpânului meu, pentru ca să să știie că (de) nimi siliț(i), nici asupriț(i), ce de bună voia me(a) am vândut o casă cu pivniță zidită cu piatră și deasupra lemn, care casă îm(i) este miie di la părinți(i) mei, ce să hotărăște cu locul casălor dum(i)sale ci li-au avut de la Hirza¹ bacalul pe din jos, iară pe din sus să hotărăște cu locul unchiu-miu Lepeluci, care au cumpărat-o văt(avul) Gheorghii Măteeș, care locul acestor casă este loc domnesc, și tocmale mi-au fost 25 de lei, adică) doazăci și cinci de lei, carii bani mi-au dat deplin în mână, și dumis(ale) să stăpânească cu pace și cuconi(i) dum(i)sale, și nepoț(ii). Și pentru mai (a)devărata credinț(ă) mi-am pus deget(ul), neștiind carte.

Decem(brie) 8

Let 1791.

Eu Lupul Scripcariu.

Și eu Eftimiia, soțul lui.

Și la tocmala vânzări(i) s-au întâmplat mulți(i) oameni buni megieș(i).

<Pe verso>: Zapis Lupul sin Istrate țigan din Pe(a)tră pe 30 lei cu 6 lei ce l-am împrumutat și nu-s scriș(i) în zapis pe o casă cu loc(ul) ii, loc domnesc, cu să hotărăște cu loc boiresc ce-s cas(e) de la Hriza.

✱ $\widehat{\text{A}\Psi\text{ЧA}}$ <1791> $\widehat{\text{ДЕК(ЕМВРІЕ) ДІ}}$ <11>

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLXIX / 7, original.

¹probabil Riza.

37. 1795 aprilie 7. *Maria și fratele ei, preotul Simion Jivan, cu feciorii și neamurile sale, vând un loc sterp lui Arghire Hristea în Târgul Pietrii.*

Adică eu Mariia dinpreună cu fratile meu, preot(ul) Sămion, și cu ficiorii mei, și cu neamurile mele, care mai gios ne vom pune numele și degitele, și ne-am și iscălit, dat-am adevărat și credincios zapisul nostru la mâna dumisale giupânului Arghire, precum să să știi că am vândut dumisale un loc sterpu fără(ă) de pomi, care loc este pe loc g(o)spod, care loc este alătura cu locul dumisale giupânului Hristea, cel are cumpărat de la Toader Vrânceanu, și despre miazăno(a)pti să hotărăști cu locul meu a Marii, și acestu loc l-am vândut dumisale giupânului Hristii de a noastră bună voe, nesâlți de nimeni, cu preț cinsprăzăci lei, care bani luându-i deplin în mâinile noastre am data ceastă scrisoare cu care să aibă dumn(e)alui giupânu(l) Hriste a stăpâni numitul loc cu bună pace în veci ca pe o dreaptă ocină și moșie a dumisale nesupărat de cătră nimeni, atât dumn(e)alui, cât și clironomii dumisale. Și pentru mai adevărat(ă) credință ne-am pus numile și degitele, în care s-au iscălit și alți megieș(i) și înpregiurași.

✱ $\widehat{\text{A}\Psi\text{ЧЕ}}$ <1795> $\widehat{\text{АПР(ИЛІЕ) З}}$ <7>

Irei Simion Jivan.

Eu Mariia dinpreună cu fii mei am pus degitele.

Eu Anton Iuga adeverez, răzăș.

Eu Toader Vrânceanu adeverez, răzăș.

Eu Ioniță Pânte adeverez, răzăș.

Eu Ștefanu Gălățanu, m-am tâmplat.

Pavel Mănescu, m-am tâmplat faț(ă).

Și am scris eu Gheorghie zapisul cu zisa dumilorsale.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul preotului Sămion Jivanu de aice pentru un loc ce l-am cumpărat cu preț cinsprăzăci lei, care loc este ~~g(o)spod~~ pe loc g(o)spod. / 1795 apr(ilie) 7.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCIX / 2, original.

38. 1795 aprilie 9. *Grigoraș Mușa casap cu soția sa Voica, feciorii și neamurile lor, vând o livadă cu casa ei în Târgul Pietrii lui Hristea Brașovanul drept 48 de lei.*

Adică eu Grigoraș dinpreună cu soția mea Voica și cu ficiorii noștri i cu niamurile noastre care mai gios ne vom pune numele și degitele, și ni-am și iscălit, dat-am adevărat și credincios zapisul nostru la mâna dumisale giupânului Hristea Brașovanul, precum să să știi că am vândut dumisale o

livadă, dinpreună și cu casa ei, ce am avut-o și eu cumpărat(ă) de la un Stoianu pitarul, care casă i livada este pe loc gospod, care loc să hotărăști despre miazănoapte cu liva(da) dumisale giupânului Hristea, și despre amiazăzi să hotărăști cu puțin loc sterpu, iar despre apus cu gârla Morii, și despre răsărit iar cu niști loc sterpu. Și această casă i cu livada li-am vândut noi de a noastră bună voe, nesâlți de nimere, nici asupriți, și cu prețu 48 lei, adică patruzăci și opt de lei, care bani i-am luat toți deplin în mâinile noastre, și a(m) dat acestu zăpis dumisale giupânului Hristea, cu care zăpis să aibă dumn(e)alui a stăpâni numita casă i livada, după cum arată mai sus cu bună pace în veci ca pe o dreaptă ocină și moșie a dumisale și a clironomilor dumisale, nesupărat de nimere, atât dumn(e)alui, cât și clironomii dumisale, care spre încredințare am dat dumisale zăpisul acesta, iar întâmplându-să ca să sco(a)li cineva din niamurile noastre și ar vre(a) ca să o răscumpere și or(i) la ce giudecat(ă) ar mergi să nu li să țăi în samă, adică întru nimică. Și pentru mai adevărată credință ni-am pus numile și degitile, în care s-au iscălit și alți megieș(i) și înpregiuraș(i) în locude peceti.

1795 apr(ilie) 9

Eu Grigoraș Mușă am pus degitul.

Eu Voica, soția lui Grigoraș și cu fii mei, am pus degitul.

Eu Antonu Iuga, răzăș.

Eu Ioniță Anazarii, m-am tâmplat faț(ă).

Eu Ioniță Chirțu, răzăș.

Și am scris eu Gheorghie zăpisul cu zisa dumilorsale. / 1795 apr(ilie) 9.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zăpis(ul) lui Grigoraș Mușă casap pentru casă.

ANIC, Achiziții Noi, MDCCCXCIX / 3, original, difolio.

39. 1796 ianuarie 31. *Mihalachi Jule și ai săi vinde preotului Pavel și fratelui său Gheorghie Gherman partea lor de moșie din Dragomirești de la ținutul Neamțului.*

Adică eu Mihalachi Jule și cu soru-me(a) Nastasie și cu fiii noștri cari mai gios ni-am pus numile și degitile, dat-am adivărat și încredințat zăpisul nostru la mâna preotului Pavăl și frati-său Gheorghie Gherman, niamului nostru, din sat din Dragomirești ot țăn(u)t(ul) Niamțului, precum să-s(e) știi că de nimi siliț(i), nici asupriți, ci di a no(a)stră bună voia li-am vândut dum(ilo)rsali toată parte(a) no(a)stră di moșii din Dragomirești, parte(a) moșului nostru Jule, ci să tragi din bătrânul Gherman, din toate părțile și cu tot venitul, drept 45 lei, adică patruzăci și cinci lei, cari bani luându-ne toț(i) deplin în mânule no(a)stre. Noi încă li-am dat această parte di moșii de sus arătată ca de acum înaintea să stăpâniască atât dum(nealo)r, cum și giupânesile dum(ilo)rsali i copiii și tot niamul dum(ilo)rsali în veci neclintit nici odinioare și nesupărat(i) de cătră nimi, iar cari s-ar scula mai pe urmă să răscumperi din fiii noștri sau nepoți i strănepoți și să strici această(ă) de bună voia no(a)stră vânzare, unul ca acela să fii ne(i)ertat de Domnul D(u)mn(e)zău și de a sa pre(a)curată maică și de toț(i) sfinții. Și când s-au făcut acest zăpis sau mai tâmplat și alți oameni di cinsti faț(ă), cari mai sau și iscălit, și pentru mai adevărată credință ni-am pus numile și degitile.

* ⚭ <1796> ИАНСАРИ(Е) ЛА <31>

Eu Mihalachi Jule am vândut cu voia me(a) și am pus degetul.

Eu Nastasie, sora lui Mihalachi, am vândut cu voia me(a).

La acest zăpis când s-au făcut ni-am tâmplat și noi faț(ă) și sintem marturi cari mai gios ni-am și iscălit.

Erei Neculai am fost față.

Și eu Ștefan Macăș, răzăș de Dragumirești, m-am întâmplat și sânt martur.

Panait (?) Dabija, r(a)z(ă)ș D(r)agu(mire)ști, ma(r)t(o)r.

Eu Petre diaconiții, răzăș de (D)ragumirești, martur.
Eu Gligori Bărgăo(a)nu, răzăș de Dragumirești, martur.
Eu Neculai Ciurlu, răzăș de (D)ragumirești, martur.
Eu Ioniță Vârlan, răzăș de D(r)agumirești, martur.
Acest zăpis am scris eu cu zisa și priimire(a) amânduror părților.
Andrei Tălmăciu biv vel căp(i)t(an).

ANIC, Achiziții Noi, MMVIII / 3, original, difolio.

40. 1797 februarie 18. *Constantin sin Costachi vinde verilor săi și mătușii sale Paraschiva părțile din moșia Ghigoești, de lângă Șerbești, ținutul Neamțului, drept 30 de lei.*

Adică eu Costantin sin Costachi, nepot lui Hili, dat-am adivărat zăpisul meu la mâna dumilorsali verilor mei Andriiu, Savin, Iftimie, Ion, Sinovii, mătuși-me(a) Paraschiva, ce-au fost sor(ă) cu tată-meu, precum că eu fiindu om sterpu făr(ă) de nici o rodo, și avându eu moșie hotărâtă de tată-meu în ținutul Ne(a)mțului în sat(ul) Ghigoeștii, ce sintu lângă Șerbeștii dum(nea)lui Ca(n)tacozino la Stâncă și dre(a)ptă parte(a) me(a) ce este di pe hotarnică, care și țidulă esti la Neculaiu Miteșc(u), este ales doao pol păm(ân)turi parte(a) me(a), și Neculaiu Miteșc(u) est(e) tot un ne(a)m cu noi la moșie, să scoț țidula că-i la dum(nealui), cându a fi trebuință. Și acest(e) doao pol păm(ân)tur(i) le-(a)m vândut dum(i)lorsali verilor mei, și va rămâne dup(ă) cum arat(ă) mai sus din tot locul, cu tot venitul, dreptu triizăci lei, și ban(ii) mi i-au dat toț(i) văru-meu Savin, și ceialanți fraț(i) să aibă ai înto(a)rce pe părțile lor, iar care n-a da la acist zăpis din fraț(i) nici la moșie să n-o stăpâne(a)sc(ă), măcar că în moșie Ghigoești au mai (i)eșit Ion Giuncul cu niște scrisori în urma hotărâtului și au mai scos un rându de pământuri dispre so(a)ri apuni, care cu aceli scrisori ce-au scos acel rându de pământuri sintu a tuturor, căci noi sintem tot on ne(a)m cu Giunceștii și or(i) în Ghigoești și în Belcești să stăpânesc părțile în doao cu Giunceștii, și cându s-a face cercetare frățasc(ă) de moșie Ghigoeștii și a mai spori mai multu decât acest(e) doao pol pământur(i) parte(a) me(a) eu să nu aibu a cere mai multu decât acești triizăci lei ce mi-au dat. Și dumnalui să aibă a stăpâni cu zăpisul meu în pace despre frati-meu Ștefanu i de alte ne(a)muri, căci eu de bună voe me(a) am vândut dum(nealui), și să li fie dum(nealor) ocină în veci cu tot venitul, și dum(nealui) să aibă a-ș(i) face pe aceast(ă) vânzare și dires domnești. Și pentru mai adivărat(ă) credința am pus degitul.

* ⱭⱦⱧⱩ <1797> ⱦⱥⱧⱨⱩⱦⱧⱩⱦⱧⱩ ⱨⱩⱦ <18>

Eu Vasili Ciocan m-am tământat faț(ă) (la) acest zăpis.
Eu Andr(e)i sin Popa m-am tământat față la acest zăpis.

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCLIX / 2, original.

41. 1797 iunie 3. *Scrisoare de învoială între răzeși și vătavul Gheorghe.*

Suretu

Începând hotarul din apa Măstăcănoasă despre Portărești drept spre miazănoapte în malu(l) pârâului Oblețu (?), unde s-au pîiatra hotaru di la deal di casa lui Ion Chetreanu, și di acolo drept înnainte lângă o liveizucă pomi a lui Ștefan Ungureanu, undi s-au pus pîiatră hotaru, și di acolo cam costișa în Pârâu(l) Răci, ș(i) apucă pârâul în sus (...)nu, și lăsăm Pârâu(l) Răci, și s-au pus pîiatră hotar dispri răsărit, și di acolo drept înnainte într-un piscușoru drept obârșia Pârâului Răci s-au pus pîiatră hotar, și di acolo drept înnainte în dialul Ocolului undi s-au pus pîiatră hotar, și di acolo în sus în așizătura Ocolului s-au pus pîiatră hotar, di acolo drept înnainti în obârșia unui păr lângă livada Bohineștilor undi iasti piatră hotar vechiu, di acolo drept în apa Bălanului, și apucă apa Bălanului în

sus până drept drept poiana Chicături(i), și lăsându apa Bălanului și mirgi drept în dial dispre ami(a)ziz(i) undi s-au pus piatră hotar, și di acoli drept înainti diasupra Fântânililor, di undi (e)a să disosăbiști, și parti(a) di vânzari diiacon(u)lui Costandin Poiații s-au pus piatră hotar, și di acoli dript înainti în costiși di la vali di Fântânilii s-au pus piatră hotar, și di acoli în așizătura Fântânililor s-au pus piatră hotar, și di acoli drept înainti în costiși dispre apa Măstăcătoasii s-au pus piatră hotar, și di acoli înnai(n)ti în margini(a) săliștii s-au pus piatră hotar, și di acoli drept pisti apa Măstăcătoasi(i) în piscu în poiana Galițiului s-au pus pi(a)tră hotar, și di acoli înainti în așizătura la coada pârâului Culioai undi s-au pus piatră hotar, și di acoli tot înainti p(r)in în codriu undi să întâlnești cu moșiia Mănăstirii Tiazlăului s-au pus piatră hotar, și di acoli dript spri răsărit alături cu moșiia cu moșiia Mănăstirii Tiazlăului în drumul Concului undi au fost bour vechiu s-au pus piatră hotar, și di acoli tot înainti în margini(a) poianii lui Jarcă undi iasti piatră hotar vechiu, tot înainti lângă altă piatră hotar vichiu,ș(i) di acoli tot înainti lângă un drumușor unde diosăbești parti(a) dum(isa)le spat(arului) di cătră parti(a) Portăriștilor s-au pus pi(a)tră hotar, și di acoli dript spri ami(a)zăno(a)pti spri șipotili ci sântu în pârâu(l) Leoi în piscu s-au pus piatră hotar, tot înainti întinsu dript moara Chiriț(ii) Șovii undi s-au pus p(i)etri hotar, și di acoli dript în apa Măstăcătoasii, și apucă apa Măstăcătoas(a) în sus păr(ă) drept gura pârâului Ob(l)itiu, și lăsându apa Măstăcătoasii mirgi drept în piatra ci iasti în muchia pârâului Oblețiu, di undi s-au început hotar(ul). Pi(e)tri ce s-au pus în parti(a) muntelui din pârâu(l) Iapei din capul poianii(i) Cristuții din sus undi s-au pus piatră hotar, și di acoli coștișa la dial dia(su)pra poianii Cristuței păr(ă) în scursura unui pârâu(u) ci curgi di la Săcătură în sus s-au pus piatră hotar, undi să întâlnești cu moșiia dum(isa)le vist(iernicului) Iordachi Rusit, și tot înainte păr în obârșiia pârâului Bălan, undi s-au pus piatră hotar, și apucă cura¹ pârâului la vali păr(ă) în gura pârâului Săcături(i), și lăsăm apa Bălanului și apucă pârâu(l) Săcăturii puțin, și lasă pârâu(l) Săcăturii și apucă drept spre amiază în poiana lui Niculaiu a Ungurian(u)lui, undi s-au (pus) piatră hotar, di acoli drept înainte în Huciul Fitănililor undi s-au pus piatră hotar, și tot înainti păr(ă) în co(a)sta Carpenilor, și și di acoli drept spre apus în muchia gropii ci curge di la carpini în pârâu Măstăcătoasăi, undi s-au pus piatra hotaru, și de acole drept pisti groapă în chiscu, undi s-au pus piatra hotaru, și tot înainte în gura pârâului Brihnii, undi s-au pus piatra hotaru, și de acole drept la apa Măstăcătoasăi, și apucând apa Măstăcătoasăi în susu păr(ă) în capul po(i)enii Neniului din gios, și di acoli apucă apa Măstăcătoasăi, după cum scrii hotarnica post(elnicului) Enachi Hermeziu, cum și pintru două părți di moșii ci li-au avut dumi(sale) spat(arul) cumpărati di la Irimia Poetăli i di la diiaconul Costandin Poetăle, în stâlpul di sus ci si numești Punga. Măsurându-să acu au (i)eșitu lipsă, căzi(n)d puțin pi parte(a) bo(i)erească o sută stinșini curmezișul din păduri, o sută triizăci și opt stânjâni lungul, și la parte(a) vânzării diiaconului Costandin Poetăle au (i)eșitu lipsă șasizăci și trii stânjini curmezișul și două suti optzăci și cinci lungul. Ș(i) acești lipsă amânduror părților s-au datu în poiana Săcăturii ci au avut-o cumpăratură di la un Breahnă, diiaconul Costandin Poetăle i Irimia Poetăle, și pintru ca să lipsască pricinile dintri amândouă părțile ca nici dumi(sale) spat(arul) Dimitrachi Bogdanu să nu treacă cu stăpâniri(a) în părțile noastre, nici noi în parte(a) dumi(sale), ci să urmezi întocma după sămnile di sus arătati. Pentru aceasta am dat această scrisoari la mâna vătavului Gheorghii, vichilului dumi(sale) spat(arului) și am și întărit cu ale noastre iscălituri.

1797 iuni(e) 3

Erii Ioan Paisi, răzeș.

Vasile Șova, răzăș.

Gavril Băloș, răzăș.

Vasile Poeteli, răzeș.

Cos(ta)nd(in) Unghian, răzeș.

Andriiu Nopârcă, răzeș.

Gavril Lupul, răzăș.

Savin Bâtlan, răzeș.

Stăvărachi Baghin, răzăș.
Vasile Plăcintă, răzeș.

N° 67
1797 iuni(e)

Această scrisoare dinvoială ci s-au făcut din bună voe răzeșilor și a văt(a)v(ului) Gheorghii, vichil(ul) dumi(sale) spat(arului) am încredințat și eu cu a me(a) iscălitură.

Ștefan Ros(e)t stol(ni)c, hotarnic.

ANIC, Achiziții Noi, MMIII / 1, suret.

¹ gura.

42. 1797 iunie 4. Măsurătoarea stolnicului Ștefan Roset.

Acole ace(a) funie răzășilor mai mult fiind această parte a răzășilor mai scurtă, și partia dum(i)sali spat(arului) mai lungă și mai lată la măsura ci s-au făcut la capăt d(e)spre meazănoapte, și așa s-au înnoit amândouă părțile, iar la această măsură ci s-au făcut la capătul despre meazănoapte pe dealul Osoiului s-au dat nouă funii și un stânjăn, partea bătrânului Pungă, ci este pe lângă munte, și s-au pus piază hotaru de la dealu de Fântâneli, și de acole spre răsărit s-au dat optsprezăci funii și doi stânjini partea a doi bătrâni a dum(i)sali spat(arului), și s-au pus piază hotaru în dealul Osoiului Mic, și de acole tot spre răsărit pără în pârâul Bălanu s-au dat nouă funii și un stânjănu, partea Portăreștilor, și această parte a Portăreștilor mergi în lungu spre meazănoapte numai pără într-o scursură di pârâu din sus di o livăzuică a Bofăneștilor, unde s-au găsât și piază hotar vechiu, și de acole mai înainte nu trec, pentru o funii ci s-au luat mai mult din partea dum(nea)lui spat(arului) la măsura di la mijloc, și s-au făcut lungul acestor delniți a câmpului în curmezișu moșiei după cumu au umblat dintru început; iar muntele s-au măsurat în curmezișul moșiei din apa Epiei și pără în Ciunți(i) lui Băloșu, di la vali în codrul Borleștilor, unde să întâlnești cu moșia Mănăstirii Tazlăului, și s-au găsât una sută stânjăni, funii, și s-au dat dum(i)sali spat(arului) cizăci funii din apa Epiei până (în) capul poenii Crăstuții din sus, unde s-au pus piază hotaru, și de acole apucă costișa la deal pe deasupra po(i)enii Crăstuții pără în obârșia unui pârâu ce curge în Iapa, unde s-au pus hotaru piază, și de acole spre amezăzi alături cu moșia dum(i)sali vist(iernicului) Iordachi Rosăt până în obârșia pârâului Bălanu, unde s-au pus piază hotar, și di acole pârâul la vale pără în gura pârului Săcăturii și spre apus mergi puțin pe pârâu, și lasă pârâul și apucă spre amezăzi în deal în poiana lui Neculaiu Ungureanu, unde s-au pus piază hotaru, și di acole tot spre amezăzi în huțul Fântânelilor, unde s-au pus piază hotar, și de acole în coasta carpenilor unde s-au pus piază hotar, și acole s-au împlinit aceli 50 funii a dum(i)sali spat(arului), și de acole și pără în Ci(u)nții lui Băloș de la vali s-au dat cizăci funii partea răzășilor, iar mai la dealu spre apus nu s-au putut măsura, fiind loc di munte, râpi și dealuri răli. Și dintr-această piază ci s-au pus în coasta carpenilor au mers drept spre apus în muchea gropii, unde s-au pus piază hotaru, și de acole treci piste groapă în piscul dealului despre apa Măstăcănoasă unde s-au pus piază hotaru, și de acole drept în vali într-o poiană din gura pârului Brehnii, unde s-au pus piază hotaru, și de acole drept în apa Măstăcănoasă, și(i) pe apa Măstăcănoasă în sus pără în capul po(i)enii Neaniului din gios, și de acole p(r)in sămnile ce să arată în hotarnica ce(a) vechi a lui Enachi Hermeziul post(elni)ce(l). Iar pentru două părți de moșie ce ari dumi(sali) spat(arul) cumpărată din ceelantă giuătati de sat, una di la diiacon(ul) Costandin Poețale, și alta de la Irimia Poețale, cari le-au fost hotărâte și alesă lângă moșia dum(i)sali spat(arului) de Chiriiacu Velisariu și Vasăli Șova mazălu, au rămas tot pe ace(a) hotărâre, numai ce-au fost pricina pentru una sută șasăzăci și trei stânjini, ce s-au fost datu atuncea tot din moșia dum(i)sali spat(arului), cari acum i-au dat răzășii acei trii stânjini în poiana Săcăturii, ce-au avut-o și acei vânzători cumpăratură de la un Breahnă, și așa s-

au învoit și s-au primit și răzășii și vichlill dum(i)sali spat(arului), și ș-au dat scrisori unii la mâna altuia cu a lor iscălituri, iar pentru casa lui Vasăli Șova, și a lui Costandinu Șova, și a lui Gavrilu Bălușu, ci au vinit pe partea dum(i)sali spat(arului), i-au învoit vichilul dum(u)sali și pentru cât loc cuprinde aceli casă cu livezile lor, au dat răzășii alt loc și au făcut schimbu după cum pre larg arată scrisorile de schimbu ce s-au făcut. Mai era puțină pricină pentru o bucățică de săliște ce s-au venit tot pe partea dum(i)sali, și-au zis că vor mergi la dumi(sale) și di a priimi or faci schimbu. Iar pentru un dealu ci-i zic Obena, și zic răzășii că acel dealu este tot din trupul moșiei Măstăcanul, după cumu să vedi și într-o carte di la Vasăli vodă, pentru cari au răspuns Andriiu Ciupercă că acel dealu este deosăbită moșie a părinților lui și nu-i din trupul moșiei Măstăcanu, după cum va dovedi cu scrisori, dar nu sânt la dânsul, ci le va aduce, și și-au pus și vade că pără la Sfeti Dimitrie le va aduci să să îndreptezi. Și așa au rămasu acel dealu de n-au intrat acumu în măsura aceasta pără la vade, și atunci neaducând dovadă cu scrisori după cum s-au apucat, rămâni să să înpartă șui acel dealu, iarăși la la patru bătrâni, din cari ari să ia giumătati dumi(sale) spat(arul).

1797 iuni(e) 4

Ștefanu Roset stol(ni)c.

<Pe verso>: No. 69 / 1797 iuni(e) 4.

ANIC, Achiziții Noi, MMIII / 2.

43. 1798 aprilie 18. *Isprăvnicia ținutului Neamț poruncește răzeșilor din Oncești să respecte înțelegerea cu Șerban Pană căruia i-au dat cinci pământuri pentru arat și semănat.*

De la isprăv(ni)cii cătră răzășii din Oncești.

Aice au jeluît Șerbanu Pană cum că cu voia vo(a)stră i-ați fi dat cinci pământuri ca să-ș(i) ari și după ci li-au arat acmu iarăș voi v-aț(i) fi sculat și i-ați fi lătu pământurile înapoi arati gata. Deci vi să poroncești ca mai mult să nu supăraț(i) pi jeluitoriu și să-l lăsați să-ș(i) samini undi i-ați dat di au arat, căci vi(i)nd și mai jeluind aice apoi să știți că viți fi aduș(i) aice și viț(i) mănca batai(e).

(17)98 apr(ilie) 18

<ss> Costandin (...).

ANIC, Achiziții Noi, MMCLXXXIX / 7, original.

44. 1798 august 28. *Isprăvnicia ținutului Neamț hotărăște ca Iordache Pană să întoarcă cheltuiala vătavului Vasile pentru fânul muncit pe moșia Onășcanii și să-l ia în stăpânire*

De la isprăvnici(a) țin(u)t(u)lui Niamț(u)lui

La pricina de giudecată ce era între Iordachi Pană și între vătav(ul) Vasile pentru câteva fălci de iarbă ce au cumpărat vătav(ul) Vasile de la șat(rarul) Ion Durac, unchiul numitului Iordachi Pană, de pe moșie Onășcanii, ce este pe țin(u)t(ul) acesta, am intrat în cercetare(a) pricinii aceștie și după dreptate am hotărât ca de vremi ce Iordachi Pană este răzeș de baștină în numita moșie Onășcanii și că unchiul său au avut datorie a întreba pe nepotul său de nu vr(e)a să cumpere și apoi să o vânză la alții streini, numitul Iordachi Pană să întoarcă lui Vasile vătav toată cheltuiala ce au făcut vătav(ul) Vasile cu facire(a) acelu fânu și să-și ia Iordachi Pană tot fânul acela la a sa stăpânire. Pentru aceia i s-au dat și de la isprăvnicii această mărturie.

L(ea)t (17)98 av(gust) 28

<ss>

ANIC, Achiziții Noi, MMCCXXXIX / 9, original.

¹ MMCLXXXIX / 9 (nota creatorului)

45. 1799 mai 15. *Adeverință dată lui Vasile Răzmeriță pentru o datorie de 200 de lei prețul vinului luat.*

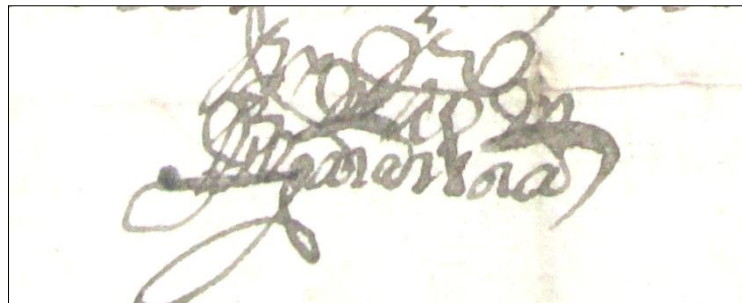
Lei

200 Adică cu două sute de lei sânt drept datoriu badilui Vasăli Răzmeriț(ă) din toate socotelile și

din toati răfuelele no(a)stre ce am avut și pentru frații dum(isa)li din niște vin ce am fost luat, cari bani la Sân Petriu să-i dau dum(nealui) făr(ă) di cuvânt di răspuns și am iscălit.

(17)99 maiu 15

<ss>

ANIC, Achiziții Noi, MMCCCXCIII / 2, original.

DOCUMENTE INEDITE DESPRE MOȘIA DUMBRĂVIȚA A MĂNĂSTIRII SECU

Costin CLIT

Într-un studiu relativ recent se constată acumularea de către vornicul Nestor Ureche a peste 120 de moșii, curți, case cu pivniță și fâlci de vie¹, printre care și moșia Dumbrăvița de la ținutul Sucevii².

Printre satele întărite fostului logofăt Gavril Troțușan, la 7 martie 1531, de către domnul Petru Rareș, se numără și Dumbrăvița „pe Moldova, mai jos de Baia”, cumpărat de la Mara și Varvara, surorile vornicului Trifan, și de la Voica și Donea, fiicele popii Cozma, fratele vornicului Trif, și de la Mărgel, Stanca, Ulea și Mărina, copiii lui Indul, fratele lui Trif vornicul, și de la „nepoții lor”, Cârstea, Anușca, copiii lui Ion, nepoții Marenei, sora lui Trif vornicul. Gavril Troțușanul slujise domnului Ștefan cel Mare³.

Petru Șchiopul întărește, la 5 iulie 1579, lui Grigorie Udrea, fiul stolnicului Danovici, nepotul fostului logofăt Gavril Troțușanul, „a sa driaptă ocină și moșie și cumpărătură a moșului său boieriului Totrușanu, fostul log(o)ff(ă)t, un sat pe Moldova, pe din gios de Baia, anume Dumbrăvița, pe care l-au cumpărat lui și pre acest sat, de la Mara, și de la sora ei Varvara, surorile boieriului Trifa vornicul și de la nepoatele lor de la Voica și de la sora ei Dona, fiicele lui popa Cozma, fratele lui Trifa vornicul și de la nepoții lor, de la Mărjel și de la surorile lui, Stanca și Ulea și Mărica, copii Indrului, fratele lui Trifa vornicul și de la nepoții lor, de la Cârstea și de la sora lui, Anușca, copii lui Ion, nepoț(i) Marinei, surorii lui Trifa vornicul, privileghe de întăritură ci au avut moșu-său, boieriul Totrușanul fostul log(o)ff(ă)t de la bătrânul Petru v(oe)v(o)d⁴”.

Gligorie Udrea cel bătrân, fost mare vătah, fiul Nastasiei, împreună cu Simion Udrea, fiul lui Gavril Udrea, fost vornic, un alt Gligorie Udrea, cu fratele său Gorcea, fii lui Isac Udrea, fost medelnicer, „toți nepoți lui Gavril Troțușanul”, fostul mare logofăt, au vândut, la 28 martie 1599, marelui vornic Nistor Ureche, cu 600 de taleri de argint, „de a lor bună voe, de nime siliți, nici asupriți”, satul Dumbrăvița, cu loc de iaz și moară „pe Șomuz, de cătră Bae. Însă Gorcea, feciorul lui Isac Udrii ce-au fost medelnicer, au vândut și partea fratelui său, a lui Pătrașco, pentru că au schimbat cu dânsul cu niște vie, ce sînt în Dealul Porcului⁵”.

Un suret al domnului Radu Mihnea (26 iulie / 5 august 1616-9 / 19 februarie 1619; septembrie 1623-13 / 23 ianuarie 1626) scos de ieromonahul Iorist, eclesiarhul Mitropoliei, în 7121 (1612-1613, cu data scrisă greșit de traducător), „arată hotarul acestor doao moșii a mănăstirii Săcului (cari este Dumbrăvița), fiind atunce în stăpânire mănăstirii Săcului și a Moldoviții⁶”.

În urma împărțirii satelor rămase de la vornicul cel mare Nistor Ureche și soția sa Mitrofana, din 8 martie 1643, între „Gligorie Uréche vornicul cel mare de Țara de Gios” cu nepoții săi, spătarul Neculai Ureche și Nistor Batiște, primului îi revine satul Dumbrăvița, „pre Șomuz, cu loc de moar(ă) și de hăleșteu în Șomuz, și a opta parte din Răciuleni, iar(ă) pre Șomuz, și a treia parte din Șoimăreșt(i) pre Moldova, cu vad de moar(ă) în Răcica, ce-s la ținutul Suceavei” și altele⁷.

¹ Maria Magdalena Székely, *Structura domeniului boieresc: Nestor Ureche și proprietățile lui*, în „Revista istorică”, tom IX, nr. 3-4, 1998, p. 153-168.

² *Ibidem*, p. 155, 163-164.

³ *DIR*, XVI, A. Moldova, I, p. 326-328, nr. 294.

⁴ *DIR*, XVI, A. Moldova, III, p. 117-118, nr. 148.

⁵ *DIR*, XVI, A. Moldova, IV, p. 254-255, nr. 313; un regist la BAR, Documente istorice, MCCIX / 19g.

⁶ *DIR*, XVII, A. Moldova, IV, p. 13, nr. 18.

⁷ *DRH*, A. Moldova, XXVII, p. 45-48, nr. 42; Mihai Costăchescu, *Varia*, în „Ioan Neculce”, VI, 1926-1927, p. 271-272, nr. I.

Documentele pe care le punem la dispoziția cercetătorilor reflectă judecata dintre Nicodim, egumenul Mănăstirii Secu, cu Davidel și Deleu, la 28 februarie 1739, pentru a patra parte din satul Răciuleni ce se hotăra cu Dumbrăvița.

Ieromonahul Nicodim fusese numit egumen anterior datei de 20 ianuarie 1739, când obține de la domnul Grigore al II-lea Ghica „*un hrisov foarte întăritoriu dreptăților stăpânirii a acestei sf(i)nteii monastiri Secului asupra unei dugheane ce o au făcut Stefan Căpățină în capitalia Iașii, în Târgul de Jos, pe locul ce era al monastirii mai dinainte*”⁸. Într-o lucrare dedicată Mănăstirii Secu, Nicodim este văzut ca un „*egumen energic și pilduitor*”, „*pomenit într-o serie de documente ale mănăstirii*”, fără a fi amintit vreunul⁹.

Mănăstirea Secu intră în conflict cu Davidel, din neamul Mihăilescului, și Deleu călugărul, pentru a patra parte din satul Răciuleni, călugării „*zicând că le iaste lor danie de la Ureche vornicul*”. „*Așijderea și Davidel o trage di pe neamul său Roșca vist(iernic), și Deleu încă o trage zicând că-i este cumpărătură de la neamul Mihăilescului*”. Stolnicul Șerban Cantacuzino și biv vel sulgerul Luca constată, prin hotarnica lor din 28 februarie 1739, stăpânirea mănăstirii Moldovița asupra a trei părți din satul Răciuleni¹⁰, conform uricului domnului Iancu Sasul¹¹, iar jumătate din a patra parte dreaptă moșie a vornicului Ureche¹². Este invocată cartea domnului Vasile Lupu, din 21 februarie 1643, care o dovedește pe Părasca, mătușa lui Vasilie Mihăilescu, drept stăpâna părții din Răciuleni¹³. Vasile Lupu întărește împărțeala făcută, la 27 ianuarie 1644, între fiii lui Vasilie Mihăilescu și surorile lui Mihăilescul, Părasca, Dochita, Nastasiia și fii Todoscăi. „*Și s-a venit Părască jumătate din satul Buciuca și o parte din Răciuleni, care-i va plăcea*”¹⁴.

Parasca ar fi vândut partea din Răciuleni lui Deleu, împotriva căruia s-au ridicat la divan vornicul Ureche și vistiernicul Roșca „*și l-au dat divanul rămas pe Deleu să-i întoarcă banii Ureche vornicul, fiind vechiu moșan, ori de nu a vrea Ureche vor(ni)c(ul) să-i întoarcă Roșca vist(iernicul), fiind neam. Și acei bo(i)eri nu i-au întorsu banii lui Deleu, că nu s-au aflat nici o dovadă, nici la neamul lui Ureche, nici la neamul Roșcăi, cum să fi întors banii lui Deleu, căci și zăpisul fetii Mihăilescului ce-au vândut lui Deleu ace(a) a opta parte și până acum s-au aflat tot la neamul lui Deleu ... și au stăpânit ace(a) parte de moșie tot Deleu până anțărțu, ce ș-au dat acel zăpis de cumpărătură la mâna lui Davidel, și cu acel zăpis a lui Deleu au scornit Davidel gâlceavă de trăge ace(a) a opta parte de sat de Răciuleni*”. Vornicul Ureche alipește partea din Răciuleni la Dumbrăvița „*și ș-au făcut tot un hotar și au dat-o m(ă)n(ă)stirei sale Săcului*”. Fiul lui Deleu, fără copii, a „*dat și el ace(a) parte a lui ce-au cumpărat-o moșu-său de la fata Mihăilescului, danie Sf(i)nteii M(ă)n(ă)stiri Săcul, pentru sufletul lui, și au dat și zăpisile cele de cumpărătură la mâna igumenului di Săcul, ș-au rămas tot în parte(a) lui Ureche vornicul, cum și Vasilie vodă tot la Ureche vor(ni)c(ul) au orânduie să-i întoarcă banii lui Deleu; și n-au mai rămas nicio pricină, nici alți răzeși, între aceste două hotară, acestor două m(ă)n(ă)stiri, Moldovița și Săcul*”. Grigore al II-lea Ghica întărește Mănăstirii Secu, la 27 martie 1740, stăpânirea peste moșia Dumbrăvița și a patra parte din satul Răciuleni¹⁵.

⁸ Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu*, editor Ion Gumenâi, vol. II, 2017.

⁹ Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Mitropoliei și Sucevei, 1987, p. 75; autorul citează defectuos pe Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, p. 185 (unde găsim câteva informații doar despre Iorest, fost egumen al Mănăstirii Secu, devenit episcop de Huși).

¹⁰ BAR, Documente istorice, MCCIX / 4.

¹¹ *DIR*, XVI, A. Moldova, III, p.,174-175, nr. 227; cu un rezumat în BAR, Documente istorice, MCCIX / 19g, f. 30.

¹² BAR, Documente istorice, MCCIX / 4.

¹³ *DRH*, A. Moldova, XXVII, p. 37-38, nr. 33.

¹⁴ *Ibidem*, p. 220-221, nr. 240.

¹⁵ ANI, Fond Mănăstirea Neamț, CXXIV / 12; BAR, Documente istorice, MCCIX / 7, f. 12v-14v.

Copiile documentelor pe care le publicăm datează din 12 noiembrie 1803 și sunt făcute de clucerul Ioan Gane. Din 21 februarie 1826 datează cartea divanului „în pricina ” căminarului Dimitrachi Gane, vechilul spătarului Costachi Mavrichi, cu egumenul Mănăstirii Râșca, „pentru împresurarea moșiei Dumbrăvița de la ținut(ul) Sucevei”, cu menționarea hrisoavelor din 7121 / 1612 septembrie 1 – 1613 august 31 (de la Radu vodă ?!; era domn Ștefan Tomșa!) și 7248 / 1740 martie 27 (de la Grigorie al II-lea Ghica)¹⁶.

DOCUMENTE

1. 1739 (7247) februarie 28. *Suret de pe hotarnica stolnicului Șerban Cantacuzino și a biv vel sulgerului Adam Luca.*

Suret de pe hotarnica dumisale stolnicului Șerban Cantacuzino, a dumis(ale) Luca, biv vel sulger, din let $\ast\text{ЗСМЗ}$ <7247 / 1739> ФЕВР(С)АРІЕ КН <28>.

Giudecata ce au avut din poronca mării sale lui v(oi)e v(o)d, Necodim, igum(e)n(ul) ai Săcul, și cu călugării de acolo, pentru a patra parte de sat de Răciuleni, ce să hotărăște cu Dumbrăvița, satul Mănăstirii Săcului, care o trage Davidel și cu Deleu că este a lor.

Trii părți de sat de Răciuleni sânt a Mănăstirii Moldoviții date cu uric de Iancul v(oi)e v(o)d, hotărâte și stălpite.

A patra parte de sat de Răciuleni, ce au rămas giumătate dintr-acea a patra parte, s-au aflat că este dreaptă moșie a lui Uréchi vornicul dintr-un uric a Radului v(oi)e v(o)d din let $\ast\text{ЗРКЕ}$ <7125 / 1616 septembrie 1-1617 august 31>¹, măcar că într-acele uric arată cum este deplin a patra parte a lui Uréchi, numai să dovedește din împărțala feciorilor lui Uréche, care este acea împărțală la Ursache igumenul ot Slatină, că numai giumătate dintr-acea a patra parte este scoasă la împărțală.

Iar giumătate din a patra parte de Răciuleni este dovedită dintr-o carte a lui Vasilie v(oi)e v(o)d din let $\ast\text{ЗРНА}$ <1643 februarie 21, Iași>², că au fost dreaptă moșie a Părăscăi, fetei Mihăilescului, care o au fost vândut lui Deleu și (i)eșind Ureche vornic și cu Roșca visternic la divanul lui Vasilie v(oi)e v(o)d, au jăluit pe Deleu că n-ar fi cu cale să încapă într-acea moșie, nefiind nici neam, nici moșnean, și l-au dat divanul rămas pe Deleu, cum să întoarcă Ureche vornic banii, fiind vechiu moșnean, ori de nu va vrea Uréche vornic, să întoarcă Roșca visternic, fiind neam și nu știm din ce pricină ar fi fost că zapisile Mihăilescului ce ar fi vândut lui Deleu să află până astăzi tot la neamul lui Deleu, care mai mult am socotit că acei boieri nici unul n-au întors banii lui Deleu, că nu să află nici le neamul lui Uréche, nici la neamul lui Roșca, vreo dovadă, cum să fi întorsu bani lui Deleu, măcar că noi am întrebat pe Deleu auzit-au ceva din gura tătâni-său, ori din gura mâni-sa, cum să fi luat moșul său, ori tatăl său, acei bani pe acea moșie de la acei boieri, ori de la Uréche, ori de la Roșca, și așa au priimit giurământ și blăstăm înainte(a) noastră și înainte(a) călugărilor și a neamului lui Uréche și a Roșcăi cum că n-au auzit nimic cum să fi luat ceva de la acei boieri, nici de la Uréche, nici de la Roșca, și au stăpânit tot Deleu acea parte de moșie până anțărti, ce ș-au dat acel zapis de cumpărătură la mâna lui Davidel; și cu acel zapis a lui Deleu au scornit Davidel gălceavă de trage acea a opta parte. Dar noi am socotit să rămâ(ie) a lui Deleu ace(a) parte, numai aice să ei măriia ta sama că Uréche având satul Dumbrăvița alături cu Răciuleni, și având și a opta parte de Răciuleni au lipit-o tot la Dumbrăvița și ș-au făcut tot un hotar Dumbrăvița cu acea a opta parte de Răciuleni, și au dat-o Mănăstirii Săcului, care vei vedea măriia ta mai gios hotarale din sămne în sămne, precum am însămnat; și acum acea a opta parte a lui Deleu nu rămâne nicăierea, căci Moldovița având trei

¹⁶ Theodor Codrescu, *Uricariul*, tomul VI, p. 228, nr. 10.

părți de Răciuleni nu ș-au hotărât numai acele trei părți osăbit, ce având și alte danii de la domni din hotarul Băi(i), ș-au făcut tot un hotar a Răciulenilor cu acele danii înnpregiur și să înnpreună hotarul Moldoviții cu hotarul Dumbrăviții.

Pentru aceasta noi am socotit că acea a opta parte a lui Deleu, ce au cumpărat de la fata Mihăilescului, este lipită în cele trii părți ale Moldoviții în hotarul Răciulenilor, pentru căci am socotit că (...) ³ o carte de blăstăm de la arhieriei scrisă la călugării de la Moldoviță să nu facă strâmbătate neamului Mihăilescului pentru partea lui, ce să să învoiască, și acea carte de blăstăm este făcută după hotarnica Moldoviții mai pe urmă cu câțiva ani. Și noi precum am socotit facem știre mării tale, că noi am poroncit lui Davidel să de(a) pace, și să fii măriia ta sănătos.

Robii mării tale

Șerban Cantacuzino, vel stolnic.

Adam Luca, vel sulger.

Hotarul Dumbrăviții și cu acea a opta parte de Răciuleni a lui Uréche vornic de unde s-au înnceput și până unde s-au sfârșit pe sămnile vechi ce s-au aflat despre hotarul Moldoviții precum arată mai gios.

лет *ꙗꙋꙋꙋ <7247 / 1739> февр(варіе) ки <28>.

Din apa Râșcăi încoace pintr-o prilocuță și în lac, și din lac într-un ulm ce s-au făcut și bour într-însul, fiind un plop cu bour vechiu și au fost căzut, și din ulm drept peste câmp într-o moviliță ce este în poiană, alătura cu hotarul Râșcăi, ce cheamă Bogoslovul, și din moviliță drept în topliță, unde să înnpreună cu hotarul Moldoviții, Blăgeștii, care topliță să cheamă Pracsiiu, și topliță în gios până unde cade în drumul ce trece peste Moldova, s-au pus și bour într-un teiu în gura topliței, și trece drept peste Moldova în aceasta parte unde să înnpreună iar cu hotarul Moldoviței i cu Răciulenii, aflatu-s-au și bour vechiu într-un plop și au căzut, dar s-au pus alt bour într-alt plop lângă acela, și din bour drept la câmpu afară la drumul cel mare în capul dâlmii tot alătura cu hotarul Răciulenilor, și tot dâlma peste câmpul, drept la Șomuz într-o moviliță ce iaste lângă Șomuz și trece Șomuzul și lovește în gura Erunții, ce iaste pe din gios de bisérica Răciulenilor și în capul Erunții din sus într-o moviliță, și dintr-acea moviliță din capul Erunții drept peste câmp spre Spătărești într-altă moviliță unde iaste și lac și lozi lângă moviliții, și dintr-acea moviliță în sus iaste hotarul Răciulenilor a Moldoviții, iar din moviliță în gios iaste hotarul Dumbrăviții și cu partea lui Uréche ce are din Răciuleni a Mănăstirii Săcului.

Șerban, vel stolnic.

Adam Luca, vel sulger.

După toate scrisorile mai sus pre cum am însămnat mării tale pentru a opta parte de Răciuleni care au rămas a lui Deleu, socotit-am să fie acéia parte băgată în cele trii părți a Moldoviții, pe acea mărturie a episcopilor, dar poate să fie băgată și în partealui Ureche, care iaste Săcul. Iată și feciorul lui Deleu fiind aice și neavând el copii, s-au socotit de bună voia lui și au dat și el acea parte a lui, ce au cumpărat moșul său de la fata Mihăilescului, l-au dat zapisul cel de cumpărătură în mâna igumenului de Săcul pentru sufletul lui, tot în partea lui Uréche vornic, precum și Vasilie vodă tot la Uréche au rânduie să întoarcă banii lui Deleu și acum n-au rămas nici un răzăș într-aceste doao hotară într-aceste doao mănăstiri Moldovița și Săcul. Pentru acéia am însămnat ca să știi măriia ta.

Șerban Cantacuzino, vel stolnic.

Adam Luca, vel sulger.

Sofronie, arhim(a)n(drit) și stareț S(fintei) M(ă)n(ăstiri) Neamțului și Secului.

Pe Dumbrăvița cu parte din Răciuleni.

BAR, Documente istorice, MCCIX / 4, copie.

¹ A se vedea *DIR*, XVII, A. Moldova, IV, p. 13, nr. 18.

² A se vedea *DRH*, A. Moldova, XXVII, p.37-38, nr. 33.

³ Spațiu gol.

2. 1739 (7247) februarie 28. *Judecata dintre egumenul Nicodim și călugării Mănăstirii Secu cu Davidel și Deleu pentru a patra parte de sat din Răciuleni ce se hotărăște cu Dumbrăvița, satul mănăstirii.*

Copii

Giudecată ce au avut, din poronca mării sale lui vodă, Nicodim, igumenul ot Săcul și cu călugării de acolo pentru a patra parte de sat de Răciuleni ce să hotărăște cu Dumbrăvița, satul Mănăstirii Săcului, care o trage Davidel și cu Deleu că este a lor.

Лет $\overline{\text{жсмз}}$ <7247 / 1739> $\overline{\text{февр(варіе) кн}}$ <28>.

Trei părți de sat de Răciuleni sânt a Mănăstirii Moldoviții date cu uric de Iancul vodă, hootărât și stâlpit.

A patra parte de sat de Răciuleni, ce au rămas giumătate dintr-acea a patra parte, s-au aflat că este dreaptă moșia a lui Uréchi vornicu(l) dintr-un uric a Radului vodă din let $\overline{\text{жрке}}$ <7125 / 1616 septembrie 1-1617 august 31>¹, măcar că într-acel uric ori cum este deplin a patra parte a lui Uréche, numai să dovedește din înnpărțala feciorilor lui Uréchi, cari este ace(a) înnpărțală la Ursachi, egumenul ot Slatină, că numai giumătate dintr-ace(a) a patra parte este scoasă la înnpărțală.

Iar giumătate din a patra parte de Răciuleni este dovedită dintr-o carte a lui Vasăli vod(ă) din let $\overline{\text{жрна}}$ <1643 februarie 21, Iași>², că au fost drept moșie a Părăscăi, fetei Mihăilescului, care au fost vândut-o lui Deleu și (i)eșând Urichi vornic și cu Roșca vist(ernic) la divan(ul) lui Vasăli vod(ă), au jăluit pe Deleu că n-ar fi cu cale să încapă într-ace(a) moșii, nefiind nici neam, nici moșnean, și l-au dat divanul rămas pe Deleu, cum să întoarcă vornicului Urechi bani, fiind vechiu moșan, ori de n-ar vre(a) Urechi vornic, să-i întoarcă Roșca vist(ernic), fiind niam, și nu știm din ce pricină ar fi fost că zapisile fiicii Mihălescului ce ar fi vândut lui Deleu să află pâra astăz(i) tot la niam(ul) lui Deleu, care mai mult am socotit că acei boieri nici unul n-au întorsu banii lui Deleu, că nu să află nici le niamul lui Urechi, nici la niamul lui Roșca, vr(e)o dovadă, cum să fi întorsu bani lui Deleu, măcar că noi am întreat pe Deleu auzit-au ceva din gura tătâni-său, ori din gura mâni-sa, cum să fi luat moșul său, ori tată(l) său, acei bani pe acea moșii de la acei boieri, ori de la Urechi, ori de la Roșca, și așa au priimit giurământ și blăstăm înnainte(a) noastră și înnainte(a) călugărilor și a niamului lui Urechi și a Roșcăi cum că n-au auzit nimică cum să fii luat ceva de la acei boieri, nici de la Urechi, nici de la Roșca, și au stăpânit tot Deleu ace(a) parte de moșie până anțărți, ce s-au dat acel zapis de cumpărătură la mâna lui Davidel; și cu acel zapis a lui Deleu au scornit Davidel gălceavă de trage acea a opta parte, dar noi am socotit să rămâi a lui Deleu ace(a) parte, numai aice să ei măriia ta sama că Uréche având satul Dumbrăvița alătura cu Răciuleni, și având și a opta parte de Răciuleni au lipit-o tot la Dumbrăvița și ș-au făcut tot un hotar Dumbrăvița cu ace(a) a opta parte de Răciuleni, și au dat-o Mănăstirii Săcului, care vei vedea măriia ta mai gios hotarale din sămne în sămne, precum (am) însămnat; și acum ace(a) a opta parte a lui Deleu nu rămân(e) nicăire(a), căci Moldovița având trii părți de Răciuleni nu s-au hotărât numai acele trei părți osăbite, ce având și alte dani de la domni din hotarul Băi(i), ș-au făcut tot un hotar a Răciulenilor cu acele dani înnpregiur și să înnpreună hotarul Moldoviții cu hotarul Dumbrăviții.

Pentru aceasta noi am socotit că ace(a) a opta parte a lui Deleu, ce au cumpărat de la fata Mihăilescului, este lipită în cele trii părți ale Moldoviții în hotarul Răciulenilor, pentru căci am socotit

4. 1740 (7248) martie 27. *Grigore al II-lea Ghica voievod judecă pricina dintre Mănăstirea Secul, boierul Davidel Mihăilescu și călugărul Deleu, întărind mănăstirii satul Dumbrăvița și a patra parte din satul Răciuleni.*

A

† Ио Григорие Гика воевода, в(о)ж(и)о м(и)л(о)ст(и)ю, г(о)с(о)д(р)ъ Земли Молд(а)вскои. Facem știre cu această carte a domniei mele tuturor cui să cade a ști, pentru multă pâră și gâlceavă ce-au avut rugătorii noștri călugării de la Sf(ânta) M(ă)năstire Secul cu Davidel ce să trage din neamul Mihăilescului, și cu Deleu călugărul, pentru a patra parte de satu di Răciuleni, ce să hotărăște cu Dumbrăvița, satul Mănăstirei Săcului, ce iaste la ținutul Neamțului, care ace(a) a patra parte de satu de Răciuleni o trage și călugării di Săcul, zicând că le iaste lor danie de la Ureche vornicul, ctitorul m(ă)n(ă)stirei. Așijderea și Davidel o trage di pe neamul său Roșca vist(iernic), și Deleu încă o trage zicând că-i este cumpărătură de la neamul Mihăilescului.

Pentru care pricină s-au orânduit cu giudecata la credincioși(i) boiarii noștri, dum(nea)lor Șerban Cantacuzino, vel stol(ni)c, i Adam Luca, biv vel sulger, ca să le ia sama, de la carii boiari și mărturie ne-au arătat scriind că le-au luat sama și au aflat că trii părți de satu de Răciuleni sint a M(ă)n(ă)stirei Moldoviții date cu uricu de la Iancul vodă hotărâte și stâlpite. Iară a patra parte de satu de Răciuleni s-au aflat giumătate dintr-ace(a) a patra parte cum este dreaptă moșie a lui Ureche vornicul dintr-un uricu a Radului vodă din velet *Зркѣ <7125 / 1616 septembrie 1-1617 august 31>¹, măcar că la acel uric a Radului vodă arată cum iaste deplin acea a patra parte a lui Ureche vornicul, dar s-au dovedit din împărțala ficiorilor lui Ureche ce iaste la călugării di Slatina, că numai giumătate dintr-ace(a) a patra parte iaste scoasă la împărțală, iară giumătate dintr-ace(a) a patra parte de satu de Răciuleni s-au dovedit dintr-o carte a lui Vasilie vod(ă) din velet *Зрнѣ <7151 / 1643 februarie 21, Iași>² precum au fost dreaptă moșie a Parascăi, fetii Mihăilescului, și-au fost vândut-o lui Deleu, și eșind Ureche vornicul și cu Roșca vist(iernic) la divanul lui Vasilie vodă au jăluit pe Deleu, zicând că nu ar fi cu cale să încapă Deleu într-ace(a) moșie, nefiind el nici neam, nici moșan, și l-au dat divanul rămas pe Deleu să-i întoarcă banii Ureche vornicul, fiind vechiu moșan, ori de nu a vrea Ureche vor(ni)c(ul) să-i întoarcă Roșca vist(iernic), fiind neam. Și acei bo(i)eri nu i-au întorsu banii lui Deleu, că nu s-au aflat nici o dovadă, nici la neamul lui Ureche, nici la neamul Roșcăi, cum să fi întors banii lui Deleu, căci și zapisul fetii Mihăilescului ce-au vândut lui Deleu ace(a) a opta parte și până acum s-au aflat tot la neamul lui Deleu, și osăbit au priimit Deleu și giurământ și blestăm înaintea acestor bo(i)eri giudecători și înaintea călugărilor de Săcul, și a neamul lui Ureche și a Roșcăi, precum el n-au auzit de la părinții lui cum să fi luat părinții sau moșii lui banii, nici de la Ureche vornicul, nici de la Roșca vist(iernic), și au stăpânit ace(a) parte de moșie tot Deleu până anțărțu, ce și-au dat acel zapis de cumpărătură la mâna lui Davidel, și cu acel zapis a lui Deleu au scornit Davidel gâlceavă de trăge ace(a) a opta parte de sat de Răciuleni. Și au socotit acei bo(i)eri să rămâie ace(a) parte di cumpărătură tot a lui Deleu.

Și osăbit având Ureche vornicul satul Dumbrăvița alături cu Răciuleni, și având și a opta parte de sat de Răciuleni, au lipit-o tot la Dumbrăvița și și-au făcut tot un hotar și au dat-o m(ă)n(ă)stirei sale Săcului, cum arată mai gios și hotarul în sămne, precum le-au hotărât și acești boiari mai sus numiți pe sâmnile vechi ce s-au aflat dispre hotarul Moldoviții; și ace(a) a opta parte a lui Deleu nu rămâne nicăieri, căci și Moldovița având trii părți de satu di Răciuleni nu și-au hotărât numai acele trii părți, ci având și alte danii de la domni din hotarul Băii, și-au făcut tot un hotar a Răciulenilor cu aceli danii împrejur, și împreună hotarul Moldoviții cu hotarul Dumbrăviții, și au

socotit acei bo(i)eri că este ace(a) a opta parte a lui Deleu lipită an céle trii părți a Moldoviții în hotarul Răciulenilor, pentru căci au văzut o carte di blăstăm de la arhierei, scrisă la călugării di Moldovița, să nu facă strâmbătate neamului Mihăilescului pentru parte(a) lor, ce să să învoiască; și ace(a) carte iaste făcută cu câțiva ani mai pe urmă după hotarnica Moldoviții.

Dară cu toate aceste dovedindu-să pe mărturiia episcopilor că ace(a) a opta parte di satu di Răciuleni iaste dreaptă moșie a lui Deleu cumpăratură de la fata Mihăilescului și băgată în céle trii părți a Moldoviții, dară și ficiorul lui Deleu, fiind el față înaintea acestor bo(i)eri s-au socotit de bună voia lui, neavând el copii, și au dat și el ace(a) parte a lui ce-au cumpărat-o moșu-său de la fata Mihăilescului, danie Sf(i)ntei M(ă)n(ă)stiri Săcul, pentru sufletul lui, și au dat și zapisile céle de cumpăratură la mâna igumenului di Săcul, ș-au rămas tot în parte(a) lui Ureche vornicul, cum și Vasilie vodă tot la Ureche vor(ni)c(ul) au orânduit să-i întoarcă banii lui Deleu; Și n-au mai rămas nicio pricină, nici alți răzeși, între aceste două hotară, acestor două m(ă)n(ă)stiri, Moldovița și Săcul.

Și hotarale acestor moșii pe semnale vechi, cum s-au aflat, și le-au hotărât și acești bo(i)eri, anume cum arătăm mai gios. Din apa Râșcei încoace, pintr-o priloguță, și în lacu, și din lacu într-un ulmu, ce s-au făcut și buoru într-însul, fiind un plop cu buoru vechiu și au căzut, și din ulmu drept piste câmpu într-o moviliță ce iaste în poiană, alătura cu hotarul Râșcei ce să cheamă Bogoslovu, și din Moviliță drept în topliță, unde să împreună cu hotarul Moldoviții, Blăgești, care topliță să chiamă Pracsie, și toplița în gios până unde cade în trumul ce treci piste Moldova, s-au pus și buoru într-un teiu în gura topliții, și trece drept piste Moldova în iasta parte, unde să împreună iar cu hotarul Moldoviții cu Răciuleni, aflatu-s-au și buoru vechiu într-un plop, și au căzut, dară s-au pus alt buoru într-alt plop lângă acela, și din buoru drept la câmpu afară la drumul cel mare în capul dâlmii, tot alătura cu hotarul Răciulenilor, și tot dâlma piste câmpu, drept la Șomuzu, într-o moviliță ce iaste lângă Șomuz, și trece Șomuzul, și lovești în gura Erugii, ce iaste pi din gios di biserică Răciulenilor, și în capul Erugii din sus într-o moviliță, și dintr-ace(a) moviliță din capul Erugii drept piste câmpu spre Spătărești, într-altă moviliță, unde iaste și lacu și loze, lângă moviliță, și dintr-ace(a) moviliță în sus este hotarul Răciulenilor, a Moldoviții, iar din Moldoviță în gios iaste hotarul Dumbrăviții, și cu parte(a) lui Ureche vor(ni)c(ul) ce are din Răciuleni, care este a M(ă)n(ă)stirii Săcului, și așa să închei hotarale acestor m(ă)n(ă)stiri.

Ci măcar că parte(a) lui Deleu, ace(a) a opta parte di Răciuleni, de care am pomenit mai sus, nu s-au aflat, ori că au fost în stâlpitura Moldoviții băgată în celi trii părți de Răciuleni, pi ace(a) mărturie a episcopilor, ori poate și în hotarul M(ă)n(ă)stirii Săcului cătră Dumbrăviță să să fi lipit sau hotărât, ce ori cum au fost, acum acestedouă m(ă)n(ă)stiri s-au învoit și s-au priimit ca să-i ție tot pe hotărătura veche cum au fostu hotărâte mai denainte, și acum încă s-au înnoit hotărătura, cum arată mai sus, așa să să stăpânească, și între hotarale lor alt locu streinu n-au rămas.

Drept acéia dară pe mărturie acestor bo(i)eri hotarnici am dat și de la domniia mea și am întărit Sf(i)ntei M(ă)n(ă)stiri Săcul, Dumbrăvița și pe a patra parte de sat di Răciuleni, ca să fie sf(i)ntei m(ă)n(ă)stiri și de la domniia mea dreaptă ocină și moșie, și uricu, și întăritură cu tot hotarul, și cu tot venitul, neclătit, nerășuit, stătătoriu în veci, și altu nimine să nu să amestece.

Și întru aceasta iaste credința însumi domniiei méle, Io Grigorie Ghica voevod, și credința a pre iubiți fiilor domnii méle Scărlat și Mateiu, și credința a cinstiți și credincioși bo(i)erii domnii méle ai divanului, Costandin Rusăt, vel vornicu de Țara de Gios, i Iordache Rusăt, vel vornicu de Țara de Sus, Costache Razul, hatman i pârcălabu Suceavșchii, i Grigorie, vel post(elnic), i Toader Costache, vel spatariu, i Toader Păladi, vel vist(iernic), i Aristarhu, vel banu, i Radul Racoviță, vel paharnic, i Manolache Costache, vel stolnic, i Grigoraș Costache, vel comis, și am poroncit domniia mea și cinstitului și credincios boiariului nostru dumisale Sandului Sturza, vel logofātu, ca să lége și a noastră d(o)mnească pecete, să pu(i)e pe acestu ispisocu al domnii méle.

Și s-au scris în târgu(l) Iași în domniia noastră a do(u)a în al cincile(a) anu.

Въ лето \times зсми <7248 / 1740> марта кз <27>.

Locul peceții g(os)p(o)d.
Sturza vel log(o)f(ă)t.
Proci vel log(o)f(ă)t.
Simeon Cheșcu uricariul, am scris.

No. 341 / Această copie este scrisă întocma de pe cea adevărată matcă, hrisovul de la Grigorie Ghica voevod di leat $\text{✠}\widehat{\text{ЗСМН}}$ <7248 / 1740> МАРТ(ІЕ) КЗ <27>, după poslăduirea ce ne-au făcut din cuvânt în cuvânt. Apoi după cererea ce prin jalobă au făcut cătră dum(nea)lui spat(a)r(ul) Dimitrachi Ganea spre a i să da adevăratul hrisov, având trebuință în pricina judecăți(i) ce are, să încredințază această copie de cătră noi, iar adevăratul hrisov s-au dat dumisali spat(a)r(ului) din biblioteca Monastirii Neamțului.

1838 iul(ie) 11

<ss> Neonil, arhima(ndritu)l și stareț(u)l S(fintelor) M(ănăstiri) Neamțul și Secul.
<ss> Visarion d(u)h(o)v(ni)c.
<ss> Nifon.
<ss> Teodorit.

~~Uric pe Dumbrăvița a Mănăstirii Secului³.~~

Uric pi Dumbrăviți și giuământati di satul Răciuleni. / N° 4.

ANI, Fond Mănăstirea Neamț, CXXIV / 12, copie din 11 iulie 1838; Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu*, editor Ion Gumenăi, vol. II, 2017 (mențiune).

¹ A se vedea *DIR*, XVII, A. Moldova, IV, p. 13, nr. 18.

² A se vedea *DRH*, A. Moldova, XXVII, p. 37-38, nr. 33.

³ Taiat în original.

B

Suret de la Grigorii Ghica voevod din velet $\text{✠}\widehat{\text{ЗСМН}}$ <7248 / 1740> МАРТ(ІЕ) КЗ <27>.

† Facem știre cu această carte a domnii mele tuturor cui să cade a ști pentru multă pâra și gâlceavă ce-au avut rugătorii noștri călugării de la Sfânta Mănăstire Săcului cu Davidel, ce să trage din niamul Mihăilescului, și cu Deleu călugărul pentru a patra parte de sat de Răciuleni ce să hotărăște cu Dumbrăvița, satul Mănăstirii Săcului, ce este ținutul Niamțului, care ace(a) a patra parte de sat de Răciuleni o trage și călugării de Săcul, zăcându că este lor danie de la Ureche vornicul, ctitorul mănăstirii.

Așijdere și Davidel o trage de pe niamul său Roșca vist(iernic), și Deleu încă o trage zăcându că este cumpărătură de la niamul Mihăilescului, pentru care pricină s-au orânduie cu giudecata la credincioși boerii domnii noștri, dumne(a)lui Șarban Cantacuzino vel stolnicul, i Adam Luca biv vel sulger, ca să le e sama, de la cari boeri și mărturii ni-au adus, și ni-au arătat scriindu că li-au luat sama și au aflat că trii părți de sat de Răciuleni sânt a Mănăstirii Moldoviții, dania cu uricu(l) de la Iancul vodă, hotărâte și stâlpite, iar a patra parte de sat de Răciuleni s-au aflat giuământate dintr-ace(a) a patra parte cum că este dreaptă moșia a lui Ureche vornicul dintr-un uricu a Radului vodă din velet $\text{✠}\widehat{\text{ЗРКЕ}}$ <7125 / 1616 septembrie 1-1617 august 31>¹, măcar că la acel uricu a Radului vodă arată cum că este deplin ace(a) a patra parte a lui Ureche vornicul, dar s-au dovedit din împărțala feciorilor lui Ureche, ce este la călugării de Slatina că numai giuământate dintr-ace(a) a patra parte este scoasă la împărțală, iar giuământate dintr-ace(a) a patra parte din sat de Răciuleni s-au dovedit dintru o carte a lui Vasilie vodă din velet $\text{✠}\widehat{\text{ЗРНА}}$ <7151 / 1643 februarie 21, Iași>², precum au fostu dreaptă moșie a Parascăi, fetii

Mihăilescului, și au fost vândută lui Deleu, și (i)eșind Ureche vornicul și cu Roșca vist(iernic) la divanul lui Vasilie vodă au jăluit pe Deleu, zâcând că n-au făcut cu cale să încapă Deleu într-ace(a) moșii, nefiind el nici niam, nici moșan, și l-au dat divanul rămas pe Deleu să întoarcă banii Ureche vornicul fiind vechiu moșan, ori de n-a vre(a) ureche vornicul, să-i întoarcă Roșca vist(iernicul), fiind niam, și acei boeri n-au întorsu bani(i) lui Deleu, că nu s-au aflat nicio dovadă nici la niamul lui Ureche, nici la niamul Roșcăi, cum să fii întorsu banii lui Deleu, căci și zapisul fetii Mihăilescului ce au vândut lui Deleu ace(a) a opta parte și pân(ă) acum s-au aflat tot la niamul lui Deleu; Și osăbit au priimit Deleu și giurământul și blăstăm înainte(a) acestor boeri giudecători, și înainte(a) călugărilor de Săcul, și a niamului Ureche, și a Roșcăi, precum el n-au auzit de la părinții lui cum să fi luat părinții lui sau moșii lui bani nici de la Ureche vornicul, nici de la Roșca vist(iernicul), și au stăpănit ace(a) parte de moșii tot Deleu pân(ă) anțărțu, ce s-au dat acel zapis de cumpărătură la mâna lui Davidel, și cu acel zapis a lui Deleu au scornit Davidel gâlceavă de trăge(a) ace(a) a opta parte de sat de Răciuleni, și au socotit acei boeri să rămâ(i)e ace(a) parte de cumpărătură tot a lui Deleu.

Și osăbit având Ureche vornicul satul Dumbrăvița alătura cu Răciuleni, și având și a opta parte de sat de Răciuleni au lipit-o tot la Dumbrăvița, și s-au făcut tot un hotar și(i)-au dat mănăstirii sale Săcului, cum arată mai gios, și hrisovul în sămne, precum li-au hotărât și boeri(i) mai sus numiți pe sămnile vechi ce s-au aflat despre hotarul Moldoviții, și ace(a) a opta parte a lui Deleu nu rămâne nicăiere, căci și Moldovița având trii părți de sat de Răciuleni, nu s-au hotărât numai acele trii părți, ce având și alte dani de la d(o)mni din hotarul Băe, s-au făcut tot un hotar a Răciulenilor cu acele dani înpregiur și împreună hotarul Moldoviții cu hotarul Dumbrăviții, și au socotit acești boeri că este ace(a) a opta parte a lui Deleu lipită în cele trii părți a Moldoviții în hotarul Răciuleștilor, pentru că ei au văzut o carte de blăstăm de la arhierii scrisă la călugării de Moldovița să nu facă strâmbătate niamului Mihăilescului pentru parte(a) lor, ce să să învoiască, și ace(a) carte este făcută cu câț(i)va ani mai pe urmă după hotarnica Moldoviții, dar cu toate aceste(a) dovedindu-să pe mărturie episcopilor că ace(a) a opta parte de sat de Răciuleni este dreaptă moșia a lui Deleu cumpărătură de la fata Mihăilescului și băgată în cele trii părți a Moldoviții, dar și ficiorul lui Deleu fiind el față înainte(a) acestor boeri s-au socotit de bună voia lui, neavând el copii, și au dat și el ace(a) parte a lui ce au cumpărat moșul său de la fata Mihăilescului danie Sfintei Mănăstiri Secul pentru sufletul său, și au dat și zapisăle cele de cumpărătură la mâna igumenului de Săcul, și(i)-au rămas tot în parte(a) lui Ureche vornicul, cum și Vasilie vodă tot la Ureche vornicul au orânduie să întoarcă banii lui Deleu, și n-au rămas nici o pricină, nici alți răzăș(i) între aceste două hotară acestor două mănăstiri Moldovița și Secul, și hotarul acestor moșii pe sămnile vechi cum s-au aflat și li-au hotărât și acești boeri, anume cum arată mai gios din apa Râșcăi încoace p(r)intr-o priloguță și în lacu, și din lacul într-un ulmu ce s-au făcut și bour întrînsul, fiind un plop cu bour vechiu, și au căzut, și din ulmu drept peste câmpul într-o moviliță ce este în poiană alătura cu hotarul Râșcăi ce să cheamă Bogoslovu, și din moviliță drept în topliță, unde să împreună cu hotarul Moldoviții Blăgeștii, care topliță să cheamă Pracsie³, și topliță în gios până unde dă în drumul ce trece peste Moldova, s-au pus și bour într-un teiu în gura topliții, și trece drept peste Moldova în iastă parte unde să împreună iar cu hotarul Moldoviții cu Răciuleni, aflatu-s-au și bour vechiu într-un plop și au căzut, dar s-au pus alt bour într-alt plop lângă acela, și din bour drept la câmp afară la drumul cel mare în capul dâlmii tot alătura cu hotarul Răciulenilor și tot dâlma peste câmp, drept la Șomuzu într-o moviliță ce este lângă Șomuzu, și trece Șomuzul și lovește în gura Crucii ce este pe din gios de besărica Răciulenilor în capul Crucii din sus într-o moviliță, și dintr-ace(a) moviliță din capul Crucii drept peste câmp spre Spătărești într-altă moviliță unde este și lac și loge⁴ lângă moviliță, și dintr-ace(a) moviliță în sus este hotarul Răciulenilor Moldoviții, iar din moviliță în gios este hotarul Dumbrăviții și cu parte(a) lui Ureche vornicul ce are din Răciuleni, care este a Mănăstirii Săcului. Și așa să încheie hotarul acestor mănăstiri, și între hotarul lor alt locul strein n-au rămas.

Drept aceia dar pe mărturii acestor boeri hotarnici am dat și de la domniia me(a) și am întărit Sfintei Mănăstiri Săcul pe sat întreg Dumbrăvița și pe a patra parte de sat de Răciuleni, care să fie sfintei mănăstiri și de la domniia me(a) dreaptă ocină și moșia, și uricul, și întăritură cu tot hotarul, și cu tot venitul, neclătit, nerușiat, stăpânitori în veci, și altul nimine să nu să amestece, și întru aceasta este credința însămi domnii mele, Noi Grigorie Ghica v(oie)vod, și credința pre(a) iubiți(lor) fiilor domniei mele, Scarlat și Matei, și credința a cinstiți și credincioși boeri(i) domniei mele a divanului, dumne(a)lor Costache Rusăt vel vornicul de Țără de Gios, Iordache Rusăt vel vornicul de Țără de Sus, Costache Razul hatman i pârcălab Suceavschii, Grigorie vel post(elnic), Toader Costache vel spătar, Toader Păladi vel vist(iernic), Aristarhu vel ban, Radul Racoviță vel pah(arnic), Manolache Costache vel stolnicul, Grigoraș Costachi vel comis, și am porocit domniia me(a) și cinstitului și credincios boeriului nostru, dumisale Sandul Sturza vel logof(ă)t ca să lege și a noastră domnească pecete să pue pe acest ispisocul al domniei mele. Și s-au scris în târgul Eșii în domniia noastră a do(u)a în al cincile(a) an.

Nifon, ig(umen) Săcului.

BAR, Documente istorice, MCCIX / 7, f. 12v-14v., copie de pe copie; a se vedea și ibidem, MCCIX / 8, f. 15-17, copie de pe copia realizată de „Nifon, ig(emen) Săcului”.

¹ A se vedea *DIR*, XVII, A. *Moldova*, IV, p. 13, nr. 18.

² A se vedea *DRH*, A. *Moldova*, XXVII, p.37-38, nr. 33.

³ Praștia în *DIR*, XVII, A. *Moldova*, IV, p. 13, nr. 18.

⁴ loze.

C

7248 (1740) mart(ie) 27. Un suret iscălit de Nifon, igum(e)n Săcului, de pe un hrisov a domnului Grigorie Ghicav(oie) v(o)d în care arată că, după multe pâră și gâlceavă ce au avut călugării de la Sfânta Mănăstire Săcul cu Davidel și cu Deleu călugăr pentru a patra parte de sat, de Răciuleni, ce să hotărăște cu Dumbrăvița, satul Mănăstirii Săcului, care ace(a) a patra parte de sat, de sat de Răciuleni, o trage și călugării de Săcul, zăcând că este lor danie de la Ureche vor(ni)c(ul), ctitorul mănăstirii.

Așăjdire și Davidel o trage de pe niamul său, Roșca vist(iernic); și Deleu încă o trage zăcând că este schimbătură de la niamul Mihăilescului. Pentru care pricină s-au orânduit cu giudecată la credincioși boerii domnii sale, Șarban Cantacuzino vel stol(ni)c i Adam Luca sulge(r) ca să le ei sama de la care boeri. Și mărturie au adus și au arătat, scriind că li-au luat sama și au aflat că trii părți de sat de Răciuleni sânt a Mănăstirii Moldoviții danie cu uric de la domnul Iancu v(oie)v(o)d, hotărâte și stâlpite, iar a patra parte de sat, de Răciuleni, s-au aflat giumătate dintr-ace(a) a patra parte, cum este driapta moșie (a) lui Ureche vor(ni)c(ul) dintr-un uric a domnului Radu v(oie)v(o)d, din let 7125, măcar că la acel uric a domnului Radu v(oie)v(o)d arată cum este deplină ace(a) a patra parte a lui Ureche vor(ni)c(ul), dar s-au dovedit din împărțala ficiilor lui Ureche ce este la călugării din Slatină, că numai giumătate din ace(a) a patra parte este scoasă la împărțală, iar giumătate din ace(a) a patra parte de sat, de Răciuleni, s-au dovedit dintr-o carte a domnului Vasilie v(oie)v(o)d din let 7151, precum au fost dreaptă moșie a Parascăi, fetii Mihăilescului, și au fost vândută lui Deleu. Și, după giudecata ce fac acești boeri, rămân deplin a patra parte de Răciuleni a Mănăstirii Secului, după cum și mai sus arată și întărește și acest domnu pe sat întreg Dumbrăvița și a patra parte de sat de Răciuleni Mănăstirii Săcului, în care arată și dispărțire între Dumbrăvița și Răciuleni, asămine(a) p(r)intre cele sămne ce sânt arătate și în suretul ispisocului domnului Rad(u) v(oie)v(o)d.

Din toate scrisorile aceste(a), atât clirosului pe moșia Răciuleni, cât și a Dumbrăviții, să vede că este o a patra parte de Răciuleni dreaptă a clironomilor vornic(ului) Ureche, din care și au al

stăpânire, dar pre(a) puțin, după cum pre largu să arată la hartă, iar dispărțare(a) între Dumbrăviță și Răciuleni, după câtă cercetare am făcut, să dovedește din ispisocul de la domnul Ianco v(oie)v(o)d din le(a)t 7090 săpt(em)v(rie) 14¹ ce este mai sus arătat, că zice sămnu cel dintâiu, movilă pusă din gios de besărică, drept cu pârâul, pâr(ă) la Șomuz, și de acolo, peste Șomuz, într-altă moviliță și în apa Moldovii, care movilă de la besărică din gios este și acum față; și ispisocul domnului Radul v(oie)v(o)d și hrisovul domnului Ghica v(oie)v(o)d tot până la această movilă vini din Râșca, dispărțând Dumbrăvița de Răciuleni, și din toate sămnile ce să arată pe această movilă s-au putut pune mai mare temeu, care nici o parte, nici alta, n-au arătat nici o împotrivire; și mai căutând noi (să) aflăm vreun sămnu dintr-aceste arătate, care să arată cum purcede Dumbrăvița alături cu Blăgeștii din toplița Pracsii și cu Răciuleni din apa Moldovii, cel dintâiu sămnu au fost o moviliță ce o arată într-o poiană alături cu hotarul Râșcăi Bogoslov, care moviliță acum nu s-au aflat, și fiind cât(i)va oameni din Răciuleni și din Dumbrăviță au mărturisât că au apucat pe ace(a) moviliță, dar fiind aproape de toplița Pracsii ar fi mâncat-o apa, (căci) mai ales când sânt pohoai, agiunge și Moldova pe acolo. Și locul pe unde au arătat ei că au fost moviliță au venit drept în stăpânire(a) veche ce să urmează și acum între Blăgești și între Dumbrăviță, și amândo(u)ă părțile s-au mulțămît ca tot pe ace(a) stăpânire să rămăe și de acum hotarul dispărțitoriu între Dumbrăviță și între Blăgești, care s-au făcut colț Blăgeștilor și dispărțire Dumbrăviții, lângă margine(a) topliții Pracsii despre apa Moldovii, unde s-au făcut și o groapă, de acolo înaintea arată în hotarnice, toplița în gios, până unde cade drumul ce trece peste Moldova, și într-un teiu, în gura topliții, (dar) nici drumul, nici teiul, nu să găsește, cum și gura topliții (ce-i) acum unde dă în Moldova, este în trupul moșii Dumbrăviții, după cum să va vide(a) la hartă. Și după mărturie lui Ureachi Davidel ce arată că au dovedit atunce că ar fi umblat Moldova pe topliță, să vede că acolo, mai sus, ar fi dat și toplița în Moldova, tot în liniia ce să găsește și stăpânire(a) veche, asămine și sămnile de peste apa Moldovii, plopul cu bour, ni-au arătat un copaciu căzut gios și uscat, pe care bour nu s-au cunoscut, iar stăpânire(a) să păzește la amândo(u)ă părțile tot la acel copaciu și acum, cum și movilița ce să pomenește la Șomuz, ni-au arătat(-o) stăpânitorii Dumbrăviții o moviliță mai sus și stăpânitorii Blăgeștilor altă moviliță mai gios; și vrând noi ca să facem despărțire într-aceste do(u)ă moșii Dumbrăvița și Răciuleni, am dat o linie din movila pomenită din toate scrisorile, ce este din gios de besărică și drept în colțul Blăgeștilor ce s-au făcut cu priimire(a) amândurora în stăpânire(a) vechi de lângă margine(a) topliții Pracsii. Și au venit linia p(r)intre acele do(u)ă moviliți arătate la Șomuz și mai pe din sus de plop cu 20 stânj(en)i, care sânt arătate toate la hartă. Și dumn(ea)lui, Aleco Anghelachi, au cerut ca să să dei linie de la colțul Blăgeștilor drept la plopul pomenit de peste Moldova, și de la plop în gura Irugii, și din gura Irugii să să întoarcă la movilă, ca care, nemulțămindu-să dumn(ea)lor stăpânitorii Dumbrăviții, au rămas ca să să giudece, și pe unde va hotărî luminatul divan să rămâ(i)e despărțare(a), pe acolo vor ținea.

Iar cât pentru o a patra parte de sat, de Răciuleni, ce cer dumn(ea)lor clironomii vornicului Ureche, nu să vede mai multă stăpânire de(-a) dumne(a)lor în Răciuleni, decât numai de la movila aceasta din gios de besărică, cât să întoarcă până la movila cu lozâi, și de acolo înnapoi la colțul Dumbrăviții, în movila de lângă drum. Și după cum am aflat de scrisori, și stare(a) locului am arătat pre largu într-această mărturie și hartă, și rămâni ce(a) desăvârșăt(ă) hotărâre la luminat(ul) divan gospod.

1803, noemv(rie) 12

Ioan Gane clucer.

BAR, Documente istorice, MCCIX / 19h, f. 30- 31v., copie.

¹ A se vedea *DIR*, XVI, A. Moldova, III, p.,174-175, nr. 227; cu un rezumat în BAR, Documente istorice, MCCIX / 19g, f. 30.

CÎTEVA ÎNSEMNĂRI DE PE UN PRAXIU ÎN MANUSCRIS DE LA MĂNĂSTIREA SECU¹

Costin CLIT

O inventariere și o descriere sumară a manuscriselor (51 românești – începând cu 1777 – și 9 slavone-începând cu 1579) din mănăstirea Secu au fost realizate încă din 1957 (folosindu-se de inventarul mănăstirii din 1952) cu prilejul prezentării proiectului tezei de licență². Autorul ne lămurește că și la mănăstirea Secu „s-a întâmplat ca și în toate bibliotecile mănăstirilor, că unii cercetători de rea credință au luat (ca să nu zic furat) multe cărți și îndeosebi manuscrise din cele mai valoroase din punct de vedere istoric și cu vechime destul de mare. Nu s-a putut opri aici: ei au mai făcut și alte lucruri neîngăduite au rupt din cărți sau din manuscrise foile pe care erau scrise însemnări de mare preț. Așa se face că în mănăstirea Secu nu găsim manuscrise mai vechi de secolul 18. P.C. Arhim. Dionisie Udișteanu s-a silit să le dea de urmă. În parte a izbutit să le găsească dar fără să le poată redobândi”³. Câteva manuscrise slavone sunt prezentate și într-o monografie mai recentă a mănăstirii, fără a aduce ceva nou⁴.

Cu prilejul cercetărilor efectuate în biblioteca mănăstirii Secu din anii 2016 și 2017, materializate și prin publicarea unor studii⁵, am identificat manuscrisul cu nr. 5, intitulat *Praxiu (Apostol)*, necunoscut până acum cercetătorilor, după știința noastră. Manuscrisul a fost cumpărat în 1718 <1669 septembrie 1 – 1670 august 31> de „*popa Miron și soția lui, Dochia, și a dat-o la sfânta biserică în satul Simgeordz, unde este hramul Sfântul Nicolae*”. Pe baza însemnării din acest an putem data manuscrisul ca fiind din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

O altă însemnare, nedată, atestă cumpărarea manuscrisului de către Toader din Șocani și soția sa Alexandra. Să fie această însemnare anterioară anilor 1669-1670? Satul Șocani, ținutul Iași (astăzi, în Zagarancea, județul Ungheni, Republica Moldova)⁶ este atestat documentar între 11 aprilie 1619 și septembrie 1620⁷. Vasile Lupu întărește mănăstirii Sfânta Vineri din Iași la 28 august 1640 vadul cu pod plutitor din hotarul „*satului Șocanilor*”, călugării arătând „*dirése de la Irimiia vod(ă), și de la Radul vod(ă), și de la Barnoschii vod(ă) și de la domniia mea pre satu, pre Șocani, și pre acel vad cu pod*”⁸. Există posibilitatea cumpărării manuscrisului de către Toader din Șocani de la călugării de la mănăstirea Sfânta Vineri înainte de 1669 (poate în prima jumătate a veacului al XVII-lea).

Manuscrisul ajunge în proprietatea mănăstirii Râșca, realitate consemnată de ierodiaconul Iorist și egumenul Naftanail Șeptelici, care îl dă lui Pisoschie, și unde se va semna preotul Toader sin Gheneș ot Bae ce slujea în 1745 la biserica pârcaľabului Ioniță Pisoschiie din Hârtop. Rămâne

¹ Articol preluat din revista „Prutul”, Serie nouă, Anul VIII (XVII), Nr. 1 (61) / 2018, p. 163-166, la care s-a adăugat o însemnare din secolul al XVII-lea.

² Ierom. Gherasim Cucoșel, *Catalogarea manuscriselor românești din biblioteca mănăstirii Secu*, carte tipărită cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Pimen, arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 1994.

³ *Ibidem*, p. 16-17.

⁴ Protosinghel Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului + Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 114.

⁵ Costin Clit, *Însemnări de pe cartea veche din biblioteca Mănăstirii Secu*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Anul III, 2017, p. 91-173; idem, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în *ibidem*, Anul III, 2017, p. 199-250; idem, *Însemnări de pe cărți vechi privitoare la Schitul Nișon din Munții Neamțului*, în *ibidem*, Anul III, 2017, p. 175-180.

⁶ A se vedea și Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, București, Editura Academiei Române, 1990, p. 250.

⁷ *DIR*, A. Moldova, IV, p. 316-317, nr. 393.

⁸ *DRH*, A. Moldova, XXV, p. 432, nr. 427.

necunoscut drumul parcurs de manuscris la mănăstirea Țibucani și în final la biblioteca mănăstirii Secu. Lăsăm specialiștii să-și exprime opiniile autorizate.

<sec. XVII>

† Изволением ѿ(тъ)ца и съ поспешеніем С(ы)на и съвршеніем С(ва)т(а)го Д(с)ха, купихмо сиа кига, раб Б(о)жій, То(а)дер ѿт Шоқан(и), и съ жена его, Алѣксса<n>¹дра, за своа Д(с)шѣ и за родители своа и за грехи их и за грежи с(ы)нове их, а би им была помана на сим вѣце и на вѣдцим, а и кто се прелѣстѣт, ѿт нашии людин или ѿт иньшии да еи продает или кто еи купит, да вѣдет проклет ѿт Б(о)га и ѿт вѣ Апостол(и) и ѿт три ста и иѣ на десѣт ѿ(тъ)цѣ, амин.

† Din mila lui Dumnezeu și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, am cumpărat această carte, robul lui Dumnezeu, Toader din Șocani, și cu soția lui, Alecsa<n>¹dra, pentru sufletul său și pentru părinții săi și pentru păcatele lor și pentru grijile² fiilor lor, ca să le fie lor pomană în acest veac și în cel viitor, iar și cine se va amăgi, dintre oamenii noștri sau dintre alții ca să o vândă sau să o cumpere, să fie blestemat de Dumnezeu și de 12 Apostoli și de trei sute și optsprezece Părinți, amin.

Notă: Însemnarea este transcrisă și tradusă de domnul prof. dr. univ. Petronel Zahariuc, pentru care îi mulțumesc și pe această cale.

Pe un *Praxiu*, manuscris, secolul al XVII-lea; Biblioteca Mănăstirii Secu (Inv. nr. 5).

¹ Omis.

² „pomenile”.

<1669 septembrie 1 – 1670 august 31> (7178)

† Сіа книга, нарекоміа Празеѣ, кѣпивиі поп Мирѡн и пѣдр(с)ж)іа его, Докіа, и даст ѿ въ с(ва)т(ыи) цр(ъ)к(ъ)въ въ село Симѣоръ, идеже ест храм С(ва)т(ыи) Николае, да вѣдет емѣ помана, аще сто¹ дрѣзнет вѣзмети ѿ или продати ѿ или кѣповати ѿ, да вѣдет апаѣема и да иет² сеперник (ѡт)³ С(ва)т(о)го Николи прѣд сѣдищем Х(ристо)вѣ, амин. В(ъ) лѣт(о) *зрѣи.

† Această carte, numită *Praxiu*, a cumpărat-o popa Miron și soția lui, Dochia, și a dat-o la sfânta biserică în satul Simgeordz, unde este hramul Sfântul Nicolae, ca să-i fie pomană, însă cine va îndrăzni să o ia sau să o vândă sau să o cumpere, să fie afurisit și să fie blestemat de Sfântul Nicoale înaintea judecății lui Hristos. În anul 7178 <1669 septembrie 1 – 1670 august 31>.

Notă: Însemnarea este transcrisă și tradusă de domnul prof. dr. univ. Petronel Zahariuc, pentru care îi mulțumesc și pe această cale.

Pe un *Praxiu*, manuscris, secolul al XVII-lea; Biblioteca Mănăstirii Secu (Inv. nr. 5).

¹ Greșit, în loc de: кто.

² Greșit, în loc de: ест.

³ Omis.

Из много грѣшнѣи ироди(а)к(о)н Иорист от Рѣшка (р. 1).

Acest *Pracsiiu* este a sfântii Mînăstir(i) Râșcăi. / Naftanail Șeptelici, eg(umen) Râșcăi (р. 251v.).

Acest *Pracsiiu* este a Svintii Mănăstiri a Râșcăi, ș-au dat-o egumănul Șeptelici la Hârtop lui Pisoschie să fie la beseric(ă).

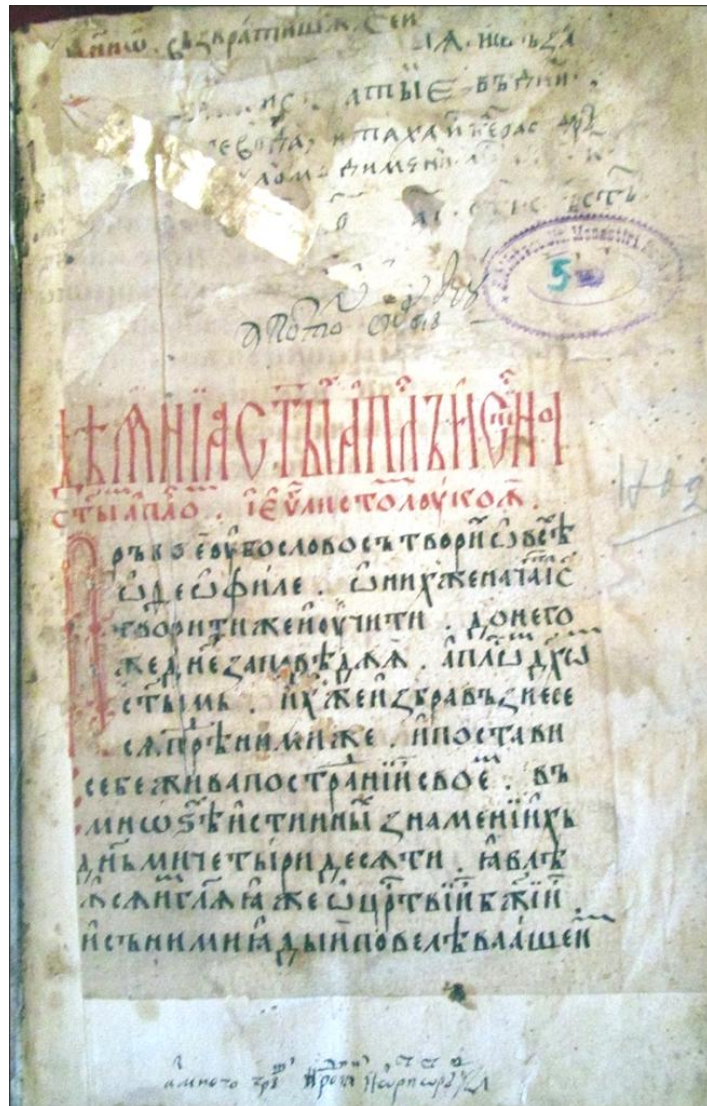
Să-s(e) știe de când am fost eu preutul Toader în Hârtop la sv(â)nta beseric(ă) a dum(i)sal(e) Ioniț Pisoschiie, pârcălab. Л(ѣ)Т *ЗСНГ <7253 / 1745> маи КД <24> .

Az pisal preutul Toader sin Gheneș ot Bae. *ЗСНГ <7253 / 1745> март(іе) КЕ <25> (р. 42v.).

† Подвнѣ вѣти вжствѣ (р. 39v.).

Popa Toader ot Bae sin Gheneș. Л(ѣ)Т *ЗСНГ <7253 / 1745> март(іе) КД <24>(coperta a treia).

Pe un *Pracsiiu*, secolul al XVII-lea, manuscris, р. 3v.-4v.; Biblioteca Mănăstirii Secul (Inv. nr. 5).

Praxiu (prima pagină).

DOCUMENTE DE LA NIFON EGUMENUL MĂNĂSTIRII SECU

Costin CLIT

Cercetările arheologice efectuate la schitul Nifon, județul Neamț, au fost și sunt urmate de sesiuni anuale de comunicări, depistarea și publicarea documentelor mănăstirii Secu și altor lăcașe monahale. În acest context se înscrie și activitatea noastră de cercetare a arhivelor, în vara anului 2018 descoperind în colecția *Documente istorice* a Bibliotecii Academiei Române patru acte legate de Nifon, egumenul mănăstirii Secu între 1756 și 1765, după care s-a așezat la schitul Pocrov ca stareț, apoi la mănăstirea Râșca.

Primul document este din 4 august 1761, o carte de blestem obținută de Nifon de la Inochentie, episcopul Hușilor (1752-1782), pentru aflarea adevărului despre moșia Vlădeni de la ținutul Soroca, aflată sub jurisdicția eparhiei Hușilor. Megieșii au profitat de răscoale și părăsirea moșiei de egumenii Secului, pentru a-și face sat în apropiere și a schimba numele siliștei din Vlădeni în Vrăjeni.

Al doilea document este o mărturie hotarnică din 16 februarie 1762 a moșiei Vlădeni, ținutul Soroca, dată de locuitorii din satele Răspopeni, Răcești și altele, rezultat al cărții de blestem a episcopului Inochentie.

Prin actul din 10 mai 1762, Nifon adeverește stăpânirea vel vornicului Mihălache Sturze pe niște țigani „*de împărțală cu Mănăstirea Secului*”.

Ultimul document este o carte a domnului Grigore Callimachi din 20 iulie 1762 prin care volnicește pe egumenul Nifon să perceapă dejma din țarinii cu pâine, fânețe, cânepă, grădini de legume, prisăci cu stupi (unul din 50) sau o para de stup, „*după hotărârea testamentului după cum au stăpânit ei*”.

DOCUMENTE

1. 1761 (7270) august 4. *Cartea de blestem pentru alegerea hotarelor moșiei Vlădeni a Mănăstirii Secului în urma plângerii egumenului Nifon și a soborului.*

Inochentie, cu mila lui D(u)mn(e)zeu Episcop Huș(u)lui.

† Facem știre cu această carte de blăstăm, precum au venit înaintea noastră Nifon, egum(enul) de la Măn(ă)stirea Săcului și cu tot soborul de acolo, și ni s-au jăluit cum că aré măn(ă)stirea o moșie, anume Vlădenii pe vale(a) Dobrușcăi ot țin(utul) Sorocii, și din pricina răscoalelor de demult au stătut pustiie pân(ă) acum, care moșie iasté hotărâtă demult și din prostime(a) oaminilor, precum au fost atunce, nu arată precum mărgu hotarâle, dar acum s-au sculat unii din lăcuitori și au făcut sat mai în sus pe vale, și au schimbat numelé siliștii din Vlădeni și li-au pus nume Vrăjâni. Drept aceia oricini din creștini ar ști ace(a) silișté și pe undé bat hotarâle și n-ar mărturisi adevărul, unii ca aceiia să fie afurisit de D(u)mn(e)zeu și de Maica Precurata Fecioară și de 12 Apostoli, și de 318 părinți de la Nicheia, lemnile, pietrilé, herul, să putrez(e)ască și să să răsipască, iară trupurile lor să stea întregi, să-i înghiț(ă) pământul de vii ca pre Dafta și Aviron, să aibă parté cu Iuda și cu trecetul Ariie, să-i lov(e)ască cutremurul lui Cain și bubelé lui Ghiezi, și de smereniia noastră încă să fii blăstămați. Așijdere și pentru oricine s-ar fi făcut moșănaș și n-ar fi fost, și ar fi știind undé iasté moșia măn(ă)stirii și iar fi mâncat venitul, și n-ar mărturisi adevărul, să fie supt blăstăm(ul) de mai sus scris. Iară carii dintr-înșii și(i)-or cunoaște păcatul lor și or mergi de or arăta hotarâle moșiei pe und(e) or ști adevărul și or da ce-or fi mâncat, să fie (i)ertați și bl(a)goslovit în veci.

Б(ъ) ЛЕТ *ЗСОФ <7279 / 1761> АВ(ГЪСТ) А <4>.

Inochentie episcop Huș(u)lui.

BAR, Documente istorice, MCDLV / 112, original.

2. 1762 (7270) februarie 16. *Mărturia hotarnică a moșiei Vlădeni, ținutul Soroca, a Mănăstirii Secu*

Adic(ă) noi, o(a)mini din satul Răspopinii și din satul Răciștii, și noi o(a)minii cari mai gios ni-am pus digitili, făcut-am adivărat(ă) mărturie noastră precum să-s(e) știi că în zilili mării sali Grigorii vovod Calimah au vinit un Andrii Hariton, copil în cas(ă), cu cart(e) g(os)p(o)d dinpreună și carte(a) de blăstăm de la vlădica Ionichi(entie), episcop di Huș(i), ca-s(ă) mărturisim dript pintru o moșii, anumi Vlădinii, ci esti a Măn(ă)stirii Săcului pi vali(a) Dobrușcăi ot ținut(ul) Sorocăi, iar noi sculându-ni toți dinpriun(ă) cu omul g(os)p(o)d și Lupul Culnuru, ci au fost dijmaș, fiindu vichil di la măn(ă)stirē ier(o)monah(ul) Vinidetu, am mărșu di am căutat hotarâli vichi și precum li-am știut li-am și găsit, cari hotar vichi esti în fundul văii Curiiacii, ci-i stâlpu di piatră pisti drum(ul) ci mirgi în gios pi zarea dialului înspri apus, și mirgi hotarul a moșii p(r)in dumbrav(ă) la vali în co(a)stă, iarăș am găsit stâlpu di piatră vichiū, și trici vali(a) înspri răsărit pân(ă) în hotarul Găozinilor și mirgi pân(ă) la iazul Vlădinilor, ci est(i) pi vali(a) Dobrușcăi, pricum înblă și alti moșii, tot din vale(a) Dobrușcăi pân(ă) în zari(a) dialului și din gios di siliști în vali în matcă esti hotar di piatră și mergi la dial în costiș(ă), esti hotar, și di acolo la dial lâ(n)gă o moviliți ci est(e) în podiș mai din sus pist(e) hotar(ul) di piatră, și di acolo iarăș în(s)pri apus pân(ă) în zarea dialului, și mergi iarăș pân(ă) în hotarul din fundul văii Curiecii, pricum am zis câ(nd) am înciput. Printu aceasta, mai pintru bun(ă) încridințari ni-am pus și digitili.

Λ(κ)τ(ο) *зсѡ <7270 / 1762> фъв(р)саріе еї <15>.

Eu Irimie Borșu, am mărturisit.

Eu Nica vornic ot Găozini, am mărturisit.

Eu Tudosii sin Lipcan, am mărturisit.

Eu Pricopii ot Răciști, am mărturisit.

Și eu Lupul Culnuru, ci am fost dijmaș.

<Pe verso>: 7270 fevr(uarie) 15 / N. 6 / Plicu(l) pentru Vlădeni / Mărturie.

BAR, Documente istorice, MCDLV / 113, original.

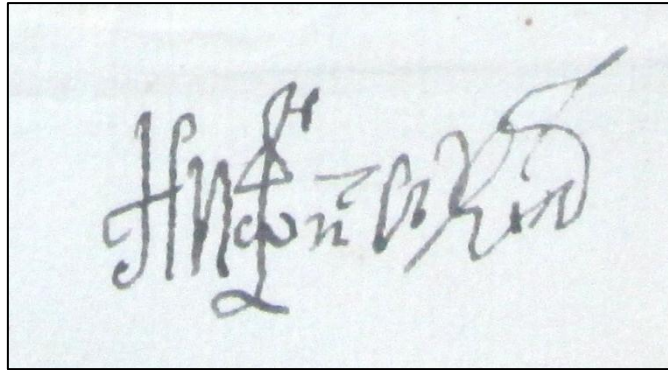
3. 1762 (7270) mai 10. *Nifon, egumenul Mănăstirii Secului, adeverește vel vornicului Mihălache Sturza pentru niște țigani.*

Nifon ieromonah, egumen Sf(i)ntei Mănăstirii Secului, dinpreună cu tot soborul, dat-am scrisoarea no(a)stră dumisale giupânului Mihălache Sturzii vel vornic, precum să-s(e) știe că având dumn(e)alui niște țigani de împărțală cu Mănăstirea Secului, i-am dat numai o fat(ă) de țigan, anume Iftinca, fata lui Crăciun, iar partea céelaltă au lăsat-o mănăstirii pentru sufletul dumisale și a pări(n)ților dumisale și ca se punem numele părinților dumisale la sf(â)ntul pomelnic, și de acum pricină să nu mai fie nice odată. Pentru aceasta i pentru credința am iscălit.

МАН І <10> ДН(И)

*зсѡ <7270 / 1762>.

Nifon ig(umen) Săcului.

<Pe verso>: Cumpărat de la Gr. Manu în 1923; 7270 mai 10 / No. 38.

BAR, Documente istorice, MCCXLII / 120, original.

4. 1762 (7270) iulie 20. *Grigore Callimachi voievod volnicește pe Nifon, egumenul mănăstirii Secu să perceapă dejma din țarini cu pâine, fânețe, cânepă, grădini de legume, prisăci cu stupi (unul din 50) sau o para de stup, după hotărârea testamentului.*

Ио Григори Идан в(о)водѣ, Бож(і)ю мил(о)ст(і)ю, г(о)сподарѣ Земле Молдавскон. Dat-am cartea domnii méle cuvios rugătoriului nostru Nifon igum(en) și a tot soborul de la Sfânta Mănăstiré Săcul, că dând jalobă la domniia mea că are sfânta mănăstire o moșie, anume Vlădenii, ci est(e) cu iaz pe valea Dobrușcăi ot țin(utul) Sorocăi, cari moșie fiind necăutată de mulți ani, dar în anul trecut trimițind egum(enul) un préut și înlând au aflat cum că niști moșinaș(i) de acolo ar fi schimbat numele siliștii și li-au pus numele din Vlădeni, Jăvréni, și viind înapoi vichilul mănăstirii au mersu la episcopul de Huș(i) și au făcut carte de blăstăm asupra acelor răzeș(i) și asupra altora ca să afle adivărul, și mergând cu carte(a) cea de blăstăm au aflat că est(e) sâliștea Vlădenilor, după cum le scriu zapisăle ce au, și înbiiindu-i pe un Hâncul și pe un Tudosi, fraț(i), și Vicol din Răcești, ca să vie la divan să stea la giudecată, cari an toamnă și soroc li s-au trimis di la dum(nealui) vel log(o)f(ă)t(ul) și n-au venit; Iar acmu în anul acesta după ispas li-au trimis om g(os)p(od) și i-au adus, iar ei s-au agiunsu cu-n Vasile Popa de la Orheiu și mergând înnainte(a) dum(nealui) vel log(o)f(ătului) n-au arătat nici un zavis, fără cât ș-au pus zi în 3 săptămâni, că a mergi la un frate a lui și ș-ar aduce zavisăle, și trecând sorocul acela i s-au trimis și alt soroc și tot n-au venit. Pentru care iată că am dat carte(a) domnii méle ori pe cine ar pune vechil numitul egum(en) să aibă a lua dejmă de a zecea din țarini cu pâine, din fânață, din cânipi, din grădini cu legume, din prisăci cu stupi, însă din 50 unul, iar fiind mai mulți sau mai puțini, va lua câte o para de stup, și din tot locul, cu tot venitul, pe obicei, după hotărârea testamentului după cum au stăpânit ei, iar având cineva mai mult a răspunde să-ș(i) ia scrisori și dovez(i) ce va fi având să viie să stea față la divan, și nimea să nu stea înpotiva cărții domnii méle.

Лет $\overline{\text{зсѡ}}$ <7270 / 1762> исл(іе) к̃ <20> .

Проч в(е)л вор(ник).

<Pe verso-ul filei a doua>: 7279 / N. 6 / Plicu(l) 2 / A lui Grigorie Ioan vod(ă) pentr(u) Vlădeni; / mai jos un rezumat în limba rusă din 1838.

BAR, Documente istorice, MCDLV / 114, original, difolio, pecete ovală.

INVENTARUL BISERICII PAROHIALE „SFINȚII ATANASIE ȘI CHIRIL” ȘI BISERICA FILIALĂ „VULPE” DIN ANUL 1905

Cosmin NIȚĂ

Biserica „Sfinții Atanasie și Chiril” – situată în municipiul Iași, strada Sfântul Atanasie, nr. 20 – a fost construită în a doua jumătate a secolului XVII, probabil cu sprijinul domnului Ștefan Petriceicu (1672-1674), după cum susținea Gh. Ghibănescu¹. O legendă preluată de N.A. Bogdan menționa că lăcașul ar fi fost ctitorit de Atanasie, fost patriarh al Ierusalimului, în timpul șederii sale în Moldova, în perioada domniei lui Vasile Lupu².

În data de 5 iunie 1763 Casandra, jupâneasa răposatului stolnic Carp, împreună cu fiii și ginerii ei, dăruiesc bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril” din Iași un sat întreg, anume Cotigenii din ținutul Iași, pe Prut, în gura Dubovățului³.

După arderea curților domnești din Iași, în anul 1785, reședința domnului a fost mutată în imobilul vechi al actualei Universității de Medicină și Farmacie, din apropierea bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril” care a servit ca paraclis al noii curți domnești, astfel că la 6 iunie 1799 este menționată în documente biserica „Sf. Atanasie gospod”⁴. După construirea noului palat (1804-1806) pe ruinele vechii curți domnești, de către Alexandru Moruzi (1806), biserica și-a pierdut din importanță, astfel că la 15 februarie 1813 preoții au făcut jalbă la domnie și au arătat că biserica a fost domnească de la 1785 și până la construcția noului palat de către Alexandru Moruzi, iar de când s-a mutat curtea la palatul nou biserica a rămas fără sprijin financiar; așadar domnul, în urma acestei plângeri, acordă bisericii 15 lei pe lună din vamă⁵.

De-a lungul timpului lăcașul a suferit mai multe distrugeri și refaceri din cauza incendiilor din anii 1827 și 1844, a bombardamentelor din 1941 și 1944 precum și a cutremurelor din 1940 și 1977. Reparații au fost făcute de către Elena Talpiș, după anul 1844, fapt consemnat într-un document din 22 noiembrie 1865, adresat mitropolitului Calinic Miculescu, în care se menționează că: „fiind poporană și ctitoră de la părinții mei, la biserica Sfinții Atanasie și Chirilă, unde amu și înmormântatu pe fiul meu, spătarul Iancu Talpișu, nu pot privi de jale ograda disgrădită și biserica descoperită precum le-am fostu găsitu până nu le reparam eu...”. Elena Talpiș, pe lângă reparațiile și daniile făcute împreună cu fiul său, spătarul Iancu Talpiș, bisericii Sf. Atanasie și Chiril, a mai construit, în anul 1861, o clădire cu rol de casă parohială (în prezent aceasta este în folosința parohiei Bisericii „Vulpe”) ce este situată la nord de biserică. Această casă a fost folosită însă de urmașii ei până în anul 1912, când biserica a devenit proprietară cu drepturi depline. Alte reparații – curente sau de urgență – s-au făcut în anii: 1889, 1920, 1931, 1932, 1933, 1934, 1942, 1946-1947 precum și în anii 50 ai secolului trecut dar și în anii 1979 și 1980. Acest lăcaș de cult a fost închis între anii 1972 și 1997; când a fost redeschis a devenit paraclis al Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor din România, filiala Iași și al Spitalului Clinic de Pneumoftiziologie.

În cursul anului 2017 s-au efectuat cercetări arheologice preventive, de către un colectiv format din Costică Asăvoaie (responsabil științific de șantier), Adriana Miron și Cosmin Niță (membri în colectiv), ocazie cu care s-au constatat modificările bisericii la nivel de elevație din pricina

¹ N. Hodoroabă, *Monografia parohiei Sf. Atanasie și Chiril din Iași cu biserica filială Vulpe*, Iași, 1934, p. 9-11; Viorel Erhan, *Mănăstiri și biserici din orașul Iași și împrejurimi*, Iași, 2000, p. 164.

² N. A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială, ilustrată*, ed. II, Editura Tipografia Națională, Iași, 1913, p. 229-230.

³ Theodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XIX, Iași, 1891, p. 95-97.

⁴ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, nota 137, p. 517.

⁵ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, București, 1902, p. 500, nr. 190.

reparațiilor care au avut loc de-a lungul timpului: pe exterior, cel puțin pe latura de S, a avut contraforți, peretele despărțitor dintre pronaos și pridvor a fost desființat⁶. Pe amplasamentul bisericii actuale a existat un cimitir, datat cel târziu în secolul XVI (reperul în reprezintă moneda din 1517), ceea ce denota că în apropiere a mai existat un lăcaș de cult iar înainte de aceasta zona a fost locuită⁷.

Odată cu desfășurarea cercetărilor arheologice, în podul bisericii a fost descoperită arhiva ce conține documente de la jumătatea secolului al XIX-lea și până în anul 1983, preluată de Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, pe bază de proces verbal.

Între documentele recuperate există și un inventar al bisericii parohiale „Sfinții Atanasie și Chiril”, cu filiala „Vulpe”, ce datează din 13 august 1905, mai departe registrul este alcătuit din *Inventarul bisericii parohiale Sfinții Atanasie și Chiril” Iași și Inventariu de dotă internă și externă a bisericii cu patronul „Adormirea Maicei Domnului” pronumită „Vulpe” filiala bisericii Sfântului Atanasie și Chirilă” Iassy*. Registrul este compus din 23 de file dictando și are dimensiunea de 20,5 cm × 33 cm. Registrul a fost întocmit de către preotul paroh Alexandru Arion și cuprinde informații referitoare la patrimoniul mobil și imobil al celor două biserici, cu descrierea fiecărui obiect în parte iar proprietățile sunt descrise amănunțit (nr. imobile, camere, dependințe, chiriași). În finalul inventarului la f. 22 v – 23 sunt pomenite și câteva danii ale unor credincioși pentru biserica „Adormirea Maicii Domnului”.

Inventarul bisericii parohiale „Sfinții Atanasie și Chiril”, Iași⁸

No. corent	Nr. Obiectelor	Descrierea calității și stării obiectelor	Observațiuni
		Obiecte sacre zestrea locașului sfânt	
1	Una biserică	Temelia de piatră și zidirea tot de piatră, cu crăpături pe unele locuri. Altarul	
2	Sfânta masă	de cărămidă.	
3	Două acoperăminte pe sfânta masă	de adamasc.	
4	Un potir mare	de argint cu disc, steluță și linguriță.	
5	Un potir mai mic	de argint cu disc, steluță, linguriță și cofie cu mănunchiul de argint.	Cofie lipsă
6	Un chivot vechiu	de argint pe sfânta masă.	
7	Un disc	de argint pentru anaforă cu șase apostoli pe margini și în mijloc cu patronul sfântul [sic!] Athanasie și Chiril.	
8	O cruce	mare de argint, cu o altă cruce mai mică tot de argint, dată de Dl. Const. Iorgulescu spre pomenirea lui și a familiei sale.	Lipsă
9	Patru rânduri de paftale	de argint.	Lipsă
10	Doauă teplate	de argint.	

⁶ Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *Cercetare arheologică preventivă la biserica „Sfinții Atanasie și Chiril” din Iași*, în „Ioan Neculce”, serie nouă, XXIII, Iași, 2017, p. 257-266.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Filele 1-12v.

11	Una cadelniță	de argint.	
12	Una Evanghelie	Mică, îmbrăcată cu argint, hărăzită de reposatul Ștefan Păltinescu, pusă în locul ei.	
13	Una Evanghelie	mare veche, îmbrăcată cu argint pe la colțuri și mijloc.	
14	Una cruce	de argint mică, stricat și argintul și lemnul.	
15	Trei părechi paftale	de argint din care o pereche suflată cu aur.	Lipsă
16	Una păreche paftale	de argint cu sidefu.	
17	Una păreche paftale	de argint cu matostatu.	
18	Șase farfurii	mici, de argint.	Lipsă
19	Una ureche	de argint suflată cu aur.	Lipsă
20	Un restu de candilă	(format) stricată.	
21	Două cruci(u)lițe	mici din care una de argint cu mărgăritari și una de alamă.	
22	Patrusprezece ruble	mici, de alamă turcești.	1 lipsă
23	Două tăblăli	mici, vechi, ovale, de argint prost.	
24	Una cruce	de lemn mare, „Răstignirea”.	
25	Una perdea	pentru dvera împărătească, bună.	
26	Una Evanghelie	îmbrăcată cu argint pe margini, în mijloc <și> pe o parte „Învierea” lucrată cu email, stricat jos, ear pe ceialaltă parte „Răstignirea”, tot în email stricat în mijloc.	
27	Una Evanghelie	legată cu p(i)ele și poleită.	
28	Treizeci și trei	icoane mici, de lemn, cu praznicile de peste an.	
29	Un sfeșnic	mare, cu cinci fofeze, pe s(fân)ta masă.	
30	Două sfeșnice	mici tot pe sfânta masă.	
31	Două prostiri	de bumbac pentru acoperit s(fân)ta masă.	
		Inventariul bisericei	
32	Una catapiteazmă	de lemn sapată și zugrăvită și poleită, înegrită	
33	Patru icoane	împărătești din care „Mântuitorul” cu trei bucăți de argint, „Maica Domnului” cu coroanele și corpul de argint, Icoana hramului cu 11 bucăți de argint, „Sfântul Neculai” cu coroana de argint, Icoana „Sfântului Ioan Botezătorul” cu trei bucăți de argint, Icoana „Sfântului Dimitrie” cu coroana de argint, Icoana „Maicii Domnului”, în strană, cu coroana de argint, Icoana „Mântuitorului”, tot în strană, icoana „Sfinților Împărați”, mare și simplă.	
34	Una icoană	„Maica Domnului”, din mijlocul bisericei, îmbrăcată cu argint, cu două coronii poleite, în strană așezată.	
35	Una icoană	„Maica Domnului”, mai mică, îmbrăcată cu argint.	
36	Una icoană	„Sfântul Neculai”, mică, îmbrăcată în argint.	
37	Un sfânt aer	cusut cu fir, dat de răposatul Procopie Florescu,	

		așezat în dulap de sticlă.	
38	Un sfânt aer	de mușama prost și vechi.	
39	Douăzeci și șase de străni	peste tot vechi.	
40	Două analo(a)ge	de lemn în, străni.	
41	Un analog	pentru mijlocul bisericii.	
42	Un policandru	de lemn, vechi și stricat.	
43	Una masă	de lemn, veche.	
44	Un dulap	mare, de lemn, cu obiectele bisericii.	
45	Una ladă	veche, stricată.	
46	Șase covoare	bunișoare.	
47	Un sfeșnic	mare, dinaintea „Maicei Domnului”.	
48	Două sfeșnice	model vechi, stricate, de alamă.	
49	Patru sfeșnice	de văhod, mici.	1 lipsă
50	Una cristelniță	de aramă, veche.	
51	Un policandru	de batfon, vechi stricat.	
52	Trei candeli	de batfon, stricate.	
53	Un curpăn	de fer, cu douăsprezece fofeze și proschimitar.	
54	Cinci clopote	din care două mari și trei mici.	
55	Douăsprezece Minii	nouă de (la) Mănăstirea Neamț.	
56	Douăsprezece Minii	vechi de (la) Episcopia Râmnic.	
57	Două Triode	în trei tomuri.	1 lipsă
58	Două Penticostare		1 lipsă
59	Un Evanghelistar		
60	Un Tipic	mare.	
61	Patru Liturghii,	una nouă și trei vechi.	
62	Două cărți de Tedeum	din care o carte a Sf. Ioan Gură de Aur trecută la dulap.	
63	Patru Ciasloave	vechi.	
64	Un Apostol		
65	O Psaltire		
66	Două Ohtoice,	unu mare și unul mic.	
67	Două rânduri de Ideomelare	în câte trei tomuri, dezlegate.	Lipsă
68	Două Prohoade	a Mântuitorului, hărăzite de Dl. Dimitrie Suceveanu.	
69	Două Moliftelnice	vechi.	
70	Una cărticică Prohod	ruptă și dezlegată.	
71	Un Ciaslov	mic, rusesc, legat.	
72	Una Evanghelie	legată, veche.	
73	Una carte	veche, de cuvinte duminicale și praznicale, ediția I de M<itropolitul> Varlaam din timpul lui Vasile Lupu.	Lipsă

74	Un Apostol	legat, vechi, stricat.	
75	Două cărți	explicarea Evangheliilor de arhiepiscopul Teofilactu.	
76	Un Ohtoih	mare, vechi, stricat și rupt.	
77	Un carte	Chiriacodromion	
78	Două cărți	de cuvinte a Sfântului Ioan Gură de Aur.	
79	Una carte	de cuvinte a Sfântului Vasile cel Mare.	
80	Trei Moliftelnice	vechi, stricate și rupte, nepracticabile.	Lipsă
81	Una carte	cu cele nouă cântări ale lui Moisi.	
82	Una carte	mică, slujba Sfântului Modest.	
83	Două Minii	grecești, pe lunile Aprilie și Iulie.	
84	Una Psaltire	veche, ruptă, nepracticabilă.	
85	Una Biblie	veche, necompletă, bănuită ar fi de la 1688, de pe timpul Mitropolitului Mitrofan.	
86	Un Stihar	de adamască de mătasă cu câmpul siniliu și florile galbene cu șirăt de fir prost.	
87	Un Stihar	Felurite veșminte și alte lucruri de adamască cu câmpul galben și florile albe, cu șirăt prost.	
88	Un Stihar	de adamască cu câmpul roșiu și florile galbene, cu șirăt de fier prost.	
89	Un Stihar	de adamasc cu câmpul albastru și florile galbene, cu șirăt prost.	
90	Un Stihar	de adamasc, vechi, în cadrul și mădit pe la po(a)le.	
91	Un Stihar	de adamasc cu câmpul galben și florile albastre, cu șirăt prost.	Lipsă
92	Un Stihar	de mătasă cu câmpul alb cu dungi roșii cu șirăt prostu, diaconești.	
93	Un Stihar	Negru, de plisă, și cu șirăt prost, etihariile sunt cu aurariile lor diaconesc.	
94	Un felon	roșiu, de adamasc, bumbac prostu.	
95	Un felon	de adamasc, cu flori de fir galbene, cu crucele de șirăt prost.	
96	Un felon	negru, de plisă, cu șirăt prostu.	
97	Un Epitrahir	de adamasc, de bumbac, cu câmpul alb, cu florile albe și cu șirăt prost.	
98	Un Epitrahir	de mătasă, cu câmpul alb, florile roșii, la fiecare floare câte o cruciuliță în mijloc, cu trei rânduri de șirăt de fir și cu șapte cruci de fir.	Lipsă
99	Un Epitrahir	de adamasc, de mătase, cu câmpul roșu, cu florile de fir galbene, cu cruciuliță de fir și cu șirăt.	
100	Un Epitrahir	de mătase, cu câmpul verde, cu florile roșii, albe, negre și cu șirăt prostu.	
101	Un Epitrahir	negru de plisă și cu șirăt prost.	
102	Zece văzduhuri	mici, bunișoare.	

103	Opt văzduhuri	mari, bune.	
104	Cinci po(a)le	pentru iconostase, bunișoare.	
105	Patru stihare	preoțești, bunișoare, de diferite calități	
106	Cinci Epitrahire	de diferite calități, bune.	
107	Una polă	de proschimitar de plisă roșă, veche, bunișoară.	
107	Una stofă	de adamasc, de mătase, câmpul verdi și florile galbene de fir prostu, ca de 3 coți ½.	
108	Una stofă	proastă, de mătase, cu florile roșii și albe, ca de nouă coți.	Lipsă
110	Patru perdele	vechi și rupte, la icoanele mari.	
Averea imobilă			
1		Edificiu(l) bisericeii cu ogradă îngrădită cu zăplaz și grilaj în stare bună.	
2	Una casă	compusă din oda(i)e și (i)etac, pereții de cărămizi, acoperită cu tablă, în care stă unul din cântăreții bisericeii.	
3	Una casă	cu pereții de cărămizi, acoperită cu tablă, cu două odăi și sobă prin mijloc, și bucătărie de vară cu ograda îngrădită; casa în proastă stare în care stă unul din cântăreții bisericeii.	
4	Una casă	compusă din odaie nouă, pereți cărămizi, acoperită cu tablă, în care stă eclesiarhul bisericeii.	
5	Un loc	sterp, în strada Târgul de Sus, îngrădit cu zăplaz la față, fără vre-un venit; iar actul de proprietate, după încredințarea D-lui Epitrop Constantin Iorgulescu, se află la primăria Iassy.	
6	Un loc	sterp, cu pivniță, în str. Scărei, peste drum de Biserica „Sf. Haralamb”, alături cu casele D-lui C. Erbiceanu, îngrădit la față cu zăplaz, fără nici un venit, iar actul de proprietate, tot după încredințarea D-lui Epitrop Constantin Iorgulescu, se află la primăria Iași.	
Adause			
1	Un sfeșnic de pus la sfânta masă, cu cinci fofeze.		
2	Un covoraș de şușăniți de petici înpletit.		
3	Una sobă de tablă ce stă în biserică.		
4	Un scăunaș de pus lumânările.		
5	Un scaun ce servește de aprins candelile.		

Inventarul de dotă internă și externă a bisericii cu patronul „Adormirea Maicei Domnului” pronumită „Vulpe” filiala bisericii Sfântului Atanasie și Kirilă. Iassy⁹.

No. corent	Nr. Obiectelor	Descrierea calității și stării obiectelor	Observațiuni
		Obiecte sacre zestrea locașului sfânt	
1	Una biserică	temelia de piatră iar zidirea de cărămidă, cu crăpături pe unele locuri.	
2	Sfânta masă	Altarul de cărămidă.	
3	Patru pole (pentru) îmbrăcăminte la sfânta masă	(din) diferite materii; sunt vechi.	Lipsă
4	Un potir	de argint cu discul, steluța, sulița (cofia) și lingurița tot de argint, toate sunt suflate cu aur; cofia e de oțel numai mănunchiul e de argint, toate sunt puse într-un toc; sunt hărăzite de familia Evdochiei Ianov	
5	Un potir	cu discul, steluța și lingurița tot de argint.	Lipsă
6	Un chivot	de metal, e vechiu model rusesc, cu acoperământul de sticlă și cu sfinți în email.	
7	Una cruce	de argint de sirună, veche și stricată, având câteva p(i)etrișoare de rubin și câteva bucățele de corail, stă pe sfânta masă.	
8	Una cruce	de argint suflat cu aur, stă pe sfânta masă.	
9	Una cruce	de argint, veche, stă tot pe sfânta masă.	
10	Una cruce	Mică, de tiparos (chiparos) săpată; are cutia ei de lemn în care stă.	Lipsă cutie
11	Un păhar ¹⁰ ciașcă	mic de argint, cu discul său, tot de argint dar suflate cu aur.	
12	Una ciașcă	mică, de argint cu discul său de metal pentru căldură.	
13	Patru antimise	două de aclas, vechi dar bune, mai cu samă unul, și două de pânză de olandă, iarăși vechi dar bune.	
14	Două cadelnițe	de argint, din care una bună aurită și lucrată în stil gotic, având șapte zurgălăi, (a)ciasta de argint, e hărăzită de colonelul Alexandru Cristea; a doua cadelniță e tot de argint, cu trei zurgălăi; aceasta din urmă e mai veche.	
15	Una cruce	de lemn mare cu pedestalul ei, pentru „Săptămâna Patimilor”.	
16	Două icoane	lucrate de mușama; servesc pentru Joia Mare.	Lipsă
17	Un sfânt aer	de mușama; e vechiu și stricat.	
18	Două trichele	de metal, cu câte patru fofeze, fiecare stau pe sfânta	

⁹ Filele 13-28.

¹⁰ Tăiat în manuscris.

		masă.	
19	Șapte icoane	Maica Domnului, mici, trei îmbrăcate peste tot cu argint; două numai cu privazurile și cu coroanele de argint, iar două având numai coronițele, iar ceialaltă având numai mâinile de argint.	
20	Cincizici și trei icoane	mici cu mari, a praznicelor împărătești și a sfinților de peste an.	
21	Trei discuri	de aramă, mărimea mijlocie.	
22	Un castron	de aramă cu capacul său pentru aghiazmă.	
23	Una cruce	mică, de argint, „Răstignirea”, la ușile împărătești.	
24	Două coroane	mici, de argint, la ușile laterale ale Altarului.	
25	Un clopoțel	mic, de metal, pentru prevestirea (postul mare)	Lipsă
26	Una cutie	de miruit, cu buretele și foarfecele pentru botez.	
27	Una pereche mucări	mici cu tăblița lor, stă pe sfânta masă.	
28	Una perdea	de aclas la ușile împărătești.	
29	Una sobă	de tablă, veche și stricată.	
30	Una căldărușă	veche, de aramă.	
31	Una pereche cununii	îmbrăcate cu flori albe de târg.	
32	Una Evanghelie	mare îmbrăcată peste tot și suflată cu aur, în față având „Învierea” și cu patru Evangheliști lucrați în email și garniți cu p(i)etre proaste iar în dos „Răstignirea” și cei patru provei lucrați în argint și patru bolduri, tot de argint, hărăzită de familia Neculai Bănulescu colonel. Evanghelia $\langle \rangle$și are locul ei în care se pune; cutia e de lemn îmbrăcată peste tot pe din lăuntru și pe din afară cu piele, e în stare bună, are o broască cu încu(i)etoare.	
33	Una Evanghelie	îmbrăcată cu catifea vișinie având în față „Învierea” și cei patru Evangheliști, lucrați în argint iar în dos „Răstignirea” și patru bolduri de argint; Evanghelia aceasta e veche.	
34	Una Evanghelie	legată cu piele, simplă și veche.	
		Interiorul Bisericii	
35	Una catapiteazmă	veche	
36	Una icoană	a Mântuitorului, din catapiteazmă, îmbrăcată peste tot cu argint, trei coroni aurite din care două mai mici având una perde de iorgantin.	
37	Una icoană	a Maicii Domnului, din catapiteazmă, îmbrăcată peste tot cu argint, trei coroni aurite, din care două mai mici având suspendate la ea una cruce cu lanț său de argint suflat cu aur și garnite cu mai multe petre proaste. b) un ochiu de argint – și suspendat de el – o mică cruciuliță; ambele sunt aurite; c) una mână de argint simplă; d) una salbă conținând 5 monede din care una monedă lipsă	
38	Una icoană	Adormirea Maicei Domnului, tot în catapiteazmă, e îmbrăcată peste tot cu argint; coroane mici aurite și o	

		perdea. Numita icoană are perdea de mătase.	
39	Una icoană	Sfântul Antonie cel Mare, tot din catapiteazmă, e îmbrăcată peste tot cu argint; are o coroană mare aurită, având și o perdea.	
40	Una icoană	Maica Domnului în strană stătătoare și îmbrăcată peste tot cu argint și suflată cu aur, are două coronițe aurite; o alta iconiță mai mică, tot Maica Domnului, îmbrăcată peste tot cu argint și coroanele aurite; la strana Maicei Domnului e o perdea mare în dosul stranei, la spatele icoanei se află altă icoană Sfântul Dimitrie.	
41	Un paraelumtar (Iconostas)	de lemn săpat, însă vechi.	
42	Un policandru	mare, de metal, model rusesc, cu 24 de fofeze însă vechiu și stricate.	
43	Un policandru	mai mic tot de metal, model rusesc, cu 14 fofeze, e vechiu.	
44	Douăzeci candile	de argint, din care șase mai mari iar celelalte vechi de tot și stricate (în) mare parte.	
45	Una candilă	de alamă galbenă, vechi și stricată.	Lipsă
46	Un miruitor	mic de argint la proschimitar.	
47	Un sfeșnic	mare, de alamă masiv, cu cinci fofeze, stătător înaintea stranei Maicei Domnului.	
48	Un sfeșnic	mai mic tot de alamă masiv, „înaintea Adormirea Maicei Domnului”.	
49	Patru sfeșnice	mici portative de alamă masive; două stau la iconostas și două pentru vâhod toate bune.	
50	Un Serafim	de lemn săpat și aurit, însă vechi.	
51	Un pereche mucări	mari.	
52	Un cârlig	de scoborât candilele.	
53	Un curpăn	de f(i)er, cu fofeze (12) douăsprezece.	
54	Două analoage	de lemn portative, unul din analoage e boit și unul neboit.	
55	Cincizeci de străni	de lemn, boite, vechi și cam stricate.	
56	Una strană Arhierească	de lemn, în săpături aurite și vechi.	
57	Două prapuri	de mușama, boite și bunișoare.	
58	Una cruce	de lemn boit, cu „Răstignirea” și „Botezul” pe ea.	
59	Două felinare	vechi și stricate	
60	Două icoane	mari, de lemn, una Maica Domnului, simplă și alta Sfântul Neculai, cu o coroană de argint și Sfântul Sava, simplu.	
61	Două sfeșnice	de f(i)er proaste, sunt ficsate înaintea sus ziselor icoane.	
62	Una sobă	de tablă, așezată în biserică.	
63	Două mese	mici, de lemn, boit negru.	
64	Cinci icoane	așezate în biserică, față în față, din care două mari la	

		fel, Sf. Neculai și Maica Domnului cu pruncul în brațe, sunt puse în rame aurite cu sticlă, alătura de ele, față în față alte două icoane cadre, una pe mușama, Maica Domnului cu pruncul pe braț și a doua reprezintă Nașterea Mântuitorului, e pusă în ramă aurită cu sticlă și a cincea icoană e în stânga, e depusă în ramă neagră Sf. Aer.	
65	Două icoane	mari, una pe mușama în ramă fără sticlă și Maica Domnului cu D<omnu>lu Christos pe brațe, a doua icoană a de lemn, reprezintă „Adormirea Maicei Domnului”, ambele icoane sunt așezate în pridvor.	
66	Cinci clopote	(de cine e dăruit?) unul mare, unul mic și trei mici de tot.	
67	Una toacă	de lemn, cu ciocanele ei.	
68	Una scară	de lemn, portativă, de așezat lumânările.	
69	Douăzeci și patru Minee	Cap. Cărțile românești	
70	Douăsprezece Minei	de (la) Mănăstirea Neamțu	1 vol. oct<ombrie> lipsă
71	Dousprezece Minei	de (la) Episcopia Râmnic	
72	Patru Liturghii	două mari bune și două vechi și rupte.	
73	Un Penticostar	vechi.	
74	Un Octoich	mare, românesc, vechi și cam stricat	
75	Trei Trioade	unul mai bun și două vechi cu lipsuri.	
76	Un tristeu	cuprinzând slujba săptămânei patimilor.	
77	Patru tomuri	din care două scrierile sfinților părinți Vasile cel mare și Grigore de Dumnezeu cuvântători.	
78	Unul	al Sfântului Ioan Gură de Aur.	
79	Două Moliftelnici	românești, vechi și stricate.	
80	Un Chiriadromion	La părintele Arhieru cerut. (tălcuirea) Evangheliilor.	
81	Una cărticică	Slujba Sfintei Învieri și toată săptămâna luminată.	
82	Cinci Psaltiri	românești, două mari, una bună și una stricată, trei mai mici și vechi, din una lipsește o parte de la sfârșit.	
83	Două Ciaslove	românești, unul bun și altul vechiu.	
84	Două Apostole	românești, unul bun și altul vechiu.	
85	Un Octoich	mic și catavasier numai pentru duminici și sărbători.	
86	Trei cărticele	pentru Tedeum, două nouă și una veche.	
87	Una cărticică	conținând cele nouă cântări ale lui Moisi.	
88	Una cărticică	conținând paraclisul I-iu și al II-lea ale Maicei Domnului și ale Sf. Haralamb.	
89	Un Evanghelistar	(Scara Evangheliei).	

90	Șapte tomuri		Numai unul 3 la legat ¹¹
91	Patru rânduri de Ideomelare,	două legate și două nelegate și trei sunt scrise de mână conținând diferitele cântări	3 la legat
92	Două Ciaslove	mici, grecești.	
93	Un Apostol	mic, grecesc.	
94	Trei Octoice	mici de tot, grecești, unul legat și două nelegate.	
95	Una cărticică	mică, slujba Cuvioasei Paraschiva, greco-română.	
96	Patru tomuri	Minei grecești, cuprinzând slujba întregului an.	
97	Un Tipicon	mare, legat dar vechiu.	
98	Trei Prohoade	a Mântuitorului, unul legat și două nelegate.	Lipsă
99	Trei cărticele	una slujba Sfântului Haralamb, una Acatistul Sfintei Treimi și a treia Paraclisul Sf. Mucenic Cristofor.	
100	Una cărticică	legată, tâlcuirea celor șapte taine.	
		Felurite veșminte și alte lucruri	
101	Una stofă	de fir, în lungime ca de șase metri aprocsimativ, câmpul alb cu flori galbene și colorate.	
102	Una stofă	cam tot de șase metri lungime, câmpul alb de mătăasă cu flori de fir mari și galbene.	Făcut un felon fostului paroh.
103	Un felon	câmpul nohotin cu cruci mari cusute în fir și flori colorate.	
104	Un felon	de stofă de matasă, câmpul alb, cu flori mari, galbine de fir.	
105	Un felon cu epitrahirul său	câmpul alb cu flori de fir galbene.	
106	Un felon cu epitrahirul său	câmpul liliacului cu flori de fir galbene și albe în cruci stelate și roșio-verdi de mătăasă.	
107	Trei feloane	de adamasc de matasă și numai un epitrahir.	
107	Un rând de veșminte	de plisă neagră complete și anume: felon, epitrahir, stihariu preoțesc, mănicere și cingătoare sunt nouă și se roesc pentru postul mare precum și două acoperăminte pentru sfinte.	Stiharul lipsă
108	Cinci feloane	cu epitrahirele lor, vechi și de diferite materii, unul de plisă neagră, două de adamască, lână cu ață, unul de lână și unul de ață.	Unul din feloane au îngropat fost paroh părintele...
110	Trei stihare preoțești	două bunișoare de adamasc și unul de aclaz.	
111	Un stihar preoțesc	ponosit.	
112	Două stihare	diaconești, bune.	
113	Un epitrahir	de plisă vișinie, stingher și rupt, bunișor.	lipsă
114	Nouă naracliți	de diferite materii, sunt bunișoare.	
115	Două nebedelnițe	bune, sunt de fir.	
116	Cinci poale de pus la	și la analog de diferite materii de stofă dar sunt bune.	

¹¹ Tăiat în manuscris.

	iconostase		
117	Şase rânduri de procoveţe	complete la felul unei materii de stofă dar sunt bune.	
118	Patru rânduri procoveţe	Complete, dar nu de acelaş fel de materie, sunt puţine din ele şi chiar rupte.	
119	Patru acoperăminte	de pus la iconostas, numai trei din ele sunt brodate şi împletite, unul cusut în măgele albe şi colorate având franşuri de fir.	
120	Cinci eovoare	două mari, trei mici, nici unul din aceştia nici e rupt;	
121	Trei prostiri	albe de bumbac, bunişoare.	Una lipsă
122	Două încălzători	bune, una cu paftale de argint şi una cu paftale de argint aurit.	
123	Şase prosoape	de pânză, sunt vechi.	
124	Trei feţe	de masă de hasa, două mari, ce servesc în biserica cea mare la Sfântul Aer, şi una mică, toate brodate, bune.	Lipsă
125	Un dulap	mare, de teiu, boit negru, cu patru giamuri de sticlă, pentru ținut cărți şi veşminte.	Lipsă
126	Două lăzi	una mare pentru cărți şi veşminte având lacată şi belciuge şi una mai mică pentru ținut lumânări şi capete de ciară.	
127	Un caruaş	pentru note musicale.	Lipsă
128	Una pecetie	cu mănunchiul negru, a bisericei cu data din 1843.	
129	Una condică	ce expediţie, netipărită şi numerotată conţinând 82 foi.	
130	Trei condici	a sus tipărite, numerotate, semnate, legalizate de Primăria din Iassy, una sub numărul No. 3696, conţinând 25 de file, şi a doua sub No. 3699, conţinând 26 file, şi a treia sub No. 3876, conţinând cincizeci de file. Aceste condici servesc la iscăririle de bani ale Epitropiei, numai una ie începută, cea dintâi, ce conţine 25 de foi.	
131	Nouă dosare	cuprinzând toate corespondenţele ce le-a avut Epitropia bisericei până în prezent.	
132	Una broşură	mică, conţinând condiţiunile generale pentru închirierea acaretelor comunei Iassy.	
134	Un scăunaş	mic, boit cafiniu.	
135	Una masă	mare, de brad ce serveşte pentru Aer în Vinerea Mare.	Lipsă
136	Una casă	<p style="text-align: center;">Averea externă şi imobilă a bisericei</p> <p>În strada Săvescu nr. 3, compusă din trei odăi, una mare şi două mai mici, cu un antret şi un paravan de sticlă, în faţă o şură şi un grajd de scânduri şi o pivniţă sub casă; la poartă are o bucătărie cu o odăiţă. Casele, bucătăria şi celelalte, adică din dimpreună cu antretul, sunt bune, numai zăplazul şi poarta sunt stricate; în ogradă sunt câţiva pomi parte</p>	

		roditori și neroditori. Ele sunt date spre locuință servitorilor bisericeii.	
137	Una casă	Situată în strada Sărării No. 92 vis-a-vis de biserică conținând un antreu și trei odăi, una mare și două mici, și o bucătărie alipită de perețele casei în dos, lângă bucătărie și perețele vecin o poată pentru paseri; în ograda din dos un zămnic, tot în dos o șură pentru lemne și o comodate sub acelaș acoperământ; în fața caselor, la stradă, au o grădiniță ce conține câțiva pomi parte roditori și parte neroditori, casele sunt în stare bună, sunt date în chirie cu contract D-lui ¹² pe timp de ¹³ cu preț de ¹⁴ . Casele sunt îngrădite prin împrejur cu zăplaz.	
138	Una casă	Situată în str. Săvescu No. 13, se compune din patru camere mici, despărțite prin mijloc de (o) sală lungă, în fața are un cerdac iar în dos are un paravan de scânduri, iar la deal e așezată comodate în ogradă; au mai mulți pomi parte roditori, parte neroditori, casele sunt îngrădite cu zăplaz de scânduri. Aceste case sunt în stare bună și sunt destinate spre locuința servitorilor bisericeii.	
139	Un loc	Sterp situat în str. Sfântul Theodor și strada Dâmbu având o lungime de 7-8 stânjani aprocsimativ și lățimea de 2-3 stânjani aprocsimativ. Acest loc nu aduce nici un folos.	
140	Un loc	Dat ce besmă(n) D-lui Dimitri Roma succesorul d-lui Th. Mossos pentru care plătește bisericeii câte șasezeci lei anual.	
141	Un loc	Dat cu besmă(n) d-lui Mihai Țibichi și care plătește bisericeii doisprezece lei pe an.	
142	Un loc	Dat cu besmă d-nei Profira Dabija și care plătește bisericeii câte opt lei pe an.	
143	Un loc	Dat cu besmă d-nei Safta Alexandrescu pentru care plătește bisericeii câte șase lei pe an.	
144	Un loc	Dat cu besmă d-lui Ion Ionescu pentru care plătește bisericeii câte doi lei pe an.	
Fine			
Adause			
1	Un covor de lână		
2	Un scaun de pus lumânările		
3	Un alt covoraș mic de lână		

1905 august 13

Văzut,

^{12, 13, 14} Spațiu liber, necompletat.

Defensor, V. Araga

Am primit

De la Necolai Ionescu, directorul Șco(a)lei No. 9 Mihail Kogălniceanu, ginerile d-lui Constantin Voluntas, cantor I-ii de la Biserica Sfântul Haralambie din Iași următoarele obiecte sfinte:

1. O cruce de sidef de stat pe sfânta masă.
2. O cutie de argint de ținut sfintele.
3. 2 linguriți mici pentru sfânta cuminecătură.
4. Un epitrahir și un procovăț pentru pus deasupra sfintelor.
5. Un sfeșnic cu 5 lumini pe Sfânta masă.
6. Două stecluțe cu sfântul mir.
7. O poală pentru iconostas.

Veșmântăria, cu o minunată bibliotecă, s-au făcut în memoria Nemuritorului Iosif Nanescu, mort în 1902, care m-au decretat Superior (al) Bisericii Sfântului Ilie din Iași și în memoria D.D.D. Partenie care m-au ridicat paroh Bis. Sfântului Athanasie și Chiril cu filiala Bis. Vulpe și econom. Mort dimisionat în 1908. Iar în 1910, fiind Mitropolit și Arhiepiscop Moldovei și Sucevei D.D.D. Pimen, neobositul luptător și apărător al Bisericii Ortodoxe, și cu vicarul său, D.D.D. Nicodim Munteanu, superior și Sfântului Spiridon. Iar protoereu, eruditul Ion Țincoca. Biserica va face mari progrese sub demnele îngrijiri a acestei trinități de bună voință, ce cu dragoste au înființat și Societatea Clerului Mirean cu marele nume „Mântuitorul Hristos”. Iar cantorii au înființat altă societate cu nemuritorul cantor al sfintei mitropolii, domnul Dimitrie Sucevanu.

Sau dat bisericeii aceștia, pronumită Vulpe, de d-lui Dimitrie Popovici și soția sa Natalia, 300 de franci, d-lui Gheorghe Luchian, de au început cu Aur poliitul Catapitesmei, 56 franci s-au dat de econom Alex. Arion, d-lui Necolai Dimitrie, pictor și poliitor pentru crucea de sus etc., 100 franci s-au dat pentru Maica Domnului cea mânărită și altă 100 de franci s-au dat pentru Sfânta Cruce și Mironoșiile de la Parohie! De preotul paroh A. Arion d-na Elena Constantinescu au dat o ceașcă de argint cu farfurie ce costă 100 de fr(anci).

D-na Profira Vasiliu, în unire cu d-lui Ion Vasiliu și parohul, au făcut o minunată strană de peatră etc. D-lui Gheorghe Stoian și Elena, soția sa, au dat la poliitul ușelor împărătești și mijlocul și dorim să se mai găsească așa credincioși și în viitor.

ss.

Paroh Alex. Arion, econom.

DIN ISTORIA MĂNĂSTIRII NEAMȚ*

Andronic POPOVICI

În prezentul număr al „Buletinului informativ al Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*” publicăm istoriile schiturilor Vovidenia și Pocrov, scrise de arhimandritul Andronic Popovici, ce au fost publicate de arhimandritul Ghenadie Enăceanu în revista „Biserica Ortodoxă Română” sub titlul general *Din istoria mănăstirii Neamț*. Arhim. Ghenadie Enăceanu, în *Cuvântul Înainte*¹ a menționat că se avea în vedere publicarea Istoriei Mănăstirii Neamț a părintelui Andronic dar, din păcate, au fost publicate doar istoria schiturilor Vovidenia și Pocrov, ce sunt expuse mai jos.

În urmă cu câțiva ani, un grup de cercetători din Republica Moldova, au reluat valorificarea operei arhimandritului Andronic Popovici prin publicarea unor studii și a volumelor *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu*, vol. I, Chișinău, 2016 (*Studiu introductiv* de Pr. Dormidont Bădărău și Ion Gumenâi, transcriere și prelucrare - Dr. Ion Gumenâi) și vol. II, Piatra Neamț, 2017 (2016 (*Studiu introductiv* de Pr. Dormidont Bădărău, transcriere și prelucrare - Dr. Ion Gumenâi) și se speră ca acest efort să continue cu următoarele 7 volume scrise de arhimandritul Andronic.

În numărul 10 al revistei „BOR”, anul VII din 1883, p. 604-617 a fost publicată *Istorie pentru începerea, zidirea, întemeierea și înzestrarea Sfântului schit Vovidenia, ce este în principatul Moldovei, aproape de Sfânta Mănăstire a Neamțului*, în care este expusă ctitorirea schitului de către Ioanichie, episcopul de Roman, pe locul unui schit mai vechi, „Slătiorul”, în anii 1748-1749. Tot de la începuturile așezământului monahal arhim. Andronic expune și câteva documente, cum ar fi: actul de danie al episcopul de Roman, Ioanichie, ctitorul schitului, din 15 august 1751; așezământul schitului Vovidenia din 25 iulie 1754 și actul Mănăstirii Neamț prin care este recunoscut așezământul, emis la 26 iulie 1754. Expunerea lui Andronic continuă până în anul 1857, când a fost sfințită noua biserică cu hramurile „Intrarea Maicii Domnului în biserică” și „Sfântul Ierarh Spiridon”.

În numerele din anul 1884 al revistei „BOR”, anul VIII, nr. 1, p. 40-48 și nr. 2, p. 140-146, a fost continuată publicarea monografiilor arhimandritului Andronic Popovici, conform declarației arhim. Ghenadie Enăceanu², cu *Istorie pentru începerea și zidirea și înzestrarea Sfintei Sihăstriei a*

* Introducere și transcriere text Cosmin Niță.

¹ Istoria schitului Vovidenia, ce urmează aici imediat, face parte din Istoria Sfintei mănăstiri Neamț. Redacția Jurnalului „Biserica Ortodoxă Română” va prezenta lectorilor săi un șir de monografii, toate datorate penei neobositului Părinte Andronic, ieromonahul și duhovnicul Sfintei mănăstiri Neamț cea nouă, care mănăstire se află construită nu demult la Chițcani, în Basarabia. Zicem neobositul Părinte Andronic, căci în adevăr Sfinția Sa, după informațiile, ce avem, posedă în original și studiază în continuu hrisoavele și în genere documentele mănăstirii Neamț și ale schiturilor, dependente de aceasta Sfântă mănăstire.

Penei acestui model de călugăr datorăm mai multe manuscrite ale istoriei Sfintei mănăstiri Neamț, pe care noi le-am văzut și le-am admirat pentru mulțimea materialului istoric. Un volum mare în folio din nouă ale uneia din aceste ediții se află în posesia noastră, pe care cu învoirea autorului, cu concursul prea învățatului Director al Ministerului de Culte și Instrucțiune publică, D. Gr. Tocilescu și mai ales cu ajutorul lui Dumnezeu, sperăm al prezenta cât de curând publicului român. Până atunci însă să profităm de aceea, ce se poate tipări cu mai multă ușurință de către Redacția jurnalului, făcând a se publica treptat și celelalte monografii, care din bunăvoința autorului au fost încredințate sub semnătura lui spre publicare. Arhim. Ghenadie Enăceanu („BOR”, 1883, anul VII, nr. 10, p. 604-605).

² Conform declarației din No. 10 al Jurnalului „Biserica Ortodoxă Română”, anul al VII-lea, prezentăm acum lectorilor noștri o a doua monografie din istoria mănăstirii Neamț. Și aceasta se dotorește ostenelelor Prea Cuvioșiei Sale Părintelui Andronic duhovnicul, astăzi, după încetarea din viață a părintelui Teofan, superior al mănăstirii Neamț cea nouă din Chițcani, Basarabia. Arhim. Ghenadie Enăceanu („BOR”, 1884, nr. 1, p. 40).

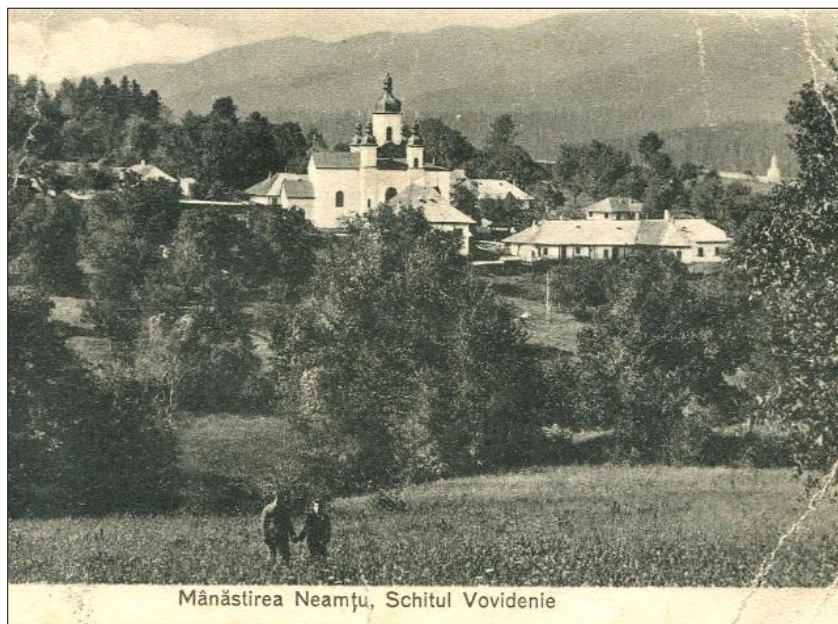
episcopului Pahomie, care acum, îndeobște se numește schitul Pocrovul, ce este al Sfintei mănăstiri Neamț în principatul Moldovei, în care se expune călătoria lui Pahomie în Rusia, între 1704-1706, apoi se trece în revista perioada în care a fost episcop de Roman, între 1707-1714, ctitorirea schitului Pocrov în 1714 apoi relatarea continuă până în anul 1805. Tot aici sunt redată câteva însemnări ale fostului episcop de Roman – Pahomie – și alte acte privitoare la schitul Pocrov.

Scrierile arhimandritului Andronic Popovici, numit „ultimul cronicar al secolului al XIX-lea”, sunt foarte importante pentru studiul istoriei Mănăstirilor Neamț și Secul, împreună cu schiturile lor, deoarece acesta a avut acces la documentele originale, ce le-a redat în scrierile sale, pe unele în rezumat iar pe altele în întregime, iar dacă se ține cont că unele din aceste documente s-au pierdut sau distrus în cursul tipului, acest demers are rolul de a reda spre studiu aceste informații.

Istorie

pentru începerea, zidirea, întemeierea și înzestrarea Sfântului schit Vovidenia, ce este în principatul Moldovei, aproape de Sfânta Mănăstire a Neamțului.

Acest Sfânt și Dumnezeuesc lăcaș al prea curatei Maicei lui Dumnezeu își are începerea întemeierii sale întru acest chip, în anii 7259 (1751) prea Sfințitul Ioanichie, episcopul Romanului, care mai înainte a fost și egumen (al) Sfintei mănăstiri Neamț, precum se vede în istoria numitei mănăstiri, dorind dintru tot sufletul său, ca să întemeieze un asemenea schit, s-au învoit cu prea cuvioșia sa părintele nostru Ieromonahul Nicanor, egumenul sfintei mănăstirii Neamț, și cu tot soborul fraților mănăstirii, și dând el mănăstirii o sută patruzeci și patru lei și cizeci de matce și cinci chile, ce le făcuse el la mănăstire sub un acoperământ și trei dughene, ce le avea în capitala Iași și încă și

Schitul Vovidenia în anul 1928.

Sursa:http://www.radioplusfm.ro/wp-content/uploads/2018/05/350804_manastirea_neamt-1928.jpg (accesat:30 iunie 2018).

„Schitul Vovidenia”, punând întru acest schit și egumen pe un ucenic al său, anume, Atanasie ieromonah și adunând monahi¹.

¹ Iată întocma(i) o copie și actul prin care se adeveresc cele istorisite.

Nu s-a lăsat însă numai cu atâta acest prea Sfințit Ierarh, ci, ca un prea bun și înțelept părinte, îngrijindu-se cu adevărat de prea iubii duhovniceștii săi fiii și pentru viitorime, a socotit, ca pentru chiverniseala și ținerea fraților, care ar petrece la acest Sfânt Schit, să închipuiască și oareși-care avere, care să o aibă pentru totdeauna, cât va ținea prea milostivul Dumnezeu pe acest Sfânt și Dumnezeesc lăcaș. Și așa le-a cumpărat și le-a dat niște vie, la Vitănești în ținutul Putnei, trei pogoane și jumătate vie făcătoare și paisprezece pogoane de apărături și o firtă și jumătate loc sterp, îmbrăcat cu pomi în capul viei; și de la deal și de la vale, cu carma și toate ciuveele câte trebuie și o moară, ce este pe pârâul Topoliții, în Siliștea Gemeneștilor, adică pe moșia Oncea a mănăstirii Neamț, care moară și până în ziua de astăzi se numește „moara lui Ghihol”, fiindcă monahul Dosithei, care a vândut-o cu patruzeci lei pe această moară, împreună cu părintele Ghedeon. Proin Igumenul mănăstirii Neamț, prea sfințitul Ioanichie, se poreclea „Bivolu”, și a mai dat prea sfințitul Ioanichie schitului său și o prisacă cu stupi, în Siliștea Gemenești, lângă moara lui Ghihol, și o altă prisacă în pădurea Țolici, pe moșia mănăstirii Secului, și altă prisacă lângă însuși acest schit; și țigani, vite, boi, vaci, cai, epe și oi și un heleșteu iarăși lângă schit pe pârâul Slătior, și cărți, veșminte, sfințite vase și altele toate ce au trebuit înăuntru Sfintei Biserici și pe afară în schit asemenea, adică ferăstraie, sferedele, topoară, căldări de aramă și altele, făcând anume izvod de toată zestrea ce a dat el schitului, și iscăind cu însăși mâna sa, precum mărturisește prea cuvioșia sa părintele Ieromonahul Atanasie, ucenicul Episcopului Ioanichie, într-unul din izvoadele acelea, și între altele, zicea: „cum că după ce au dăruit părintele Ioanichie episcopul țigani la schit, apoi l-au pus pe dânsul igumen”.

Ioanichie, cu mila lui Dumnezeu, episcop (al) Romanului. Facem știre, cu această adevărată scrisoare a noastră, tuturor cui să cade a ști. Precum i-am îndemnat, din bună voia noastră, și din curată inimă. Și am făcut o sfântă biserică în preajma sfintei monastiri Neamțul, unde să cinstește și să prăznuiește intrarea în biserică, a prea sfintei stăpânei noastre, de Dumnezeu născătoare și pururea fecioară Maria. Întru a noastră vecinică pomenire și a părinților noștri. Și ajutorindu-ne milostivul Dumnezeu și prea curata maica sfinției sale de am isprăvit-o, socotit-am și pentru chiverniseala fraților, care or petrece la acel schit și le-am dat vie la Vitănești, în ținutul Putnii. Trei pogoane și jumătate vie făcătoare și paisprezece pogoane de apărături și o hitră pol, loc sterp, îmbrăcat cu pomi, în capul viei. Și de la deal și de la vale, precum arată zapisul lui Gherasim monah, ce l-a chemat în mirenie, Gheorghită morar, ginere Cârstei, fecior Martei ot Vitănești. Și împreună cu zapisul lui cel de vânzare i-au mai dat două zapise de cumpărături pe aceste vie, unde de la Cârstea, fecior Martei din Vitănești, carele au fost socru lui Gherasim monah, și alt zapis de danie de la Vărtolomeiu, fecior Albului din Vitănești. Și alt zapis de danie de la Albul, tij fecior Martei din Vitănești. Și aceste vie s-au cumpărat, cu cramă, cu toate cioviaele câte trebuie, precum arată zapisul. Așijderea am mai dat schitului nostru o moară, în apa Topoliții. Pe locul sfintei monastiri Neamțului, în hotarul Gemeneștilor, care moară am cumpărat-o și noi gata, de la Ghedeon, proin igumen Neamțului și de la Dosothei monah ot Neamțu, drept patruzeci de lei, după cum arată zapisul lor cel de vânzare. Așiderea am mai dat și am mai înzestrat schitul nostru cu o prisacă de stupi, în siliște la Gemenești, lângă moară. Și altă prisacă, în Țoliciu, pe moșia monastirii Secului. Și altă prisacă acolo lângă schit. Iar pentru altă prisacă ce avem la Blebea, ne-am socotit și a dat-o sfintei monastiri Neamțului. Așidere și din vite am dat vaci, epe și oi, așijderea și doă case cu pivniță durate, care sunt pe locul monastirii Neamțului, în siliștea Gemeneștilor, lângă drumul Grumăzeștilor. Și un heleșteu, ce l-am făcut lângă schit, pe Slătior. Așiderea și cărți, și veșminte, și vase și alte ce sunt de trebuință sfintei biserici, din lăuntru toate s-au făcut și s-au dat cu izvod, anume iscălit de noi. Care aceste toate sânt făcute din dreapta osteneala și agoniseala noastră, ce am avut mai dinainte vreme până a nu veni la scaunul Episcopiei Romanului. Acestea, toate, l-am dat schitului nostru, ce este numit mai sus, pentru chiverniseala fraților ce ar petrece acolo. Iar după petrecerea noastră dintru această viață, pe cine a alege Dumnezeu igumen sfintei monastirii noastre Neamțului, acel să fie nacialnic și purtătoriu de grijă și acestui schit.

Iar cari ie băgătoriu de samă, ori din oamenii domnești, ori oameni de ai mitropoliei, ori dintre frații episcopi s-ar ispiti a strica a noastră danie, și întăritură de milă, unii ca aceia, iar și noi zicem să fie afurisiți și blestemați de domnul Dumnezeu și de prea curata maica sfinției sale, și de douăsprezece slăviți apostoli, și de șapte sfinte și a toată lumea soboară și de toți sfinții. Fierul, piatra, lemnele și alte materii, toate să putrezească și să se topească, iară trupurile lor să stea întregi, în veci, negre și umflate! Și să aibă parte cu Iuda vânzătoriu și cu treclatul Arie, și pocopsala în toată viața lor să nu vază. Încă și din darul arhieriei noastre ce i-am dat Domnului Dumnezeu, iarăși să rămâie afurisiți și dați anatimii.

* ⲚⲈⲘⲔ (1751) ⲁⲄⲒⲘⲔⲈⲦ (august) ⲉⲓ (15).

Ioanichie, episcop Romnului

După aceasta apoi, în anul 7262 (1754), prea Sfințitul Ioanichie, voind ca și după sfârșitul său să nu se pustiască schitul său, ci să aibă pace și liniște ori și dinspre cine viețuitorii din acest sfânt schit, a regularisit în semne pe tot hotarul locului acestui schit împrejur² și a făcut așezământ, prin

² Iată întocma(i) în copie și așezământul acestei regularisiri.

În știință să fie tuturor urmașilor noștri, devreme ce toată istoria veche și nouă, ne adeverează și ne aduce aminte, și ne învață că ori la ce stăpân s-ar afla omul, întru această lume, pururi că aibă în cugetul său a griji mai mult de ceale sufletești. Fiindcă toate lumești sânt deșarte și vremelnice, cu care nimeni nu s-au folosit. Că nu avem aicea cetate de lăcuit, ci ceale viitoare și vecinice să chibzuim a le câștiga. Că vreme este a trăi și vreme este a muri. Drept aceia și eu smeritul socotind să nu rămâie toată osteneale mea, ce m-am ostenit în lume, de tot în deșert am izbrănit, cu ceale ce am avut eu agonisite din copilăria mea, și am făcut un schit din temelie. Unde este hramul: Vovedenia prea sfintei Bogorodița, aproape de monastirea Neamțul. La care nădăjduind prea sfințitul Dumnezeu, ca să mă împlutesc ca și bătrânețele mele, la vârsta cea mai neputincioasă, acolo să ma odihnesc. Așijderea și după moarte să rămâie vecinică pomenirea noastră. Iară pentru chiverniseala de starea acestui schit, ca să nu să pustiască, nici ca se supere de către nimeni. Cu această așezare s-au întemeiat, care mai jos să va arăta. Întâiu pentru locul acestui schit împrejur, cât am socotit să aibă de trebuința călugărilor ce vor lăcui la acel loc. Am făcut așezare cu soborul sfintei monastiri și am cumpărat acel loc de la monastire, precum s-au și hotărât în semne de dumnealui Vasilie Buhăescul biv vel med(elnicer) împreună cu tot soborul monastirii. Începându-să hotarul din pârâu de la o piatră hotarul, unde s-au făcut și bour întru un cireșu, drept în sus prin fântâna Orăului, și tot în sus până la altă piatră hotarul. Și de acolo să întoarce la deal, până la altă piatră, ce s-au pus în deal, deasupra drumului, ce merge la Ezătura iazului din pârâu. De acolo tot la deal, la un bour, ce s-au făcut întru un cireș, unde și piatră s-au pus lângă cireș. De acolo, la altă piatră, ce s-au pus lângă un carpăn, cu bour. Și de acolo, tot la deal, din bour în bour, până în vârful dealului. Și de acolo să întoarce la celălalt picior de deal, pe din jos, iarăși din bour în bour până ce iasă din pădure, în mestecănicei rari, și acolo s-au pus piatră lângă un mestecăc, în carele s-au făcut și bour, ce este lângă cărarea ce merge la grajduri. De acolo, drept la vale, la altă piatră ce s-au pus lângă un arin, în care s-au făcut bour. De acolo tot drept la vale, lângă așăzătură, unde s-au pus altă piatră, de la vale de drum. Și de acolo să întoarece iarăși drept în sus până în pârâu, și la piatra cea de lângă cireș, în malul pârăului din sus de unde s-au început întâiu. În care semne să cuprindă acea vale ce să numește Slătioara cu plaiurile ei, pe de îne părțile, scursura apelor și cu heleșteul, ce am ezit noi, cu a noastră chieltuială, ce este întru acel pârâu. Pe carele loc am dat eu monastirii o sută patruzeci și patru de lei, bani gata. Osebit de alte mili ce am făcut cu monastirea, care să vor arăta anume: cincizeci de stupi am dat matce și cinci chilii într-un acoperământ, tij am făcut la monastire cu toată chieltuiala mea, precum sânt văzute. Și alte trei dugheane la Iași și o casă de cărci(u)mă și am dres și pivnița ce era stricată, care să chiamă, pivnița lui Moschiciu. Și dijma de pe hotarul târgului Neamțului iarăși noi am mijlocit și nu cu puțină chieltuiala noastră am scos danie. Și am înțit acea danie a măriei sale lui Constantin Mihail voevod și acum de la măria sa Matei Ghica voevod. Și măcar că scrie ispisocul cel de danie, pe numele monastirii, dar aceasta eu am voit de s-au scris așa. Iară mijlocirea noastră au fost de s-au scos acea dijma pentru chiverniseala schitului. Ci acum mai pre urmă, ajutându-mă Dumnezeu, de am cumpărat noi satul Davidenii de la Măria sa, Domnița Anița, fiica răposatului Antioh voevod, am socotit că îndestul este acel sat, pentru chiverniseala schitului. Iară dijma mai sus pomenită, de pe hotarul Târgului Neamțul, am dat-o monastirii Neamțului. Socotind ca să treacă aceste toate, de la mine, și pentru locul schitului dar mai vârtos și pentru pomenirea noastră, ca să fim și noi ctitori. Și părinții călugări să aibă datorie a scrie numele noastre la pomeanic ca să se pomenească în veci, cât a trăi monastirea. Însă să se știe și aceasta, că pentru satul Davidenii, scrie la zăpăsul domniței, că jumătate de sat s-au dat danie la monastirea Neamțului și pe jumătate s-au dat bani, care și acea jumătate, mai pre urmă să fie închinată la monastire. Dar această pricină cu dania și că s-au scris zăpăsul pe numele monastirii, iarăși eu am voit de s-au scris așa pentru oareși care chiverniseală ca să lipsească niște pricini ce ne erau înpotrivoare. Dar eu mărturisesc cu tot sufletul meu că tot satul Davidenii l-am cumpărat, cu dreptii banii miei, cu o mie două sute lei. După cu adeverează toate aceste pricini, și zăpăsul ce mi-au dat soborul sfintei monastiri. Și acel sat, cu tot venitul său, să aibă al stăpâni numai călugării de la schit. Și iară am dat schitului și pogoane de vii la Vitănești, la Putna și trei priseci de stupi și un plug de boi, și vaci, și 200 de oi. Care acestea toate le-am cumpărat cu osebiții și dreptii banii miei. Din agonisita copilăriei mele iar nu din veniturile Episcopiei. Și schitul acesta l-am închinat iarăși monastirii Neamțului. Iară Igumenii cu tot soborul ce vor fi după vremi, să aibă purtare de grijă pentru schit, și să pue nacialnic, ori din soborul monastirii ori din streini sau din schit. Pe cine vor socoti vrednic, purtătoriu de grijă. Iară de la schit nimic să n-aibă a lua monastirea, nici la locul cel hotărât, să nu se mai amestece, nici călugării, nici poslușnicii, nici țigani monastirei, nici un felu de călcare să nu-l calce, ci despre toți să aibă pace. Și schitul să se chivernisească cu ale sale. Și cele ce vor fi de trebuință, să facă și să dregă, și în bună stare să rămâie cât va trăi și monastirea. Iară cine s-ar ispiti să calce așezarea noastră, să facă întru alt chip, supărând sau luând ceva de ale schitului, unii ca aceia să fie blestemați de Domnul Dumnezeu și de prea curata lui maică și de douăsprezece apostoli și de toți sfinții părinți 318 a soborului de la

Nicheia, și de toți sfinții, fierul, pietrile, lemnele să putrezească și se răsipească, iară trupurile lor să stea întregi, ne topite în veci. Și să aibă parte cu Iuda vânzătorul și cu tricleatul Arie, și cu toți înprotivnicii lui Hristos. Și în cea de apoi să fie dat anatемii și ertare să nu afle. Încă și de arhieria noastră ce ne-au dat Domnul Dumnezeu, încă să fie blestemat și aforisit. Și acest așezământ s-au făcut prin știrea pre sfinției sale, părintelui Mitropolitului țării, Chir Iacov, și a altor frați arhieriei și a tot soborul sfinței monastiri Neamțul, cari mai jos ș-au pus iscăliturile, și pecetea monastirei. Încă și aceasta să se știe că la toate ce se cuprind în cartea aceasta, care sunt arătate mai sus, precum la chieltuiala schitului. Și bucate ce am dat. Așijderea și la alte chieltuieli și mili, și dani, ce am făcut la monastirea Neamțului, chilii, dugheane. Și în scurt la toată chieltuiala și osteneala sânt părtaș împreună cu fratele meu, preotul Nicolae ieromonah.

La * 3025 (7262/1754) юліе (iulie) кѣ (25).

Ioanichie, episcop Romanului

Dosithei, episcop Rădăuților.

Innochentie, episcop Hușului.

Nicanor, igumen Neamțului.

Lazăr, proin igumen Neamțului.

Grigorie, proin igumen Neamțului.

Ierodiaconii monastirea Neamțului, Costandie și Climent.

Natanail Șepteliciu, proin igumen Râșcăi ot Neamțu.

Gheorghie, proin igumen schitului ot Neamțu.

Antonie, igumen Agapiei ot Neamțu.

Ioannichie, proin igumen Moldoviții.

Iorest Ieromanah, igumen Solcăi ot Neamțu.

Monah Ghenadie.

Și alții.

Actul soborului Sfinței monastiri Neamțului, în aceeași privire:

Nicanor igumenul de la sfânta monastire Neamțului și cu tot soborul mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru, la mâna sfinției sale părintelui Chir Ioanichie, episcop de Roman, ca să se știe că făcând sfinția sa un schit din temelie, aproape de monastirea noastră, Neamțul, unde este hramul prea sfinței Bogorodița, și socotind sfinția sa că să-i facă așezământ întemeiat și statornic, ne-au poftit pre noi, pre tot soborul monastirii, de i-am vândut din locul monastirei împrejurul acelui schit, cât am socotit să aibă de trebuința călugărilor ce ar lăcui la acelu schit. Carele loc l-am hotărât și în semne, împreună cu dumnealui Vasilie Buhăescul biv vel med(elnicer), care semne s-au arătat anume mai pe larg în alt testament, ce s-au făcut pentru toate tocmealile și așezământurile acelui schit și măcar, că acelu loc ce am izbrănit noi împrejurul acestui schit, nu era ca să aducă vreun venit monastirei, dar sfinția sa cu asupra ni l-au plătit și ni-au dat noaă bani gata, o sută patruzeci și patru lei. Osebit de alte mile ce au mai făcut cu monastirea. Precum și anume le mărturisim: că 50 de matce au mai dat la monastire. Și chilii într-un acoperământ, tij au mai făcut la monastire și alte 3 dugheane la Iași și o casă de cârcimă. Și au dres și pivnița ce era stricată, care să numeaște a lui Moschiciu. Și dejma de pe tot hotarul Târgului Neamțului, iarăși sfinția sa au mijlocit de au scos ispisoc de danie de la măria sa Constantin Mihail voevod. Și acea danie au înorit-o și cu alt ispisoc de la măria sa Matei Ghica voevod. Care nu cu puțină chieltuială s-au isprăvit. Și măcar că ispisoacele cele de danie s-au scris pe numele monastirii, dar aceasta sfinția sa au voit de s-au scris așa iară mijlocirea sfinției sale au fost de s-au scos acea deajmă pentru chiverniseala schitului ci mai pre urmă, cumpărând sfinția sa satul Davidenii, de la măria sa, domnița Annița, fiica răposatului Antiohie voevod, au socotit că îndestul va fi acelu sat pentru chiverniseala acelui schit. Iară dijma de pe hotarul Târgului Neamțului, au dat-o monastirii. Socotind ca să treacă aceste toate de la sfinția sa. Și pentru pomenirea sfinției sale, ca să fie ctitor. Și să se scrie numele sfinției sale la pomeannic, să se pomenească cât a trăi monastirea. Însă și pentru aceasta mărturisim că pentru satul Davidenii iarăși scrie la zapisul domniței că jumătate de sat s-au dat danie la monastirea Neamțului, și pe jumătate au dat bani, care și această jumătate mai pre urmă să fie închinată tot la monastire, dar această pricină cu dania și că s-au scris zapisul pe numele monastirii, iarăși sfinția sa au voit de s-au scris așa, pentru oareși care chiverniseală ca să lipsească niște pricini, ce i-au fost înprotivă. Dar noi mărturisim cu sufletele noastre că sfinția sa au cumpărat tot satul cu ai săi bani, o mie două sute lei și l-au orânduie pentru chiverniseala schitului. Mai dând și de alte bucate acelui schit, pre cât au socotit. Și schitul l-au închinat iarăși la monastirii Neamțului. Însă numai cu purtarea de grijă Igumenii ce vor fi după vremi, să pue nacealnic pe cine ar socoti om vreadnic, purtătoriu de grijă schitului. Iară de la schit nimic să n-aibă a lua mănăstirea, nici la locul cel hotărât, să nu să amestece nici călugării, nici poslușnicii, nici țigani mănăstirii, nici cu un feliu de călcare să nu-l calce, ci despre toți, să aibă pace, și schitul să se chivernisească cu ale sale și în starea sa să petreacă nesupărat de nimeni. Și pentru credință am iscălit și am pus

care au închinat mănăstirii Neamț pe acest sfânt schit. Pentru această pricină, ca adică, părinții egumeni ce de după vreme vor fi la mănăstirea Neamț, aceia să aibă purtare de grijă și pentru acest schit și să puie nacealnic în el, pe cine va socoti om vrednic, purtător de grijă. Și a mai cumpărat prea sfințitul Ioanichie, cu o mie două sute de lei și moșia Davidenii, tot pentru schitul Vovidenia.

Rămâne acum datoria a mai arăta aicea și aceasta adică, că în anul 7264 (1756) la luna aprilie, bine credinciosul domn al Moldovei, Constantin Mihail Cehan Racoviță voevod, prin domnescul hrisov său, au dăruit acestui sfânt schit Vovidenia, o hliză de loc cu pomet din Târgul Neamțului, pe care loc a fost mai înainte o biserică săsească, și se hotărăște din apa râului Neamț, până la drumul ce merge pe sub deal acel loc. Iar în anul 7265 (1757) la 25 de zile al lunii decembrie, același bine credincios domn Constantin Voievod a mai dăruit acestui sfânt schit, Vovidenia, și o bucată de moșie din locul Târgului Pietrii, pe care loc prea sfințitul Ioanichie l-au schimbat cu Ilie Catargiu, luând în locul aceluia o lată bucată de loc din hotarul Târgului Neamț, care se numește „la Boiștea” și tot în anul 7265 (1757) bine credinciosul domn, Constantin Mihail Cehan Racoviță voevod, prin două domnești hrisoave ale sale, din 5 zile ale lunii lui februarie și 1 decembrie, a miluit pe acest sfânt schit, Vovidenia, ca în veci pe fiecare an la ziua praznicului, în 21 de zile ale lunii lui noiembrie să ia cincizeci de lei de la vama domnească și să aibă scutiți de deseatină trei sute de stupi, și trei sute de oi de goștină, și cincisprezece vite de vâcărit, și coniață, și vâdrăritul pe tot vinul, drept cât a ieși din viile ce le are la Vitănești, la ținutul Putnei, și să aibă și doi ludi străini fără bir, scutiți în toată vremea de tot birul visteriei, nimic să nu dea, ca cu ajutorințele acestea fiind părinții călugări odihniți, datori să fie și ei a ruga pe Dumnezeu pentru țara aceasta și pentru toți fericiții domni ca prin ruga lor să trimită milostivul Dumnezeu pace și tot darul desăvârșit. Și încă tot acum a mai dat blagocestivul domn acestui schit Vovidenia și pe acești țigani, adică: Ion Munteanul cu țiganca lui Maria și fiii lor Georgie, Andrei, Ion, Maria și cu tot rodul ce să vor naște dintru dânșii, și Ștefan țiganul, frate cu Ion Bondariu, ce ținea pe Maria țiganca mănăstirii Secului și cu partea lui de copiii Safta, Irina, Dochia, Eftimie și Andrei, și cu Șerban țiganul cu țiganca lui Ioana și cu toți copiii lor, și Constantin ciubotarul cu țiganca lui Catrina și cu toți copiii lui.

Osebit, după toate acestea, apoi la anul (7275) 1767 la 13 zile ale lunii februarie, prea cuvioșia sa părintele ieromonahul Athanasie, egumenul acestui sfânt schit Vovidenia, voind ca să facă vreun folos și de pe locurile cele neroditoare și cu prund, a vândut prin zapis opt stânjeni și jumătate de loc în Târgul Neamț, de la vale de drum, pentru două case, lui Nichita Grămadă, cu așa tocmeală ca să dea pe fiecare an la schit câte o oacă ceară și alți patru stânjeni de loc și jumătate, tot de la vale de drum despre apa Neamțului, lui Grigoraș Pâslariul, tot cu așa tocmeală. Și apoi la anul (7278) 1770,

și pecetea mănăstirii. Și acest zapis s-au făcut prin știrea sfinției sale Părintelui Mitropolitului și a altor sfinți părinți arhieriei, care mai jos s-au și iscălit.

Iacov mitropolit (este deasupra).

Dosithei, episcop Rădăuțului.

Innochentie, episcop Hușului.

Nicanor, igumen Neamțului.

Lazăr, proin igumen Neamțului.

Grigorie, proin igumen Neamțului.

Natanail Șepteliciu, proin igumen Râșcăi ot Neamțu.

Gheorghie, proin igumen schitului ot Neamțu.

Climent, ierodiacon ot Neamțu.

Ieromonah Ghenadie.

Antonie, igumen Agapiei ot Neamțu.

Ieromonah Iorest, proin igumen Solcăi ot Neamțu.

Ioannichie, proin igumen Moldoviții.

Ierodiacon Costantie ot Neamțu.

Let ⲓⲥⲱⲒⲐ (7262/1754) ⲓⲤⲓⲈ (iulie) ⲕⲚ (26).

Vasilie Buhăescu biv vel med(elnicer).

paretisindu-să părintele Athanasie s-a pus egumen schitului părintele Ioan, nepotul vlădicăi. Însă și acesta, în grabă s-au dus din schit la Țarigrad, precum mărturisește pentru aceasta și părintele ieromonah Pavel, ucenicul episcopului Ioanichie, iar cărma egumeniei schitului Vovidenia au primit-o prea cuvioșia sa părintele ieromonahul Ioanichie, la 20 de zile ale lunii lui noiembrie în același an (7278) 1770. În anul (7286) 1778, la întâia zi a lunii lui mai, părinții de la acest schit Vovidenia au făcut o învoială cu prea cuvioșia sa părintele nostru Varlaam, egumenul Sfintei mănăstiri Neamț, și cu tot soborul mănăstirii, ca să aibă voie a face din nou moara ce a cumpărat-o prea sfințitul episcop Ioanichie de la monahul Dositei Bivolu, în apa Topoliței, pe moșia Gimeneștii a sfintei mănăstiri Neamț. Și ei pentru aceasta să plătească mănăstirii pe fiecare an câte cinci merțe de popușoi. Apoi, tot în anul (7286) 1778, la 9 zile ale lunii lui septembrie, în locul părintelui Ioanichie, s-au pus egumen în acest sfânt schit Vovidenia (pe) prea cuvioșia sa părintele ieromonah Teofil, apoi paretisindu-se acesta au pus egumen acestui sfânt schit (pe) prea cuvioșia sa părintele ieromonah Misail, care în anul 1783, la 9 zile ale lunii lui martie, a cumpărat cu patruzeci și doi de lei de la Ecaterina Tănăsoae, cea din Târgul Neamț, un bordei și o livadă cu perji și niște poeți la Blebea, care este moșie a schitului, și pe acel loc au făcut metohul Blebea. Iar în anul (7293) 1785 s-a mutat la veșnica odihnă prea cuvioșia sa părintele Teofil, care a fost egumen acestui sfânt schit, Vovidenia.

Noi, prin documentele sfintei mănăstiri Neamț, între altele am aflat și o scrisoare a lui Tănasiu Gosan către mănăstire, întru care la 15 zile ale lunii lui iunie, în anul 1800, mai întâi arătând cu adevărată dragoste creștinească, pre toate milele, ce a primit cu ajutorul Maicii Domnului și a Sfântului Ierarh Spiridon, el spre semn de mulțumire, prin acel înscris, a afierosit schitului Vovidenia două cârciume în Târgul Frumos, cu case cu pivnițe, cu grajduri și cu tot locul lor, precum sunt îngrădite ca să le stăpânească în veci, spre pomenirea lor, Tănasiu și soția sa Rucsanda și a părinților lor. Și după a sa rugăminte, tot acum s-a așezat la acest sfânt schit Vovidenia, ca să prăznuiască întru aceeași biserică a Intrării în Biserică a Maicii Domnului și praznicul Sfântului și marelui făcător de minuni Spiridon. Iar zisul boier, de mare bucurie umplându-se, îndată în același an, 1800, la 10 zile ale lunii lui octombrie, a trimis o diată anume pentru aceasta, întru care între altele zice așa:

„De acum înainte aceste două crâcime cu locul lor și cu tot venitul să fie stătătoare în veci la acest sfânt schit, neputând nimeni ale schimba, nici a le vinde măcar cu orice mare folos, ca să fie pentru chiverniseala părinților călugări ce vor petrece acolo, spre pomenirea sufletelor părinților, a moșilor și a strămoșilor noștri și iertarea păcatelor lor și ale mele, și nimeni din surori sau alte neamuri ale mele să nu se amestece în afierosirea aceasta, iar care se vor ispiti sau s-ar atinge cu nedreptate, a strămuta cât de puțin afierosirea ce am făcut, iată mai mult nu zic, fără cât, pârași să aibă pre sfânta și prea curata, prea cinstita Maica Dumnezeuului ceresc și pre Sfântul făcătorul de minuni Spiridon, la drept și înfricoșatul județ al Domnului (de care Dumnezeu să ferească!) că înfricoșat și groaznic lucru este a cădea cineva în mâinele Dumnezeuului celui viu, ce dar, Dumnezeu să răsplătească celor ce se vor ispiti a strica această a mea afierosire, cu a sa dreaptă și înfricoșată prin multe chipuri de judecată. Iar celor ce le vor păzi, ocroti, și încă le vor întări, să le dăruiască Dumnezeu după petrecerea acestei lumi, bine și cea dorită vecinică fericire, amin”.

Istorisește, încă și o altă scrisoare, a lui Tanasiu Gosan la 17 zile ale lunii lui iulie, în anul 1805, cum că el a făcut cu a sa cheltuială o coroană de argint foarte frumoasă, pentru icoana Sfântului Ierarh Spiridon, cea din catapeteazma acestui sfânt schit Vovidenia. Iar în anul 1828, același bine credincios boier, Tanasiu Gosan, prin diata sa, între altele, a hărăzit, ca să se dea de la clironomii săi în fiecare an, cât va sta lumea, câte cinci sute cincizeci de lei la schitul Vovidenia, la însași ziua prăznuirii Sfântului marelui Ierarh Spiridon.

Către toate aceste, apoi fiind că foarte se învechise biserica aceea de lemn din acest sfânt schit Vovidenia, și fiindcă venise aproape de ruinare, pentru aceea în anii 1852, prin sârguința prea cuviosului părintelui nostru arhimandrit și starețul Sfintelor mănăstiri Neamț și Secul, chir Neonil, s-a început o altă sfântă biserică, aicea mai largă și puțin mai mare, și mai către apus de la cea veche, și s-

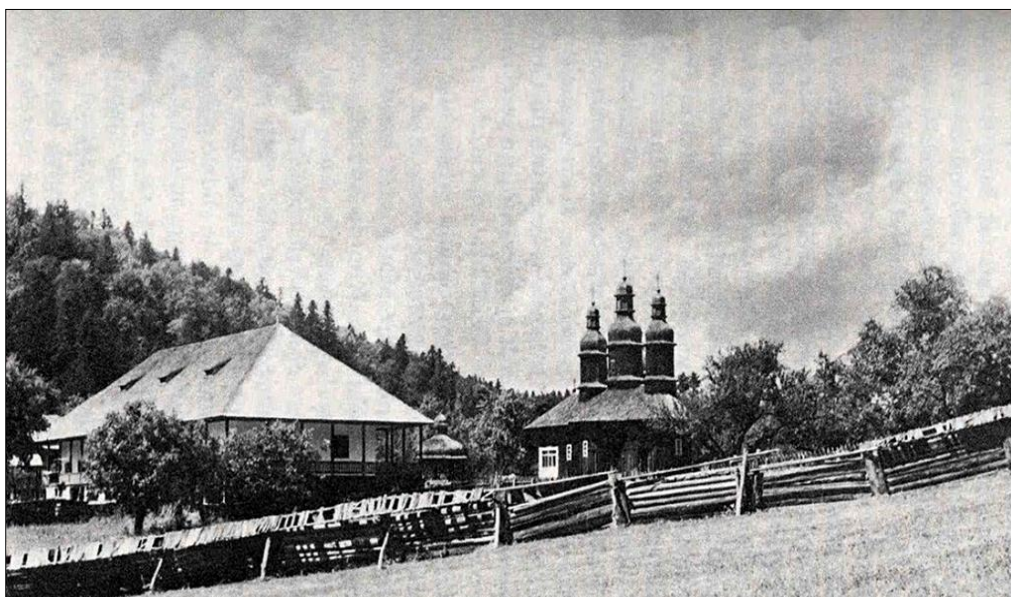
a zidit de piatră cu cinci turnuri deasupra, și s-a împodobit foarte frumos, după cât s-a putut, și apoi în anul 1857 s-a sfințit de către prea sfințitul episcop Marchian Ieropoleos, în vremea stăreției prea cuvioșiei sale părintelui nostru arhimandrit, Gherasim iar ctitori noi la această Sfântă Biserică, osebit de mănăstire, mai sunt și aceștia, adică: ieroschimonahii Andrei, Petru, ieromonahul Ghenadie, ierodiaconul Gheorghie, schimonahii Savvatie, Atanasie, Isidor și alții, iar pe lângă aceștia, mai mic se află și ieroschimonahul Andronic, că prin sângele sa, au ferecat cu argint, peste tot icoana cea mare din catapetează a Intrării în Biserică a prea Sfintei stăpânei noastre născătoare de Dumnezeu, pruba 16 de argint și o au poleit pe alocuri cu aur, cu care a cheltuit o sută douăzeci de galbeni austrieci.

Istorie

pentru începerea și zidirea și înzestrarea Sfintei Sihăstrie a episcopului Pahomie, care acum, îndeobște se numește schitul Pocrovul, ce este al Sfintei mănăstiri Neamț în principatul Moldovei.

Acest Sfânt și Dumnezeesc lăcaș, al prea Sfintei, prea blagoslovitei, slăvitei noastre, Născătoarei de Dumnezeu și pururi fecioarei Maria, își are începerea întemeierii sale întru acest chip. Că în anii 1704, prea cuviosul părintele nostru Pahomie, egumenul Sfintei mănăstiri Neamț, auzind de isprăvile Sfântului, marelui ierarh a lui Hristos, Dimitrie Mitropolitul Rostovului, ca un înfocat cu dragostea cea Dumnezească, spre lucrarea faptelor bune, din primirea vestirei cea pentru Sfântul Dimitrie, mai mult învăpăindu-se cu dorul cel Dumnezeesc, a socotit ca să se ducă la însuși Sântul Dimitrie, pentru ca din viul grai al Dumnezeescului bărbat să audă cuvânt de mântuire și către acesta, încă și pentru ca să se închine sfintelor moaște ale sfinților ce se află la Sfânta Lavră a Pecerscăi Kievului.

Și așa s-au paretisit de egumenie și a mers ca să vadă cu ochii săi pe acela despre care multe și minunate lucruri auzea. Și după cum a auzit așa a și văzut și precum a dorit a și câștigat, că s-a învrednicit nu puțină vreme a se îndulci de la acela, nu numai de hrana învățaturii ce pricinuitoare de mântuirea sufletului și ci de masa care hrănește trupul, pentru că de multe ori a șezut și la masă împreună cu Sfântul Dimitrie.

Schitul Pocrov în anul 1959.

Sursa: http://fototecaortodoxiei.ro/sites/default/files/imagecache/node_fotografie/fotografii/2012/02/ANP293012012.jpg (accesat:30 iunie 2018).

Ni se istorisește însă în sfântul pomelnic cel mare al acestui sfânt schit, Pocrov, cum că el după ce a dobândit mult folos sufletesc de la Sfântul Dimitrie, apoi pe urmă în anul 1706 s-a înapoiat din Rusia iarăși la metania sa, Sfânta mănăstire Neamț, însă nu a (mai) primit să mai fie egumen mănăstirii și s-a rugat ca să-l ierte de a fi începător și să-l lase să se liniștească la singurătate, în pustie, la care cerere și dorința lui s-au învoit frații soborului și l-a lăsat să se liniștească unde va voi.

Deci el scăpând de grijile cele multe a început îndată a-și căuta loc pentru liniște, și așa aflând un loc, bine plăcut lui, într-o deasă pădure, lângă un munte ce se numește Chiriac, care este cale în depărtare ca de un ceas de la mănăstirea Neamț. S-a sălășluit acolo și a început a se nevoi cu îndoite osteneli, că precum din sufletul său se silea a deșrădăcina patimile care se ridică împotriva duhului și de a sădi faptele bune, așa și la cea văzută făcea, că voind a-și osteni trupul și al face pe el rob duhului, tăia din pădurea cea de acolo pe copacii cei neroditori și le scotea și rădăcinile și în locul lor sădea pomi roditori, adică: peri, meri, perji, pruni, nuci, corni și de alte soiuri din care se mai văd și până în ziua de astăzi. Și mai aduna încă pe lângă dânsul și alți frați iubitori de liniște care râvneau la viața lui cea îmbunătățită.

Rodul faptelor lui celor bune și vestirea cea pentru nevoițele lui, cele plăcute lui Dumnezeu, revărsându-se prin toată țara Moldovei, nu mult s-au îndulcit el de această viață iubită lui în pustie la care a fost și blagoslovit de Sfântul Dimitrie¹; căci, că însuși Domnul Dumnezeu nu l-a lăsat, ca să șază el supt oboroc în acea pustietate, ci a voit a-i încredința lui păstoria oilor sale celor cuvântătoare, ca unui prea vrednic; și așa la 1707, la 18 zile ale lunii lui ianuarie, cu toată alegerea de obște, după voia lui Dumnezeu a fost hirotonisit Episcop (al) Romanului².

Ocârmuind el bine, și cu plăcere de Dumnezeu păstorind pe cuvântătoarea sa turmă și pe cei săraci miluindu-i și pe cei scârbiți mângâindu-i și tuturor ajutându-le după cât îi era cu putință, și împlinind el în episcopie șapte ani și trei luni a făcut paretisire de episcopie, și într-o zi sâmbătă, a doua săptămână după Paști, la 10 zile ale lunii lui aprilie, în anul 1714 a ieșit din episcopie și a venit la metania sa, în sfânta mănăstire a Neamțului.

Neodihnuindu-se însă multă vreme în mănăstire, ci numai vreo patru zile, a mers îndată la dorita sa Sihăstrie, unde și mai înainte s-a nevoit, lângă muntele Chiriac, și acolo cu multe rugăciuni, și cu mare osârdie, și cu multe osteneli a început cu ajutorul lui Dumnezeu a întemeia biserică și schit întru cinstea acoperământului prea Sfintei stăpânei noastre, Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria³. Făcând Dumnezeasca Biserică cu temelia de piatră iară pereții de lemn de brad

¹ Precum să cade însemnat într-o carte, care se chiamă Patericul Eghipetului, scrisă cu mâna în limba rusască, care și până în ziua de astăzi să află în sfânta sihăstrie a Pocrovului, între care însuși acest prea sfințit Pahomie, cu mâna sa, scrie zicând așa: „Această carte mi-o au dăruit pre o sfinția sa Dimitrie Mitropolitul Rostovului. Și este scrisă de cinstită mâna pre o sfinției sale, căruia îi zic Gură de Aur, ca și Sfântului Ioan Gură de Aur. Că iasă izvor de învățatură de viață sfântă din gura pre o sfinției sale și mi-o au dăruit mie ieromonahul Pahomie, în cetatea Cernigovul, la anul 1701. Că umbla de învăța pre toți cuvânt de mântuire. Și am făcut multe zile cu pre o sfinția sa la masă șezând și ascultând sfânta învățatură. Și m-au întreat zicând: „ce dorește inima ta?” și i-am spus că dorește să petreacă viața cu tăciare în pustie. Și m-au blagoslovit și me-au zis: „Domnul cu tine să umple dorul tău”.

² Vezi mai pre larg în Istoria Ierarhiei Moldaviei.

³ Iată în copie întocma(i), și actele, întru care scrie cu înseși mâna sa, prea Sfințitul Pahomie, în scurt cuprinzătoriu pre toată istorisirea sa până aici, întru acest chip zicând: „Când s-au făcut pace între turci și între nemți și leși, și au dat turcii cetatea Camenița iarăși înapoi leșilor, umbă vleatul **ѡСН** (1700). Atunci am venit și noi călugării, cu tot soborul, și cu sfânta făcătoare de minuni icoană a Precistii de la Sirâmbo, la sfânta mănăstire la Neamț. Atunci m-au făcut preot și m-au pus eclesiarh (Vezi pentru acestea, mai pre larg, în Istoria sfintei monastiri Neamțului). Și cu cât am fost igumen și cu cât am fost la Kiev, și cu cât am fost la pustie la sihăstrie au trecut șapte ani. Că la anul 1697 m-am călugărit, iară la anul 1707 m-au făcut cu mila lui Dumnezeu și prin darul prea sfințitului și de viață făcătoriu Duh, episcop la Roman, și am fost la scaun șapte ani și trei luni. Și de acia m-am proșit de bună voie. Socotind că trece lumea și toate ale lumii ca umbra. Și aiurea scrie așa, anul 1714, aprilie 14, miercuri, a tria săptămână după Paști, s-au urzit sfânta și blagoslovita de Dumnezeu

durați, asemenea și chiliii a făcut vreo câteva și a împodobit biserica și a și înzestrat, după cât a putut în toată viața sa, și adunând și frațiîn schit, cel întâiu stareț a pus acolo pe un cuvios ucenic al său, anume Mardarie ieroschimonah și după acesta a urmat Teodosie ieroschimonah.

Isprăvind de întemeiat prea Sfințitul Pahomie pe acest sfânt și Dumnezeesc lăcaș, după cât a putut, precum am zis, apoi s-a îngrijit a-i regula și vre-o oareși care avere spre ținerea sa, și așa mai întâi i-a dat o biserică la Seleștea Bălăștii, cu tot locul de prin prejurul bisericii cu pomăt și două pogoane de vie în codrul Sârbilor și alte pământuri și un vad de moară, de la acea biserică la vale, care toate acestea sunt cuprinse în diata ucenicului său, ieromonahul Dositei, cel ce i le-au fost dăruit mai înainte, numitului ierarh⁴. Apoi a închipuit încă și o prisacă cu cincizeci de stupi, tot pentru nevoia acestui schit, prea Sfințitul Pahomie a mai scos și un hrisov domnesc, întăritor stăpânirii schitului asupra acelei prisăci și a unui om, slujitor tot pentru schit, la 15 zile ale lunii ianuarie, în anul 7222 (1714), în care hrisov bine credinciosul domn al Moldovei, Ioan Nicolae Voevod, poruncește și zice așa „ca pentru cincizeci de stupi, ce-i are monastirioara lui Pahomie episcopul, unde este hramul Pocrovul prea curatei de Dumnezeu Născătoarei și pururi fecioară Maria, să nu dea deseatină nici un ban. Și un om ce va fi pentru slujba călugărilor de acolo să fie scutit și iertat de dajdie”.

Către aceasta, apoi prea sfințitul Pahomie, voind ca și mai multă tărie să aibă acest sfânt schit al său și să nu se mai amestece acolo întru nimic la averea lui, nici egumenii mănăstirii Neamț și nici ceilalți părinți, și încă nici mitropolii, sau episcopii sau boierii, a rugat pe preafericitul Patriarh al Alexandriei, chir Samuil de a mai întărit pe această dorință a sa și prea fericirea sa, cu osebit patriarhicesc act al său⁵. Și a înzestrat pe acest Dumnezeesc lăcaș al său încă și cu cărți și argintării și

biserică, supt muntele ce să chiamă Chiriacul, la sihăstrie, hramul acoperământul preasfinte stăpânei noastre Născătoarea de Dumnezeu și pururi fecioarei Maria. Pentru ale căria sfinte rugăciuni, Doamne Iisuse Hristoase, păzește această Sfântă Biserică, supt aripile milei sfinției tale, în veaci. Neclătită, nestrucată, nearsă, nerăsipită. Și o izbăvește de tot omul rău și de toți vrășmașii trupești și sufletești, cei văzuți și cei nevăzuți. Și de diavoli și de toți demonii. Și de toate lucrurile și primejdiile satanii și de tot răul. Așijderea și pre noi smeriții și pre toți frații carii petrec acum și care vor petrece și de acum înainte până în sfârșit. Și pre toți ne izbăvește de toate care scriu mai sus. Și ascultă Doamne și primește rugăciunile noastre ale tuturor și trimite oameni cari plac sfinției tale la acest sfânt loc: buni, smeriți, învățați, credincioși. Și trimite Doamne Iisuse Hristoase la acest sfânt loc tot și deplin bi(l)sug sufletesc și trupesc. Și ne izbăvește de toate neputințele și boalele sufletești și trupești. Și ne dăruiaște milostive pocăință cu lacrimi și cu viață neprihănită ca până întru adânci bătrânețe să slujim sfinției tale”.

⁴ Iată și ce hotărâri pune acest ieromonah Dositei în diata sa cea din 27 zile ale lunii lui septembrie, anul 7219 (1711), prin care le-au dăruit pre aceste locuri cumpărate de dânsul, numitului episcop, zicând: „că cine să vor ispiti cu vre-un meșteșug diavolesc să strice dania aceasta, unii ca aceia să fie blestemați și neierțați de Domnul Dumnezeu, carele au făcut ceriul și pământul și toate câte-s văzute și nevăzute și să fie părăș Sfânta și cinstita și prea curata Fecioara Maria al căreia este hramul și de doisprezece apostoli, și de patru evangheliști și de trei sute optsprezece sfinți părinți cei din Nicheia. Și de toți sfinții, amin. Și să aibă parte cu procletul Arie și cu Iuda vânzătorul, și să nu aibă loc în pământ, și să-l înghiță pământul ca pre Danan și ca pre Aviron, și să fie blestemat și legat și de blagoslovenia sfinției sale părintelui în veci de veci, amin.

⁵ Iată întocma(i) în copie și actul patriarhului, care grăiește așa:

Cu mila lui Dumnezeu, Samuil Pană și patriarh a marii cetăți Alexandriei și județu a toată lumea. Facem știre cu această scrisoare a noastră tuturor cui să cade a ști, precum au venit înainte noastră sfinția sa, fratele chir Pahomie proin episcop Romanschii, și ne-au arătat o carte de la măria sa, fiul nostru sufletesc, Ioan Nicolae Alexandru voevod, scriind precum sfinția sa fratele ce mai sus s-au pomenit, chir Pahomie, proin episcop Romanschii, au făcut un schit într-un munte ce să chiamă Chiriacul o sihăstrie, hramul Pocrovul prea Sfinte Născătoare de Dumnezeu și prea curatei fecioare Maria, să fie pentru părinții sihaștri per cari i-ar milui și iar întări Iisus Hristos, prin rugile maicei sfinției sale și a tuturor sfinților și ogodnicilor sfinției sale să poată trăi acolo. Și să nu aibă a să amesteca acolo, la acel schit, călugării de la monastire de la Neamț, nici la acei părinți, nici egumenul, nici călugării, nici alții din mireni. Nici să supere sau să le ia ceva din cele ce sânt lor date acolo, sau de care li s-ar da de acum înainte la acel sfânt schit acelor părinți sihaștri. Așijderea și pentru o prisacă de stupi ce s-au dat la acea sfântă biserică a sihăstriei, să fie de scuteală p(ri)ecum scrie cartea măriei sale lui vodă. Deci și noi văzând mila măriei sale, cum să milostivește măria sa de dă și au dat și altor rugători, am lăudat numele Domnului Hristos, pre acela ce l-au năstăvit a face pomeane și lucruri bune, măria sa, pentru aceia și

veșminte și cu alte odoare bisericești, care toate acestea sunt cuprinse într-un izvod, ce este scris de însăși mâna prea sfințitului Pahomie, la anul 7219 (1711) care se păstrează și până în ziua de astăzi la acest sfânt schit Pocrovul.

Istoriile bisericești și politicești ne scriu destul de lămurit și prea pe larg pentru tulburările ce s-au întâmplat în anii aceștia prin Țara Moldovei, în vremea domniei lui Mihail Racoviță voevod, când și tătarii au prădat, și au robii și au pustiit pre toată țara Moldovei, din râul Siretului în sus și pe însăși Sfânta Mănăstire Neamț⁶. Și când și acest prea sfințit ierarh Pahomie, care acum după întemeierea schitului Pocrov viețuia în mănăstirea Neamț, abia a scăpat la Pocrov. Și de acolo, umblând fugăr prin țara Ungurească, și peste munți și pe la Liov, și pe la Horodincea, în vreme de cinci luni de zile și mai înapoiindu-se pe la mănăstirea Neamț iarăși la schitul Pocrov, și văzând că este tot nepace în țară s-a dus cu totul la Sfânta Lavră a Percerscăi Kievului. Și acolo a fost primit de ocârmuirea Rusiei cu mare dragosteși întru toate odihnit și mulțumit.

El însă, și acolo la Kiev, petrecând nu-și uită pe dorita și pe prea dorita sa sihăstrie, ci întru tot chipul o cerceta și avea îngrijire despre mai buna ei întemeiere. Deci în anul 1724 a trimis de acolo un așezământ, scris cu însăși mâna sa, la schitul Pocrov, întru care între altele zice și aceasta: „Prea o sfințitului Mitropolit și tuturor iubitorilor de Dumnezeu fraților Episcopi care sunt acum și care vor fi de acum înainte și prea luminaților domni și doamne, și tuturor blagorodnicilor boieri mari și mici, și tuturor giupâneselor, și tuturor prea cuvioșilor egumeni, și ieromonahi, și monahi și egumenului care este acum, și tuturor fraților și ucenicilor mei și care vor fi și de acum înainte, și tuturor neguțătorilor, și tuturor pravoslavnicilor creștini care sunt acum și care vor fi și de acum înainte până la sfârșitul Țării Moldovei, tuturor mă rog cu lacrimi și cu toată smerenia pentru mila marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Iisus Christos, fiți milostivi și voitori de bine acestei sfinte biserici și tuturor fraților care trăiesc acum acolo și de acum înainte până la sfârșit. Mă rog împăratului măriei și adevăratului Dumnezeu, Iisus Christos pentru care vor milui și vor fi voitori de bine acolo la Pocrovul Precestei, și fraților sa-i ierte, sa-i miluiască și sa-i izbăvească de toate scârbele, și boalele și nevoile și să afle milă la județul lui Christos. Pentru rugile Precestei și a tuturor sfinților, amin. Așijderea

noi văzând cartea măriei sale lui vodă, de la noi încă am întărit pentru acel schit și acei părinți, care ori cine fără frica lui Dumnezeu ar călca și ar strica oricât de puțin, precum scrie cartea măriei sale lui vodă și a noastră întăritură, unii ca aceia să fie procleți și afurisiți, anatema și legați, și blestemați și în veaci neertați de Domnul Dumnezeu, acela ce au făcut ceriul și pământul. Și de maica sfinției sale, prea curata Fecioara Maria și de doisprezece verhovnicii apostoli, și de patru Sfinți Evangheliști și de trei sute optsprezece părinți de la întâiul sobor de la Nicheia, și de toate soboarele, și de toți sfinții și de smerenia noastră și de toți arhieriei pravoslavnici. Așijderea și mitropolitul sau episcopii acești deloc, sau din boiari, sau slujitori, sau din mireni sau ori cine ar hi de ar face vreo supărare aceluși schit sau acelor părinți ce trăesc acolo sau cari vor trăi de acum înainte încă să fie supt blestemul mai sus scris. Și aceasta așa am legat pentru ca nu cumva dintru zavistia vrăjmașului și a satanii să nu să îndemne a supăra nimeni pre acești părinți sihaștri, ci poate să se ferească de dânsii și de schitul acesta. Pentru că nu este de vreo pagubă sau stricăciune cumva ci de mare folos sufletesc creștinătății, și domnului, și boiarilor și slujitorilor, și toată țara și pravoslavia. Și cari vor milui și vor întări pre acel schit și pre acei părinți și fie și aceia miluiți și blagosloviți de domnului Hristos și de blagoslovenia noastră. Așijderea și părinții sihaștri cari sânt trăitori acum la acel sfânt schit, sau cari vor trăi de acum încă să fie blagosloviți și miluiți de domnului Hristos și de blagoslovenia smereniei noastre, ertați și dezlegați de toate păcatele. Amin.

Anul 7219 (1715) iulie 5 (5).

⁶ Pentru care întâmplare iată că și însuși prea sfințitul Pahomie, ce scrie cu însăși mâna sa, în sfântul pomelnic al schitului Pocrovului, că între altele zice așa:

Când au lovit tătarii de au prădat în Moldova, ținutul Neamțului, ținutul Sucevii, ținutul Bacăului, ținutul Romanului și pe alte locuri, atunci mi-au luat tot: boii, vacile, oile, iapele și oamenii cei de slujbă și mi-au ars casele și mitocul Timișeștilor. Și eu am scăpat la Pocrov și am trecut în țara Ungurească și peste munți mergând m-am bolnăvit și am mers la Lvov, la doftor și am făcut Paștile acolo, și am zăbovit acolo două săptămâni. Și apoi m-am întos la Horodince, făcând cinci luni tot în călătorie, cu multă trudă și scârbă. Mulțemim lui Dumnezeu, celui ce plătește păcătoșilor cu dreptate și cu milă.

Anul 7225 (1717) iulie 5 (5).

părinților, și fraților și ucenicilor mei care trăiesc acum acolo și care vor trăi și de acum înainte până la sfârșitul Țării Moldovei, să le trimită domnul nostru Iisus Christos toată mila, și pace, și mântuire, și iertare, sănătate și răbdare, și liubovul, și credință și nădejde. Și puterile cerești, îngerești și toate cetele a tuturor sfinților. Și pe toți sfinții întru ajutorul lor, și darul și blagoslovenia Ierusalimului, și al sfântului munte al Sinaiului, și al sfântului munte al Athonului, și al Kievului. Și mai ales mila, rugile, apărarea și solia prea curatei de Dumnezeu născătoarei și pururi fecioarei Maria, să fie pururi cu Sfânta biserică, și cu locul, și cu frații aceia în veci. Și ruga și blagoslovenia a tuturor prea o sfințiților pravoslavnicilor arhieriei din toată lumea și a tuturor creștinilor și a noastră smerită rugă și blagoslovenie și molitvă, așijderea să fie, cu biserica și cu frații, în locul acela, până la sfârșit, amin”. Și altele multe zice întru acea diată tot pentru acest schit al Pocrovului. Pe care trimitând-o împreună cu alte lucruri bisericești la mănăstirea Neamț și la schitul Pocrovului prin niște ucenici ai săi s-a mutat către Domnul, acolo în sfânta Lavră Pecersca Kievului.

Rugăciunile și ostenele acestui prea sfințit ierarh și dorința lui ce după Dumnezeu nu a rămas deșartă pentru că și după sfârșitul său, precum este vederat, prea cu bune și lămurite dovezi, schitul acesta s-a ajutat și s-a întemeiat mai bine. Fiind că mai întâi preasfințitul mitropolit al Moldovei, chir Georgie, i-a dat un act foarte întăritor din partea Mitropoliei, pentru toate dreptățile ce la avea acest sfânt schit⁷. Și după aceasta și bine credinciosul domn al Moldovei, Grigore Ghica voevod, în anul 7249 (1741) la 29 de zile ale lunii lui Decembrie, prin domnesc hrisov al său, a întărit pe acest sfânt schit al Pocrovului, ca să stăpânească în pace doi scutelnici ce îi avea și cincizeci de stupi, ca să fie pentru ceară la biserică și pentru trebuința călugărilor de acolo. Asemenea și în anul 7255 (1747) la 7 zile ale lunii lui august, prin alt domnesc hrisov al său, același domn, a făcut aceeași întărire numitului schit. Încă și bine credinciosul domn al Moldovei, Constantin Mihail Cehan Racoviță voevod, la 11 zile ale lunii lui iulie, în anul 7259 (1758) prin domnesc hrisov al său a făcut aceeași întărire schitului Pocrov precum și Grigore Ghica voevod.

Osebit încă, să se scrie și aceasta, cum că după prea cuvioșia sa părintele Teodosie s-a pus egumen schitului Pocrov părintele Spiridon duhovnicul și după aceasta s-a pus stareț aceluiași schit al Pocrovului părintele Natanail Șeptelici, care în anul 7262 (1754) la 25 de zile ale lunii lui martie a cumpărat cu preț de patruzeci de lei de la un jidov Iakob din Târgul Romanului o moară cu toate cele trebuitoare ei, care este mai sus de metocul moșiei Blebu, pe apa Topoliței. Și în zapisul cel de cumpărare este iscălit și prea sfințitul Ioanichie, episcopul Romanului, apoi după părintele Natanail s-a pus egumen schitului Pocrov, părintele Nicolae Șeptelici.

S-au mai făcut încă întăriri acestui sfânt și Dumnezeesc lăcaș și din partea prea sfințitului Ioanichie, episcopul Romanului, prin actul său cel dat schitului, la zi 1 a lunii lui septembrie, în anul 7263 (1755)⁸. Asemenea și din par(tea) credinciosului domn al Moldovei, Scarlat Ghica voevod, prin

⁷ Iată întocma(i) în copie și citatul act, întru care vorbește el așa:

Gheorghie, cu mila lui Dumnezeu, Mitropolit Moldovei, facem știre cu această carte a Mitropoliei noastre, pentru un schit ce au făcut răposatul Pahomie, ce au fost episcop la Roman, anume ce să chiamă Pocrovul, în munte, aproape de monastirea Neamțului, și au așezat acolo niște rugători sihaștri, ca să fie a ruga pe milostivul Dumnezeu pentru sănătatea măriei sale, lui vodă și pentru pacea țării. Și întru aceasta au poftit pe părinții de la monastirea Neamțului, fiind acel schit pe moșia monastirii, să aibă dinspre părinții din Neamț pace. Căci și răposatul Pahomie au ajutat monastirea Neamțul cu multe de toate: cu acoperământul sfintei biserici, cu catapeteazmă, cu strane în biserică, cu mori, cu vii și cu altele. Și având acești sihaștri și cărți patriarșești de întăritură cu blestemuri. Deci și despre mitropolia noastră facem întărituri ca să n-aibă părinții de la Neamț cu acei sihaștri nici o treabă. Iară ei acolisindu-se de dâșii și ne lăsându-i să trăiască, blestemul ce scrie în cartea Patriarșască să fie asupra acelora ce nu ar lăsa să trăiască acolo.

Anul ᠑᠘᠕᠕ (7234/ 1726) ghenarie ᠑᠒ (16).

⁸ Iată întocmai(i), în copie și citatul arhieresc act:

Ioanichie cu mila lui Dumnezeu, episcop Romanului, facem știre cu această carte a noastră pentru un schit ce au făcut răposatul fratele Pahomie, ce au fost episcop de Roman, anume Pocrovul, în muntele Chiriacul,

hrisovul său, cel din 5 zile ale lunii lui iulie, anul 7265 (1757). După acesta în anul 1765, la 11 zile ale lunii lui noiembrie, bine credinciosul domn Grigorie Alexandru Ghica voevod, prin domnescul său hrisov, întărind pe toate hrisoavele domnilor celor dinainte, hotărăște ca să aibă a scuti acest sfânt schit, al Pocrovului, cincizeci de stupi și treizeci de oi.

Hotărându-se însă mai pe urmă după aceasta, cu judecățile lui Dumnezeu, cele necuprinse de mintea omenească, ca prea cuviosul părintele nostru starețul Paisie Velicicovschi, să ocârmuiască atât sfintele mănăstiri Neamțul și Secul cu toate averile lor, precum și schiturile lor, atunci și acest sfânt schit a rămas supt aceleași hotărâri și supt povara prea fericitului părintelui nostru, și așa după părintele Nicolae Șeptelici, puindu-se egumen acestui sfânt schit (pe) prea cuvioșia sa, părintele ieroschimonahul Gherasim s-a întâmplat o mare nedumeriri pentru așezământul cel trimis schitului Pocrovului de episcopul Pahomie, fiindcă s-a aflat o oareșcare adăugire în el, cum ar zice episcopul Pahomie, că toți cei ce vor voi a petrece în schitul Pocrovului să nu mănânce nimic de frupt, ci să viețuiască curat pustnicește. Deci prea cuviosul părintele nostru, starețul Paisie, văzând nepacea ce era a părinților viețuitori acolo și cercetându-se bine pe această pricină, și luând încă și o mărturie a ieroschimonahului Gherasim, egumenul schitului Pocrovul, către mitropolitul Gavriil, ca în chip de jaloabă în această privire, scrisă la 7 zile ale lunii lui februarie, în anul 1785⁹ a trimis la prea sfințitul

aproape de monastirea Neamțului, pe moșia mănastirii Neamțului. Și au așezat acolo și rugători, sihaștri, ca să aibă a ruga pre milostivul Dumnezeu pentru sănătatea măriei sale lui vodă și pentru pace ță(r)ii și pentru răposății ctitori. Și între acestea au poftit pe părinții de la monastirea Neamțului, fiind acel schit pre moșia mănastirii ca să aibă despre părinții mănastirii Neamțului pace. Căci și răposatul fratele Pahomie au ajutat monastirea Neamțului cu multe de toate. Cu acoperământul mănastirii, cu catapiteazma, cu strane, cu mori, cu vii și cu altele. Și acuma acești sihaștri și cărți patriarșești de întărituri cu blestemuri și de la răposatul părintele Gheorghie, mitropolitul Moldovei, ce au fost cu metania din monastirea Neamțului, iarăși carte de întăritură cu blestem și de la noi iarăși întărim ca să nu aibă părinții de la monastirea Neamțului nici o treabă cu acei sihaștri de la schitul Pocrovul. Iară carele s-ar acolisi de dânșii ori cu supărare, blestemul cel scrie în cartea patriarșască să fie asupra acelora.

зцаг (7263/ 1755) септември а (1).

⁹ Iată, întocma(i), în copie și jaloaba ieroschimonahului Gherasim, ce-i citată mai sus, întru care zice el așa:

Adică eu, Ieroschimonahul Gherasim carele încă din tânără vârstă mea, de când eram mirean, am năzuit la acel sfânt schit, a Acoperământului Maicei Domnului, adecă la Pocrov. Unde era atuncea întru acea vreme stareț sfinția sa cinstitul Nicolae ieroschimonah Șepteliciu. La carele viind eu și rugându-mă ca să mă primească și să ma facă călugăr, sfinția sa m-au primit și m-au făcut călugăr în mantie și iarăși diacon și preot, tot prin sfinția sa m-am hirotonisit atunci. Apoi după ce am trăit câțeva vreme atunci la acel schit mai pre urmă m-am dus la Sfeatagora și aflând acolo pre sfinția sa părintele meu starețul Paisie ieroschimonah, m-am dat supt ascultarea sfinției sale, acolo la Sfeatagora. și trăind puțină vreme acolo, cu toții, mai pre urmă am venit în Moldova. Unde, din mila prea o sfinției tale, ni s-au fost dat sfânta monastire Dragormirna spre lăcuință. Și după ce am lăcuit acolo puțină vreme, apoi cu blagoslovenia sfinției sale părintelui starețului am mers la Agapia Veche în deal. Și măcar că eram acolo la pustietate, însă toate le făceam cu blagoslovenia și cu sfătuirea părintelui starețului meu Paisie ieromonah, sfânta monastire Neamțul, ca să lăcuiesc într-însa, împreună cu soborul sfinției sale. Deci sfinția sa după ce au început a lăcu în sfânta monastire aceasta, și a-și rândui pre ale mănastirii trebi, pre cât Dumnezeu îi ajuta, după scopul învățăturilor sfinților părinți. Apoi împreună cu soborul sfinției sale au socotit sfinția sa și pentru acest sfânt schitișor de m-au sus numit. Și fiindcă eu mă aflam lăcuitor la Agapia Veche, la pustietate, însă cum am zis mai sus, fiindu-mă tot de ascultarea sfinției sale, și fiindcă eu sânt de metanie de aicea, din începutu(că)l călugăriei mele, drept aceea au socotit sfinția sa că este cu cale ca să fiu eu la schit la postrigul meu, și împreună cu soborul sfinției sale m-au rânduit ca să fiu nacealnic aicea în Pocrov, adecă. Deci cu sfătuirea și cu blagoslovenia starețului meu, căzând la mila prea o sfințiilor voastre vestesc și arăt aceste pricini ale acestui sfânt schitișor. Fiindcă de când m-am călugărit, întâiu aicea, la schit, sânt treizeci de ani și știu pe câțiva părinți bătrâni din cei vechi și vorbind cu sfinția lor me-au adevărit toate răduialele cele ce le-au avut schitul dintru cari părinți este și unul bătrân, anume Teodosie, carele au apucat tocma(i) pe cel dintăiu stareț al Pocrovului, anume Mardarie ieromonah. Și altul iarăși bătrân, anume Spiridon și din copilărie trăiește în monastire și nu arată cum că s-ar fi păzit acest condei, ce este pus în diata fericitului chir Pahomie, carele fiind dus la țara Rusească, la Kiev, de acolo au scris cu mâna prea o sfinției sale această diată. Întru care după alte rânduiiale ale prea o sfinției sale, să află la sfârșit acel condeiu și cu slovă și cu cerneală strein, carele poruncește să nu mănânce fruct în schit. La care pricină cum zic, nu să află dovadă, nimenea nici

Mitropolitul Gavril, întrebându-l prin osebit înscris și rugându-l ca să-i răspundă în ce chip să urmeze în privirea acestei nepăci sufletești și prea sfințitul mitropolit i-a scris răspuns, la 25 de zile ale lunii lui februarie, prea cuviosului părintelui nostru starețului Paisie, trimițând toată blagoslovenia „ca în zilele slobode să se împărțasească fără de nici o îndoială, de fructul cel rânduit părții călugărești, viețuitorii din schitul Pocrovul”. Și așa, prin această înțeleaptă economie s-a făcut pace sufletească tuturor viețuitorilor din acest sfânt schit.

Istorisitoarele acte care se află încă în păstrare, pentru acest sfânt dumnezeesc lăcaș, ne mai dau și aceste științi cum că după părintele Gherasim s-a pus nacialnic acestui sfânt schit, prea cuvioșia sa părintele ieromonahul Nifont. Și acestui nacialnic i-a dat o scrisoare prea cuviosul părintele nostru Paisie prin care să poată el a aduna milostenie, ca să înoiască schitul, fiind foarte dărâmat. Și în anul 1786, la însăși ziua praznicului Pocrovului, un monah anume Teodosie de la schitul Fătăciuni a dăruit prin documentul său acestui sfânt schit al Pocrovului, doisprezece minee, tipărite în limba moldovenească, dând și pomelnic: monahii Teodosie, Gherasim, Profira, Ioanna, Ecaterina și Praschievi. Și apoi după părintele Nifont s-a pus nacialnic schitului Pocrovului preacuvioșia sa părintele duhovnicul Inochentie. Și în vremea egumeniei acestuia, în anul 1801, s-a prădat biserica schitului, un sfânt potir cu steaua și lingurița de argint și discul și trei perechi paftale tot de argint și trei cruci ferecate cu argint și un capac de aramă de la Cristelniță și trei pole de icoane și una polă pentru Evanghelie cusută în fir. Și toate acestea s-au aflat date de prădător la un jidov, anume Solomon din Târgul Neamțului, în anul 1801, la 22 de zile ale lunii lui februarie și tot odată s-au descoperit și prădătorul și s-a și pedepsit de către isprăvnicie. Deci spre învoire a acestui sfânt și Dumnezeesc lăcaș, între alții a dat ajutorul cel mai mult, prea sfințitul mitropolit al Moldovei, chir Iacov, după cum se vede foarte lămurit dintru un înscris al său din 6 zile ale lunii lui aprilie, anul 1802, întru care arată el părintelui nostru arhimandritului și starețului sfintelor Mănăstiri Neamțul și Secul, chir Dororteu, „cum că a încredințat în mâna ieromonahului și duhovnicului Inochentie, nacialnicul schitului Pocrov, o mie două sute de lei, ajutor, ca să înoiască numitul schit”. Și tot odată, prin același înscris hotărăște starețului, „ca spre o oareșcare mângâiere a părinților călugări ce se află la schitul Pocrov, să lase pentru dânșii și pentru stupii schitului Prisaca de supt Muncea și prisaca Pocrovenii”. Apoi după aceasta și clucerul Nicolae Cerchez a dăruit numitului schit gonitori ca să fie de jug pentru trebuința schitului, pe cum arată el însuși într-o scrisoare către cuvioșia sa părintele Inochentie, nacialnicul schitului Pocrov, din 14 zile ale lunii lui mai, anul 1805, întru care arată el cum că tot acum și părinții din sfânta mănăstire Neamț au adunat multe vite cu milostenia pentru mănăstire.

de cum că s-ar fi ținut altă rânduială vreodată. Nici singur eu n-am apucat când trăia pomenitul părintele Nicolae Șeptelici, nici vorbă nu era de una ca această pricină, ci dezlegare era la toate ceale cuviincioase călugărilor. Și noi pentru aceasta căzând la mila prea o sfințiilor voastre ne rugăm ca să aflăm îndreptare, că ne aflăm la loc lipsit de ceale de trebuință și de nu vom avea dezlegare la puțin lapte și brânză apoi nu avem cu ce ne întări cât puțin. Căci pe aicea nu numai oloiu ci și pâine și altele toate să află scumpe pe la noi și nu avem ce ne cumpăra.
1785 februarie 7.

Valentina Pelin, *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*. Catalog, ediție îngrijită de acad. Andrei Eșanu, dr. în istorie Valentina Eșanu și Veronica Cosovan, Chișinău, editura Știința, 2017, 408 p.

Cercetătoarea Valentina Pelin (1950-2006) a consacrat câteva decenii studierii manuscriselor medievale în limbile slavonă și română de pe teritoriul Republicii Moldova, dar și a altor state actuale, care s-au finalizat în primă etapă cu publicarea unui *Catalog al manuscriselor bibliotecii mănăstirii Noul Neamț*, în 1989, iar – ulterior – s-a îndreptat îndeosebi către cercetarea manuscriselor aflate în fonduri de pe teritoriul fostei Uniunii Sovietice, ce s-au concretizat prin publicarea postumă a volumului de față.

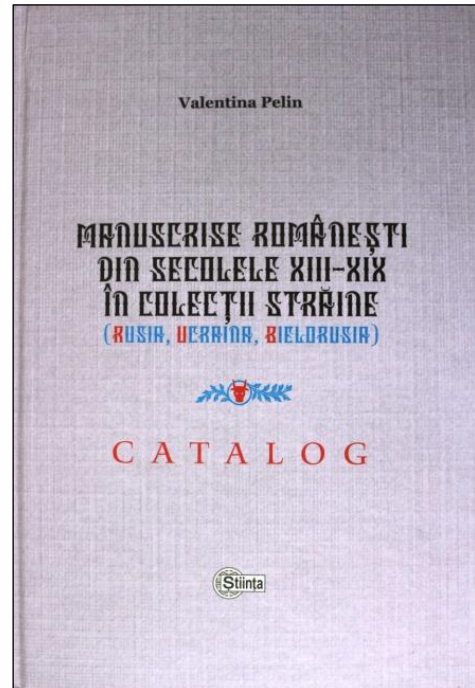
Catalogul de manuscrise slavo-române și române din sec. XIII-XIX, păstrate în Rusia, Ucraina și Bielorusia nu a putut fi finalizat de către autoare din pricina decesului său dar ceea ce a lucrat a fost încredințat, în ultimele clipe de viață, celor care au îngrijit prezentul volum. Valentina Pelin a reușit să cerceteze 326 de manuscrise ce sunt păstrate în arhivele, bibliotecile și muzeele din marile centre academice: Moscova, Sankt-Petersburg, Kiev, Harkov, Lvov, Odessa, Minsk ș.a. Majoritatea manuscriselor provin de la mănăstiri, schituri și biserici de mir din Moldova (Neamț, Putna, Bistrița, Humor, Bisericani, Secu, Voroneț ș.a.) dar și din celelate provincii românești. Dintre acestea se pot aminti capodopere ale copiștilor Gavriil Uric, Anastasie Crimca și Teodor Mărișescu dar și opere scrise de Nicolae Milescu Spătarul, Dosoftei – mitropolitul Moldovei, Antim Ivireanu – mitropolitul Ungrovlahiei și Dimitrie Cantemir.

Volumul a fost completat de îngrijitorii ediției cu **Introducere**, **Notă asupra ediției**, **Abrevieri**, **Adenda** (în care au fost adăugate 11 manuscrise din perioada de domnie al lui Ștefan cel Mare) și **Anexe** ce cuprind: *Instituții deținătoare de manuscrise românești*, *Ediții științifice și surse bibliografice utilizate*, *Indice de titluri*, *Indice de nume*, *Indice geografic*, *Ilustrații* și *Lista lucrărilor publicate de Valentina Pelin*.

Tematica manuscriselor este diversă cuprinzând literatură patristică, liturgică, omiletică, hagiografică, drept canonic, cântări bisericești, lucrări cronografice, istorie bisericească și universală, pomelnice, lucrări didactice, lexicoane, cărți populare scrise în limbile slavonă, slavo-ucrainiană, română, greacă, latină și rusă. Pe multe manuscrise se întâlnesc însemnări ale copiștilor, ale celor care le-au avut în posesie sau le-au lecturat. Aceste însemnări sunt valoroase din punct de vedere documentar deoarece din ele se pot afla noi informații legate de istoria românilor și la circulația acestor lucrări.

Fiecăriu manuscris îi este făcută o descriere minuțioasă, începând de la titlul cărții, datare, locul redactării, tipul de suport, limba, ornamentația, cuprinsul manuscrisului, însemnări, de cine a fost descoperit și când a fost achiziționat, bibliografie, cuvinte cheie, deținătorilor actuali și cotele de păstrare.

Catalogul reprezintă un important instrument de lucru adresat cercetătorilor deoarece măresc orizontul de cunoaștere a vechii culturi scrise de pe teritoriul Țărilor Române și pune în evidență, încă odată, valoarea operelor românești vechi pentru cultura universală.

Cosmin Niță

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, Muzeul Etnografic al Moldovei, *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, XVII, Editura Palatul Culturii, 2017, 519 p.

Publicația inițiată de regretatul etnograf Vasile Munteanu, unul din „copiii” săi științifici, s-a impus și crește calitativ de la număr la număr în peisajul literaturii cu caracter etnografic din spațiul românesc, literatură ce, din punct de vedere al numărului titlurilor și formelor de prezentare ale conținuturilor, nu se poate spune că este în „criză”. Calitatea excepțională a conținutului se datorește, fără îndoială, redacției dar – pentru cunoscători! – este greu să se treacă cu vederea peste faptul că este *consultant științific* al publicației domnul prof. univ. dr. Ioan H. Ciubotaru; girul Domniei sale nu a fost, nu este și nu va fi doar de „formă”.

Sumarul acestui număr, XVII, întregeste la rubrica *Restituiri* (p. 11-74) – opera reputatului erudit ieșean Petru Caraman alături de un studiu a lui Eugen D. Neculau.

În secțiunea *Studii și materiale* scrierile incluse pun în evidență preocuparea pentru întreg spațiul locuit de români. Pentru a întregi imaginea s-a impus introducerea unui studiu din care este în sine tot un gen de „restituiri”, cel a doamnei Sanda Golopenția, *Cercetările din 1938-1939 ale Ștefaniei Cristescu-Golopenția* (p. 75-100).

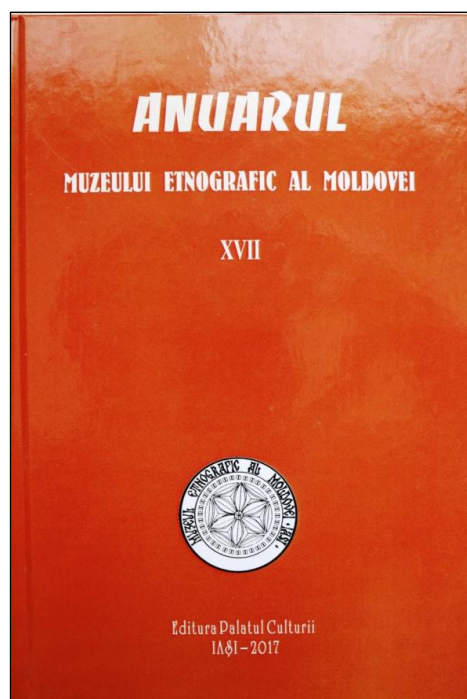
Muzeologia include prezentarea de *Cusături și broderii pe textile de interior*, titlul precizând în continuare *Colecții muzeale* și este făcută de Maria Ciocanu (p. 169-190). Calitatea scrierii justifică pe deplin respectarea clauzei de protocol care prevede „(re)publicarea celor mai valoroase studii în propriile reviste de specialitate” (cf. subsol, *). Pluralul din a doua parte a titlului, însă, nu se justifică de vreme ce subtitlul de la p. 172 arată că aici au fost analizate doar „Categoriile de textile brodate din *Colecția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău* (subl., C.A.) (M.N.E.I.N) iar alt capitol asemănător nu se mai regăsește. Un „tipicar” ar mai observa și faptul că subiectul real îl constituie „Categoriile de textile brodate” (p. 172), extinzând deci aria de la doar cele „de interior” anunțate în titlu. Bănuind că este vorba de o temă de cercetare mai amplă – deși, în afară de această neconcordanță, nimic nu sugerează aceasta – se speră ca în numărul viitor să apară o continuare, ocazie cu care pot fi oferite și detalii privind temeurile ce au stat la originea „anomaliei” de mai sus.

Letiția-Mirela Cristea prezintă o colecție de pistolnice din patrimoniul Muzeului Național al Țăranului Român (p. 191-204) categorie de obiecte ce și-ar găsi locul a fi prezentate și în paginile *Buletinului Informativ*.

Revista mizează mult pe inedit și – dacă este permis! – insolit la care, pe lângă rubrica *Restituiri* contribuie – și în mai mare măsură – cea care include *Corespondență*, *Documente* (p. 205-240); nici din celelalte rubrici nu lipsește noul „vechi”, la *Aniversări* redându-se și texte scrise de cei sărbătoriți (Constantin Eretescu, *Bancurile politice în America zilelor noastre*, p. 287-307 sau Ovidiu Bârlea [aniversat, C.A.], Gh. Reteganul, *Perieți. Un sat de muncitori agricoli din Ialomița*, p. 451-470).

La începutul acestei prezentări s-a precizat că literatura de specialitate în care se impune și *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei* nu este în criză. Spre susținerea acestei aserțiuni vine rubrica *Recenzii, Prezentări și Note bibliografice* în care – în acest număr, XVII – sunt prezentate opt titluri (p. 481-519).

Parcurgând acest număr al *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei* fiecare cititor, indiferent de gradul de pregătire intelectuală, își regăsește o parte din propriul „eu” și/sau măcar determinarea de a căuta fie doar și să răsfoiască numerele anterioare dar să le aștepte cu nerăbdare și pe cele viitoare care se doresc a fi cât mai multe și (cel puțin) la fel de valoroase ca cel prezentat aici.

Costică Asăvoaie

Dan Ravaru, *Revenirea Basarabiei la patria străbună. Centenarul Marii Uniri*, Iași, editura PIM, 2018.

Evocarea actului istoric de la 27 martie/9 aprilie 1918 al Unirii Basarabiei cu România în anul sărbătoririi *Primului Centenar al României Mari* reprezintă din partea cunoscutului om de cultură vasluian Dan Ravaru un efort de a ne face prezenți la întâlnirea cu istoria și, de ce nu, o reușită încercare de a populariza în rândul populației județului Vaslui, printr-un interesant volum - intitulat sugestiv *revenirea Basarabiei la patria străbună. Centenarul Marii Uniri* (Iași, Editura PIM, 2018), tot contextul intern și internațional al acelei reușite românești care a dus la făurirea statului național unitar român.

În acest context, demersul cunoscutului profesor vasluian Dan Ravaru se înscrie ca o datorie sfântă a sa în a aminti, prin intermediul mai multor volume pe care le-a conceput și scris încă din anul 2017, momentele istorice cele mai importante pe care poporul român le-a trăit în realizarea idealului său național de unire a tuturor românilor în cuprinsul unui singur stat - România. Desigur, un prim pas important în realizarea Marii Uniri a fost Unirea Basarabiei cu România, căci existența neamului românesc nu poate fi concepută fără acest pământ strămoșesc dintre Prut și Nistru.

De altfel, definită ca punct culminant al unui proces istoric, de creare a unității de stat românești, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 constituie o fecundă temă de studii, reflecții, controverse, dată fiind complexitatea fenomenului și contestarea obstinentă de către perdanți a *sistemului de la Versailles*. Tocmai de aceea, componenta basarabeană a acelor evenimente este probabil partea cea mai sensibilă a procesului de făurire a României Mari, de vreme ce a rămas o „*rană sângerândă a neamului românesc*”. Este, de aceea, una din fisurile sistemului, nerezolvată convenabil până acum nici de către unii, nici de către ceilalți. Această problemă majoră nu ar putea fi rezolvată corect fără a lua în calcul un întreg secol de zbuciumată istorie, cu dileme identitare și deplasări de interese, mai cu seamă în sânul păturilor privilegiate basarabene, cointeresate cumva în perpetuarea situației, dar și al țărănimii oarecum avantajate de reforma țaristă din 1861.

Din acest punct de vedere și nu numai, profesorul Dan Ravaru are meritul că – în cadrul acestui binevenit volum – a reușit să analizeze toate aceste sensibilități din spațiul de la est de Prut, prin evocări și mărturisiri pertinente ale celor care au trăit atunci, prin întâmplări și acte de viață sugestive și care reflectă o anumită gândire a oamenilor din acea vreme. Autorul și-a structurat cartea în 15 capitole, fiecare constituind un subiect de profunzime mai puțin cunoscut publicului larg: „Contextul rusesc”, „Situația economică și socială”, „Armata rusă la 1917”, „Spiritul național”, „Partidul Național Moldovenesc”, „Au cuvântul militarii moldoveni”, „Sovietele și antiromânismul”, „Problema țărănească”, „Învățămintul”, „Biserica”, „Sfatul Țării”, „Proclamarea Republicii Democratice Moldovenești”, „Chemarea Armatei Române”, „Independența” și „Unirea”.

Cunoscutul etnolog Dan Ravaru și-a propus în această carte să redea cu obiectivitate evenimentele care au culminat cu Unirea Basarabiei cu România, pornind de la invocarea la început a poetului național Mihai Eminescu ca cel ce ne-a binecuvântat prin poezia sa destinul comun românesc, de pe ambele maluri ale Prutului. Acest volum reprezintă și o modalitate de (re)cunoaștere a unui

trunchi românesc comun, pe baza scrierilor basarabenilor Anton Moraru și Ion Negrei („Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc”), Ion Stafî („Spovedaniile Basarabiei”), Gheorghe Andronache („Albumul Basarabiei, în jurul marelui eveniment al Unirii”), dar și ale istoricilor Constantin Kirîțescu („Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919”) și Onisifor Ghibu („Pe baricadele vieții”). Autorul subliniază faptul că Prutul nu a fost în trecutul de până la răpirea Basarabiei din 1812 o graniță a civilizației românești, ci - dimpotrivă - o axă a acesteia. Linia despărțitoare instituită de Rusia țaristă după 1812 între fiii aceluiși neam românesc a constituit, așadar, un act samavolnic și care nu a ținut cont de îndelungata tradiție istorică românească.

Țarii ruși, considerându-se urmași ai împăraților bizantini de la Constantinopol, au căutat să-și revendice iluzoria moștenire asupra spațiului de la est de Prut, începând cu Petru cel Mare și continuând cu șirul războaielor ruso-turce care au însângerat pământul românesc, până la momentul *Păcii de la București* (16 mai 1812), când Basarabia este dată rușilor de către turci. După ce a dus o crâncenă politică de rusificare a Basarabiei, Imperiul Țarist a suferit - în urma Războiului Crimeii (1853-1856) - o zdrobitoare înfrângere, trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad) au fost retrocedate Moldovei istorice. După Războiul de Independență a României (1877-1878), Rusia (fostul nostru aliat) a furat din nou statului român cele trei județe din sudul Basarabiei.

Din cuprinsul acestui inedit volum reiese clar faptul că era inevitabilă delimitarea românismului de elementul slav, iar existența neamului românesc nu putea fi concepută fără Nistru, căci „*Basarabia reprezintă pentru noi intrarea casei noastre*” - considera istoricul Gheorghe Brătianu. De aceea, a părut firesc ca - odată cu declanșarea Marelui Război - România să caute să-și redobândească provinciile sale istorice și să-și creeze un stat național unitar. Dincolo de jertfa de sânge a ostașilor români de pe câmpurile de luptă ale acestui Război de Întregire Națională și de sacrificiile elitelor românești, națiunea română a înțeles atunci echilibrul, calmul și puterea de așteptare a binelui, în speranța acelor vremuri ce i-au fost până la urmă favorabile. Și totuși, dincolo de acest *omniprezent românesc*, nu trebuie să uităm că lupta pentru Unire a fost un periplu al durerii înnăbușite. De atunci, pacea lumii românești a rămas acel veșnic prunc, mai mereu crescut din durere! *Doina* lui Eminescu constituia, fără îndoială, chintesența poetică a acestei atitudini. Românii au avut demnitatea de a se descătușa cu înțelepciune, spiritul lor bazându-se pe simbioză și revalorizare, venind de la oameni care chiar și-au permis să trăiască cu bucată lor de suflet pe înălțimile pământului românesc. Abia atunci s-a pășit cu optimism în timpurile noi cu lecția învățată a sensului durerii - un sens care a fost deplin doar atunci când, cu chibzuintă, „Țara” a găsit calea de încetare a propriei suferințe, întărindu-se cu fibrele inimilor oamenilor săi puternici.

În fond, progresele Regatului României din a doua parte a secolului al XIX-lea, *secol al naționalităților*, nu puteau rămâne fără ecou în spațiul de dincolo de Prut, deși acolo funcționa un sistem de propagandă antiromânească relativ coerent și eficace, așa încât problema Unirii Basarabiei cu Țara-Mamă nu a fost doar o chestiune de „*drepturi naționale și istorice*” pe care România avea obligația să le apere, ci și o chestiune cu fundament economic. Profesorul Dan Ravaru amintește în acest volum faptul că, încă din perioada 1860-1890, tot mai mulți tineri intelectuali moldoveni militau deschis pentru unirea cu România. În același timp, s-au intensificat și consolidat relațiile dintre bisericile și mănăstirile din Basarabia cu cele din țară, săvârșirea slujbelor ortodoxe făcându-se, și pe malul stâng al Prutului, în limba română. Se folosea tot mai mult termenul de „român” și nu cel de „moldovean”. Așa se face că, în 1827, filologul și pedagogul Ștefan Margela a tipărit „Gramatica rusească-românească”, destinată învățământului. În același timp, au fost editate „Abecedarul român”, „Istoria națională”, „Cursul primitiv de limba română”, „Abeceda română” etc.

Profesorul Dan Ravaru menționează că - pentru intensificarea mișcării de eliberare națională și apoi unirea Basarabiei cu România - un rol deosebit de important l-a avut presa din țară și cea din Basarabia. De la finele secolului al XIX-lea, mișcarea națională a românilor basarabeni s-a intensificat, sub conducerea unui grup de intelectuali - Ion Inculeț, Emanoil Gavriliță, Alexandru Nour, Pantelimon

Halippa, Constantin Stere, Ion Pelivan, Vasile Stroiescu, Daniel Ciugureanu, Ion Buzdugan, Elena Alistar etc. La Chișinău s-a format și a activat „*Societatea Moldovenească pentru răspândirea culturii naționale*”, iar, în 1890, B. P. Hașdeu înființa „*Societatea Românilor Basarabeni*” (numită, semnificativ, “Milcov”), în timp ce Constantin Stere s-a implicat efectiv în lupta pentru unire, mobilizând și alți promotori. În același timp, mișcările populare pentru eliberarea Basarabiei și unirea sa cu România au fost susținute și de poetul național Mihai Eminescu, care - în peste 20 de articole publicate în ziarul „Timpul” - a susținut revenirea Basarabiei și Bucovinei la Moldova: „*Rusia nu se mulțumește de a fi luat o parte mare și frumoasă din Vatra Moldovei, ci voiește să-și ia și sufletele ce se aflau pe acest pământ și să mistuiască o parte din poporul român*”.

Tocmai de aceea, autorul cărții subliniază eficacitatea propagandei unioniste a refugiaților ardeleni și bucovineni ajunși, datorită războiului, în Basarabia, dar și a activității unor mari cărturari români – printre care Onisifor Ghibu, Constantin Stere, B. P. Hasdeu, Octavian Goga și Ion Nistor – care au dat un imbold și mai mare luptei naționale din Basarabia. Pe baza revigorării limbii, credinței și tradițiilor românești de la est de Prut, s-a vorbit atunci cu nostalgie despre Patria-Mamă și despre frații români de pe ambele maluri ale Prutului.

După dezmembrarea Imperiului Țarist, în urma *Revoluției ruse* (februarie 1917), când țarul Nicolae al II-lea a fost silit să abdice, a apărut oportunitatea pentru popoarele fostului Imperiu Țarist de a-și hotărî singure destinul, iar pentru Basarabia acest eveniment istoric a reprezentat momentul crucial în accelerarea luptei pentru afirmarea identității naționale și pentru propria organizare, pe baza principiului autodeterminării. Astfel, după ce prof. Dan Ravaru face o analiză pertinentă a situației politice, economice și militare din Rusia și din Basarabia, domnia sa ne dezvăluie în această carte faptul că la sfârșitul lui martie și începutul lui aprilie 1917 s-a realizat prima etapă spre autodeterminare a românilor din Basarabia, prin înființarea, la Chișinău, a Partidului Național Moldovenesc. În programul formațiunii politice nou-înființate erau stabilite viitoarele direcții de acțiune ale românilor basarabeni: dobândirea drepturilor cetățenești și naționale, o largă autonomie, elaborarea de către un Sfat al Țării a legilor care priveau viața internă, înfăptuirea reformei agrare, desfășurarea învățământului și a slujbelor religioase în limba română etc. La conducerea Partidului Național Moldovenesc se afla un comitet ce cuprindea nume ilustre ale vieții publice din Basarabia: Vasile Stroiescu (președinte), Pantelimon Halippa, Pavel Gore, Vladimir Herța, Daniel Ciugureanu, Ion Pelivan, Ion Codreanu și transilvăneanul Onisifor Ghibu.

Odată cu formarea guvernului rus al lui Kerenski (februarie 1917) și, apoi, după lovitura de stat bolșevică a lui V. I. Lenin și crearea URSS (25 oct.-7 nov. 1917), Basarabia avea să-și declare autonomia și, mai târziu, independența. Astfel, în obținerea autonomiei teritoriale și politice a Basarabiei și, mai apoi, a unirii cu România, un rol important l-au avut ostașii moldoveni. Marele miting ostășesc desfășurat la Odessa, la 18 martie 1917 - la care au participat circa 100.000 de ostași moldoveni - s-a pronunțat pentru autonomia țării. Primul *Congres al preoților din Basarabia* (19-24 aprilie 1917) deja evidențiasse că preoțimea basarabească se înrolase în rândurile mișcării naționale, iar *Congresul ostașilor moldoveni* - desfășurat la Chișinău (20-27 octombrie 1917) - a proclamat autonomia teritorială și politică a Basarabiei, cu aproape trei luni înainte ca Sfatul Țării să proclame „Republica Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatârnată.” Tot la 20 oct. 1917, la Chișinău, în cadrul primului *Congres al moldovenilor din Rusia*, se hotărâ constituirea Sfatului Țării, pentru administrarea «treburilor Basarabiei autonome». În fine, la 2 decembrie 1917, Sfatul Țării proclama Republica Democratică Moldovenească. Această hotărâre reprezenta primul pas în lupta românilor basarabeni pentru autodeterminare. Declarația prevedea încredințarea puterii executive *Consiliului Directorilor Generali*.

Starea de anarhie militară produsă de retragerea soldaților ruși de pe frontul românesc a influențat decisiv soarta Basarabiei, care devenise un teritoriu cu multe tulburări violente și acte de anarhie produse de bandele bolșevice. Societatea basarabească a trebuit, astfel, să se transforme radical,

de jos în sus, iar dezvoltarea sentimentului național românesc a dus la dominarea certă a vieții politice de către cei care doreau grabnic unirea Basarabiei cu România. În acest context, intervenția Armatei Române în Basarabia (ianuarie-martie 1918) a reprezentat o acțiune militară inițiată și derulată ca o necesitate strategică pentru asigurarea securității acestui teritoriu. Acțiunea s-a derulat în baza unei înțelegeri între aliații Antantei și a unor cereri de ajutor militar din partea Guvernului Republicii Democratice Moldovenești. Foarte interesantă este prezentarea de către prof. Dan Răvaru a contextului politic și strategic al trecerii Prutului de către Armata Română. Autorul analizează câteva elemente: a) incapacitatea Consiliului Directorilor de a controla situația în nou înființata Republică Democratică Moldovenească, amenințată de presiunile forțelor bolșevice aflate în curs de organizare pe teritoriul Basarabiei, a dus la solicitarea ajutorului din partea Guvernului României; b) interesul major al României de a beneficia, cu acordul reprezentanților Antantei, în teritoriul dintre Prut și Nistru de o zonă stabilă care să asigure securitatea comunicațiilor și accesul la stocurile de armament, muniții, alimente, medicamente etc.; c) amenințarea, din punctul de vedere al Antantei, cu extinderea bolșevismului din sudul Ucrainei, dar și interesul Puterilor Centrale de a flexibiliza pe românii angajați în negocierile de pace de la București au favorizat sprijinul ambelor grupări beligerante pentru intervenția militară română.

În aceste condiții, dezarmarea trupelor rusești bolșevice, care, trecând Prutul, ar fi putut aduce mari prejudicii Basarabiei în cazul în care ar fi fost înarmate, a fost coordonată și condusă de viitorul mareșal Constantin Prezan. Puținele forțe militare moldovenești nu puteau face față dezordinii din țară. Astfel, Sfatul Țării, prin adresele din 22 și 24 decembrie 1917 către guvernul român, cerea urgentarea trimiterii de trupe românești. În noaptea de 6/7 ianuarie 1918, Front-Odelu (conducerea bolșevică) a adoptat o hotărâre care prevedea arestarea directorilor generali și a frunțașilor moldoveni din Sfatul Țării, a ofițerilor comandanți de unități moldovenești și a frunțașilor basarabeni. Situația gravă creată a impus grăbirea intervenției românești, trimițându-se dincolo de Prut Divizia a 11-a Infanterie (sub comanda gen. Ernest Broșteanu). Alături de el, la comanda Armatei Române se afla și generalul vasluian Ion Rășcanu. Generalul Prezan, șeful Marelui Stat Major, s-a adresat populației din Basarabia cu o proclamație în care se sublinia că Armata Română nu avea conflicte cu locuitorii din Basarabia, ci numai cu rușii, deși s-a căutat rezolvarea problemelor pe cale pașnică.

Un alt pas în lupta pentru unire cu România l-a constituit obținerea independenței Basarabiei la 24 ianuarie 1918, proclamându-se Republica Moldovenească Independentă. În multe părți ale Basarabiei (Odessa, Bălți și Soroca) au avut loc adunări ale autorităților locale, în care s-au luat hotărâri privind unirea cu România. Rușii au reacționat trimițând noi trupe în Basarabia. Ideile unioniste erau susținute de publicațiile patriotice și de Comitetul Studenților Moldoveni din Basarabia.

La 27 martie/9 aprilie 1918 are loc ședința Sfatul Țării, în cadrul căreia s-a hotărât Unirea Basarabiei cu România. În fond, unirea Basarabiei cu Țara-Mamă era invitația românului de dincolo de Prut de a-l iubi cu Dumnezeu din el pe Dumnezeu celui de dincoace de Prut, fără a-i lua din taina existenței sale de zi cu zi. Un adevărat manifest l-a constituit poezia „Limba Noastră” a preotului basarabean Alexei Mateevici.

În concluzie, acest volum evocator al cercetătorului Dan Răvaru reprezintă o dureroasă lecție de viață pe care istoria a dat-o poporului român, poate tocmai pentru ca noi să înțelegem clar faptul că istoria nu trebuie să mai fie lecția trăită, dar mereu neînvățată. Așadar, autorul ne invită să umblăm în lada de zestre a memoriei neamului românesc, tocmai pentru ca actul istoric al desăvârșirii statului național român să aibă din partea noastră dreptul la neuitare. Scrisă pe înțelesul tuturor, această carte generează emoții aparte și are o forță de sugestie impresionantă, autorul fiind un consecvent istoric care știe să marcheze așa cum se cuvine împlinirea Centenarului României Mari, celebrând aportul comunității vasluiene la acest ceas de sărbătoare prin scrisul său vivace și durabil.

Laurențiu CHIRIAC

ABREVIERI

AARMSI – *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*
ANIC – Arhivele Naționale Istorice Centrale
ANI – Arhivele Naționale Iași
ANRM - Arhiva Națională a Republicii Moldova
AP – *Analele Putnei*
BAR – Biblioteca Academiei Române
BCMI – *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*
BOR – *Biserica Ortodoxă Română*
DIR – *Documente privind istoria României*
DRH – *Documenta Romaniae Historica*
DSSSIS - Depozitul Special de Stat al Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova
MA – *Memoria Antiquitatis*
MMB – Mitropolia Moldovei și Bucovinei
MMS – *Mitropolia Moldovei și Sucevei*
RMI – *Revista monumentelor istorice*
SCIA – *Studii și cercetări de istoria artei*

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI

Textele trimise cu intenția de a fi tipărite în această publicație trebuie să ajungă, în fiecare an, până la data de 20 iulie (Sfântul Ilie Tesviteanul), la una dintre adresele: c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com.

Materialul va fi transmis în format *word* și va avea următoarele caracteristici:

- Textul va fi scris cu font Times New Roman, spațiere 1,15;
- Alinierea paragrafelor de tip stânga-dreapta (justified);
- În cazul textelor în limba slavonă sau cu caractere chirilice se vor trimite și fonturile necesare;

- Notele infra, numerotate continuu, în format clasic;

- Imaginile pentru publicat vor fi transmise separat, în format jpg, cu explicații și trimiteri în text;

- Textul va fi însoțit de un rezumat în *limba română* de 10 rânduri;

- *Lista bibliografică* va fi în forma: nume, prenume, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul, anul și paginile articolului;

Greșelile gramaticale, de expresie și de interpretare, devierea de la forma solicitată mai sus precum și „onestitatea” materialului vor rămâne drept o „vinovăție” a autorului sau autorilor.

Pentru viitoarele ediții ale Simpozionului, care se desfășoară anual în luna septembrie, titlurile comunicărilor se vor trimite la adresele de mai sus, în fiecare an, până la 31 august.

Redacția (contact): Tel. 0741469212, 0727786127;

E-mail. c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com;

Mănăstirea Secu: Comuna Vânători, cod 617500, jud. Neamț;

web: <https://secu.mmb.ro/>, Tel: 0233 251862;

E-mail: manastirea_secu1602@yahoo.com.

Seeu.

No. inv. 50 - A II 50

~~XXXIII-78~~

Seeu.

Vadani

No. inv. 50 - A II 50

~~XXXIII-78~~

Calupai deo mănăstirii Seeu. 1870(?)

No. inv. 443 - A II 28

~~XXXIII-78~~

Mănăstirea Seeu.

XXXI, 27 K66 Seeu.

500